

SAMANYOLUNDA ZİYAFET

YAZARIN ÖBÜR ESERLERİ (DİRİLİŞ YAYINLARI'ndan)

Şiir:

ŞİİRLER I	Monna Rosa
ŞİİRLER II	Şahdamar/ Körfez/ Sesler
ŞİİRLER III	Hızır'la Kırk Saat
ŞİİRLER IV	Taha'nın Kitabı/Gül Mustusu
ŞİİRLER V	Zamana Adanmış Sözler
ŞİİRLER VI	Ayinler/Çesmeler
ŞİİRLER VII	Leylâ ile Mecnun
ŞİİRLER VIII	Ateş Dansı
ŞİİRLER IX	Alinyazısı Saati
GÜNDOĞMADAN	(Şiirlerin Toplu Basımı)

Hikâye:

HİKÂYELER-I	Meydan Ortaya Çıktığında
HİKÂYELER-II	Portreler

Piyes:

PİYESLER-I • ARMAĞAN

Çeviri Şiiri:

BATI ŞİİRLERİNDEN • İSLÂMİN ŞİİR ANITLARINDAN

Düşünce:

RUHUN DİRİLİŞİ • KIYAMET AŞISI • ÇAĞ VE İLHAM I-II-III-IV • İSLÂM TOPLUMUNUN EKONOMİK STRÜKTÜRÜ • DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE • İSLÂM • İSLÂMİN DİRİLİŞİ • DİRİLİŞ NESLİNİN ÂMENTÜSÜ • İNSANLIĞIN DİRİLİŞİ • YITIK CENNET • GÜNDÖNÜMÜ • MAKAMDA • DİRİLİŞ MUŞTUSU • DÜŞÜNCELER I-II • FİZİKÖTESİ AÇISINDAN UFUKLAR VE DAHA ÖTESİ I-II-III • YAPI TAŞLARI VE KADERİMİZİN ÇAĞRISI I-II • UNUTUŞ VE HATIRLAYIŞ • VAROLMA SAVAŞI • ÇAĞDAŞ BATI DÜŞÜNCESİNDEN • SAMANYOLUNDA ZİYAFET

Deneme:

EDEBİYAT YAZILARI-I Medeniyetin Rüyası Rüyanın Medeniyeti Şiir
EDEBİYAT YAZILARI-II Dişimizin Zarı
EDEBİYAT YAZILARI-III Eğik Ehamlar

İnceleme:

YUNUS EMRE • MEHMED ÂKİF • MEVLÂNA

Günlük Yazılar:

FARKLAR • SÜTUN • SÜR • GÜN SAATI

SÖYLEYİŞLER

Röportaj:

TARİHİN YOL AĞZINDA

Konferans:

ÇIKIŞ YOLU-I Ülkemizin Geleceği

Meydan konuşması:

ÇIKIŞ YOLU-II Medeniyetimizin Dirilişi

ÇIKIŞ YOLU-III Kutlu Millet Gerçeği

SEZÂİ KARAKOÇ

**SAMANYOLUNDA
ZİYAFET**

oruç yazıları

5. baskı

DİRİLİŞ YAYINLARI

Nuruosmaniye Cd. Derin Han, No:8/1
34410 Cağaloğlu-İstanbul Tel: (0212) 519 04 57
Posta Çeki No: 348155
www.dirilisyayinlari.gen.tr

Diriliş Yayınları : 57

Birinci Baskı : Ekim 2004

İkinci Baskı : Ekim 2004

Üçüncü Baskı : Eylül 2006

Dördüncü Baskı : Ağustos 2008

BU KİTAP

Bu kitap, yazarın, ömür boyu, daha çok ramazanlarda yazdığı oruç hakkındaki yazılardan oluşmaktadır. Bu bakımdan, kitap, oruçla ilgili düşüncelerin yanısıra, duyuşları ve bir dönemin toplum yaşantısından kesitler ve izlenimleri de yansıtmaktadır. Yazıların yayınlandığı dergi ve gazeteler, yayınlandıkları tarihle birlikte ve alındıkları kitaplar parantez içinde olarak yazıların altında gösterilmiştir.

“Ramazanın Aynasında Hayat” isimli yazı, bir yerde yayınlanmamış olup bu kitap için hazırlanmıştır. Bazı yayınlanmış yazılar da ilk kez bu kitapta görülmektedir.

Kitaplara ve bir ömre yayılmış oruçla ilgili bu yazıların bir kitapta bir araya gelişi, yıllardan beri, dostların ve okurların isteği olup bugün bu kitapla gerçekleşmiş bulunmaktadır.

© Diriliş Yayınları. BU KİTAP DAHİL BÜTÜN ESERLERİMİZİN TÜM YAYIN HAKLARI SAKLIDIR (Değerlendirme amacıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yazarın yazılı izni olmadan, hiçbir surette alınamaz, çoğaltılamaz, çevirisi yapılamaz, radyo, TV’lerde okunamaz, kaset ve CD’lere aktarılamaz, İnternet dosyası açılmaz).

Dizgi-İç Düzen: hayalevi tasarım

Baskı-Cilt: Bayrak Matbaacılık

Davutpaşa Cad: No:14/2 Topkapı-İstanbul

İstanbul- Şubat 2012

**SAMANYOLUNDA
ZİYAFET**

BETONLARI KIRAN ORUÇ

Bir ev nasıl yılda bir defa temizlenir, örümcek ağlarından kurtarılır, kiremitleri aktarılır, sıvanır, yıkanır, onarılır ve badana edilir, yani yeni yapılmış hale getirilirse, bir ruh da, yılda bir kere, böyle bir genel temizlik ve revizyon ister. Bir şehrin temizlenmesi, onarılması, yeniden yapılması, sıva, boya ve badanaların tazelenmesi ile müslüman bir şehrin oruç boyunca ruhî canlılık ve hareketi, yükselme ve ilerlemesi birbirini çok andırır. Oruç, demek ki, bir noktadan bakılınca, ruhun ve vücudun dezenfekte edilmesi oluyor.

Oruç, tek başına bellibaşlı ibadetlerden olduğu gibi, bir de öbür ibadetlerin yatağı olmak gibi bir özellik taşıyor. Kur'an en çok bu ay okunuyor, namaz en çok bu ay kılınıyor. Öbür ibadetleri çağran, toplıyan ve sunan bir yanı var. Şuuraltımızdaki bütün dindarlığı, ramazan, yaşama alanımıza, şuuraltında yatan ve hep yarınlara bırakılan

niyetleri, ramazan, şuuraltını dinamitliyerek, gün ışığına çıkarıyor. Bir de bakıyoruz, namaz kılanların dolaylarında olup da namaz kılmıyanları, ramazan, bir çığ gibi camilere sürüklemiş. Bir de bakıyoruz ki, ruhta kayalık olan bir yer, bir dinamitle asfalt olmuş.

Ortalama bir ömre, ramazanları bitiştirerek düşünürsek, aşağı yukarı beş yıl sürekli, kesiksiz oruç düşer ki, orfa ruhî kuvvette bir müslümanın, irade, dayanma ve ruhî sağlamlık, ibadet kudret ve hacmi için oldukça açık, âdeta matematik bir fikir verir.

Alışkanlıkların bir elâstikîliği vardır. O elâstikîliği kaybetti mi, canlılığını kaybetmiş yaşama parçaları haline geldi mi, içgüdünün üstünü çok kalın bir kül tabakası örttü mü, insan için tehlike baş gösterir. Delilik, aklın içgüdülerle karşılıklı etki gücünü yitirmesi ve donmuş alışkanlıklar ağına teslim olmasıdır. Bir alışkanlık yolunda aklın betonlaşması. Medeniyetlerin yıkılması da böyle açıklanabilir. İnsanlar, öyle donmuş tarihî şartlar ve biçimler içine girer ki, ruh yaşama sevincini ve anlamını yitirir. Bu betonları kıracak bir çıkış yolu arar. İşte oruç, külü deşer, betonları kırar, eskiyen dünyayı tazeler, alışkanlıkları elâstikîleştirir, donmalarını önler, içgüdülerini pırıl pırıl yapar, insanı melankoliye düşmekten, yani eşyayla ilgiyi kesmekten korur, kâinatı yeniden yaşanmağa değer bir yer haline getirir, insanı yeni doğmuşcasına yaşamaya hevesli, iştihali bir yeni insan yapar.

Yeni İstiklâl, 1962
(İslâm)

SAMANYOLUNDA ZİYAFET

Oruçtur.

Bir kuşluk gibi, ağaçların arasından, kuş seslerinin marul içi tazeliğindeki bebedeksi sevinçlerinin içinden GÜNEŞ NEŞESİ'nin yürüyerek insanları kuşatışı gibi gelen Oruçtur.

Yüzünde nur, elinde Kur'an, dudaklarında salâvat, yüreğinde Yaratan sevgisi ve korkusu, hayalinde ideal islâm yurdu, kafasında gerçekçi gursuz akıl, ruhunda ve vücudunda namaz, mü'min ve müslüman aydır bu gelen; Oruç ayı.

Oruçladır.

Dinî yaşayışın en konkre hali oruçladır. Deniz balık için ne kadar canlı ve kaçınılmazsa ve onu ne kadar içine almış kuşatmışsa, dinin insanı zaptetmesi, insanın tabiatüstüyle reel bağlantı kurması onunladır.

Hayvandan meleğe doğru, yolculuk; içteki ka-

ranlıkların eriyişi, yerini metafizik ışıkların alması Oruçla...

Gerçek gün doğuşu, gerçek kuşluk; gerçek öğle; gerçek ikindi; gerçek akşam ve gün batışı, gerçek gece ve yatsı, Oruçla.

Gerçek zaman Oruçladır.

Orucu, oruca, oruçta ve oruçtandır.

Küfrün sığınacak delik araması oruçtansa, mü'minin, dalgaların med günü kıyılarına koşuşu gibi koşuşu orucadır.

Güneş bir dağın yarığından çıkarken, bir gül açılırken, bir çocuk, okula başladığı an; bir insan şehit olduğu vakit; su kaynağından çıkarken neyse mü'min de oruçta o.

O, ramazanın birinci günü orucu içine ekmiştir. Üçüncü gün oruç yeryüzüne çıkar, onuncu gün kök ve göğdelidir. On beşinci gün dallar sürer, yirminci gün yapraklar açar; yirmi beşinci gün çiçek, çiçek, çiçek... Son gün: dalları bastı kiraz. Ulu ve yüce bir ağaçtır artık inanç insanda. Kök en derinde; yemiş, nur olarak yüzdedir.

İşte bunun için müslümanı ilk bakışta tanırırsınız.

Oruç, öyle bir ruh kalıbıdır ki, her gün, ortalığın ilk ağardığı vakitten ilk karardığı vakte kadar, içimizi oraya yerleştiririz; orada ruh bir biçim alacak; bir öz kazanacak, billurlaşacak; yıkanacak, canlanacaktır. Gece dinlenecek; bir gün sonra yine aynı çerçeveye girecek; böyle böyle; bir ay sonunda yepyeni ve taptaze bir insan yüreği, ruhu ve

vücudu olacaktır mü'minin yüreği, ruhu ve vücudu.

Oruç, insanın katıldığı, her yıl bir ay katıldığı bir ruh şölenidir.

Üstün insanların davetlisi olduğu bir tabiatüstü ziyafet, bir gök sofrasıdır.

Yani, Samanyolunda Ziyafet.

Yeni İstanbul, 1964
(İslâm)

ORUÇ VE ÇOCUK

Çocuk, daha birkaç yaşındayken, bu ayda, sık sık “oruç” ve “oruç tutmak” kelimelerini işitir ve bu ilkin anlaşılmaz loş bir düşünce getirir ona. Dünyadan parça parça alçılar kopardığı döneminde, belki karşılaştığı ilk mücerret şeyin Oruç olduğunun farkına varır. Derhal konkrete plana geçen bu abstrenin, ilk gerçeğini görünür planda arar. “Orucun tutuluşu” ona ilkin kaçtığını hatırlatır ve bundan orucun bir kuş, bir horoz veya bir güvercin olduğunu sanır. Kırmızı bir kuş veya mavi bir güvercin. Bu yüzdendir ki, çocuk orucun adına ilk dikkat ettiği ramazanda daha çok kuşları tutmak ister ve akşam eve dönünce “ben de bugün oruç tuttum” der.

Aslında çocuk pek de yanlışlık yapmamıştır. Çünkü: Oruç, içimizden kafasını çıkarıp şu yokluk çöplüğünü altın tüyleriyle şereflendiren ve sonsuz üstün sesiyle yüreğin gecesini sona erdiren bir kır-

mızı horozdur. İnançların üstünde pırr... diye uçan bir güvercindir. Ve oruç tutmak, insan yüreğini canlı, cıvı cıvı sesli kuşlarla doldurmak değil midir? O kuşlar ki, âdeta gökyüzüyle beslenir ve gökyüzünü örtünürler.

Çocuk biraz daha büyüyünce, artık işin aslını öğrenir gibi olmuştur. Büyüklerinin yemek yemesi, çay içmemesi, o garip ve saçma sigaralarını tütürmemesi, onu çok şaşırtır ilkin. Fakat büyük, zaten büyük olduğu için, yalnız bu hakla bile çocuğu şaşım şaşım eder. Fakat çocuk yenilmez. “Büyük” olmak ister. Büyüklüğünü ilk belgeliyecek olanı oruç olarak görür. Yavaş yavaş, anne babayı bağliyan; bütün gündüz boyunca onların şu mahut sigaralarını bile boykot eden bu mistik güç, onu kavrar. Çocuk oruca başlamıştır.

Fakat henüz orucu tam tutamamakta, bazı günler öğleye kadar ancak dayanabilmektedir. Böyle böyle alıştırılır ve alışır.

Oruçla ona, madde dışı bir dünyanın ilk ışıkları yanar. Ona yani çocuğa. Başka bir dünyanın meşaleleri...

Daha büyümüş bir çocuk, bütün gündüz oruç tutmağa başlar. Bunu başardığı gün, omuzlarda taşınır, hediyelere boğulur. Böylece orucun, insanı, omuzlardan başlamak üzere gökyüzüne kaldırdığını, bilinmezliğin zengin hazinelerinden sevimli ve güzel eşya çıkarıp dağıttıran cömertliği olduğunu bilmektedir artık çocuk.

Bu, çocuğun oruçtaki duygusunun bir yanı.

Öte yandan, o, kendisinden bir süre yemek yemesini, su içmemesini isteyen bir buyruğun geldiğinin farkındadır. Bu buyruk nereden gelmektedir? Bunu düşündüğü zaman, büyük bir heyecan kaplar içini : kutsal korku, kutsal sevgi, kutsal heyecan.

İşte ona o vakit, soruları hep öteye çevirdiği anda, ölümün, doğuşun ne olduğunu sormağa başladığı dönemde, Allah'ı öğretirler.

İşte o zaman o, oruçla gerçek bağlantısını kurar; bu dünyaya geçici bir süre için indirilmiş küçük bir hükümdar olduğunu anlar o zaman.

O zaman, oruç ve namaz, ona, babasının okuduğu Kur'an seslerinin başka biçimler halinde bir insana yerleşşi gibi gelir.

İftar topu, zaferdir onun için. Çocukluğun tabiat üstündeki zaferi. Çocuk tabiatı yenmiştir; top bunun için patlar.

Ramazan, yıllar yılı, böylece çocuğu büyütür; onu dış ve iç yapısı bakımından güçlendirir; ona Yaratıcı'sını, varlıkları ve nimeti öğretir.

Oruç ve namazdır ki, kutsal bir dünyaya girer çocuk. Sözle değil; bizzat o dünyanın içinde yaşar Mutlak Gerçeği.

Yeni İstanbul, 1964
(İslâm)

ORUCUN 24 SAATİ

Orucun dört mevsimi ve 24 saati vardır.

Ramazan, bahara gelir; açlıkla eşyanın ruhu-na ve ötesine, varlığının sebebine çevrilmiş olan insan, leylâk kokuları, portakal çiçeklerinin buğusu ve gül, lâle, ağaç ve yabanî bitki çiçeklerinin rengiyle mest, bir nevi mutlakın şiiri, bir gerçeklik lirizmi içinde yaşar. İlkbaharda renk, su sesi, kuş uçuşu ve gül kokusuyla, tabiat, içine girdiği değişimde oruçlunun içini saf duygularla, zengin figürlerle donatır. Oruçlunun, topraktan kopması-na engel olur. İlkin onu iç yolculuğundan alıkoy-mak ister; fakat, o, bu igvaya aldanmazsa, bu se-fer, onun arkasına takılır gibi bir orkestra zengin-liğiyle idrâkine yardımcı olur. Bahar, oruçlu için, menekşeden vişneye kadar mor rengi, bayıltıcı ko-kusu ve mayhoş tadıyla, toprakla gök arasında, yeni bir sentez sebebidir.

Ramazan, yaza gelirse, sıcaklık ve susuzluk,

sonbaharda tabiatın geçici ölümü, kışın, kar ve soğğun tabiat ve eşyayı tek tesirli bir idrâka indirishi, insanda oruca şöyle ve böyle bir fark ilâve eder; böylece, yaşını başını almış bir müslümanda, geçmiş her yılın ramazanı, birbirine karıştırılmıyacak şekilde farklıdır. Her ramazanın ayrı bir rengi, ayrı bir kokusu, ayrı bir biçimi vardır. Herbiri kökte ve temelde aynı olsa da, her yılın ramazanı, mevsimlerin boyasına batıp çıka, hafızada ayrı bir fenomen değeriyle yaşar.

Bir de, bir günün, oruç bakımından kesitini alalım; zaman, içimizde, kalb çarpması gibi yürür... İftara doğru yavaşlar, akşam birden hızlanır. Sabah, oruç günü, öbür günler gibi başlar; git-tikçe değişir, farklılaşır.

İlkin çay ve sigaranın, dedikodu ve geçici konular üzerinde konuşmanın reddi başlar. Sonra, kocaman bir öğle, boş bir öğle ele geçer ki, bunu Anadolu vilâyetlerinde ulu camiye, İstanbul'da da Süleymaniye'ye ayırabilirsiniz. Ya da, Sultanahmet'e, Yenicami'ye. Cami ile artık öteye girmiş; mutlaka şartlanmışsınızdır. Sonra, sırtınızda, benek benek öteki dünya çizgileri, günlük işlerin içine dalarsınız. İnsanlar, insanlar.. Her işinizde, sizinle insanların elleri arasına, daima bir çiçek girer; o, ramazandır.

Sonra iş dönüşü ve ikinci gelir. Ruhun saf yaşayışına hazır ev. İkindiden güneşin battığı âna kadar, sûreler, âyetler halinde, ilâhî kelimeler, evi alır, yıkar, yeni bir dekorla donatır ve insanın içini, bir feza yolculuğuna hazırlıyormuş gibi, ilâhî

bir yakıtla doldurur. Kur'an sesi, yavaş yavaş, evin odalarında güneşin pencereden giren eğik ışıklarından âhiretin ve cennet saraylarının bir maketini gözler önüne serer. Ölenler, ölen büyü-kanneler, büyükbabalar, atalar, hepsi hazırdır or-da...

Sonra güneş batar ve bir top patlar. Evin bütün görünüşü ve havası değişmiştir. Aile, ebedî bir tablo gibi sofranın başındadır. Sofrada dünya nimetleri, her günkü nimetler değildir sanki. Sanki, onlara ebedilik mayası karışmıştır. Sofra, sanki bir "maide sofrası"dır. Gökten inmiş bir sofradır...

Yatsı namazı ve teravih. Gündüz, oruçlu, ramazanı tek olarak yaşamıştır. Ama şimdi, islâm topluluğuyla birlikte bir bütün olarak yaşıyor. Müslümandan müslümana atlayan, birini öbürüne bağlayan, birbirlerini birbirlerinde bulduran, birinde hepsini yaşatan bir "Ramazan Ruhu"dur artık hükmeden insanlara...

Gece gelir arkasından. Müslüman, Ramazanı uykusunda da yaşar. Rüya, Ramazanın uykuya serptiği ruh huzurunun levhalarıyla donanır yer yer.

Derken bir davul sesi, bir top güllesi, hattâ topun sesinden önce şimşeksi ışığı koparır sizi uykunuzdan; bu da olmadı mı, şefkatli bir anne sesi, bir şiirin tekrar eden motifi gibi, hayallerinizin arasından dolaşa dolaşa, şuurunuzun en kritik noktasını bulmak için yol açar kendi kendine.

Ve, yeni kesilmiş bir karpuzun rengi kadar canlı siz sahur yemekleri!

Ve sonra ağaran gök. Ürperen, Mutlak'ın birliğini, peygamberin peygamberliğini ve insanın ulvî vazifesini ilân eden Sabah Ezanı. Ve şafak. Yekpare bir gümüş levhası gök. Ve bir dağın ucundan alnını gösteren güneş ve şehre umut taşıyan genç ışıklar ve ışıkların zaferi...

Yeni İstanbul, 1964
(İslâm)

ORUCUN ÖMRÜ

Bir müslümanın hayatında orucun önemli bir yeri vardır.

Çocuklukta oruç, büyük olmanın bir imtiyazı, çocukluktan, o büyüklerce ciddiye alınmayan, alay konusu olan, her fırsatta cezayla bile değil de görünüşte affedici, ama cezalandırmaktan daha zalimce bir muameleye, gülmeye “tâbi” tutulan çocukluktan çıkmanın en keskin belgesi gibi gelir insana. Çocuğun en çok zoruna giden davranış cezalandırılmamaktır. Ağır bir cezaya gönlü hiç razı olmaz ama, hafif atlatılan bir cezayı, cezalandırılmamadan yeğ bulur. Aristokrasinin hüküm sürdüğü çağlarda, asil olmayan birinin hareketlerinin, düello sebebi olmaması gibi, cezalandırılmakta insan yerine konmama kendiliğinden vardır. Çocuk bir aristokrattır.

Şüphesiz, çocuk, yalnız, çocukluğun zayıf noktalarından kurtulmak için değil, büyüklüğün bü-

yüklüklerini yaşamak için de çocukluktan çıkmak ister. Bu bakımdan oruç ona bir parça karanlık gelse de, büyüklerin derhal karşılığını almadıkları böyle bir fedakârlığa girişmeleri, onun ruhunda sonsuz ve çeşitli yankılar yapar. Oruç, onda mistik bir başarıdır.

Derken ilk denemeler gelir. Bu denemeler yavru serçenin, yuvadan uçuş için ilk kalkışlarıdır. Yavru kuş, ilkin en yakın yerlere konar ve hemen yuvaya döner. Sonra daha uzak bir hedef “ta-yin” eder. Çocuk da ilkin öğleye kadar oruç tutar. Sonra sonra artırır onu.

Tam oruç tuttuğu ilk gün, çocuk, iftar topunu içinden bir zafer topu olarak alkışlar. Hattâ içinden bir değil, üç, yedi veya 21 defa top atılmalıydı diye düşünür.

Bülûğ yaşına basmadan, çok defa, müslüman evlerde çocuk orucu topyekûn tutmağa başlamıştır. Çocuğun içinden taşıp gelen ve ilk andaki çıkış çılgınlığını yaşıyan içgüdüleri, oruç gibi mistik bir öğretmenin uslandırması, onu, komplekslere saptanmaktan, geleceğini tam şartlandıran ve telâfi edilemez gençliğin çılgın davranışlarından korur. Tabiatın önünde baş eğmemesi, melankoli krizlerine daha dayanıklı çıkmasını sağlar çocuğun.

Oruç ve namaz; bülûğ çağından çıkarken, çocukluktaki babadan, normal babaya geçişinde, “metafizik” bir planda tutarak, çocuğun büyük bir sarsıntı geçirmesini de önler. Batıda çocuk için baba her şeydir. Bir nev’i küçük tanrıdır; zaten hırıs-

tiyanlıkta tanrının “baba” oluşu, ister istemez çocuğun babayı tanrılaştırması için zihnî bir vasat hazırlıyacaktır. Çünkü çocuk en mücerretleri bile konkreleştirir.. Sonra, bülûğ çağını aşınca realist bir gözle babayı görür. Bu tanrı “baba”dan alelâde babaya geçiş birdenbire olur. Batı toplumunda, bir inkılâpla. Bu sebeptedir ki çocuk, babasına âdeta taparken, genç, inkâr eder, reddeder. Batıda gençlik, babadan, aileden tam bir kopuştur. Âdeta genç, çocuklukta verdiği avansları geri almaya başlar. İslâm toplumunda ise, Namaz ve Oruçla, çocuk, kendisinden de, babasından da ölçülemiyecek kadar yüksekte, her şeyin üstünde, sonsuz bir gücün bulunduğunu, babanın da, kendisinin de onun önünde eğildiğini anlar. İki baba, yani çocuklukta babayla gençlikteki baba arasındaki, bu en kritik köprü çağında çocuk, gerçeğin farkına varır. Birinci babadan ikinci babaya yavaş yavaş geçer. Kitiğinin zulmü yumuşar ve bütün insanlar, kutsal bir kış dönemine, böylece mutlakin aracılığıyla girer, dostça girer. Baba, anne, kardeşler ve bütün insanlar, kutsal bir petrol lâmbasının ışığı altında erirler, ulvîleşirler.

Gençlik ve olgunluk çağı oruçları, her yıl geçtikçe, bir parça daha insanın tabiatını materyalist çerçeveye mahkûm olmaktan kurtarır. Her olaya “fayda” açısından bakmayı yasaklar oruç. Hükümlerinde “başkacı” yapar insanı. Büyük bir batı düşünürü, “cehennem başkaları”dır diyor. Bu, bir bakıma, batılının çocukluğuna ışık tutmuyor mu? Enfant terrible (dehşetli çocuk), “asî gençlik” hep

bu metafiziksizlikten çıkmıyor mu?

Yaşlı bir müslüman, geriye bir baktığında, çocukluğun iftar saatlerini bekleyişini, oruçluyken dallarda sallanan incir ve narların sanki cennetten koparılıp oraya iliştirilmiş olduğunu, iftar sofrasını açan hurma ve zeytinin nimete nasıl bir kutsallık kattığını, Ramazan ikindilerinde okunan yâsinlerin evin odalarını nasıl ilâhî yankılarla dolaştığını, teravih gecelerinde aşkla ilâhîler okuyan, tekbirler getiren ve sonra zamanın gizli kapılarından girerek kaybolan nur yüzlü insanları, bayramların yeşil ve beyaz ve al sevinçlerini hatırlar; gençlik yıllarının oruçlarından billûrlaşmış sarkıt ve dikitlerin bütün ruhu ayakta tutan mermer sütununu içinde duyar. Yaşlandıkça çocuklarının oruçlarının sütuna yeni mermer payandalar dayadığını görür. Mü'minin içi artık bir Süleymaniye kadar sağlamdır. Ölüm, onda artık bir korku değil, sadece bir merak konusudur sanki. Çünkü: oluşmuş, birikmiş ve son biçimini almış bir sonsuzluk tapınağına ölümün dokunamayacağını bilir. Ve müslüman, içinde "tam teşekküllü" bir Süleymaniye, ölüme geçer...

Yeni İstanbul, 1964
(İslâm)

AKTÜALİTE

Kıbrıs, boyuna reçine akıtan bir ağaç yarası gibi kanayıp gidiyor. Sabah ve akşam gazeteleri ayrı şiddetlerde gelişmeyi, kafamızda iki çizgi halinde sürdürüyor. Öyle ki, akşam gazeteleri realiteden bir adım ötededir; sabah gazeteleri de bir adım beride.

Mesele artık milletlerarası bir mesele haline gelmiştir. Kıbrıs Makarios'la EOKA'nın, EO-KA'yla Yunanistan'ın, Yunanistan'la Türkiye'nin, Türkiye ve Yunanistan'la Avrupa'nın, Avrupa'yla Amerika'nın, Amerika'yla Rusya'nın çatışma, anlaşma, aldatmaca, kıskanma, demogokluk, dehşet salma alanı haline geldi.

Dış durum bakımından belki çok kritik bir noktada bulunduğumuz halde, içte de, söz ve yazı, sonuç olarak da gönül çatışmalarına meydan veren, siyasî yenilikler yapılmak istenmektedir. Daha doğrusu yapılacak olanların çerçeveleri çok geniş tutulmaktadır. Yanlış ve ürkütücü isimlendir-

meler kibritini piyasa dinamitinin fitiline yaklaştırtırken, viski bardaklarında kolhozlar kuran anarşist toplum dinamitçilerinin ağzı kulaklarına varıyor; memleketin iç seslerini değil, hep dışardan gelen sesleri zaptetmeğe ve onu bir bilmem ne dilini andıran dillerine nakletmeğe memur kulaklarına.

Ve arkasından İkinci Dünya Savaşı öncesi siyasî normlarını hatırlatan yeni tasarılar... Bir neo-faşizmi, ad ve sistemini eklemeyen, parça parça kurumlaştırma... Mozayikler halinde...

Basın... Bir yandan samimi olmaksızın ramazandan bahsediş, yani ramazanı istismar, müslümanı istismar... Öbür yandan, ramazanı bahane ederek islâma saldırı... Fakat suç bizdedir. Bir gazetenin esas ruhunu anlayamıyan, bir gazetenin bir sayfasıyla öbür sayfası arasında karşılaştırma yapamıyan, sağyla solu, üstüyle altı, başıyla sonu arasında ilgiler kuramıyan, birini öbürüyle toplayamıyan, birinden öbürünü çıkaramıyan ve sanki ömür boyu taksite bağlanmış hacizli ve icralı bir borçlu gibi, bu ruhumuza yabancı gazetelere, her gün 25 kuruş ödemeğe devam eden bizdedir suç...

Ve gerçek aktüalite oruçtur. Bu halkın aktüalitesi. Bir ilkbahar gibi gelip ruhları donatan ramazan, şimdi güneşlerin doğup batışındaki sırra uyarak yavaş yavaş, kopuyor bizden. Kalıbın alçıdan kopması gibi. Ama gönüllerimizde, kafamızda, içimizde ve yüzümüzde derin izlerini bırakarak...

Bütün mahyalar: “elveda” diyor.

Yeni İstanbul, 1964
(Farklar)

ALTIN GECE

Bütün yılda gizli, belki daha çok oruç ayında saklanmış, belki en çok ramazanın son on gününün bir gece yaprağı, belki tek sayılı bir oruç gününün ikinci yarısı ve belki de 27. ramazan gecesi olan Kadir gecesi...

Bütün geceleri önüne dökmüş onların içinde Kadir gecesini arıyan bir mü'min düşününüz. Daha doğrusu, Kadir gecesi olma imkânını taşıyan her geceyi bir Kadir gecesiymişcesine ağırlayan bir mü'mini düşününüz. Geceleri hiçliğe batıran bir dintanımazla bu inanan adam arasındaki zamanı değerlendirme, yemişlendirme farkını bir bakışta yakalayabilirsiniz.

Kadir gecesi, hangi gecede bulunduğunun kesin bilinmezliğiyle biraz da öbür gecelerin içinde değil midir? Öbür geceleri de bir projektör gibi aydınlatmıyor mu?

Kadir gecesinin gizli olması gerektir; çünkü: açık ve seçik olarak bir gecenin kutsallaştırılması, Allah'tan başka Tanrı tanımama dini olan islâma uymazdı; islâm, değil bir insanın, bir gecenin bile putlaştırılmaması için gerekli temeli atmıştır.

Kur'an ki, yaratılış dünyasının ebedî ufkudur; dünyayı ve insanı ve her yaratılmış olanın bilerek bilmiyerek varmak, ulaşmak için çırpındığı "ideal"i çerçeveleyen kutsal sözler örgüsüdür; işte o, bir gece, Kadir Gecesi, nurdan bir gökkuşağı halinde dış ve iç göğümüze, bir bütün olarak indi.

İlk Kadir Gecesi, sırtında ebedilik hazinesini taşıyan en soy bir arap atı gibi, zamanın bir iğne deliği kadar daraldığı bir günde, — Fuzulî'nin, gamından eriyerek ipliğe dönen meşhur poetik devesi gibi — sıçrayıp geçerken, yüklendiği, şanı büyük, ünü sonsuz Kur'an'dı.

Ey kutlu gece, sen ne zenginsin ki, her yıl tapınmaların en safını çil çil altınlar halinde kasanda taşırsın. Senin kasandaki altınların hepsi halistir.

Sen, kirli yeryüzünü en ışıklı namazlarla, mutlakin sesi Kur'an sesiyle ve düşüncenin en yalınmazı mü'min düşünceleriyle yıkarsın, pasından kurtarırsın.

Akşam devraldığın eski, yaşlı, çirkin, yıpranmış ve yılmış dünyayı, sabahın ilk akıncılarına, yeni, taze, değişmiş, neşeden cınlayan ve güzelliğinin ötesinde bir güzellik bırakmayan bir genç dünya olarak teslim edersin.

Sen öyle bir altın gecesin ki, saçtığın altın ışıklarla, önüne ve arkana dizilen öbür geceleri de, radyum ışıkları gibi yüreklerinden geçerek altına çevirirsin, inananlar için...

Yeni İstanbul, 1964
(İslâm)

BAYRAM

İslâm; insan, aile, millet ve devlet hakkında prensipler, hükümler, yön, öz ve çerçeveler getirmiş bir din olduğu için, bir topluluğu en yüksek sevinç şiddetinde buluşturan “bayram”ını da tesbit etmiş ve şekillendirmiştir. O, ne büsbütün insan tabiatına aykırı olarak ve sırf orijinal görünmek için “bayramsız”lığı seçmiştir; ne, Bizansta ve dejenere olmuş her toplulukta görülen “bayram enflasyonu” hastalığına tutulmuştur ve ne de, “bayram”, öbür din ve milletlerin bayramlarına benzemiştir. Yalnız iki bayram vardır : Ramazan ve Kurban bayramı.

Ramazan bayramı, her müslümanın ve her islâm topluluğunun, bir ay oruç tutup vücutların sağırlığını kaybetmiş ve ruhun seslerini duyar hale gelmiş, ruhların en kabartma yükselişine varmış olduğu, yani ruha ve içe çekilip orada yenilendiği, tazelendiği bir dönemden sonra, tek-

rar dışa, eşyaya, bir hünkâr alayı halinde, tantanalı ve eşyanın ve dünya nimetlerinin içindeki “sevinci” cınlatarak çıkışıdır. Kurban bayramı ise, müslümanların, yeryüzünde, Allah tarafından tayin edilmiş bir noktada toplanıp onun arzusu için, canlılar içinde kendilerinin hayatına karışmış yaratıkları kurban ettikten ve bu, ortalıkta kabartma hale gelen kurbanlık sembolünün, damarlardan fışkıran kanın ve havada elle tutulur hale gelen merhametin, öteye, ölüme, hayatın anlamına ait ulvî düşüncelerin, islâmın ilk günlerindeki saf duygu ve inançlardan Mekke havasında uçuşan gözlerin, kanatların ve hâtıraların ışığı içinde kaynaştıktan sonra, ruhları, elleri, gönülleri ve kafaları Allah’a yükseltmelerinin Mekke’de ve bütün islâm ülkelerinde kutlanmasıdır. Her iki bayram da ruh ve eşya şölenlerinin altın tertiplerine sahiptir. Bayram namazla başlar. Güneşin bir mızrak boyu çıktığı bir sabah vakti namaz başlar. Bu bir nevi, Yaratıcı ile bayramlaşmadır. Sonra evlere dönülür. Aile ile bayramlaşma olur. Sonra bütün şehir, kendi içinde bayramlaşır. Bütün müslümanlar birbiriyle bayramlaşır. Sonra tebrikler şehirler arasına atılır. Böylece bütün müslümanlar görüşmüş bulunur. Dargınlıklar giderilmiş, soğukluklar çözülmüştür. Fitre, sadaka, kurban ve zekât dağıtıışlarının bayramdan önce oluşu, zengin yoksul bütün mü’minlerin bu ruh ve eşya infilâklarına, donanışlarına daha hazır çıkmalarını sağlar. Yüz akıyla çıkmalarını.

Bayramda mezarlıklar da ziyaret edilir. Se-

vincin en şiddet kazandığı anda ölüm ihmal edilmez. Atalarla, ölümlerle de bayramlaşılır.

Yakında ölmüşü bulunanlara uğranılır teselli verilir, başsağlığı istenir. Böylece, ölümün bir anda hayattan kopardığı insan, yeniden koptuğu yere getirilir, hayata bitiştirilir.

İslâmda bayram, bütün müslümanların, ruh ve eşya zenginliklerini, ruhlarının deniz gibi incileriyle gökyüzü çiçeklerini ve eşyalarının gençliklerini sergileme ve bu sergide bir tek ruh ve bir bütün haline gelmeleridir.

Kıbrıs'ta ve daha bir çok islâm ülkesinde islâm kanı akarken, çocuklar anasız babasız kalırken, islâm ülkelerinin her yanını sarmış sefalet, açlık, ruh ve ahlâk yıkıcılığıyla savaşmanın gerçek ve temelli imkânlarından mahrum bulunulurken, Mevdûdî gibi islâm liderleri, Allah'ın insana hava ve su gibi bahşettiği hürriyetlerinden mahrum yaşarken ve hepimiz, geceleri uykumuzu kaçırarak ve rüyalarımızı tekeli altına alan "altın ülke" idealinden uzakta, çok uzakta âdeta bir yer altından notlar hayatı yaşarken, yine de bayramdan başka tesellimiz ne olabilir?

Yeni İstanbul, 1964
(Farklar)

KONUK

Her yıl bir ay için oruç mimarı bize konuk gelir. Gelir gelmez de kollarını sıvar ve işe koyulur. Bir kahve içimlik bile beklemez, dinlenmez. Kutsallığın işçisidir o. İlkın vücut evini şöyle bir yoklar. Bir sarsar insanı. Öyle sarsar ki, bacalarda ne kadar birikmiş kurum varsa dökülür. Tabiat etki-siyle gevşemiş ve kopmaya yüz tutmuş sıvalar düşer. Yerinden oynamış kiremitler kayar. Organlar arasında, kasların eklem yerlerinde, hareketsizliğin ve ölümün sembolü olarak gerilmiş kaç örümcek ağı varsa yırtılır. Vücut konağı, böylece konuğun, büyük konuğun gelmiş olduğunu bilmiş olur.

Sonra Oruç onarmaya başlar. Her hücreye iner ve hücre içinde bir kaynaşma, yumurta sarısının oluşumuna benzer bir tazeleniş başlar. Ölüm sularında gezen, dolaylarında, çevrelerinde dolaşan her hücre, bu kaynar su yeniliğinde, hayata döner. Her hücre, ölümün bir yumurta kabu-

ğu gibi ördüğü kireç zarını kırar. Bir diriliştir başlar. Her hücre, yeni doğmuşçasına dirilir. Hızır'ın tadından bir tad alır. Bir gün içinde, bir kalp gibi gündüzün büzülüp geceleyin açılır. Böylece çoktan atış yapmamış bir tüfeğin tutukluğunu andıran yılın alışkanlığı gider ve atışa hazır bir silâh gibi tertemiz ve pırıl pırıl hayat akışına yeniden katılır hücre. O, bu oluşu geçirirken, mimarların en mimarı oruç, başucunda, bir anne gülümsemesiyle durmaktadır. Orucun ışığı, radyum ışığı gibi arıtır hücrenin içini. Artık hücre, kendi içine, kendi ölümüne kapanma tehlikesinden kurtulmuştur. Öbür hücrelere doğru koşacaktır. Aynı dirilikte buluşan, aynı mutlulukta iftar eden, aynı ölümün kıyısında, oruç mucizesiyle kurtulan vücudun hücre ordusu, bir savaş öncesindeymişçesine tabiat önünde sıraya girer ve büyük hayat şarkısını, neşeyle, aşkla ve inançla söyler.

Konuğumuz oruç mimarı, vücudu bir yandan yenilerken, öte yandan elini ruha atar. Her mü'min kendi gücü çerçevesinde Cebrail'in bir kandanının ruhuna çarptığını duyar. Vücudun ördüğü kuleler içinde sıkışmış ruh, ilkin bir yandan içeriye bir sabah ışığının sızdığını görür. Cezbedilmiş gibi oraya döner. Sonra ışık artar ve kurtarıcı bir güneş ışığı halini alır. Ruh yaralarını o ışığa tutar ve yaraları, bir cüzzamlının iyileşmesi gibi kurumaya ve sönmeğe başlar. Sonra ışık kuleyi yıkmağa başlar. Ruh, dışarıya, petekten sızan bir bal gibi sızar, sızar...

Zekâ aydınlanır, hafıza arınır. İçgüdü bilenir, paslarından sıyrılır. Şuuraltı düğümleri çözülür,

akrepleri ölür. Şuur, elâstikîliğini yeniden kazanır. Kalbi kiralayan geçici duygular koğulur. Ruh, çevresinde melek dünyasının halesini görür. Yeni doğmuş bir ay gibi övünçle yükselir ve eşyaya güler. Çevreyle barışıktır artık. Ölüme karşı yeniden bağış kazanmıştır artık.

Konuğumuz Oruç, pencerelerimizi açar, perdeleri havalandırır. Evin badanasını ve boyalarını tazeler. Mutfak ve kilerimizi doldurur. Sularımızı tatlandırır. Lâmbamızı kutlar. Soframızı kutsallaştırır. Gök sofrasını açar. Gecemize, ebedî düşler ekler. Çatımızdaki vahşi sesleri durdurur. Mezarlara yerleşmiş yabancı görüntüleri ürkütür. Ülkeyi güvenli bir ülke yapar. İnsanı kendi özüne, değişmez gerçeğine döndürür. Nimetlerin akıntısındaki düz akımı dalgalı akıma çevirerek açlıkla ve susatarak insanı metafizik plana çeker. Artık insan, düşünceleri ve sözleri bir saman yığını gibi savurmaz. Belki, bir yıl, uğrunda alınteri döktüğü bir buğday harmanı gibi devşirir ve her tanesini değerlendirir. Göklerin hakkı ayrılır bu harmandan, sonra insanın hakkı ayrılır.

Oruç konuğumuz, çocukların takma sakallı, maymun yüzlü noel babası değil, nur belirtili öğretmenidir. İlk oruç tuttuğu gün çocuk, ilk dersini başarıyla vermiş minik bir öğrencidir. Göklerin ve yerlerin, gönüllerin ve ruhların ilk dersini vermiş, ilk ölüm provasını zaferle donatmış bir diriliş eridir o.

Konuğumuz, her gece yemekten sonraki çay saatinde, ceplerinden ceylan derilerine yazılmış şiirler çıkarır ve en gençlerimiz, o şiirleri, içlerin-

de o güne kadar gizli kalmış da o gün birdenbire kendilerinin bile farkına varmadıkları bir olağanlıkla açığa çıkmış doğu bilgileri ve bilgelikleriyle okur. Ve o çay saatindeki aile tablosu lâmba ışığında sonsuzlaşır. Komşu evler, komşu kentler, komşu ülkeler, komşu gezegenler ve komşu güneşler, o yeni bulunmuş ilâhileri dinlemek için bizim o çay saatini beklerler.

O çay saatinde, Hira dağını görürüz ki, mağaradaki eşsiz gök sözcüsüne, Cebrail, azığını yeni götürmektedir. Bir çocuk gibi heyecanlı, omzunda gök sofrasından bir heybe, Cebrail tırmanıyor Nur Dağına.

O çay saatinde, biz, Nuh'un gemisindeki kuşların, fillerin ve aslanların, aylardan sonra, ilk karrayı gördüklerinde yükselttikleri kurtuluş seslerini duyarız, işitiriz orucun keskinleştirdiği kulaklarımızla.

O çay saatinde, birden yüreğimiz yumşar. Çünkü: putları dize getiren İbrahim, çocuk sevgisinin engelliginden de ürpererek, elinde bıçak, çocuk İsmail'in başucunda durmaktadır. Hepimiz korkuyla, ürküntüyle, öfkeyle ve susuşla doluyuz. İşte, tam o sırada, uzaktan, âdeta denizaşırı bir ülkeden gelen ses duyulur: "Ya İbrahim, İsmail'e acı. Mü'min bir çocuktur. Mü'minin mü'mine sevgisi, büyük sevgiyi azaltmaz, arttırır".

Dışarda yağmur yağıyorsa, biz, yeşilin zaferi baharı düşünürüz. Kar beyazlığı pencerelerimizden sızıyorsa, biz, tabiatın kefenlendiğini, evrensel tabuta yerleştirildiğini biliriz. Kar helvası yaparız, ölümün öteki yüzüne degen beyaz azıklarla.

Sıcak yaz geceleriye, içeri giren ve kısırakları gebe bırakan sıcak rüzgârda uçuşan kelebekleri seyrederiz. Bu kelebeklerin her biri, bir sırta, hayat ve ölüm sırrıyla yüklüdür. Konuk elini uzatınca bir kelebek eline konar, sonra dökülür, toz haline gelir. Biz içimizden: “İşte bir alçakgönüllüce bitiş” deriz.

O çay saatinde, birden, Ashab-ı Kehf'in gizlendiği dağdayız. Mağaranın ağzındaki kaya, bir yayla birden düşer ve biz içeri gireriz. İçerde uyuyan yedi kişi ve bir de köpek... Uyuyorlar ama, göğüslerinin hafif kalkış inişlerinden yeryüzünü kubbe-ler, kemerler kaplıyor. Uyuyorlar ama, uykularından, yoksullar için görünmez bir kumaş örülüyor. Uyuyorlar ama düşlerimizde en canlı onlardır. Geleceğin uyuması gibi uyuyorlar. Bahar bekleyen ağaç gibi uyuyorlar. Kışın sonuymuş gibi bir uyku bitimindedirler. İlk horoz sesini bekleyen evrensel işçiler gibi uyuyorlar.

Konuğun uğurlanacağı günler de gelir. O kadar alışmışsınız ki, bu gidişe inanmak istemeyiz. Ama saatin vuruşu kesindir. Bir yarış kronometresi gibi son vuruşunu yapar. O zaman dünya garına koşarız. Mahşerî bir kalabalık. Çocuklar en süslü elbiseleriyle oradadır. Trenler, en güçlü bir baca canlılığı içinde tütüyor. Konuşmalar. Sesler ve armağanlar. Kucaklaşmalar. Herkes birbirini ilk görmüşçesine sevinçli. Hepsi konuktan konuşur. Fakat ey komşular konuk nerededir? Konuk, sessiz ve şatafatsız, gitmiştir bile...

Diriliş, Aralık 1966
(Dirilişin Çevresinde)

BİR AY BÖLÜNMÜŞ GİBİ YÜZLERİNDE

Sanki her an yüzlerinde bir ay bölünmektedir.

Her an şakkulkamer mucizesi yüzlerinde olup bitmekte. Farklı aydınlıkları buradan geliyor. Seher secdelerinin ve sarhoşluğunun aydınlığından, «yüzlerinde secde izleri görülür.»

Kimdir bunlar? Bunlar, müslümanlardır. Eski müslümanlar ve çağdaş müslümanlar.

Sanki Kur'an yukarı çıkıp bir ay oluyor. Sonra, peygamber parmağıyla, sûre sûre bölünerek onların kalplerine iniyor; ordan da, âyet âyet atar-damarlardan yürüyerek yüzlerinde apaydınlık bir ay, bir güneş örüyor.

Kirpiklerinde her an bir güneş doğup bir güneş batıyor.

20. yüzyıl zekâsının aradığı ay, bilmeceğini çözmeye çalıştığı ay bu aydır da, teknik, onu, in-

sandaki aydan gökyüzündeki aya çeviriyor. İşte Camus'nün Caligula'sında bu iki ay arasında bo-calayan bir ay vardır.

Bilen bilir, ay insanın kalbiyle ilgilidir. Güneş gözlerimizi kamaştırır, ama ay esrarlı bir gecede, yüreğimizi yerinden oynatır. «Kamer» sûresi gelincedir ki, inananın da, inanmayanın da yüreği yerinden bir kere oynamıştır. İnananın kalbi, yerine iyice yerleşmek için sarsılmış, inanmayanın kalbiyse, yerine yenisi geçmek için.

Şimdi ayla uğraşan insanlık, insan yüreğiyle oynadığının farkında değil. Ayla uğraşmak yürek için bir şoktur. Kimbilir belki de bu şokla iyileşecektir yürek.

Büyücüler de ayın ışığını ölçtüklerini iddia ederlerdi de, ancak, Hz. Musa'nın ay gibi eli ortaya çıkınca, bir aydan başka bir aya göç ettiler.

Bayraklardaki ay, onların yüzündeki ayın bir gölgesi değil mi? Kimlerin? Müslümanların.

Bazan düşünmüşümdür, acaba ay Peygamberin Mirac yolculuğunda hızla giden Burağın bıraktığı bir iz midir göğsümüzde?

Abdest, bir ayın vücudumuzda yüzümüzden aşağıya doğru boşanışı değil mi?

Namazsa günde beş kere kapımızı çalan güneştir.

Oruç, içimizde batmayan bir ayın geceden gündüze taşınmasıdır. Bir ramazan gününün saatleri ilerledikçe içimizdeki ay büyür büyür; ilkin, «kurumuş bir hurma dalı» kadar ince; sonra bir

kalın kaşlı hilâl. Sonra sonra tam yuvarlaklığını alır. Zaferlerin tam bedir hali olan Bedir Savaşı'nın isminin kelimeler dünyasında ayın mükemmellik haline teşbih edilmek gibi bir hikmeti yok mudur dersiniz? Oruçluyken her işimize biraz ay karışmamış mıdır? Oruçluyken ve oruçlu değilken aynı işi yapınız, arada bir ay farkı vardır. Müslümanla müslüman olmayan arasında bir ay farkı vardır. Oruçluyken sözlerimizin arasına esrarlı bir ay ışığı karışır. Her çileden bir ay sembolizmi gelir, kelimelerimize siner.

Aşkın da, şiirin de ayla olan ilişkisi, ayın kalple olan ilgisinden doğmuyor mu?

Aşk, şiir, bilgi ve zekâ, gide gide ayda toplanıyor. Şimdi bütün mesele, bu ayın bölünmesinde, bu ayın 'çözümlemesinde. Yani bir mucizede. Şakkulkamer mucizesinde.

Buysa bir kere olmuştur. Kur'ân'da durmadan da olmaktadır. Ve müslümanın yüzünde her an olup durmaktadır.

Muhyiddin-i Arabî Hz.leri, aya fazla bakılmasını öğütler. «Ay ışığı yüze zehir, fakat sırta şifadır» der. Aslında, bu zehir, zehir değil, şifanın şiddetle ve ansızın yoğun olarak gelişinden doğma bir çarpılıştır. Güzelliğin şiddetli çarpmasıdır ay çarpması. Kur'ân, sûre, sûre, âyet âyet değil de birden bütünüyle inseydi, insanlık O'nun güzelliğinden, belâgatından mahv olmaz mıydı dersiniz?

Ey batılılar, ey ay yüzünden mahrum olanlar! Müslümanın kalbiyle oynamayın. Olur ki onun (X)

ışınlarından daha kudretli olan kalb ışıklarının öldürücü etkisini alırsınız. Bırakınız, ey avrupalılar, yüzünde ve yüreğinde her an bir ay bölünen, bir şakkulkamer mucizesi vuku bulan müslümanların iyileştirici ışıkları sırtınıza vursun, size şifa olsun ve sizi diriltsin. Sonra ordan yüzünüze sızan, size ve bize yetecektir.

Büyük Doğu, 1967
(Kıyamet Aşısı)

SÜREKLİ MUCİZELER

Öbür peygamberlerin mucizeleri kendi çağlarında görünmüş ve tamamlanmış, doğup batmış mucizelerdir. Gerçi mucizenin tesiri sürüp gitmiştir kendisi sürmese de. Hz. Musa'nın mucizesi büyü ve büyücüler, kâhinler devrini kapamıştır. O mucizeden sonra büyücülük bir daha dirilmemesine ölmüştür. Hz. İsa'nın ölüyü diriltme mucizesi de ancak kendi çağdaşları tarafından görülebilmiş, tesiri de sembolik bir tesir olarak dinin dirilticiliği lehinde kaydedilmiştir. Peygamberlik dairesini tamamlayıp kapıyarak peygamberliğin başlangıcı ve sonu olan Peygamberimizin bu cins mucizelerinden başka bellibaşlı iki cins mucizesi daha vardır ki, yalnız kendine mahsustur diyebiliriz. Bu iki tür mucizeden birincisi, öbür mucizeler gibi bir vak'a halinde görünüp bir zaman içinde tamamlanmakla beraber, tesirleri de öbürleri gibi sürüp gittiğinden başka bir vasıf daha taşır. O va-

sıf da, gelecek zamanlarda, ilmin, gelişmesini, o mucizelerin çıkırında, izinde aramakta olmasıdır. Gerçi bu arayış sınırlıdır, çok dar ve sığ bir çerçeve içindedir. Öyle de olsa, mucizenin mihveri etrafında dönüp durulduğundan, onun gelecek zamanı nasıl içine aldığını ve aşılmazlığını, ışık tutuculuğunu görmekte fayda sağlayacaktır. Bu tür mucizenin iki büyük örneği, şakkulkamer ve miraç mucizesidir. Göğe füzeler fırlatıldığı, gezegenlere ulaşılmasına girişildiği bu “feza çağı”nda, miraç mucizesinin anlam ve hikmetleri biraz daha fazla anlaşılmıyor mu? Peygamber, bütün gezegenler dünyasını ve gök katlarını geçtikten sonra, fiziği aşkın ebediyet dünyasını da görmüş ve yaşamıştır ki, bugünkü ilim henüz bunun hayal edilmesine bile cesaret edecek bir durumda değildir. Mucize, ta o zamandan, ilmin bugünkü gelişimini görmüş, bu gelişime işaret etmiş ve âdeta ona o zamandan meydan okumuş, onun asla ulaşamayacağı bir fizik ve fiziği aşkın yükselişi gerçekleştirmiştir. Yine, aya varmak ve sırlarını çözmek için çırpındığımız bu dönemde, farkına varıyoruz ki, şakkulkamer mucizesiyle, bir parmak işaretiyle ay ikiye bölünmüş ve bunun için aya gitmek gerekmediği gibi sonra bu iki parça buluşarak birleşmiştir. Bu iki mucize âdeta lisan-ı hâl ile diyor ki: “daha hiç bir işareti bile yokken, ilminizin eninde sonunda alacağı yönü şimdiden görüyoruz ve ulaşmayı hayal bile edemeyeceğiniz bir gerçekleştirişle sizi uyarıyoruz; ey insanlar, ilerde bilginiz bu doğrultuyu aldığında gurura kapılmayınız. Allah’ı unut-

mayınız ve onunla yarış yaptığınız zannına kapılmayınız, size verilen bilgiden ötürü daha çok hamd edici olunuz.” Belki, batılilar bu mucizeleri inkâr edeceklerdir; ama en azından bin üçyüz küsur sene önce açıkça ilân edilen bu mucizelerin peşinden şimdi bir kaplumbağa gibi seğırtmekte olduklarını, yani müsbet bilgilerin yönüne daha o zamandan hem de değer hükmüyle birlikte işaret edilmiş olduğu gerçeğini inkâr edemezler. İşte bu mucizeler, çağımızda bir kere daha anlamlarıyla çağdaş ve aktüel olmuşlardır. İkinci tür mucizeler ise, hiç kesilmeksizin sürekli olarak devam eden mucizelerdir. Bu mucizelerin başında, Kur’ân-ı Kerîm yer alır. Kur’ân-ı Kerîm, her zaman yeni, her zaman taze, her zaman diri, her zaman kadîm, her an bir su kaynağı gibi içinden çağlayıp duran bir mucizedir. Bu mucize, vahyin ilk geldiği günden bugüne kadar, bir gün bile, bir tek kelimesinde bile fevkalâdeliğini yitirmeden sürüp gelmiştir. Her çağda milyonlarca, hatta yüz milyonlarca insan mucizenin önünde kendinden geçmiş ve secdeye kapanmış, onun aşkına ölüme bile seve seve başını uzatmıştır. Ve bu mucize, bugün de aynı kuvvetle, hatta gün geçtikçe tesirini arttırarak sürmektedir. Kur’ân yine islâm dünyasını diriltmekte, ışığını genç gönüllere salmaktadır. Hatta müslüman olmayan doğu ve batı dünyası da, onun mucize yanına kolay kolay itiraza bile girişememekte, zaman zaman da bunu şu veya bu tarzda itiraf etmektedir.

Bir açıdan, namaz ve oruç da, Peygamberimi-

zin bu sürekli mucizelerindendir. Namaz bir müslümanı en keskin çizgilerle müslüman olmayanlardan ayırır. Fizik bakımından bile ayırır. Oruca gelince, en zayıf çağlarımızda bile, ramazan ayı geldi mi, islâm dünyasında esen uhrevî bir bâd-ı sabâ, onu, inkâr karanlığına gömülmüş ülkelerden bıçak kesimi ayırır. Bir Kâbe çevresi, bir Sultanahmet havası, bir Eyyüpsultan semti nasıl öbür yerlerden bir çırpıda ayrılıyor, insanı ta yüreğinden kavlıyor, insanın özüne tesir ederek onu öbür insanlardan ayırıyorsa, ramazan ayında müslüman ülkeler de böyle bir yücelikle dolup taşarak, Avrupa'dan, Çin'den, Rus ülkesinden, Amerika görünüşünden bir bakışta seçilir, farkedilir, ayrılır. Ramazan ayı bir mucize ayı olarak ruhun olağanüstülüğüyle dolup taşar. Gördüğümüz en mütevazî evde bile düşünilemeyecek ne harikalar oluşur. Çünkü: oruç, başlıbaşına bir melek ülkesinin dünyaya çağrıldığı ay olmanın dışında, hergünkü zamandan daha çok ve katmer katmer donanmıştır namazla da, Kur'an'la da. Oruç, topluma inen bir takva gibi gelmiştir. Her yıl gelen bir takva mucizesidir oruç. Sürekli bir mucizedir.

Büyük Doğu, 1967
(Kıyamet Aşısı)

HER YIL BİR MUCİZE GİBİ GELEN

Kalemimin yeni ülkesinin ilk konuğu oruç oldu. Her yıl olduğu gibi, bu yıl da, vakit erişti ve saat, mucize saati çaldı da ufkumuzda, incecik, gümüşten bir yay halinde, o eskimez, yıpranmaz, karmarmaz hilâli gördük. Ruhumuzun, ta zamanların başlangıcında dost olduğu bu aşk meleşine ne kadar özlem çekmiş olduğunu birdenbire fark ettik. Gümüşten, incecik bir melek kalemi gibi ay çıkageldi ve biz de ona dünden hazırдық zaten.

Göğün kutlu işareti ay, belli belirsiz, Hızır mizaçlı misafirler gibi sessiz ve alçakgönüllüce geldi ve içimize, ve topluluğumuza orucun ilk tohumunu attı. Öyleyse, her akşam, top patlayıp da, batıya, gece ilk gri soluğunu bırakınca, iftar, oruç mucizesiyle bir gök sofrasına dönmüş, görünmez kaynaklardan gelip de önümüzde toplanan bereket kumanyasını açınca, ilk zeytini ağzımıza koyduk-tan ve zemzemle aşılarmışçasına bir aydınlık ka-

zanmış olan ilk bardak suyu dudaklarımıza yaklaştırdıktan sonra, birdenbire gözümüze ilişir ki, ay büyümüştür.

Ve bir ay boyunca, her akşam göreceğiz ki, dışımızdaki ay, göğümüzdeki ay büyümüştür ve içimizdeki ay, kalbimizdeki ay, oruç, büyümüştür.

Orucun ilk günü, kararmaya yüz tutmuş kalbte küçücük beyaz bir benektir, ilk günkü hilâl gibi ince bir göz kırışıdır. Kalbin bir ucunda başlayan bir ağartıdır. Fakat ay nasıl gökte gün gün büyür, ilkin bir nar, bir kalb büyüklüğüne erer, sonra daha da büyüyerek göğdeleşirse, orucun ağartısında, günler ilerledikçe, bütün kalbler bir ayna gibi aydınlanınca, birbirlerinde yansyarak islâm topluluğunun ruhunda dışardan gelip onları ayıran zarlar ve kabuklardan kurtularak kaynaşacaklar ve bir tek kalb haline gelecekler. Müslümanların kalbi, birbirinde eriyerek ve kaynaşarak bir tek kalb haline gelecek, ayın on dördü bir ay büyüklüğünde bir kalb haline.

Kendinde, doğruyla yanlışı bir bıçak gibi ayıran Kur'an'ın (ki bir adı da Fûrkan'dır) indiği oruç ayı, keskin keskin, kesin kesin inanmış inanmamıştan, akı karadan, ahiret özünü dünya köpüğünden seçerek ve ayırarak islâmlık şahsiyetinin, mânevî benliğinin surları gibi insanlığın önünde ve ufkunda erişilmez ve yıkılmaz duvarlar gibi yükselecek.

Oruç, bu ümmete bağışlanmış, sağı ölüden, diriye cansızdan ayıran, fark ettiren kutlu bir nimet

ve emanettir. İnanmış adamın ruhunu, karanlık ruhların baskısından kurtarıp onu bir hilâl gibi hafifleten, kuşkuyu, kaygıyı, nimete çöken telâş ağırlığını, boğaz sıkıan tedirginliği yakan bir ateş emaneti. Ateş gibi gelen bir emanet. Bir emanet ki, gelir gelmez, bizi, bizdeki emanetlerin sahibi yapmaya başlar. Evimizi ev yapar, yabancılaştıran şehrimizi kendi şehrimiz yapar, uzuvlarımıza göğün mührünü vurur, ruhumuzu kölelikten azat eder.

Ölümden önce ölmenin tadından bir haberdir. Yalnız kımıldanışları değil, kımıldatan hikmeti de gören gözden bir haberdir. Kalblerle kapalı duvarlar arasında gidip gelen, evlerden dışarı sızmayan yoksulların ahını işiten, ıstırapların med ve cezri-ni kaydeden kulaklardan bir haberdir.

Gece, sahurda, evlerin ışıkları bir bir yanınca, şehir, bir şölen hazırlığındaymışçasına uyanır. Oruçla gelen ruhların uyanışı da tıpkı sahurdaki ışıkların bir bir yanışı gibi, biri yanınca öbürünü de çağırmış gibi bir şölendir. Oruç, ruhların şölenidir.

Oruç, belli belirsiz bir hilâlle birlikte, her yıl bize gelen bir medeniyet, şuurlandıran bir armağan, bir peygamber armağanı, bir diriliş mucizesi, inkâr karanlığında kıvrananlara bir azap ve korku, aydınlığa doğru koşanlara ve susamışlara bir umut ve bir muştı, dünyaya inen bir arş aşısı, vakte gelen ilâhî bir sahife, kalbe yaklaşan bir tesselli ve bir güven, rızkı saran bir ışık ve bir berekettir.

Öyleyse, bereketlendir kalbimizi ey Ramazan.

Ruhumuza bir ruhülkuddüs gibi gelen kutlu Ramazan.

Yüksel şerefelerden bir kere daha, ey, 20. yüzyıl akşamlarında bir âhir zaman havarisi gibi gelen kutlu orucun akşam ezanı.

Yüksel bir kere daha ey âhir zaman ezanı.

Babiâli'de Sabah, 1967

(Sütun)

ORUÇ DA ACIKIR

Oruç, hiç gecikmeden, yolunu şaşırmadan, tam saatinde, dinç ve genç, tarihin dinamizmini de özünde gaybın bir üfleyişi gibi taşıyarak geldi. Madem ki geldi, onu iyi tanımak gerek.

Oruç, boş bir çerçeve olarak veya bir mevsim gibi sadece tabiatın bir parçası olarak gelmedi. Tarihin bir parçası olarak geldi.

Dolu geldi. Kendindekini boşaltacak. Giderken de dolu gidecek. Dolu gitmeli.

Her yılın orucu, büyük Oruç Kitabına, sabırla ve meleklerin üslûbuyla işlenmiş bir sayfa, bir yaprak gibi eklenir.

Taşların, ağaç kovuklarının, toz zerreciklerinin bile, en keskin bir hafızayla şahitlik yapacağı büyük Hesap Gününde, şüphesiz, Oruç Kitabı, en büyük şahitler arasında, dosyasında en çok belge bulunduran suç ve sevap araştırmacıları arasında

görünecektir.

Demek ki, oruç, çağımıza, göklere mahsus nişanlarla donanmış büyük ve yetkili bir şahit olarak geliyor ve geldi.

Siz sanmayın ki, oruçta yalnız siz susar, siz acıkırsınız. Oruç da susar, oruç da acıkır. Çünkü: Oruç da canlıdır. Sizin gibi. Hattâ sizden fazla. Çünkü: onda, ölümün eriteceği et ve kemik de yok. İnsan, sağken bile ölümle karışıktır. Biz, hayatla ölümün karıştığı bir terkebiz. Sağken, hayat, ölümüne baskındır ve ölümü kullanır. Sonra yaşlandı-
ça, ölüm güçleri yavaş yavaş artar ve ölüm yüzdesi, hayat yüzdesinin üstüne çıkar bir gün. İşte o gün ölmüşüzdür; ölüm, hayatı kullanmaya başlamıştır. Toplum yaşayışında da böyle. Ecel olarak gelen ölüm, bu hayat – ölüm çatışmasını kesin bir sonuca bağlar. Ama oruç yüzde yüz diri, saf olarak diridir. Net diridir, insan gibi brüt diri değil.

Bizden daha canlı, bizden daha cıvıl cıvıl olan bu gök varlığı orucun susadığı su, acıktığı yemek nedir öyleyse? Şairin, şair için dediği:

Cins şaire mahsus yiyecekler.
Deniz yosunları mavilik medüzaları

tarzında,

Oruca, gök şahidi oruca mahsus besinler,
Yükseltilen dualar, derinleşen secdeler,
Kur'an sesiyle aydınlanan ikindiler,
Allah adıyla diriltelen geceler

diyebiliriz belki.

Evet. Oruç da susar, oruç da acıkır. Orucun susadığı ve âb-ı hayat gibi kanamadığı su, Kur'an sesi, acıktığı namaz, örtündüğü merhamet, kuşandığı giyindiği, Allah adının yükseltilmesi, yani cihadıdır.

Ve orucun da iftarı vardır. Oruç, mü'minin kalbinde iftar eder. Onun sofrasında, işte saydığımız, göğe mahsus yiyecekler bulunur.

Yalnız, insan orucu özlemez, oruç da insanı özler. Ramazan ayı gelince, sıla-ı rahm edenler gibi, meleklerin bile önünde eğildiği insana koşar. Oruç, insana acıkır ve koşar gelir.

Oruç geldi, öyleyse oruca yiyecek taşımalı, su sunmalı, orucun lâmbasını yakmalı, örtüler atmalı üzerine, ki, geldiğinden daha zengin gitsin. Verdiğinden daha çok alsın. Yanına gideceği eski oruçlara katacağı, söyleyeceği çok şeyler bulunsun. Çağımız müslümanlarının portresini eski çağ mü'minlerinin portrelerinin yanına çizecek ya, bizim öyle bir portremizi çizsin ki, ilerde gün olur ki, o portreyi bize gösterirler, utanmıyalım ondan o zaman.

Oruç geldi, ondan bize ölümsüz bir şeyler katılacak demektir. Giderken, bizden de ona ölümsüzleşecek bir kaç şey katılmalı.

Babiâli'de Sabah, 1967
(Sütun)

DİRİLİŞ SAATI

Savaşı bir mızrak boyu kadar yaklaştıktan ve cephe şarkıları söyleyerek geri döndükten sonra bütününü içine girdiğimiz oruç ayının yayı, gündüzü geceye, geceyi gündüze getiren Kudret eliyle gerilse de, yaydan fırlayan ok, tam hedefine varsa. Hedef nedir? Bir diriliş saati.

Şimdi, Dicle kıyısında tüten bir ocak, Ren kıyısında yükselen bir bacadan, akın karadan ayrılması gibi ayrılmaktadır. Çünkü: birine orucun uçuşan yeşil kanatları karışmış. Gözlerini bir ceylan gözünün yaşarması kaplamış. Avcı hayali görüp de kaçıp kaçıp kendine dönen bir av gibi serap labirentlerinde dönüp dolaşıp birdenbire orucun zeytinaltı serinliğine kavuşmuş olan islâm ülkelelerinde, kafaları kurcalayan, yürekleri burkan, düşleri kâbus kayalarına çarpan nedir acaba? Bir çıkış noktası arama ve bir diriliş saati.

Nabzını orucun tuttuğu, kalbini namazın ça-

lıştırdığı bir diriliş saatidir, bilinerek, bilinmeyerek, farkında olunarak, farkında olunmayarak aranan.

Tarihin kabrini açmak Doğu'da: işte size bir diriliş saati.

Afrika'yı aydınlatmak, Asya'yı uyandırmak: işte budur bir diriliş saati.

İslâm ülkelerinden yükselecek yeni bir sese Batı'nın başını döndürme saati. Doğu'nun başını döndürme saati. İşte budur bir diriliş saati.

Allah adının bir kere daha yükselerek ufukları ışığa boğacağı saat.

Ruh deccalının ölüm saati, ruh mehdisinin doğum saati.

Yeni bir çocuğun, yeni bir insanın geldiği saat. Ve Adam Smith, Freud, Marx insanların birbirine yapışarak, birbirinde eriyerek Batı medeniyetinin can çekişme sıvısı haline geldiklerinde, Ölüm Meleği'nin bu dünyaya mahsus olmayan bir şiddet basıncıyla fosilleştirdiği, bir jeolojik tabakalaşma saatidir sanki medeniyetler için bu diriliş saati.

Oruç, ruha gelen bir ilham gibi, arıya bal ilham eden bir çiçek tozu gibi, gözü çeken ateş gibi, islâm ülkelerinin içinde bulunduğu çağın ruh halinde, bir diriliş saatine gebe, kendi derinliğinden ve insandan bir diriliş saatini çağırma.

Kudüs'ü kurtaracak, Kudüs'ü miracına kavuşturacak bir diriliş saati.

Kıbrıs'ı, Keşmir'i, Doğu Türkistan'ı, Batı Tür-

kistan'ı, Azerbaycan'ı ve daha nice islâm ülkesini kurtarma şuurunun belirdiği, hamlesinin başladığı saat.

Düşünce edebiyat, politika, hayat tarzı, dünya ve ölüme bakış açısı, yoksulluktan kurtuluş alanında, kısacası bütün alanlarda, kendi medeniyetimizin cevabını arayacak ve bulacak bir şahsiyetten haber getiren ilk tarihî saat.

Hesap saati. Kitap saati.

Teknik bir şimşekle çarpılmış, bir yıldırımla devrilmişçesine yıkılmış bir Arap dünyasının, ateşli bir medle gidip savaşın kıyısına çarptıktan sonra sessiz ve sadasız bir cezirle kendi yatağına çekilen bir Türkiye'nin, bu, ruh bakımından oldukça kritik anında, bir ilâhî lûtf olarak, Oruç geliyor ve bir anne gibi bizi teselli ediyor.

Ruhumuzu bir çileye sokarak bizi düşündürüyor, bize bir diriliş saatini düşündürüyor.

Kafaları ve ruhları kaplamış kuzgunî renkteki ve kurşun ağırlığındaki batı pusundan müslümanı arıtaacak bir kıvıldanış saatini düşündürüyor.

Bir kıpırdanış saatini.

Bir kalkış saatini.

Babiâli'de Sabah, 1967

(Sütun)

SİLÂHIMIZ

Uzun süren bir kuraklıktan sonra, dudakları çatlamış toprağından ötürü ellerini göğ'e kaldırmış çiftçi için birden boşanan yağmur neyse, biz müslümanlar için, gelen bu oruç da odur. Bu 20. yüzyıl sularında, müslüman, kültür alanında da, ekonomi ve maddî güç alanında da sıkıştırıla sıkıştırıla son duvara dayanmış bir savaşçıdan farksızdır. İşte böyle bir durumda, bir melek alayının sessiz ve dört yandan birden bastırışını ve yanımızı yöremizi aydınlatan bir Hızır meşalesinin yalnız inanmışların gözüne görünmesi gibi çıkagelir oruç. Ve bir yandan müslümanı kurşun işlemez zırhıyla, kılıčkıran kalkaniyle koruyor, öte yandan inananla inkâr eden arasında aşılmaz bir duvar oluyor; bir yandan da, o inanmazları eteklerinden yakalıyarak yere çarpıyor. Propaganda, hile, kuşku, umutsuzluk darağacında sallandırılmak istenen müslümanın ruhunu bir Hızır hızıyla yeti-

şip kurtarıyor. Ruh, yeniden, inançla, güvenle, gayb bilgisiyle, gelecek zamanı fark etme ustalığıyla, sabırla, sabır ilmi ve sabır şiiriyle doluyor. Modern dünya silâhlarının yabancı olduğu ve sırrına asla eremeyeceği bir kudret mantığının yenilmez ve aşılmaz silâhıdır oruç.

Marksistlerin, dini, bir hayal, bir vehim, bir yansıma, bir lüks ve bir fantezi sayan teorilerinin en büyük fiilî tekzibidir oruç. Oruç, elle tutulur, gözle görülür, ferdî, içtimaî ve tarihî bir kategori, bir realitedir. O kadar güçlüdür ki, oruç gelince onlar tiril tiril titrerler, şaşırıp kalırlar, hattâ yer yer ona yaltaklanırlar. Oruç, meleğin insanı yakalaması gibi onları tutar, şiddetle sıkar, onun karşısında ölüm azabını tadarlar, yerlerinde öylece kalakalırlar. Oruç, müslümanlara hareket saçan bir bahar gibi, inançsızlarsa, donduran ve buz içine kapayan bir kış gibi, bir çığ gibi gelir.

Madem ki oruç, sırrını yalnız bizim bileceğimiz, tekniğini yalnız bizim kavrayabileceğimiz, 20. yüzyılı bile karşısında dilsiz bırakan bir gayb silâhı ve yardımcı melek ordusu, bir ruh yemişi, bir gök armağanı gibi geliyor, zayıfın zayıfı olduğumuz bu çağda, ondan sonuna kadar faydalanmamız, onu tepeden tırnağa kuşanmamız, hakikat düğününün güveyileri olarak onunla donanmamız gerekmez mi?

Onu, ulaşamadığı köşe bucaklara uzatmamız, onu yoğunlaştırmamız, katmerlendirmemiz gerekmez mi?

Melekler ki, yemezler ve içmezler. Sanki hep oruçludurlar. Demek ki, oruçta meleklerden bir muhteva, bir varoluş taşıyan bir yan var. Onunla melekler arasında bir ilgi, onda insanı meleğe yaklaştıran bir güç var. Güçlenmek ve yıkıcı kuvvetler karşısında yiğitçe direnmek için, orucun gözüyle gören, orucun kulağıyla işiten, orucun eliyle iten, orucu yaşayarak ölümü yenen bir göğdeyle göğdelenen bir oruç insanı, orucun adamı olmak gerekmez mi?

Kur'an, namaz ve oruçta dirilen bir islâm insanı olmak: işte çağımız müslümanının tek varoluş şartı.

Orucun getirdiği yorumla dünyayı ve tarihi yeniden yorumlamak, zaptetmek, fethetmek, kurmak ve inşa etmek zorundadır çağımızın müslümanı. Oruç bize bu misyonu yüklüyor. Oruç bize bu mesajla geliyor.

Orucun ışığı, suyu, bereketi ve mantığıyla kurulmayacak bir dünya yıkılacak, taş taş üstüne kalmamacasına çökecek demektir.

Oruçta dirilmeyen insan, kör ve zalim bir madde akıntısında can verecek, hem de bildiğimiz ölüme bile hasret çeke çeke ölecek demektir.

Babiâli'de Sabah, 1967
(Sütun)

YANKI

Bu ramazan, Kur'an-ı Kerim'in insanlığa in-
şinin 1400. yıldönümüdür. Kur'an, bundan bin
dört yüz yıl önce bir kadir gecesinde indi. Ve onun
bize gelişinin üzerinden bin dört yüz kadir gecesini
geçti. Arı, kendine gelen vahiyle nasıl peteğini
örer ve balını yaparsa, müslümanlar da kendi pey-
gamberlerine gelen vahiyle, Kur'an'dan yayılan
ışıklarla eşsiz bir medeniyet kurdular. Yeryüzün-
de Kur'an şehirlerini yaydılar. Kur'an gerçeklerin-
den, Kur'an'ın sanatından, Kur'an'ın sesinden in-
san ruhunu bir hakikat sitesine çevirmek birinci
işleri oldu müslümanların.

Kur'an'ın inşiyle, dünyaya, öteki dünya da in-
miş oldu. Kur'an'ın aşınmaz lehimini ve kaynağıyla
müslümanın ruhunda iki dünya kaynaşmış ve bir-
leşmiş oldu.

Bin dört yüz yıldır ki, o, bizim hayat ışığımız-
dır, gören gözümüz, çalışan kalbimizdir.

Hayatımızın hiç bir çizgisi olmadı ki, oraya, Kur'an-ı Kerim'in tuttuğu bir ayna ve bir ışık bulunmasın. Yaşayışımızın nice çizgileri, vücuttaki kan damarları gibi, Kur'an çizgileridir.

Atalarımız, her yıl Kur'an'ı bir baştan sona okurlardı. Böylece Kur'an-ı Kerim, yavaş yavaş onların ruhlarına geçerdi. Onun yapraklarına eğile eğile babalarımızın ve annelerimizin yüzünü bir Kur'an aydınlığı kaplardı. İşte bunun için bir müslüman daha ilk bakışta yüzünden tanınır.

Kur'an'la olan bu yakınlık ve dostluk, âdeta kardeşlik, mü'minin ahlâkını Kur'an ahlâkıyla donatır.

İslâm medeniyetinin her alanında, unsurları derleyip toplayarak kaynaklara çıkınız. Göreceksiniz ki, bu kaynaklar gide gide Kur'an'a varacaktır.

Kur'an-ı Kerim, Allah'ın insanlığa armağan ettiği büyük bir medeniyetin ulu kitabıdır.

Tek noktası bile eskimeyen, ölmek nedir bilmeyen, diri ve diriltici, içi mucize dolu kitabı.

Bin dört yüz yıldır, savaşlara onu okuyarak başlıyoruz. Zaferlerimizde, getirdiği yardımcı melekler ordusuyla en büyük pay sahibi yine odur. Zafer sonunda onun adalet ve merhametiyle esirlere ve yenilenlere insanca davranmış ve tarihimizi lekelemekten korumuşuzdur. Kendi yanlışlıklarımız veya kader gereği yenilmişsek bizi avutan ve onulmaz umutsuzluklardan koruyan, yine şanı büyük Kur'an olmuştur.

Kur'an, insana şifa, toplumlara şifa, medeniyetlere şifa ve tarihe şifa olmuştur.

Ölülerimizi son yolcu edişte ancak onunla yolcu edebilmişizdir. Ölümün dağ ağırlığını ondan başka hafifletecek zaten hangi kudret olabilir ki?

Kur'an'ın her çağa hitap eden ayrı bir mucize dili var. 20. yüzyıl da, ayın bölünmesi, mi'raç mucizelerinin, dünyacı bir yorum ve usülle peşinde değil midir?

Her yıl gelen kadir gecesi, Kur'an'ın mucize yüklü ağırlığıyla, arştan dünyanın göğüne indiği kutlu gecedir. O gece okunan Kur'an'lar, yukardan kâinatın üstüne inen Kur'an'a, yeryüzünden yükselen bir yankıdır.

Bin dört yüz yıldır, dünya, zamanın üstünde bir köpük gibi bu yankıyla çınladı durdu. Dünya kayalığı, Arş'a, onun yankısıyla, mahcup olamayacağı yüksek bir cevap verebildi.

İnsan, Arş'tan gelen soruya Kur'an'la Arş'ın cevabını verdi.

Kıyamete kadar da, bu cevabı verebilmemiz için, Kur'an'ın bizi bırakmıyacağına dair, Allah'ın sözü vardır.

Ne mutlu meşalesi Kur'an olan bir ümmete!

Babiâli'de Sabah, 1967
(Sütun)

BİR İFTAR VE ÖTESİ

Meclis başkanının bir iftar yemeğini bahane ederek, bu kutlu oruç günlerinde, memleketimizin din duygu ve ilgilerine kökten yabancı basın, islâma ve müslümanlara her zamanki saldırılarına girişmişlerdir. Yeni bir dünyanın kurulduğundan habersiz, demokrasinin dinden kopuk yaşayamıyacağını bilmezlikten gelen, 20. yüzyılın kanlı iki tragedyasından çıkmış bir insanlığın, yeniden dine dönüş yaptığını gözlerden saklamaya çalışan, köhnemiş bir takım düşünce kırıntılarını ilke diye tutturmuş olan, bu, öz benliğimize aykırı basın, mâsum ve siyasî en ufak bir kasıt taşımayan bir iftar yemeğine bile tahammül edemiyerek, cumhurbaşkanına, başbakana, meclis başkanına dinle ilgileri yönünden sataşmaktan geri kalmamaktadır. Haber yazıcılarından, fıkracılarından başyazarlarına kadar, bu halkın artık dinleye dinleye usandığı demagojik korkutma zehrini saçan, Batı'nın acı ve yalancı kauçuğundan yapılma ağızla-

rını bir kere daha açmaktadırlar. Saman kâğıdından yapılma dudaklar ve ağızlardır bunlar, odundan yontulmuş kalemlerdir bunlar.

Meclis başkanının verdiği yemek, bütün demokratik ülkelerde rastlanan geleneklere uymaktan başka bir şey değildir. Meclis başkanı, başkanını bulunduğu arkadaşlarının duygularını, bu din ayında bir iftar yemeği vererek paylaşmıştır, o kadar. Onların korktukları, bu iftar yemeği değil, o yemeğin hatırlatabileceği, çağırabileceği daha köklü ve derin anlamlı din bağlantılarıdır. Onları önlemek için şimdiden gereğinden fazla ihtiyatlı davranarak, korkutucu hiç bir yanı olmayan bir toplu oruç açma işlemine bile karşı koymakta ve cumhurbaşkanını, başbakanı, meclis başkanını, din konusunda en küçük bir aksiyondan, kımıldanmadan çekindirmeye, soğutmaya, ürkütmeye çalışmaktadırlar.

Önce şunu söyleyelim: Türkiye, halk idaresinde dönülmez bir takım ileri adımlar atmıştır. Kendisini yönetenlerin çoğu, halk içinden gelme ve çıkmadır. Yoksa başyazarlığı bile kalem kuvvetiyle değil de, kapalı bir kast sistemi içinde babadan miras yoluyla alan, diktatörlük artığı, şımarık ve halk düşmanı bir basın adamı gibi Ada'da Moda'da keman çalarak yetişmemişlerdir. Bu liderler, demokrasinin asgarî çizgisinin, halkın inançlarına saygı gösterme sınırından geçtiğini bilirler. Zaten bunu bilmedikleri takdirde, sosyal bir saygı seleksiyonu olarak işleyen seçim sistemi, onların yerine, kısa zamanda halkı gerçekten seven kişileri getirmesini bilecektir.

İslâm kültürünün amansız yıkıcısı olmayı şey-

tanî bir ödev gibi benimsemiş bu basın sanıyor ki, devlet adamlarını, eskiden olduğu gibi, kendinin o kapkara telkin baskısı altına alacak ve bu telkin tekeliyle onlara istediği yönü verebilecektir. Hayır ve asla! Ve artık hiçbir zaman! Demokrasi tek sesin değil, çok sesin yükseldiği bir düzendir. Devlet adamı, yalnız kaptığı köşede durmadan ağustos böceği gibi öten cırlak böcek seslerine değil, halkın içinden yükselen yeni ve canlı seslere de kulak verecek ve bilhassa bunları dinleyecektir.

Sonra şunu ekliyelim: meclis başkanı, öyle, mâsum bir iftar yemeğiyle de yetinmeyebilirdi. Buna kendi hesaplarına şükretsınler. Genç başkanın, bir montanyarlar reisi gibi davranmadığına şükretsınler. Başkan, tarihimizin karanlığına gömülmüş bir çok hakikatları, arkadaşlarını da arkasına takarak, bir ihtilâlcî sertliğiyle haykırabilirdi. Türk tarihinin kapalı dosyalarını yeniden açabilirdi. Buna şükretsınler! Başbakan, müslüman ülkelerin başbakanlarını yeni bir islâm blokunun doğması için toplayabilirdi. Bir cuma namazını yurttaşlarının arasında kılmasına şükretsınler. Cumhurbaşkanı, bütün islâm ülkelerinin başkanlarını ve halklarını tek bir kalbin sahibi kaynaşmış bir vücut halinde birleşmeye çağırabilirdi, islâm kültür ve medeniyetinin dirilişi için yepyeni bir akımın tarihî çağrısını yapabilirdi. Meclis'te yeminden sonra dua etmesine ve Londra'da müslüman devlet elçilerinin yemeğini nazik bir edayla kabul etmesine şükretsınler.

Babiâli'de Sabah, 1967

(Sütun)

KADİR GECESESİ

Belki bu gecedir, belki başka bir gecedir, Kadir Gecesi. Kur'an'ın öğdüğü bir gecedir Kadir Gecesi.

Kur'an gelmeseydi, kâinat ve varlık, her türlü yaradılış, sırrı çözülemez bir tılsım, bir büyü gibi kalırdı. O, yaradılış bilgisinin ders kitabı olarak bir kadir gecesinde indi. İşte kadir gecesi, kâinata anlamını getiren gecedir.

Kadir Gecesi, bir "ağırlık merkezi gecesi" dir. Allah, kutsal sözlerinin bütün ağırlığını bu geceye koydu. Bu gece, Kur'an, kutsal ağırlığıyla ve bir bütün halinde dünya göğünün üzerine indi. Dünya ufkunu, vahyin yedi renkli kuşağı, eleğimsağması, bereket getiren bahar yağmuru bulutları gibi, bir merhamet gibi, bu gece örttü.

Her gündüzün ağırlığı gecede, bütün gecelerin ağırlığı kadir gecesinde. İşte bunun için, kadir ge-

cesi, hayatın ve hilkatin ağırlık merkezi gecesidir.

Orucun şifa saçan ellerinde müslümanın kalbi onarıla onarıla, ramazan hilâli büyüdüğü nefsin hilâli küçüle küçüle, öyle bir geceye gelinir ki, nefis, başına, dünya kirlerini yıkayıp alıp götürün sıcak suların döküldüğü bir ölüye yaklaşır. Onu yıkayan meleklerin dünyamıza indiği gecedir Kadir Gecesi.

En ağır hastaların bile hafifledikleri, öteye geçen mü'minlerin bir kuş hafifliğiyle geçtikleri, yoksul sofralarının gökten gelme bir bereketle birdenbire zenginleştiği bir gecedir Kadir gecesi.

Gecelerin de bir imamı vardır. Gecelerin imamı, en büyük imam Kur'an-ı Kerim'i kalbinde taşıyan Kadir Gecesi'dir.

Ey gözlerden gizli, fakat gönüllere aşikâr Kadir Gecesi! Zamanın kalbinde en doğru ve şaşmaz bir saat gibi çınlayıp giderken, yurdumun üstüne, vahyin geçmez izini ve yıpranmaz eserini, ölmez sesini bir kere daha işle!

Pas tutmaz güneşi bir daha getir, ey Kadir Gecesi.

Seni bulmak için bilen gönül, çöllere bile düşmek gerekseydi, düşerdi. Kutuplarda buzların altında, bin yıl, kalıp almak gerekseydi, alırdı. Fakat sen, kendin geliyorsun. Seni bulmak için arınmış bir kalble aramak yetiyor. En saf bir merhamet gibi kendin geliyorsun.

Allah'tan bir bağış gibi, Peygamber'den bir armağan gibi, Kur'an'dan bir nefes gibi, sahabeden

bir ses gibi, şehitlerden bir hatıra gibi, imamlardan bir ilim gibi geliyorsun.

Müslümanların hükümrانlığını dünyaya ilân için geliyorsun. Putları karanlığa boğmak için geliyorsun. Velîlerden bir müjde, bir mektup gibi geliyorsun. Okuyan için ne kutlu bir barış ve kurtuluş mektubatısın sen.

Bu son yıllarda ramazan, kadir gecesi ve bayramlar, âdeta, kendi genel varoluş ödevlerinin dışında bir misyon daha yüklenmiş bulunuyorlar. Ramazan ve kadir gecesi, bir yandan bayramlar, öte yandan noel denen hristiyanlık bayramının kutlanması gibi bir kültür dejeneressansını iki hâlâlin kısıkcı içine alıyorlar ve müslümanı ak ve kara arasında açıkça seçme durumuna getiriyorlar. Bu bir mucize ve hikmettir.

Seçin bakalım ey müslümanlar, bir yanda Kadir Gecesi, bir yanda noel gecesi.

Seçin bakalım ey mü'minler, bir yanda ramazan bayramı, bir yanda hristiyan yılbaşı.

İşte kaderin eliyle bu duruma geldiniz, şimdi seçin bakalım.

Kadir Gecesi, işte böyle önemli bir değerlendiriş gecesi, bir karar gecesi ve bir hüküm gecesidir.

Belki bu gecedir, belki başka bir gece Kadir Gecesi.

Kur'an'ın öğdüğü bir gecedir Kadir Gecesi.

Çünkü: Kur'an'ın indiğı gecedir Kadir Gecesi.

Babiâli'de Sabah, 1967
(Sütun)

YOLCU

Bugün oruç yolcudur. Geldi, evlerimizi, şehirlerimizi, soframızı, gönüllerimizi bir ay boyunca olanca zenginliği ve cömertliğiyle donattı ve işte gidiyor. Yürekte ister istemez bir sızı var. Ayrılış SIZISI.

Madem ki, ayrılış saati çaldı ve buna elde çare yok, öyleyse bütün iş onu unutmamakta. Giderken, bizden, dünyamızdan hangi haberi ve ne götürüyor; geldi ve bize ne bıraktı, bunu düşünmeli, bunun hesabını yapmalı. Ve bir yıl sonra tekrar dönünce bizi nasıl bulacak, bunun şimdiden hazırlığına girişmeli.

Giden oruca yol azığı ve öteye armağan olarak ne verdik, bunu bir bir zihinden geçirmeli. Onun giderken çıkarttığı ayak sesine hangi sesi ekleyebildik, işte bunu iyi düşünmeli.

Ve bunu yalnız tek insan olarak değil, aile ola-

rak da, toplum olarak da, devlet olarak da düşünmeli.

Ayasofya'nın avizelerini bu ramazanda da ısıtamadık; bunu unutmamalı.

Sırf inanç yüzünden, yurdun doğusuna, batısına serpilmiş memleketlerde, Van'da, Mersin'de hapishanelerde normal orucun içinde bir de hürriyet orucu da tutanların hiç olmazsa bayramı evlerinde kutlamaları için gereği kadar seslerini duyurabildik mi, bunu da düşünmeli.

İbadetin yanı sıra, ses çıkarmayan ve her türlü sıkıntıya katlanan yoksul, dul ve yetimlerin dertlerine ne kadar ortak olabildik, bunun da muhasebesini ihmal etmemeli.

Memleket kültürü, ekonomisi, sıhhati için bu bir ay boyunca neler yaptık, millet varlığına maddî ve mânevî alanda neler kattık, bunun da en ince hesabını çıkarmalı, bilançosuna girişmeli.

Bir yandan okuyucuyu avlamak, müslümanların saflığından faydalanmak için özel sayfalar ve köşeler düzenlerken, öte yandan, o sayfa ve köşelerde bile, dinle alay eden, müslümanlara saygısızlık gösteren, yanlış yorumlarla müslümanlığın gerçeğine ve ruhuna gizli açık saldırmaktan çekinmeyen gazetelerin, bu, Tartüfe taş çıkartan, felâh bulmaz tavrını da hiç akıldan çıkarmamalı.

Hristiyanlardan gelme yılbaşı gecesine en ufak bir gönül kaymasının, bütün oruç boyunca kazandığımız mânevî kazançları küle çevireceğini iyi bilmeli.

Ramazan'ın şu son günlerinde bir kaatilin kaçış ve sonra vuruluşu da bize orucun bir öğüdü olarak şunu iyice öğretmeli ki, mesele, önce kaatil yetiştirip, üretip, sonra onu gangster filmlerine yaraşır bir tarz ve üslûp içinde öldürmeğe mecbur olmak değil, bir insanın bu hâle gelmeyeceği mânevî, ahlâkî, dinî ve kültürel atmosferi hazırlamak ve böylece hiç olmazsa bu acı hâdiseleri asgarîye indirmektir.

Bu Ramazan'da, Kur'an-ı Kerim'in inişinin 1400. yılına vardık. Bu demektir ki, önümüzdeki yıl, bütün dünyada "Kur'an Yılı" olacaktır. Bu yıl içinde, her müslümana, kendi imkânları içinde, Kur'an'ı tanıtmak, hakikatlarını yaymak yolunda daha çok ödevler düşüyor. Giden oruç da bize bu yolda bir hız ve aşk vermiş olmalıdır.

İşte oruç giderken bizi her bakımdan bir nefis muhasebesine çağırarak gidiyor. Bunu yapmadıkça tuttuğumuz orucun eserinin gönlümüzde kalacağını ummak doğru olmaz, işte bunu bilmeli.

Tarih içinde, islâm varlığının en çetin şartlarda bulunduğu bu yüzyıl ve bu dönemlerde oruç ayı gelir ve bir zırh gibi bizi korur. Şimdi o gittikten sonra, onu, yani oruç mefhumunu ve onunla birlikte var olan bütün islâm mefhumlarını, islâm hayatını korumak da bize düşüyor.

Babiâli'de Sabah, 1967
(Sütun)

BAYRAM

Ve bayram. Bugün, dünya yüzündeki bütün müslümanlar, şehirler içinde bizzat, şehirler ve ülkeler arasında da bütün ulaştırma vasıtalarıyla birbirlerine uğrayarak, geçirilen bir aylık orucun üstün insana mahsus nimetlerini kutlayacaklar. Bir müslümanın eli öbür müslümanın eline, onun eli de bir başka müslümanın eline, böylece bütün müslüman eller birbirine kenetlenecek, horasanla kaynaşmışçasına kaynaşacaklar ve bütün müslüman dünya, kopmaz, yıkılmaz bir bina kuracak. Evlerden evlere barış taşınacak, muştı götürülecek, yüzleri Kur'an neşesi saracak. Her müslüman, Kur'an'dan bir âyet gibi kalbini öbür müslümanlara götürecektir. İşte bu eşsiz bayram yalnız bizimdir.

Bütün yıl müslümanlığın yıpranması için çalışanlar bile bu bayramın güçlülüğü karşısında ondan uzak duramayacaklar, katılacaklar bizim bay-

ramımıza. Bayram onları bile kavrıyacak, kuşatacak.

Ah, ne olurdu, hiç olmazsa bayramımızı bize bıraksalardı.

Bayram ki, taştan değil, rüzgâr çizgilerinden değil, yaprak hışırtısından değil, bir medeniyet esintisinden, bir tarih ilhamından, müslümanların aydınlık gönüllerinden gelen bir şuur hafifliğidir, geliyor ve bizi ak çeşmelerin ışıyla dolduruyor.

Bakıyorsunuz, sabahleyin ufkun doğu kesimi kızarıırken bütün müslümanlar camileri doldurmuş, güneşin doğuşunu bekliyorlar. Sonra güneş bir mızrak gibi çıkıyor ve zamanın kalbine bayram nişanını, işaretliyor. Toplar atılıyor ve namaz sarıyor vücutları ve ruhları.

Ve imam mü'minlerin arasında yükseliyor, bir tarafında sanki cennet, öbür tarafında âdeta cehennem, hutbesini bütün insanlığa okuyor.

Bu hutbe, islâma bir çağrıdır. Çelik ve beton arasında boğulan insana bir hürriyet çağrısıdır bu hutbe.

Hürriyetin ancak kurtuluş içinde bir anlam ifade edeceğini ilân eden evrensel bir bildiridir bu hutbe.

Vücuda olan tutsaklıktan, zamana olan tutsaklıktan, maddî mânevî putlar korosuna olan tutsaklıktan kurtuluşa açılan bir çağrı kapısıdır bu hutbe.

Kur'an'dan bir yaprak, havada bir sancak gibi

sallanır, işte size bayram hutbesi.

Bayram namazından sonra toplumdan alınan güçle yüklü olarak evlere dönülür. Evlerde bekleyen çileli ömrün hayat arkadaşı ve evlerin bin renkli çiçekleri çocuklar. İşte bu gün bir tatlı söz işitmek için hayatın bütün ağırlığını paylaşmayı göze alan çileli eşler ve anneler, ve evlerin canlı bayramları çocuklar.

Ve evlerden evlere bir barış armağanı, bir muştı haberi gibi gönderilen çocuklar.

Ve her vakit namazından sonra yalnız bayram günleri kılınan namazlara mahsus namaz sonu tekbirleri. Sanki bayram tertemiz bir mendil ve beş vaktin tekbirleri de onun ölümsüz düğümleri. Kalbin aydınlık mühürleri tekbirler.

Evlerden evlere taşınan armağanlar. Evleri doldurup taşıran armağanlar.

Topraktan yükselen bir mehtap, bayram akşamları.

İşte o ulu geçmişten elimizde bir bu bayramlar kaldı. Onlara sıkı sarılalım da hiç olmazsa bu son peygamber armağanını olsun elden kaçırmıyalım.

Bu şuur içinde kutlu olsun bayramlarınız müslümanlar!

Babiâli'de Sabah, 1967
(Sütun)

ORUÇ VE DİRİLİŞ

Oruç, önce eşyayı diriltir. Elbet, eşyanın bu dirilişi, insan açısından bakılıncadır. Eşya, insana göre dirilmiştir oruçla demek istiyoruz. Evet, oruç, ilkin göze, dudaklara, damağa ve sonra düşünmeğe, hayal gücüne tesir eder. İnsanın idrâk ve yorumunu değiştirir. Duygularımız, düşünüş ve hayal edişimiz değişince, bizdeki dünya tasarımı da değişmeğe başlar. Artık, ne uyku eski uyku, ne yediğimiz yemekler eski yemeklerdir. Sıcak bir yaz gününden sonra iftarda içtiğimiz ilk bir bardak suyu, hiç bir gün farkına bile varmadan içtiğimiz bir bardak suyla değiştirir misiniz? İftar yemeği, dış ölçülerle, her günkü akşam yemeğimizden farklı olmadığı halde, neden o hiç unutulmaz, öbürleriyse hiç hatırlanmaz? Sabah kahvaltılarında her gün yediğimiz zeytinle, oruç açan zeytin taneleri arasındaki diriliş ve dirilik farkını açıklamak bile fazla.

Hergünkü dünyamızın nimetleri, üstün insanlar (yani veliler ve o yolda olanlar) müstesna, insan için bir kâğıt lezzetindedir ve fevkalâdelikleri ni yitirmişlerdir gözümüzde. Eşya da öyle, evren de öyle. Fakat oruç dünyasına ayak basar basmaz biz, sanki kabuk bağlamış dünyanın ölü zarı yarılr ve içinden taze bir dünya baş gösterir. Kül dökülür ve altından ateş boy verir. Yumurtanın kireç kabuğu kırılır ve içinden ateş sarısı canlılık sıçrar. Cansız eşya bile, gözümüzdeki cilâ yüzünden yeni bir renk kazanır. Daha doğrusu, renk daha şiddetle ve daha derin idrâk edildiği için, oruçla birlikte, artık kırmızı daha kırmızıdır, yeşil daha fazla yeşil.

Batı medeniyetinin, yeni eşyaya koşuşunu, öbür tarihî, sosyolojik ve psikolojik sebeplerin dışında, bir de, kendiliğinden ölen dünyayı diriltecek oruç gibi bir gök armağanından mahrum olmalarında ve bu eksikliği gidermek için ancak yeni eşya imkânlarında canlılık susuzluklarını gidermek ihtiyacında bulabiliriz. Ama, doğurulan bu yeni eşya da, eski eşyanın olsa olsa bir nüansı olduğundan yeninin canlılığı kısa sürmekte, ya eskiden sıçrayan ölümle veya mahiyeti gereği kendiliğinden, bu da, kendisini çevreleyen eşya dünyasıyla birlikte hemeninden can vermekte, bir kere kendisini eşya büyüüne kaptırmış batılıyı, başka çareler düşündürmeksizin, yeni canlılıklara vurgun bir avcı gibi yeni eşya yapmaya yöneltmektedir.

Aslında, batılıyı çeken, bir eşya uçurumudur,

büyülü ve zehirli bir kuyudur. Gerisinde ölü bir eşya yığını, batılı, sonsuz bir eşya doğurma çabası içinde bulunacaktır. Evet, dünyada, reel olarak yeni eşya yapma, ne kötü ve yanlış bir oluş, ne de islâmın reddettiği bir eğilimdir. Ama, elimizin altındaki dünyayı diriltmek ve onun değerini düşürmeden ona yeni yeni parçalar katmak, bu katma işinde de insanın mutluluğunu bozmayacak bir oranı korumak, daha akla yatkın, sağduyuya uygun ve bir medeniyeti daha ömürlü yapmaya elverişli, en az emek kanununa da daha fazla değer verdirmiş bir verimliliği kavrayışlı olmaz mı?

Oruç günleri ilerledikçe, alıştığımız günlük dünyayı devirerek yerine geçen yeni dünya tasarımı, daha derinleşecek, daha derin bir anlam yüklenecektir. Âdeta içimizden çıkan bazı göze görünmez iplikçikler, eşyanın tabiatında birtakım öz değişiklikleri yapmaya başlayacaktır. Sanki iplikçikler, eşyanın dokusuna katılır ve onu yeniden örür. Oruç günleri ilerledikçe ve yaş ilerledikçe ve oruçlu oruçta ilerledikçe, dünya, nuranî bir çehre kazanır. Dünya olmaktan çıkarak, içimizin, bir aynadaki aksi, bir yankısı olur. İnsan dünyaya değil, dünya insana katılmaktadır sanki artık. İnsanla dünya arasındaki kahrırli diyalog, yavaş yavaş, tatlı ve munis, ruhun ısındığı bir monolog halini alır.

Tabiidir ki, bunlar, kendi kendine olmaz, orucun şanına lâyık bir çileyle birlikte olur. Dünyanın değişmesi söz konusudur, lâf değil. Ölü bir dünyanın içimizde dirilmesi söz konusudur, lâf değil.

Dünya sessiz sedasız düzelir ve bütün yaradılış hikmetini ifşa ederken, ruh, âdeta çarmıhlara gerile gerile ilerler. Fakat bu çarmıh, hıristiyanın uydurma çarmıhı, Hz. İsa'yı gerdiğini farz edip kendisini çilesizlik içinde her sorumdan affedilmiş tutan ceza çarmıhı değil. Bu görünmeyen çarmıh, ruhu, pörsümüş ve ölmüş deri hücrelerinden kurtaran bir çile biçimidir. İçimizdedir; dışımızda değil. Azap için değil, ilerleyiş ve ilerlemedeki huzur içindir. Ayırıp parçalayan değil, birleştiren ve bire götürendir. Öldüren değil, diriltendir.

Oruç dünyasına girer girmez, her gün kıyısından geçtiğimiz halde, alışkanlığın zulüm özlü direnişyle fark etmediğimiz veya göz kapadığımız evrensel trajedyayı görmeğe başlarız. Bu, dünyanın dışını ilk sarsış, ilk yırtıştır. Fakat, oruç bizi kapladıkça, duygumuzda bir oruç duyarlığı, düşünüşümüzde bir oruç mantığı geliştikçe ve belirdikçe, bu trajedyanın altındaki tatlı hikmeti sezmeğe, evrenden yükselen vahdet türküsünü, gayb sesini öz kulaklarımızla işitmeğe başlarız. İlk bastığımız çimenin şikâyetini duyduğumuzu sanacaksınız. Sonra bunun bir aldanış, fakat geçici olduğu için ve hakikata ilk hazırlanışdan doğduğundan ötürü, faydalı bir aldanış olduğunu anlıyacaksınız. Sonra da, o bastığınız çimenin alçakgönüllülüğünü, sabrını, dayanmasını, çağrısını duyacak ve işiteceksiniz. İlk, bir ağacın meyvesini koparıırken bir hırsızmışsınızcasına telâşlanacaksınız. Ama, hemen sonra, ağacın fedakârlığını, feragatini, yemişinden övüncünü ve sevincini fark edecek-

siniz. Acıdan şaşırmağa, şaşırmadan derin bir hayranlığa geçeceksiniz. Dünya tasarımınızda boyuna değişiklikler, düzeltmeler yapacaksınız. Her gün biraz çıkartmalar, biraz eklemelerle dünya tablonuz daha köklü, daha değişmez bir biçim alacak. Oruç ayı çıkarken, sahip olduğunuz dünyayla, oruç ayına girerken bu işleme uğrattığınız dünya arasında ne büyük fark var. Daha doğrusu bu iki dünya, bu iki dünya kavrayışı ve tasarımı arasında ne kadar büyük fark olursa, sizin orucunuz o kadar verimlenmiş bir oruçtur.

Bir de bakacaksınız ki, siz dünyayı terketmekle birdenbire dünyayı yeniden bulmuşsunuz. Ve bu sefer, yepyeni, taptaze, dipdiri bir dünya bulmuşsunuz. Büyük savaşıya lâyık yeni ve güçlü bir dünya. Öyleyse, dünya, yeni kılıçlarla karşınıza çıkmışsa, siz de içinizin kılıçlarıyla onun karşısına yeniden çıkabilirsiniz. Çünkü: oruç, dünyayı diriltmişse sizi de diriltmiştir. Ve onu, sizin için, sizden ötürü diriltmiştir. Sizi ondan daha çok diriltmiştir.

.....

Sonra, oruç, vücudu ve vücudun özü olan kalbi diriltir. Duygu organları arınır. Göz parlar. Kulak keskinleşir. Nefes borusu serbestleşir. İç vücut, dinlenir dinlenir, sonra birden çalışır. Vücudun bu yeni düzeni, bir yandan dünyaya, bir yandan ruha yeni bir tarzda döndürerek insanı uyanırmaktadır. İnsan uyanmaktadır. Bazı pencereler kapanır, yeni pencereler açılır. Vücut, oruçla, ruha doğru hızla itilmiştir. Böylece, o, olduğu yer-

den yükselmeye ve dünyayı daha bir bütünüyle ve daha kuşatıcı bir gözle kavramağa ve görmeğe fırsat bulmuştur.

Vücudun ruha yaklaşması, vücudun ölümü değil, veya ruhun çöküşü değil. Çünkü: vücut ruha doğru giderken ruh daha yükseğe doğru gidecektir. Bu kımıldanış, bu hareket, bu hızlanış, vücudun canlanması demektir. Çünkü: vücut, hergünkü alışkanlıklar ve bağlar içinde bir bakıma özel bir ölümdedir. Fizik ölüm, unsurların yok olması değil, bir başka tertip almasıdır. Herhangi bir düzen, hiç değişmeden uzun zaman hemen hemen aynı kalıyorsa, o düzen, bir bakıma, kendine mahsus bir ölüm kazanmış demektir. Bu kanun, vücut için de geçerlidir. Vücut, durmaksızın, ruha doğru bir atılım yapmadıkça bir nevi bir ölüme razı oluyor demektir. Çünkü: her fizik tertip, bir gaye taşıdığı sürece vardır ve diridir. Gaye, tertipten ve tertibin hamlesinden fırlayıp giderse, o tertip boşuna dönen bir çark gibi yokluğun şarkısını söyler. Yokluğun şarkısıysa ölümden başka bir şey değildir. İşte oruç, vücudun bu tür ölümünü de sarsarak, ona yeni bir hayat bağışlar. Bu, bir nevi, gayesini unutayazan vücudun basubadelmevidir.

Oruç, nasıl eşyayı yenilerse, insanın vücudunu, duygularını, beynini ve kalbini de yeniler. Bir takım duygular mühürlenir, sonra açılır. Böylece, hürriyet içinde hürriyetin değerini bilmeyen vücut, geçici ve şuurlu tutsaklıklarla hürlük eğitimi görür. Ve âzat edildiği zaman, hürlük kendisine bağışlanınca da, onun hazzını alır, zenginliğini

anlar. İşte, yaşarken yaşamının tadını, zenginliğini kaybetmiş olan vücut, onu tekrar bulmanın sevinciyle canlanır.

Oruç, böyle böyle vücudu da gençleştirir. Ruhu ve evreni gençleştirdiği gibi. İnsan, nasıl, bir gaye ve ödev içinde daha diriye, oruç içinde de vücut, varoluş gayesinin şuurunda daha çok diri, hazırlıklı ve canlıdır. Oruç gelmişse kelimelerimizi daha çok tartacağız demektir. Göz, kulak, ağız daha tasarruflu kullanılacak, böylece kendi içinde her duygu kendi birikimini yapacak demektir. Boşanmış enerji yeniden toplanacak, kas, damar ve sinirler gerginleşip bırakılarak kaybedeyazdığı elâstikiliğini yeniden kazanacaktır. Ses bile yıkacaktır. Oruç, su, ateş ve ışıkla vücudumuzu yıkayacak, öğecek, derleyip toplayacaktır. Oruç, zamanın kirlettiği ve ölümün tozlarına batırdığı vücut ve ruh için, gözle görünmez bir gusül, bir teyemmümdür. Tek başına bir tıb, dörtbaşı mamur bir sıhhattir.

.....

Ve sonra oruç, ruhu diriltir. “Sonra” değişimiz, zaman bakımından değil. O, gerçekte, eşyayı ve insanı, vücudu ve ruhu birden diriltmeğe başlar. Onun esas diriltmeğe yöneldiği ruhtur. O, hep ruhu diriltmeğe çalışır. Ruha atılan diriliş oradan vücuda sıçrar, vücudu da diriltir. Ruh ve vücudun yeni bir diriliş yoluna girişi, insanın dirilişi demektir. İnsanın dirilişi zamanı diriltecektir. Zamanın dirilişi de evrenin dirilişine, evren tasarımımızın değişimine yol açacaktır. Sonra, evrenin,

eşyanın tazelenmesinden geriye doğru sıçrayan diriliş, vücut canlanışında, sıhhatli bir dalgalanma yapacak, ordan tekrar ruha geçecektir. Ruh, vücut ve evren arasında, oruçlu bulunduğumuz sürece bu gidiş gelişler, bu med ve cezirlerin genel havası, psikolojisi, insanın oruç aracılığıyla ilerlemesinin fonudur.

Ruhun dirilişi, daha doğrusu, daha çok dirilişi, orucun, kalbimizde doğurduğu ve her seher biraz daha büyüttüğü bir ışığın, ruhu içinden aydınlatmasıyla olur. Dışarıya açık pencereler bir bir mühürlenince, ev, kendi iç yaşayışına dönecek, sonra göz, içerin karanlığına alışınca, sanki, en gizli odalardan, elinde bir kandil, içimizin dostu, ağırlıksız o iç ben, odalardan odalara geçerek, sessiz ve esrarlı, ortalığı derleyip toplayacak, fısıltılarıyla susadığımız hakikatları bildirecek, bir sezgi ve eriş dünyasında, içten dirilmiş ve filizlenmiş olacağız.

Oruç, insan ruhunu yeniden onarmağa girişince, düşünme yollarımızda tıkanmış geçitler açılır, hayallerimize karışan putlaştırıcı eğilim kaybolur; puta tapanların hayalleri, akın siyahtan sıyrılışı gibi, müslümanın ruh kudretinin işareti olan mücerret hayallerinden seçilir. Düşünme ve hayal gücümüze karışan ortakkoşma (şirk) suları, şüphe kireçleri, kuşku tozları, yüreğimizde beliren o âb-ı hayat veya iksir ışığıyla, kevserle yıkanır, arınır. Ruh, sanki, yaratıldığı veya vücuda bağlandığı anda neyse, yine o hale gelmiştir. Ruh, içimizde bir anıt gibi yükselir. Ruhun da, gözleri,

kalbi, kafası vardır. Ve ruhun, gözü, kalbi, beyni, vücudunkilerden daha hassastır. O, her zamanki diriliğini koruyamazsa, kalbi hemen buruklaşmağa, kararmağa, kulağı sağırlaşmağa, kasları felçlenmeğe, gözleri kapanmaya başlar. İşte ruhun ölümü derken bunu kastediyoruz. Evet, bu ölüm ruhun belki yüzdeyüz ölümü değildir. Yarı ölmüş-tür ruh. Ruhunu, sürekli olarak dipdiri tutanlara ne mutlu ki, işte onlar, peygamberler, veliler, gerçek müsümanlardır.

İşte oruç, bu ümmete bağışlanmış öyle bir kutlu nimettir ki, ruhu yeniden canlandırır ve elde edilen yeni diriliş atılımı, onu öbür ramazana kadar diri götürür. Ramazanlar, birbirine, müslümanların ruhunu ölmeden devr ve teslim ederler. Ve her ramazan, eline aldığı ruhu, hilkattaki ilk haline eş, uyanık ve diri, dünya baygınlıklarından arınmış, tozsuz bir aynaya çevirmeğe çalışır. Gören gözler için, oruç, ne muhteşem bir melekler ordugâhıdır. Kalblerimizi dolduran meleklerin saldırdığı gümüşsü ışık, kınından sıyrılmış orucun diriltici kılıcıdır. Ruhlarımızın kendi içine günahların blok taşlarıyla kapanarak bir kabir halini aldığı günde, Ramazan, yeşil bayraklarıyla ufukta belirten bir melekler ordusuyla birlikte çıkagelir. Gelir ve kurtarır ruhu. Taşlaşmış günahlarımızı ve ona bulaşan, onlarla deri ve et kemik gibi kaynaşan ölü ruh parçacıklarını nasıl da aşağılara, ta aşağılara yuvarlar. Gören gözler için, oruç ayı bir mahşerdir. Ruhların kabirleri açılıyor onda, kardeşlerim, ruhların kabirleri...

Kabirden kalkan bir ruh gibi, oruçlunun ruhu, gayb dünyasından kimi zaman ses, kimi zaman işaret alır. En azından, içinde bulunduğumuz dünyada, gayb dünyasının bir konumunu hatırlatan çarpıcı bir cephe görür. Hikmete yönelir. Kelimeler, günlük olan yanlarıyla, yani hemen ölen taraflarıyla değil, çağlara sarkan, diri ve canlı kalan, Kur'an'a dönük, hikmete ilişkin tertipleriyle bize gelirler. Kur'an'ın, o her zaman diri, ölümsüz sözün, ramazan ayında inişi, bu hikmetin yankısını taşır. Oruçlu, bu ayda, daha çok Kur'an'a koşacak, sûreler önünde onun yüreği daha çok yumuşayacak, içi daha çok aydınlanacaktır. Oruç şururunun en yoğun, oruç tesirinin en keskin olduğu, başlıbaşına bir keramet ve mucize olan orucun insanda en çok dirildiği an olan ramazan ikindilerinde müslüman evlere gelen şanlı konuk Kur'an'la aydınlanacaktır insan.

Duygu, düşünce, dil, bu ruh dirilişinden paylarını alırlar. Dil de, ruh gibi, ruhulkuddüsün ziyaretine kapalı kalırsa, bulanır, kabuk bağlar, katışıklaşır. Oruç, konuştuğumuz dili bile arıtır. Kelimelerden, hakkı olmadan koşup ileri geçen geriye çekilir. Dili boşuboşuna dolduran kelimeler daha çok göze batar ve kullanışları azaltılır. Dil, muhteva kazanmakta orucu yardımcı bulur. Sonra da, orucun hayata kattığı edebiyat, edebiyata kattığı dünya gelir. Oruç, başlıbaşına özel bir topluluk hayatı getirdiğine göre, roman ve hikâyenin önüne yeni bir dünya kor. Şiir en arı bir îcaz sanatı olduğuna göre, oruç, şiirin derinleşmesi, yoğun-

laşması, ruhülkuddüsle desteklenmesi için ilâhî bir bağıştır şaire. Zaten oruç dünyasına girildi mi, şairde, ilkin günlük deyiş, şiirin ilk taslağından uzaklaşmıştır. Oruç, şairi tutup kendi ruhuna götürmüştür. Artık orada nerdeyse konuşması yetecektir şairin. Konuşma hemen hemen olduğu gibi şiirdir. Gerekli imajlar da hazır. Ruhu bağlayan vücut etkileri, entelekt'i zapteden içgüdü buğuları, yerini ruhun hür ibdâna bırakmıştır. Ruh, salkımlarla yüklenmiş bir sonbahar bağ kütüğü gibi şiir dünyasına dönüşmüştür. Oruç, şiire inen, bir metafizik, bir lirizmdir. Oruç, dirilmiş ruhun lirizmidir. En çok riyazet geçiren, çile dolduran şairlerin daha üstün şairler olduğunu unutmamalı, Mevlânâ, Yunus, Fuzûlî, Şeyh Galib gibi. Bu şairler, şairden fazla bir şeydirler. Onların şiirinde, öbür şairlerinkinden ayrı bir tad vardır ki, bu, riyazetin, ruh çilesinin, namaz ve orucun kattığı bir taddır belki de.

Oruç, ruhu diriltirken, onun bütün kuvvetlerini de diriltmiştir.

Ölüme doğru koştuğu bu son çağlarda islâm toplumu tam ölmemişse ve hâla yaşıyorsa, bunu, gelip gelip diriltten ramazanlara borçludur geniş ölçüde.

Ve bir gün tam dirilecekse, bu da, yine bir ramazanda başlayacaktır, ramazanlarla başlayacaktır.

İslâm Düşüncesi, 1967
(Kıyamet Aşısı)

ORUCUN RUHU

Yahudilikteki ve hristiyanlıktaki perhizler artık tıbbın malı olmuştur. Tıb, ne zaman ve nelerden perhiz edileceğini aşağı yukarı kesinlikle söyleyebilmekte ve gerektiği zaman hastaya öğütlemektedir. Bu dinlerde perhizden tıbbın alanına girmeyen hiç bir şey kalmamıştır. Ama oruç öyle değildir. Tıbbın da onaylıyacağı faydaları dışında o yine başlıbaşına bir tapınma olarak kalmaktadır. Bu, orucun, bedeni sıkıya alan, çile değirmeninde döndüren orucun yüce ve meleklerle örülmüş çehresinden, mânevî bir yakuttan yoğrulmuş mayasından, Davud Peygamberin örsünde yoğrulmuş hamurundan, İsa Peygamberin tevekkül tasından, Hızır Peygamberin getirdiği âb-ı hayatı içine çekmiş olan özünden, Büyük Peygamberin ellerinde Kur'an kevseriyle yıkanmış olan ruhundan doğan bir özelliktir.

Oruçta bütün bir din tarihini yaşarız biz. İfta-

rın yaklaştığı saatlerde fırından ekmek almaya giden oruçlu, Ashab-ı Kehf'in nice yıllar uyuduktan sonra içlerinden birini şehre ekmek almaya gönderdikleri zamanki ruh hallerini bir parçacık yaşar. Evet, fırın artık o fırın, kent artık o kent değilse de, ramazan günü fırınlardan alınan ekmek yine o "ekmek"tir. İftar sofrası, Allah'ın Hazreti İsa'ya indirdiği "gök sofrası"dır bir parça. Peygamberimizin nice kereler ashabıyla oturduğu sofradan bir anlam taşımaktadır. Ocaklarda yanan ateş Nemrud'un yaktığı ateş değil, Hazreti İbrahim'i yakmayan ateştir. Oruç ayına kadar pek de dikkat etmeksizin etinden, sütünden, yününden, derisinden faydalandığımız hayvanlar, ağızlarımız melek mühürleriyle mühürlendiği andan itibaren yavaş yavaş anlam değiştirmeğe başlarlar. Tâ kurban bayramında Hazreti İsmail'in kurtulmalığı olan koçun anlamına kavuşuncaya kadar. Taşlar bile dikkat eden için anlam değiştirir oruçta. Hazreti İsmail'in şeytana attığı taşlara dönüşmeğe başlarlar gözümüzde.

Oruç, toplum için, Hazreti Musa'nın Sina Dağı'na gittiği ve dönüşünde halkını Altın Buzağıyı yapmış ve ona tapar olarak bulmuş olduğu o çileli günün imtihanından bir imtihandır. Mânen, islâm toplumu Kadir gecesinde her yıl Altın Buzağıyı boğazlar ve bayrama onun sevinci içinde çıkar.

Oruç ayı boyunca, Halilullah'tan (Allah dostu Hazreti İbrahim'den), Kelimullah'tan (Allah'la konuşma şanının sancağı Hazreti Musa'dan), Ruhullah'tan (Cebrail nefesinden oluşmuş Hazreti

İsa'dan) ve nihayet Habibullah'tan (En büyük dereceye, Allah'ın sevgilisi olma derecesine yükselmiş Ulu Peygamber'den) mü'minlerin üzerine görünmez dünya armağanları yağar. Onlar ister ki mü'minler olabildikleri kadar kendilerine benzesinler, kendilerinin eriştiği bu ilâhî nimetlerden görünmez rızıklar alsınlar. Allah onların dualarını kabul eder ve biz müslümanlar ilk bakışta tarihin içine gömülmüş gibi görünen bu ilâhî nimetlerden, bu mânevî rızıklardan, oruç ayında, en çok oruç ayında, her birimiz kendi çapımızda payımızı alırız. Oruç ayında coşan kalb ve ruh için, Kâbe'yi yaparkenki Hazreti İbrahim, ilâhî ateşin Sina dağına şimşek gibi titrettiğini gören Hazreti Musa, ölüyü diriltten Hazreti İsa, meleklerin yandığı sınırları aşan ve Miracını Allah'ı görerek, mecazın ve nisbînin bütün perdelerini sıyrarak tamamlayan Hazreti Peygamber ne kadar yakındır, ne kadar yakındadır.

Yalnız onlar mı? Ölümler ve diriler ne kadar yakındırlar. Ölülerimiz ve dirilerimiz ne kadar yakındırlar. Bir dağ başında olsak bile, güneş battıktan sonra bir kayanın yanına tek başımıza iftar soframızı açsak da, ölmüş babalarımız ve annelerimiz gözlerimizin önüne gelirler. Çocukluğumuzdaki o iftar öncesindeki mânevî derinleşme, iftarın yaklaştığı anlardaki âdeta çocuksu telâş, anne cömertliğini ve babanın iftar sofrasının başında güçlü bir tapınak sütunu gibi aileyi gözleriyle kucaklayışı, gençlik, olgunluk ve ihtiyarlık yıllarında her ramazanda geri gelen ve peşimizi bırakmıyan

tatlı bir hâtıralar örgüsüdür. Orucun getirdiği yumuşak ve ipeksi havada kadınlarımız ve çocuklarımız bize ne kadar yakındırlar. Oruç ayı, şeytanın en çok evlerden koğulduğu aydır. Ailelerden sürgündür o. Belki o bile bir aileden, aile cennetinden kovuluşunda cennetten kovulduğu anları hatırlamaktadır.

Oruç, eşyayı ve evreni de bize yaklaştırmış değil midir? Onu daha derinden algılamakta, kavramakta değil midir? Oruç ayında gündüz daha gündüz, gece daha gece değil miyiz? Güneş daha güneş, su daha su, toprak daha toprak, ay daha ay, yıldız daha yıldız, zaman daha zaman, mekân daha mekân, vücut daha vücut değil midir?

Ve nihayet ruh, daha ruh değil midir?

Diriliş, 1970
(Kıyamet Aşısı)

RUHUN SİLÂHLARI

Müslüman çağımızda ruhunun şimşegini çakmalıdır. Üstüne biriken külleri eşeleyip altından tekrar ruhunun ateşini ortaya çıkarmalıdır. Sönmek, sürekli sönmek onun nasibi olmamalıdır.

Ruhunun silâhlarını donanmalıdır yeniden müslüman. Kalbinin silâhlarını. Yani gönül silâhlarını. Tabiata karşı, kötülük doktrinlerine karşı, egoya karşı ruhunun pusatlarını kuşanmalıdır.

Ruhunun bekçilerini çağırmalıdır sürekli olarak. Her bir savunma noktasına kolcu ve korucularını dikmelidir. Yardımcı ve koruyucularını eklemelidir ana gücüne.

Silâh diyorum. Ama aslında silâh dediğim bu donatılar gerçekte silâhtan fazla bir şeydir. Âdet ruhtan bir parçadırlar, ruhun uzantılarıdır. Dışa karşı ruhun sertleşmiş tabakasıdır. Âdet dışı karşı ruhun dışardakilere benzer bir güçle diren-

mesi veya saldırmasıdır. Ve savunması bir bakıma saldırma, saldırması da bir bakıma savunmadır.

Ruhun ana silâhı tapınmadır. Allah'a tapma. Allah'a tapma, insanın ve tabiatın tanrılık iddiasını yıkma, onları çıplak hakikatleriyle kavramaktır. Yaratılanı aşmak, iğretiye yıkmak, yalanı devirmektir. Allah'a tapma, izafî olandan sıyrılıp mutlak olanla donanmak, fânîlik perdesini yarmaktır. Allah'a tapma, insanları ve tabiatı putlaştırmama, benlik putunu kırma demektir. Böylesine bir silâhla donanmış ruh, silâhın ta kendisi olmuş demektir. Artık onu hangi kuvvet, hangi silâh yenebilir?

Namaz, oruç, hac, zekât, müslüman ruhunun silâhları... Namazla doğrudan doğruya Allah'a yönelmiş olmaktadır insan. Bütün dış alâkalardan kurtulup O'nun önünde ve huzurunda olmak. O'nunla, Ezelî ve Ebedî Olanla, Yaratıcı Olanla olmak. İnançsız kişi bu güçten mahrumdur.

Oruç, benliği kıran tapınma. Hac, müslümanları bir araya toplayıp Allah'a yöneltmekte. Zekâtla, müslüman sahip olduğu eşyayı da Allah'a yöneltmekte. Daha doğrusu eşyaya olan gizli tapınma bağlarını kırmakta, ilgilerini kesmekte. Bütün bu sevgi ve korku silâhlarıyla müslüman, kendini kuşatıp iğreti ve kötü ilgilerden koparmakta ve iyiliğin, doğruluğun, güzelliğin kaynağına yüzünü ve gönlünü çevirmekte. Namazla, oruçla, hacle, zekâtla, Allah'ı söz, kalb ve davranış anmalarıyla, ruh, öte âlemin silâhlarıyla donanmakta, fiziğin

esaretinden kurtulmakta, insanın gerçek anlamına ermekte.

İnançsız insanın silâhları maddî silâhlarla birlikte bir takım kötü duygulardır. Kızgınlık, öfke, ihtiras, açgözlülük ve benzerleri. İnanmış insanın silâhları ise, zarûret halinde el attığı maddî silâhlarla birlikte, asıl, ibadetler, iyilikler ve faziletlerdir. Acaba bu iki silâh bütününün çatışmasında son zafer hangi tarafta olacaktır? Şüphe edilmemelidir ki inanın tarafında.

Bir de yanlış inançlar vardır ki, onlar da sahte silâhlara benzerler. Dıştan donanmış görürsünüz o insanları. Fakat bazı zamanlarda o silâhların işe yaramadığı ortaya çıkar. Yanlış inançlıların da ruhları gerçekte silâhsız, donatımsızdır. Onların silâhları sadece kendilerine yük olur. Omuzlarını çökertmekten başka bir şeye yaramaz bu sahte silâhlar onlar için.

Müslüman, müslümanlığını sözde bırakmamalıdır. Sürekli olarak kendini islâmdan koparan aldatıcı oyalamalarla savaşmalı, onlara karşı ruhun ölümsüz silâhlarıyla donanmış olmalıdır. Öyle ki müslümanların toplu olarak kıldıkları namaz, Ramazan ayı boyunca tuttukları oruç, inançsızların yüreklerine korku düşürmeli ve onları aşağılık duygusu içinde kıvrandırmalı. İbadetler, toplumun ruhunda, tek tek bunalıma düşen kişilerin ruhlarını kurtarıcı birer sığınak olmalı. Bunalan insan, namaz kalesine, oruç burcuna sığınmalıdır.

Bunlar, Allah'ın müslümana armağan ettiği mucizevî silâhlardır. Kıyamete kadar bunlardan üstün maddî veya psikolojik bir silâh ortaya koyamayacaktır karanlığın dehası.

Allah'ın bağışı silâhın karşısına çıkarılan maddî veya psikolojik silâhlar, Hazreti Musa'nın Asâsı'nın karşısına çıkarılan büyücü değneklerinden farksızdır.

Yalanlı propagandaya karşı, hakikatların tebliği, şeytansı iğvaya karşı Vahiyden gelen telkin, zulme karşı adalet, cehalete karşı irfan aydınlığı, nefsin başkaldırışına karşı Allah'a teslim oluş, şehvete karşı oruç, insanın kendi benliğine tapınmasına karşılık namaz silâhlarıyla müslüman savaş meydanında gözükecektir, gözükmelidir her zaman.

Milli Gazete, 1974
(Sûr)

RUHUN ŞÖLENİ

İslâm, bayrama da kendi ruhunu sindirmiştir. Bayram, gerçek bayram, ruhun bayramıdır, tenin değil. İnsanlar nasıl zaman zaman ziyafetler veriyor, şöenler düzenliyorsa, bayram ve kandiller de, ruhun ziyafet günü, ruhumuzun şöeni oluyor.

Bayram, ruhun toyu, ruhun düğünü demek.

Ancak, islâmın bayramlarında da öbür bayramlardaki gibi dış tezahürler artarsa da, asıl artış, iç duyuşumuzdadır. Duyarlığımız artmaktadır, kalbimizin mistik ve metafizik genişliği artmaktadır. İnsanlar böyle anlarda birbirlerine ziyafetler de çekseler, armağanlar da verseler, gelişler gidişler, ziyaretler, kucaklaşmalar, el sıkışmalar, tebrikler, kutlamalar, hep o artan dindarlık duygumuzun çevresinde gelişen davranış demetleri oldukça güzeldir; yoksa, bayramı ve onun bir türü olan kandili maddî hazlar veren ve eğlendiren fırsatlar gibi görmek islâm ruhuna aykırıdır.

Bayram, uzun süre yavaş yavaş ilerleyen gön-lün, ruhun belli bir merhaleye gelişinin kutlanmasıdır. Ramazan bayramı, bir aylık orucun ruhumuza kazandırdığı ilerleyişi olağanüstü bir gönül yü-celiğinde idrâk etmektir. Kurban Bayramı da hac ibadetinin ve kurban sunmanın bize getirdiğini alma ve ruhumuza geçirme törenidir.

Bayram, kazanılan ruhî ilerlemeyi bir daha çıkmamacasına benliğimize geçiren ilâhî damga-dır. Göğsümüzü açıyoruz ve kalbimize meleklerin bu yüce damgaları basmasını, pamuktan daha yu-muşak bir vuruşla ruhumuza nakşetmesini bekli-yoruz, işte bayram bu demektir.

Bu olağanüstü gün ve gecelerde, insanlar ken-di ruhlarının içine kapanmayı bırakıp toplumun yükselen din heyecanı içinde erirler. Öyle olur ki, gören gözler, âdetâ fizik varlıkların birer masal hayalleri haline geldiğini ve ruhların da gözle gö-rülür elle tutulur bir biçimde canlandığını ve so-kaklardan, caddelerden âdetâ nur nehirlerinin ak-tığını fark eder.

İnsan değişir, arı duru bir ruh ve gönül kaza-nır. Kuş gibi hafifler. Sevgi ve saygı taşar âdetâ.

Şehir değişir, sokaklar ve caddeler büyük za-manların insanlarıyla dolar âdetâ. Tarih dirilir. İlâhîler, tekbirler ve salâvat âdetâ şehri mânevî bir su ile, kevser ve zemzemle yıkar. Giydiğimiz bayramlık elbiseler gibi içimiz de yepyeni ve tap-taze hale gelir.

Geçmiş zaman, gelecek zaman da bayramlar-da ruhun şölenine davetlidir. Çağrılmıştır ve gelir.

Bir kandilde, geceyarısından sonra. Kanunî

Sultan Süleyman türbesinde ellerini açmış fatiha okuyan bir genç görmüştüm. Yarım bin yıla yakın bir zaman aralığında Kanunî ile o genç kandil dolayısıyla bir araya gelmişti. İkisi milletimizi sembolize ediyorlardı âdeta o gece. Ne kadar yakındılar birbirlerine. Âdeta Kanunî de sağdı ve ikisi baba oğul gibi yanyanaydı.

İslâmın bayramlarında, halkın çehresi, ulvî bir anlam kazanır. Sanki cennetten inmiş bir topluluktur, bir gök toplumdur halk. Ruhlarımız kapılarını sonuna kadar açmış ve ruh alışverişimiz son haddini bulmuştur gecesinde ve gündüzünde bayramların.

Kandillerin camileri aydınlattığı gibi, kandil gün ve geceleri de ruhları aydınlatır. Onun aydınlığında insan yolunu bulur. Şaşırmış olanlar düzelir.

Bayramlar ve kandiller, ruhlarda anî aydınlanış ve arınışların ortamlarıdır.

Bayramlar, kandiller, millet ruhunu, bir sur gibi birbirine perçinlenmiş, kenetlenmiş ruhların bütünü haline getirir. Asırlar içinde bayramlar, birbirine eklene eklene, millet ruhunu toprağa bir çınar gibi kök salmış hâle getirir.

Kandiller ve bayramlar, toplum ruhunun din mucizesinde dirildiği, mevsimlerin ve vakitlerin millet ruhuna açıldığı fevkalâde anlardır.

Millet, bayram ve kandillerinde tarihini, geçmiş ve geleceğini yaşar.

İNSAN VE ORUÇ

Oruç, ruhun sesi gelir her yıl
Gümüş topuklarını dokundurur kalbimize
Vücut dönmeğe başlar bir tapınağa kurban gibi
Yapılır örülür uçurumları yakan dualardan

Ten ruhun avuçlarının içinde
Hilkat günlerinin yeniden oluşun terlerini döker
İnsan gecesini değiştirir gündüze erer
Bir mevsime döndürür zamanını hiç değişmeyen

İnsanın olma vaktidir bu erme fırsatı
Ruh emzirir anne gibi yeri göğü fecri
Yeni bir insan gelip nöbete duracaktır
Eskisi çürümüş bir heykel gibi devrildiğinden

Ey oruç, diriltici rüzgâr, islâm baharı
Es insan ruhuna inip yüce ilham dağından
Kevser içir, âb-ı hayat boşalt kristal bardağından
Susamış ufuklara insan kalbinin ufuklarına

Diriliş, 1974
(Gün Doğmadan)

GÖRÜNEN AYA SELÂM

Ay göründü. Yine ay göründü. Bizim olan ay göründü. Bizi kendinden sayan ay. İnsanın uyanış ayı göründü. Ruhun diriliş ayı.

Kutlu olsun bütün inananlara.

Kapıyoruz bir ay için görünen dünyaya açılan kapı ve pencerelerimizi. Açıyoruz sonuna kadar görünmeyen dünyaya, gayb âlemine kapı ve pencerelerimizi. Duygularımızın kapı ve pencerelerini kilitliyoruz. Ruhumuzun kapı ve pencerelerini ardına kadar açmak şartıyla.

Ey ruhumuzun ikiz kardeşi olan oruç, sen ki ruha geçen, onunla kaynaşan ve onu o eden meleksin.

İslâmın kalbinden kopan elçisin, Kur'an'ın elçisisin.

Bize her yıl gelip mânevî âlemin kapılarını açan cömert ve derin, kerametli bir elçisin.

Ruhumuzun en tabîî şeyhisin.

Her inanmış gönül, senin en tabîî müridindir
ey Ramazan.

Mucize göğünün en parlak yıldızlarındansın.
Güneşlerinden ve aylarındansın.

Kalbimizi Kâbe'ye döndüren ilâhî pusulasın.

İnsanların çoğu için âdeta nesli tükenmiş ka-
dim bir kuşsun. Öyle de olsa, Zümrüdü Anka ka-
dar değerlisin.

Geldin. Seni bekliyorduk.

Hoş geldin.

Mutluluk getirdin.

Gelişin bir bayramdır.

Giderken de bayram bırakarak gidersin.

Yalnız bir ayı değil, yılı ve ömrü onaransın.

Zamana yakut, cevher özünü veren bir usta-
sın.

Kentleri de ruhlar gibi aydınlatırsın.

Toplum ruhunu ruhlarımızın iç kalesi haline
getirirsin.

Eşsiz, Tanrı bağışı, gözle görünür mucize, top-
lu tapınmalar yatağı, kurtuluş ırmağı, ruhumu-
zun hakikata dönük sırlı aynası Ramazan, sana
selâm. Ve senin bilincine varanlara kutluluk.

Senin gelişinle getirdiğin şu hitabeyi içinde
bulanlara kutluluk:

“Ey insan!

Tanrılığa özenme, insan! Sınırını bil. Yeniden

diz çök. Allah'ın önünde yere kapan. Kendine, eşyaya veya başka bir insana değil, Allah'a kul ol. İnsan ve tabiatı, düşünceyi ve sanatı putlaştırma.

Varlığının bütün anlamıyla yüklenerek, gücünün bütün güzelliğiyle donanarak, gerçek aşkıyla gönlünü doldurarak Allah'a yönel.

Hiç bir şeye tapma, yalnız Allah'a tap.

Kendine bakışın, tabiatı sarsışın, eşyayı değiştirişin, kentler kuruşun ve altın kuleler yükseltişin Allah için olsun, yalnız Allah için olsun.

Öyle tap ki, kentler de, tabiat da, yerler ve gökler de seninle birlikte O'na tapsınlar.

Madde, çağdaş medeniyeti kendine doğru çekti, bir yerçekimi gibi.

Ey insan! Sen tekrar medeniyeti, maddenin, eşyanın, fiziğin, tabiatın ağırlığından kurtar.

Özgürlük dedin, eşitlik dedin, başka bir biçimde insanı insana köle yaptın.

Allah'ın kulu olmaktan kaçtın, insanın ve eşyanın kölesi oldun.

Ruhunu maddeye sattın, özünü şeytan tarlası haline getirdin.

Yeniden ruhunu Allah'ın tarlası yap insanoğlu.

Kutsal sözleri diriliş tohumları gibi ek ruhuna. Ve ondan bitecek, yükselecek hakikat ağacının yemişi seni Cennet'e götürecektir, Tûba'ya götürecektir. Yoksa daha bu dünyada iken Cehennem sana gelmiş, ulaşmış olacaktır. Daha bu dünya-

dayken Cehennem’le cezalanmaya başlayacaksın. Âdeta Cehennem senin öteye geçmeni beklemeden buraya gelip sana saldırıya geçmiştir. Zaten sanma ki öte dünya, bu dünyadan bıçak kesimi ayrıdır. Bu dünyadasın ve her an öte dünyadasın da. Yaptığın her fiil, şimşek hızıyla hedefine varmakta ve mutlaktaki karşılığını bulmaktadır. Sen, fânî olan sen, ebedilik içindeki konumunu, bilsen de bilmesen de almaktasın. Bu durum alıştan, bu değerleniş, değerlendiriliştan ayrılamazsın. Her an ölçülmekte, tartılmaktasın. Allah’ın görünmez terazilerinde tartılmaktasın. Görünmeyen kalemler kayıtları tutmakta, hesaplar görülmekte, cezalar hemen uygulanmaya başlanmakta. Çektiğin azaplar, acılar bir uvertürdür, bir başlangıç, bir örnektir, öteye açılan pencerelerdir.

Kendini, görünmeyen kalemleri görür, dokunulmayan görevlileri elle tutar, ilgi kurulamayan davranış ve cezaları apaçık anlar bir ruh ermişliğine doğru götürmek zorundasın. Yoksa bilimle rinle, hatta dehanla hayvanlığa, hayvandan da aşağı bir yaratık durumuna hızla inmektesin. Bütün bir insanlık olarak “en aşağı yaratık” sitesini gerçekleştirmeğe doğru, bir korkunç Mefisto uçurumuna doğru hızla gitmekteyiz.

Yeni bir uygarlığın kapısını zorlamak durumuna geldik çattık da farkında değiliz.

Ey insan! Allah’a dön. Sana senden daha yakın olan, öncesiz, sonrasız, ölümsüz, sonsuz, doğumsuz, diri, gören, işiten Allah’a dön. Ve onun sözleri olan kitaplarına ve onun insana yol göste-

rici olarak gönderdiği peygamberlere.

Hazreti İbrahim'e dön. Ve onunla birlikte ateşe atılsan bile insan putlarını yık. Onunla birlikte ve son Peygamberle birlikte, insanın insana tapmasına karşı koy, başkaldır."

Diriliş, 1975

HİCRETEN MİRACA

Bizi kendi açısından soyuta ve somuta çekmek üzere kutlu oruç ayı gene geldi. İnsanı kaburgasından başlayarak kalbinden, kafasından ve ruhundan yakalamak üzere. Ruhumuzun içindeki sırrı, metafizik bir tohum gibi büyütüp ağaçlaştıracak ve bize bir ay geçmeden kadir gecesinde yemişinden tattıracak olan oruç. Olağana ve nisbîye fazla batmış olan insanı olağanüstü ve mutlak olanla yeniden göz göze, yüz yüze getirecek olan tecrübe. İlâhî tecrübe. Öte dünyanın kanımıza işleyen elçisi.

Oruç ayı, aylar içinde diriliş ayıdır. Geceyle gündüze, birbirlerine geçme, yol açma ve yol verme, yaklaşma ve kaynaşma güvenini bağışlayan kutlu zaman parçası. Namazın başka biçime girişi, haccın başka türlüğü, kelime-i şehadetin nimetlere rahmânî zincir vurunu. İnsanı sakil dünya zincirlerinden kurtarıp özgür kılan ulvî ağ.

Denize doğru giden insan. Mutlaklık denizine insanın bir gözyaşı damlası gibi kayışı. Ve ilâhî med ve cezirde damlanın kayboluşu. İnciye dönüşmek için kayboluşu.

İnciye dönüşme yolculuğu bu. İnsan bir adak gibi alınır Ramazan tarafından, sonra, onun esrarlı laboratuvarında eritilir, yeni imbiklerden geçer, saflaşır, borulardan akar ve yepyeni bir formda yeniden dökülür.

Mutlak'ın işte böyle bir dökümcüsüdür oruç ayı. Muhyiddîn-i Arabî Hazretleri, ağır bir hastalık sırasında ölüm anında, Yasin-i Şerif'i şifa veren bir delikanlı şeklinde görmüştü. Ağır bir materalizm hastalığıyla yere çarpılmış insan için de oruç ayı böylesine somut bir şekilde kurtarmaya gelen genç inanç eridir. Yeter ki insan onu görebilsin. Yerden doğrulmasına yardıma gelen bu doktora bir el uzatmak yeter. Yerden bile olsa.

Evet, kutlu oruç ordusu, bir bahar gibi, Bursa çinilerinin yeşilinden bir ilkbahar gibi gelir. Sancağını doğu ve batı kentlerinin tepelerine diker. Peygamberler, velîler, şehitler ruhanî ordularıyla beraberindedir. Âyetler, bu, öldürmeyen, dirilten kutlu savaşın ebedî ilkeleridir. Mü'minler bilirler ve görürler, kentler, ufuklar, doğu ve batı, gece ve gündüz ve öte dünya, cennet ve cehennem, değişmiştir, yakına gelmiştir, yenilenmiştir, ruha yabancılaşmadan kurtulmuşlar ve onunla bir olmuşlardır. İnsan yeniden âlem-i kübradır.

Ak vakitlerdir oruç vakitleri. Güneşi sulara

batırır içimizden çıkan bir “beyaz el”. Ve dünya çerçöpü, müneccim değneklerine döner, Hz. Musa’nın Asâsı olan oruç önünde.

Ve oruç, Hz. İsa’nın “gök sofrası”nı önümüze açar. Ki Hazreti Meryem, mihrabın yanında bulurdu her iftar saatinde o sofradan yiyecekler.

Ruh cüzzamı, iyiliğe yüz tutacaktır. Ve ölü dirilecektir oruç akşamlarında.

Ve orucun sancağında Ulu Peygamber’in mühürü vuruludur. Kalbimizde de vurulu olduğu gibi.

Ve oruç, O’nun Hicretinden sayfalar açar yüreğimizde. Bir tarih olur, bizi mitleştirir. Reelin en çıplak anlarında mit kahramanları yapar bizi.

Ve bizler, dağılmış, darmadağın olmuş bizler, yeniden toplanırız Son Peygamber’in bayrağı altında, oruçla, namazla, hacı, kurbanla, dua ve imanla.

Yolun kıyısında bakakalır inançsızlar ve inkârcılar. Ne olurdu onlar da bu yolculuğa, bu kutlu hicrete katılsalardı!

Evet, hicrettir bu. Ama, giderek, bir miraca dönüşür. İftar saatlerinde içilen su zemzem olur. Ve sonra Cibrail ve Refref gelir. Daha sonra da ateşin yakmadığı aşk kanatları.

Evet, oruç ayı, oruç mutluluğu, oruç hicreti, oruç miracı konuk olarak geldi. Ne mutlu o konuğu şehrin kapılarından başlayarak şafak sökmeden karşılayanlara.

Orucun soyutuna ve somutuna gark olanlara.

Tanrının boyasına boyananlara.

Tanrının boyası... Oruç, en keskin renklerinden bir renktir o boyanın.

Her yıl ramazan ayında o boyaya baştanayağa batmaktır mü'minin görevi.

Eşyayı ve tabiatı, tabiatüstünü, insanı, tarihi aydınlatacak ışık, bu boyanın aydınlığından tütecektir.

**Diriliş, Pazartesi-Perşembe Günlüğü, 1976
(Gündönümü)**

ORUÇ DÜNYASINDA

Çağımızda, oruç ayının gelişi, uzaktaki bir yakanımızın geri dönüşü gibi bir etki yapıyor. Birden şehir değişiyor, insanlar değişiyor, konuğun şerefine daha bir çeki düzen veriliyor tavırlara.

İnanmış ruhlar, kaybedilmiş bir vakti, sanki gençliklerini yeniden bulmuş gibi oluyorlar.

Ölenler yeniden diriliyor çevremizde. Anılar somutlaşıyor.

Oruç, bir ruh analizi oluyor inanmış insan için. Geçmişini düşünüyor insan, yanlışlıklarını daha bir net görüyor. Eğrilmişse yolu, düzeltmek istiyor onu. Yay haline gelen “Doğru Çizgi” düzeltiliyor içimizde.

Mutlak’la nisbî’nin çarpışması, Oruç ayında birincinin zaferiyle sonuçlanıyor.

Oruç, Kur’an-ı Kerim’e, Kur’an-ı Kerim, namaza, namaz, sonsuzluğa kapı açıyor ruhlarda.

Ve gün doğduğunda ipek gibi ince gümüşten zincirlerle kendi elimizle bağlıyoruz elimizi, kolumuzu, ağzımızı. Göz, kulak, ağız, hafıza, hâtıra, kalb ve ruh, hepsi aynı bilinci saniyelerle dakikalarla yaşıyor.

Ve gün battığında yeni bir dünyaya giriyoruz. Zeytin tanesinin ahiret hâleli dünyasına. Ve hurmanın gerisindeki tada, minarelerin ve kubbelelerin âhengine. Yıkanmış uykunun kevser havuzu kristaline ve onun ortadan bölünüşünde bir ay tepsisi gibi gelen gök sofrası sahurun çağrısına.

Nar taneleri yakuttan damlalardır oruç ayında. Ve asmalardaki salkımlar, cennetten iniyor dünyamızın mavi deniz görüntülü atmosferine.

Oruç, İskender-i Zülkarneyn ile Hızır'ın yolculuğunu hatırlatıyor bize. Akşam olduğunda Âb-ı Hayat bulunmuştur; insanı ebedîlikten pay sahibi eden o gizli su, o değerli maden avucumuzdadır.

Atalarımız, Oruç Dünyasında ne mutlulukları yaşadılar. Bize kalan bu kutlu miras'tan dolayı Allah'a ne kadar şükretsek ve atalarımıza ne kadar teşekkür etsek, azdır.

Diriliş Gazetesi, 1983
(Gün Saati)

GÖK ARMAĞANI ORUÇ

Yarın, Ramazan, Ne güzel.

Evet, oruç ve namaz, aslında birer borç gibi görünüyorsa da, gerçekte Allah'ın insanlara armağanıdır.

Gökten gelmiş armağanlardır, oruç ve namaz.

Oruçta, gündüzleri ağızımıza fizikötesi bir mühür vuruyorlar. Ahiretin mührü vuruluyor. Müslümanın yüzünde cennet ışıltısı görülüyor.

Gören göz bunu görüyor.

Acaba bu dünyanın hangi hazzı, hangi sevinci, orucun ve namazın getirdiği sevince denk olabilir?

Fizikle fizikötesi arasındaki perdeyi bir anda kaldırıyoruz oruçla ve namazla.

Oruç, türkçe bir kelime. Ama, arapça "urûc" veya "üruc" kelimesiyle ne kadar benzerlik gösteriyor, "Urûc" ise yüceliş, uçuş anlamlarına geliyor. Demek ki, oruç da, namaz gibi, mü'minin miracı-

na bir yol yordam oluyor. Yani insan, iki kanatla miracını tamamlar; biri namaz, biri oruçtur bu kanatların.

Oruç ayı, bizi, taptaze, yepyeni, mutlak âlemle benekli ve aşılı bir plana götürüyor. Günlük ve olağan 24 saatten, olağanüstü bir 24 saate giriliyor bu ay.

Dünya, yine kendi hizasına çekiliyor. Su su oluyor; buğday başağı yeniden buğday başağı oluyor; yemiş, yeniden yemiş oluyor.

Oruç tutmayanlar, ondaki büyük ruh oluşumundan haberi olsalar, ömür boyu oruç tutmak isterlerdi.

Ramazan geldi, evet. Şerefeler aydınlanacak ve gecemize anlam katacak. Teravihler, iftar sofrasının bereketi, sahurların kutluluğu, bize yepyeni düşünceler getirecekler.

Düşüneceğiz, yeni kapılar açılacak ruhumuza ve ufku muza. Daralan ufuklar, genişleyecek.

Tarih, tabiat ve insan, bir arada olacak oruçta. Altın bir terazide tartılacaklar yeniden, bir kez daha.

Oruçla, ne kadar çağdaşız ve ne kadar kadim zamanların insanlarıyız.

Bozulandan, kokandan, çürüyenden uzaklaşacağız saatler içinde, günler içinde. Bozulmaz, çürümez ve kokmazdan esintiler gelecek bize.

Yarın, ramazan. Ne güzel, “ince bir hurma dalını andıran” hilâlle birlikte, incelikler ayı geliyor.

Kendi kendinden uzaklaşan insanın kendine dönüşüdür oruç ayı.

Saniyelerimize, dakikalarımıza, ebedilik ve ezelîlikten yakut damlalar düşüren oruç ayı.

Oruç ayı geldi. Cehennem uzaklaştı, cennet yaklaştı. Ne güzel!

Diriliş Gazetesi, 1983

ORUCU BENZERLERİNDEN FARK ETTİREN

Kur'an-ı Kerim'de orucun daha önceki ümmetlere de farz edildiği yazılı. Demek ki, Oruç, insanlık tarihinin bir kurumudur. Öbür dinlerde de bugün benzeri kurumlar vardır. Ancak orucun, öbürlerinden farkını şöyle sıralayabiliriz:

1 — Öbürlerinde imsak, belli yiyecekler üzerinde toplandığı halde, oruçta, gün boyu hiç bir şey yememe ve içmeme şeklinde tezahür ediyor. Yani öbürlerinde âdeta ağırlık noktası, besinlerin alınması üzerinde toplanıyor. Fizikî amaç, mânevî amaçtan önde geliyor. Oysa, oruçta, mânevî amaç, yani insanın yiyecek, içecek ve vücutla ilgili ihtiyaçlardan belli bir süre uzak durması, sağlık amacının ötesinde bir amacın asıl amaç olarak kabul edildiğini göstermektedir. Bir nev'i genel riya-zet (çile) amacıdır bu. Böylece insan, daldığı dünya uğraşlarının nisbî mantık açısından sıyrılacak,

yaşayışa metazifik açıdan bakma şartına kavuşmuş olacaktır. Fizik sağlığı, insan, hele bugün, tıp biliminin ışığında kendi kendine de sağlayabilir. Ama, orucun insana vereceği mânevî sağlığın ikame müessesesi yoktur.

2 — Ramazan, bir ay olarak, bir nev'i, toplumun mânevî âleme seferidir. Toplum olarak müslümanlar, daha yoğun bir dinî atmosferde yaşarlar. Ramazan dünya içinde ahirete bir aylığına müslümanların toptan hicreti gibidir. Orucuyla, namazıyla, fitre, sadaka ve zekâtıyla, Kur'an okumalarıyla, Kadir gecesı kutlamasıyla, Bayramıyla, bütün bir ay öbür aylardan daha gözle görülür elle tutulur bir dinî yaşantı içine giriyor toplum. Daha önce ferdî olan yaşantı bölümleri de, bu ay toplumun tümü içinde bütünleniyor. Öbür dinlerin yortuları ya da imsakları da şüphesiz toplumsal bir olay özelliğindedir. Ancak ramazanın islâm toplumundaki etkinliği ve yoğunluğuyla öbürleri kıyaslanamaz.

3 — Ramazan ayı, dinî yaşantının ötesindeki ya da çevresindeki tüm hayatı, öbür dinlerdeki benzeri müesseselere göre, açık bir farkla, etkiliyor. Ekonomik, sosyal ve kültürel değişim, hareketleniş, bariz bir şekildedir ramazanda. Tüm hayat yeni bir renk ve anlam kazanıyor. Bir toplumsal metamorfoz olayıdır sanki. Bundan, ramazana giren toplumla ondan çıkan toplum arasındaki, her açıdan olan ilerleme farkını çıkarabiliriz. Ramazan, dini muhafaza eden bir ay. Ve ramazan, din durumumuzu ilerleten bir ay; dolayı-

sıyla da hayat seviyemizi, ekonomik, toplumsal ve kültürel cepheleriyle de muhafaza eden ve hatta ilerleten bir süreç.

Oruç, gerçekten tarih boyunca gördüğü fonksiyonla da ortaya çıkmıştır ki, eşi olmayan bir din ve islâm müessesesidir. Eğilim olarak hemen münzevîleşmek isteyen insanı tutar tekrar toplum katına getirir, toplumsallaştırır. Toplumda anonim olma kolaylığı içinde erimek durumunda olanı da “inziva der encümen” (toplulukta yalnızlık) kuralınca kişiliğine iade eder, yani toplum içinde kendi öz kişiliğini, halveti yaşamasını ister ondan ve ona bu imkânı sağlar.

Oruç ayı, Allah'ın, insanlığa kendi imkânlarıyla kendini islâm içinde öldurma ortamını sağlaması için bir bağışdır. Bir şifa ayıdır toplum ruhu için. Bir diriliş ayıdır, insan için, toplum için ve bütün insanlık için.

Diriliş Gazetesi, 1983

ÇOCUKLUĞUMUZUN RAMAZANLARI

I

Ramazan, çocukluğumuzun ayrılmaz parçasıdır. Her ramazan geldiğinde o günleri bir daha yaşarız.

İlk “oruç tutmak” sözü kulağıma çalındığında, onu maddî bir şeyi tutmakla karıştırmıştım. Bahçede koşuşan hindileri tutmak gibi.

Çocuklara ilkin öğleye kadar oruç tutturulurdu, alışsın diye. Ben, ilk orucu tam tuttum. Sabrettim, bölmedim.

Çocuk, orucu ilk olarak tuttuğu gün, havaya kaldırılır, baş üstünde gezdirilir, omuzda taşınırdı.

Benim ilk oruç tuttuğum yıllar, yaz sonu ve sonbahar başlangıcı günleriydi. İkindiden sonra bağa gider cebimizi kurumuş üzümlele doldurur, sonra ramazan topunun olduğu yere giderdik.

Kasaba'nın üst tarafında, bir kayalığa bir top koymuşlardı. Şehrin zabıta memuru (kendisine hoca diye hitap edilirdi. Teravihlerde ilâhiler okur, gazeller okurdu. Ramazan başında "Hoş geldin ey Ramazan", sonunda "Elveda ey Şehr-i Ramazan" kasidelerini o okurdu. Dini bilgisi de vardı; kentin orijinal insanlarından biriydi. Zaman zaman hakkında bir rivayet gezinirdi dillerde) ezan okunur okunmaz topu ateşlerdi. Zülküfûl Peygamber'in makamının bulunduğu dağa doğru top sesi bir ok hızıyla gider ve aynı hızla geri dönerek şehrin üstünde patlardı. Biz cebimizdeki iftarlıkları yiyerek geri dönerdik neşeler ve sevinçlerle eve. Ramazan başlangıcında, ayın batı dağlarının üstünde bir hilâl olarak arkamızda olduğunu, hep arkamızda olduğunu bilerek yürürdük.

Ve ay gün gün büyürdü, oruçlarımız gibi.

Bazan da sürüye kattığımız hayvanlarımızı almaya giderdik akşamları. Top biz orada iken atılırdı. Cebimizde iftarlıklarımız bulunduğundan telâşlanmazdık.

İftar soframız zengin olurdu hep her zamanki hayat ölçülerimize göre. Ve bahçedeki kuyuya sepetler içinde sarkıtılmış üzümler, tabîî buz dolabında soğumuş olarak gelirdi soframıza.

Ve geceleri, sahur davulları uzaktan başlayarak, yaklaştıkça sesini artırarak gelirdi. Yine de kalkamazsak annelerimizin sabırla çağrılmalarıyla uyanırdık.

Sahur, bizim için bir ziyafetti. Sık sık belirli

bir tabldotu vardı sahurun. Şimdi anlatması güç olan. Sonraları bir yerlerde okudum, meğer atalarımızın sahur yemeği, aynıyle devam ediyormuş çocukluğumuzda.

İftardan bir müddet sonra camiye teravihe koşardık. Uzaktaydı cami, ancak koşarak yetişirdik. Bazen da mahallede bir evin damında (evlerimizin üstü dümdüz topraktandı) mahalle cemaatiyle kılardık namazımızı. Sahurdan sonra sabah yıldızını seyretmek en büyük zevkimdi. Sanki orada birileri vardı ve onlar da bizi seyrediyorlardı.

II

Çocukluğumuzun ramazanları, bize cennetten fragmanlardı sanki. İncir, üzüm ve benzerleri, cennet yemişleri gibi orucun eliyle sunulmuştu bize.

Çocuklukta tutulan oruçlar gönülleri yıkayan bir kevser gibi ruhun yedeğinde durur ve çağın kirlerine karşı bir savunma şifası gibi durur.

III

Ve ikindiden sonra Kur'an-ı Kerim okunurdu evde. Bütün evi o mânevî hava kaplardı. Mağfîret havası. Baba Kur'an okur, anne yemek hazırlardı. İki nimet birbirine kavuşur, karışırdı âdeti. Sonra annenin Kur'an okuması sırası gelirdi. Araya sıkışmış çok özel bir vakit gibi. Babanın okuması

bütün evin okuması gibiydi. Annenin okuması ise mahrem.

IV

Sonradan yaza geldi ramazanlar. Yazları sıcak olan bir bölgedenim ben. Uzak bir köye gittiğimi hatırlıyorum. Dönüşte her köyün çeşmesinde konaklayarak, elimizi yüzümüzü yıkayarak dönmüştük.

O sular, aklımda berraklıklarıyla billurdanmış gibi duruyor.

O kasaba, o bağlar, o çeşmeler, o ramazan topu, hepsi hatıralarımıza gömüldü. Fakat her ramazanda bir mucize simyasıyla dirilirler. Ağır çekimli bir film gibi, yaşadığımız ramazanın içinde ikinci bir kat olarak onları da yaşarız. Anne, baba, hala, teyze, amca, dayı ve kardeşlerle beraber.

Diriliş Gazetesi, 1983

ÇAĞRI

Müslümana ne mutlu ki, her yıl bir ay Tanrı'ya yakından yakın bir konuk olur. Oruç ayı, ilk anda belli belirsiz görünen hilâlin iki ucunda, bu konukluğun davetiyesini sallandıran aydır. Göklere bir çağrıyı içerir; göksel, ilâhî bir çağrıyı içerir bu davetiye, bu mektup.

Zaten, varoluş, Tanrı'ya konuk olmaktır. Bu dünya Tanrı'nın bizi ağırladığı ilk konukevidir. Sınayıp denediği bir ev. Yılda bir ay da, daha iç odalara, saraylara çağırır bizi Tanrı. "Bir pansiyoner olmaktan çık" der bize. "Biraz daha yakın ol." Tam yerleşiklik ve yerini bulmaysa, ölümden sonraki hayatta gerçekleşecektir.

Tanrı bizi bilmez mi ki, bu ilk konakta, ilk konuk yerinde deneyip sınıyor. Elbet bilir. Tanrı'nın bizi sınayıp denemesi, aslında, bizim kendi kendimizi sınayıp denememize yardımdır. Bizim kendi kendimizi sınayıp denememizdir. Bizi, varolma-

nın gerektirdiği bu yaman otokritik hengâmesinde, bu amansız iç kurcalaması karşısında yalnız bırakmamak anlamına gelir, bu sınaış, bu deneış. Bir destekleme, bir moral vermedir bu. Yoklama görünümünde bir arka çıkmadır yani.

Bu sınavda, bu deneme dönemecinde, daha dayanıklı, daha güçlü, daha bilinçli olalım diye, yılda bir ay, bizi daha iç bölmelerde, sırları, şifreleri çözme bilimi temrinlerine çağırıyor; ağzımız mühürlü, yemek içmek gibi dünya işlerinden elimizi yumuş olarak, o mânevî seansları yaşayalım istiyor Tanrı. “Belli saatler ölü gibi ol ki, en büyük diriliğe ve dirilişe, uyanışa ve aydınlanışa eresin” demektir bu.

“Ey mü’min, sana verilen bin bir nimetin hikmetini, fonunu oluşturan Büyük Nimete ermek için oruca sarıl” demektir bu. “Nimetlerin arkasında, onları anlamlandıran, amaçlandıran, değerlendiren, verim ve sonuçlarını kalıcı kılan büyük fon, oruç levhasıdır” gizli seslenişi duyuluyor ufuklarda, senede bir ay.

Kabuktan içe doğru yolculuk başlıyor oruçla. Öze doğru, dünyanın yüreğine doğru, dünya ötesinin kalbine doğru.

Tanrı, bize, çağrışı duyma yetkinliği ve çağrıya uyma erginliği vermiş. Ne mutlu biz müslümanlara.

Dünya ilişkilerini, onlara olan gönül bağlarını kıra kıra, oruç ayının mânevî yücelikler vaadinin gerçekleşmesini umacağız. Uhrevî âlemin kokula-

rı yayılacak çevremize. Soluklarını hissedeceğiz göğsümüzde meleklerin.

Bu dünya gidecek, başka bir dünya, bu güneş gidecek, başka bir güneş, bu ay gidecek, başka bir ay, bu gündüz gidecek, başka bir gündüz, bu gece gidecek, başka bir gece gelecek oruç ayında.

Büyük değişim, içten içe gelişim, ötelere açılım doğrultusudur bu. Bu dünyanın kendi içinde ne esrarlı kıvrımlar taşıdığının bir işareti, bir örneğidir oruç nimeti.

Oruç, bu dünyanın, öbür gerçek ve ebedî dünyadan kopuk olmadığını gösteren, onu aslından ayırmayan, o kitabın devamı sayfalar olduğunu ifşa eden bir ilâhî tebliğdir. O öyle bir köprüdür ki, iki dünyayı birbirine Mimar Sinan kudretiyle bağlar. Pamuk ipliğini sağlam ve kopmaz halatlara çeviren bir raptediş mantığının kimyasıdır oruç.

Eskiler, mânevî değişimi simya benzetmesiyle açıklıyorlardı. Bakırı altın ediyordu simya. Mânevî simya olarak, yollar da, insan ruhunu, nefsinin tutsağı olmaktan kurtarıp benlik üstü benliğe ve kimlik üstü bir kimliğe kavuşturuyorlardı. Oruç, bu yolların en büyük aracı ve en etkin ortamı demekti.

“Az yeme, az uyuma ve az konuşma” (killet-i taam, killet-i menam, killet-i kelâm) yı öneriyor, olgunlaşmak için, erginleşmek için, Marifetnâme’de İbrahim Hakkı Erzurumî Hazretleri. Oruç, yeme ve içmeyi gündüz saatlerinden kaldırmakla bu yolu açıyor, başlatıyor. Az uyuma ve az konuş-

ma, onun kaçınılmaz sonuçları olacaktır tabîi ki.

Müslüman, bu dünyada, hıristiyanın da, yahudinin de, dinsizin ve inançsızın da sahip olmadığı oruç mânevî donanımına mâliktir ki, Allah, onu bu mânevî kalkanıyla tüm iç ve dış kötülüklerden korumaktadır.

Evet, oruç, şeytanın, inançsızlığın, inkârın attığı oklardan mü'min kalbini koruyan Allah'ın tuttuğu bir kalkandır.

Fizikötesi bir zırh, bir kalkandır oruç. Namaz ve cihadsa, Allah'ın çekilmiş, kınından sıyrılmış kılıcıdır. Tüm islâm ve iman düşmanlarına karşı. Büyük cihadın kılıcı ise, oruçtur.

Oruç, namaz, hac, zekât, mü'min için, ölçülmez kudrette fizikötesi güçlerle destekli, besli ve donanmış bir nimet, bir seçkinlik, bir savunma ve ileri atılma güvencesi ve silâh bütünü demektir.

Allah'ın lütfettiği ilâhî süvarilik gereksinimidir oruç. O süvarilik ki, binicisini, ufukları aştıracak, Tanrı'nın en has ülkesine, cennetine götürecektir.

Haftalık Diriliş, 1989
(Fizikötesi Açısından II)

ORUÇ ÜLKESİ

Oruç, metafizik âleme açılan pencerelerin ortamıdır mü'min için. Fizik karartıların gönül ışı-
ğıyla silinişi. Öteleri görüş ve ötelere eriş, maddî
perdelerin inceltile inceltile öteyi gösterir hale ge-
tirilişi.

Oruç, yaşadığımız günlük ve gündelik hayatı
âdeta bir rüyaya çeviren mutluluk anahtarı. Ka-
natlanan gün demek oruç ayının gündüzü. Yerçe-
kiminin etkisinin kayboluşu sanki benliğimiz ve
eşyamız üzerinde.

Namazla, duayla birleşince oruç, büsbütün
renklenmiş ve güçlenmiş olarak bizi, fizikötesi do-
nanımların yıldızlı harmanisine bürür.

Kalbimiz, islâmın kişi için tayin ettiği edim-
lerle mü'min kalbi haline gelir. Oruçla, namazla,
hac ve zekâtla, kalb, kalb olur. İnanç, kalbde bu
tür tecrübelerin tekrarıyla kökleşir. İnançtan dav-

ranışa, davranıştan inanca sürekli bir akış, oruç, namaz ve hac gibi ibadetlerin sağladığı bir kan dolaşımıdır.

Sebepsiz değildir oruç, sebepsiz değildir namaz. Mü'min kişiliğinin oluşması için temeltaşlarıdır. Bina, ruh binası bunlarla kuruludur. Mâne-vîyatın kalesi, bunlarla yıkılmaz olur, pekişir.

Zaman, insanı hep ölüme doğru götürürken, ramazan gelir, diriliş ayı başlar. Oruç ayı insanı ölüme değil, diriliş aydınlığına götürür. Âb-ı hayatta yıkanmaya, çığ tanesinde göğü seyretmeğe ve gökkuşağının altından geçmeğe.

Oruçsuzluk ne büyük bir boşluk olurdu, oruç zorunlu olmasaydı mü'min için. Tek kişiyle başlar ve biterdi o. Oysa, ramazanda tüm müslümanların bir ay oruç tutması, orucu toplum olayı haline getiriyor. Somut hale geliyor toplum ortasında oruç anıtı.

Tabiatı daha iyi hissetmek ve dinlemek, onun söylemek istediğini daha iyi anlamak için oruç mucizesine sahiptir müslüman. Kavramların yeniden yoklanması, tanımların yeniden yapılması için çıkarılmış bir davetiye gibidir oruç gündüzleri ve geceleri.

Ve her yıl zayıflayan toplumun din bağı, yeniden güçlenir onunla. Dinin kası ve damarları çalışır hale gelir.

Oruç, insanı, yeniden varolma, yeniden yapılanma, yoğrulma yolunda bir ay süren bir çileye tâbi tutar. Riyazetlerin en güzeli, en ilâhisi, en içlisidir o.

Oruç, ruhun, madde üzerindeki zaferini ilân için verdiği bir savaşın adıdır. Zorludur bu savaş. Sonunda, hasat derlenir bu iradenin savrulduğu harmandan.

Hırsla, ihtirasla dünyaya bağlanmanın, âdeta ahireti unutmanın mevsimlerinin geçtiğini, din gününün geldiğini ilân eden bir sancaktır çekilmiş insanlık ufku burçlarına oruç.

Oruç, dereceler halinde, belli sürelerde dünyanın tatil edilmesi demektir insan için. Ve ahiretin örtülerinin kat kat açılması demek. Sürekli bir gidiş geliş, bir med ve cezir dünya ile ahiret arasında. İnsan, bu gidiş geliştedir ki en büyük ilerlemesini yapacaktır ruh ve mânevîyat alanında.

Çağımız, sadece maddî sağlığa önem veren bir çağ. –Gerçi o da bugün hiç bir çağda olamayacak kadar tehlikeyle karşı karşıya.– Ruh sağlığı, beden sağlığından önce gelir. Çünkü: beden sağlığına dikkati de, ancak ruh sağlığı olanlar gösterecektir. Oruç, beden sağlığı için de tükenmez bir sıhhat hazinesi gibi etkide bulunmaktadır. Gıdaların tazelenen idrâklerle alınması, herhalde vücudun dirilişinde birinci uyarı ve bilinç yerine geçecektir.

Ay gelip ramazanı getirdiğini müjdelediğinde ne kadar sevinsek azdır. Bize müslümanlığımızın daha bir güçlenip ilerideki yıllara geçeceğinin garantisini getirmiştir çünkü. Bize, gündüzü ve geceyi tüm anlamıyla getirmiştir. Namazları, sabırları ve şükürleri, hamdleri getirmiştir. Rızkı, rızk

düşüncesini ve tevekkülü getirmiştir. Nimet fikrine erdirmiştir bizi.

Oruçla namaz arasında da büyük yakınlık vardır. Sanki namaz, orucun, insan uzuvlarına yerleşmiş bir ruh olarak, kımıldanış ve kanatlanışından meydana gelmektedir. Oruç da, namazın süzüle süzüle bir buğu olup ruh, beyin ve kalbi tutmasıyla oluşmakta. Bunun için âdeta birbirine âşıktırlar. Birbirlerini çağırıp dururlar hep her bahaneyle.

Ruh, oruç ülkesinde büyümenin sırrını keşfeder.

Haftalık Diriliş, 1990
(Fizikötesi Açısından III)

KARA BAYRAMI AKA ÇEVİRMEK

Mutlu çağları, mateminden de, bayramından da hemen görüp tesbit edebilirsiniz. Çünkü: bu çağların matemi tam matem, bayramı som bayramdır. Toplum, en büyük duyarlılıkla yaşar sevincini, üzüntüsünü. Belli etse de, etmese de, ölüm ve hayat karşısında, coşku ve düşünceye dalışı, dolu dolu yudumlar. Ama, bu çağlar, toplumların medeniyet ilkbaharları gerilerde kalıp da sonbaharlarının yaprak dökümü günleri gözüktü mü, işler bir hayli karışır. Beyaz ipliği siyah iplikten ayırmak zorlaşır. Bayramlarda matem çizgileri, matemlerde irade çöküşünün sırtışları belirir. Sfenks iskeleti, çürük dişlerinin arasından toplumun kara bahtına âdeta korkunç bir görünüm içinde gülmektedir.

Bayram, iki yüzyıldır islâm dünyası için, içi acılıklarla dolu bir yemiş gibi sunulmakta kader tarafından bize. Ne kadar çelişkili bir psikolojiyi

yaşıyoruz bayramlarda! Gereğince üzülemiyoruz, ne de olsa bayramdır diyoruz, gereğince sevinip neşelenemiyoruz, gözlerimizin önünde islâm âleminin her tarafındaki trajik levhalar canlanıyor. Filistin'de, Gazze'de esaretin en acı, en hor hakir kılıcı türü altında ezilen müslümanlar geliyor gözümüzün önüne. Beyrut geliyor, Afganistan'da on yılı aşan savaş ve savaşın yıkıntıları geliyor. Tütmez ocaklar, sahipsiz yetimler geliyor aklımıza. Haykırarak ağlamalı mı bayram gününde. Bu da olmaz. Çünkü: bayramın da bir hakkı var üstümüzde. Bayram şekerini zakkum meyvesi yapamazsınız. Gecenin gece, gündüzün gündüz olduğu gibi, bayramın da bayram olması lâzım, hiç olmazsa bir nisbet derecesinde.

On yıl İran'la Irak'ı çarpıştıran Batı, nice yıkımlara sebep oldu. Bu yaralar, her bayramda kanayıp duracaktır suçsuz insanların evlerinde. Azerbaycan'da tankların ezdiği gençler için nice ev, bu bayramlarda yas tutacaktır.

Evet islâm âlemi, nerdeyse yüzyıllar oldu, hep kara bayramları yaşıyor. Ak bayramları unutmuş gibi. Bayramlarımız üzerine sabahın gümüşsü beyazlığı, ışığı saçılmıyor. Bayram aydınlıklarında bile yer yer karanlığın çizgileri hakim.

Evet, bayramlar terkedilmez. Gerçek bayramlarımız gelinceye kadar, acı acı da olsa, buruk buruk da olsa, bayramlarımızı kutlayacağız. Bir hâ-tıra gibi kutlayacağız.

Geleceğe bir hazırlık gibi kutlayacağız. Kara

bayramları ak bayramlara çevirme umudu kaybolmasın diye kutlayacağız.

Sonra bir gün, bayramları gerçeğine dönüştürmenin sırrını aramaya başlayacağız ve mutlaka bulacağız.

Tabiatı yozlaştırılmaktan kurtarma gibi tarihi de hakikatına kavuşturma savaşı o gün başlayacaktır.

Haftalık Diriliş, 1990
(Fizikötesi Açısından III)

RAMAZANIN AYNASINDA HAYAT

Bir müslümanın oruçla ve oruç ayı olan ramazanla ilişkisi, alış verişi, onunla içli dışlı oluşu, çocukluktan başlayarak bir ömür devam eder. Onun içindir ki, insan, hayatının hangi safhasında olursa olsun geriye dönüp baktığında, yalnız karlı kışları, sıcak yazları, renk çağlayan baharları, ölüm düşüncesini sararmış yapraklarda bir oya gibi işleyen sonbaharları değil, aynı zamanda her yıl kendine mahsus bir mevsim, beşinci mevsim, uhrevî ve ulvî bir mevsim gibi gelip insanı bütünüyle kavrayan ramazanları da hatırlar. Falan yılın ramazanında şöyle bir olay cereyan etmişti diye düşünür insan. Geçmiş zaman ramazanlarını ömrünün olduğu kadar kişiliğinin de bir oluşturucusu olduğunu unutmaz.

Ramazan, biz müslümanların kimlik hamurumuza bir güneş ışığı gibi sızmıştır. Kişiliğimizi mayalamıştır o. Kişiliğimiz, onunla, o, kişiliğimiz-

le yoğrulmuştur. İnsan ruhuna tabiatüstü pence-
reler açan odur. Ruhumuzu fizikötesine bitiştiren,
ölümden sonrasını yeni başlangıçlar için çıkış nok-
talarıyla, umut benekleriyle donatandır o.

Ramazan, ruh için anlık bir tad, bir şok değil,
bir süreç olma yanıyla başlı başına bir oluşum, ge-
lişim ve eriş denemesidir. Ruhun olgunlaşma tec-
rübesidir.

Böyle olunca insan hayatında tuttuğu yeri ölç-
mek kolay olmadığı gibi onu ne kadar değerlendi-
rerseniz yeridir ve o değerlendirme boşa gitmez.

Siz onu ne kadar değerlendirerseniz kendinizi
o kadar değerlendirmiş olursunuz.

Oruç ve onun sürekliliği olan ramazan, kendi-
mizi gerçek kendimiz yapmak için Allah'ın bize
lütftettiği mucize bir nimettir.

*

Her müslüman, ömür boyu, oruçla olan “mace-
ra”sının, sadece vücudunun değil, kalbinin, beyni-
nin, hayatının ve ruhunun da bir macerası oldu-
ğunu bilir. Her müslüman, orucu yaşar. O, yaşa-
mımıza girer ve onun olmazsa olmaz bir parçası
olur.

*

Ben de, her müslüman gibi, bu tatlı, ulvî ve
sevgili macerayı, Allah'a hamdolsun, doya doya,
dolu dolu yaşadım.

*

Çocukluk ramazanlarını hatırlıyorum. Güz

vakti, bağımıza gidip dalında kurumuş üzümlerden toplamış ve cebime koymuş, ramazan topunun atıldığı yere gitmiştim. Top Zülküfül Dağı (diğer adı Makam Dağı)'na doğru dumanlarını savururken, ben eve doğru yollanıyor ve cebimdeki kuru üzümleri tane tane yiyordum.

Ondan öncesi de var: ilk oruç tuttuğumuz gün. Çocuğa, bir yazımda da belirttiğim gibi daha çok küçükken, oruca alıştırmak için, yarım gün oruç tutturulur. Tam gün tuttuğunda ise omuzda taşınır ve ödüllendirilir.

Ben de, beş yaşındayken, ilk kez orucumu tuttuğumda, öyle öğleye kadar değil, tam tutmuştum. Ve yalnız bir gün değil, bütün ay. Ve ödül beklemeyecek kadar tabîî bir olay sayarak.

*

Ondan öncesi de var. 2-3 yaşlarında idim. Maden ilçesindeydik (Elazığ'a bağlı Ergani Bakır Madeni denilen ve o zamanlar bakır fabrikasının bulunduğu ilçe). İlk kez, "oruç tutma" sözü o zaman kulağıma çalındı. Bu "tutma" kavramını yaşım gereği, soyut değil, somut anladığımdan evimizin civarında dolaşan hindileri de kovaladığımızdan, "hindi tutma"yla aynı cinsten bir şey zannedip "ben de oruç tutuyorum" demiştim. Oruç tutmayla hindi tutma birbirine karışmıştı. Öylesine somut bir oluştu benim için.

*

Çocukluk yılları ramazanları. Dağdaki bahçedeysen, yanlışlıkla veya daha doğrusu unutkan-

lıkla bir meyva yiyerek orucumuzu lekelememek için ne kadar uyanık bir dikkatimiz vardı. Üzüm salkımları asmalardan aşağı sarkar ve vişneler koyu kırmızılıkla koyu yeşil yapraklar arasında bir loşlukta kendilerini saklarken, incirler, kış elmaları, ekşi dutlar ve cevizler, hepsi hepsi, sessiz sedasız “biz buradayız” derlerdi. Ve gurub karanlığı bir mızrak boyu doğuda yükselir, karşımızda Sakızlı dağı yavaş yavaş bahçeleriyle birlikte karanlığa gömülürdü. Kuşlar akşamı karşılarlar, ağaçların arasında son ışıltılar, kaçışan ve yuvasına giden böceklerin hareketlerinden haber veren işaretlerdi. Şehirden uzakta olduğumuz için top sesi ve ezan sesi gelmez, tabiatın içinde yine saf tabiatı aldığımız uyarılarla iftarımızı açardık.

Şehirdeyse, kasabanın üst sınır bölgesinde olan evimizden gece teravih namazı için camiye koşmak zevkini kaçırmazdık. Ramazanın başında, namaz arasında “hoş geldin ey ramazan” kasîdesi okunurdu. Ramazanın ortasında yine ramazanı öven bir kasîde, sonunda da mutlaka “elveda ey ramazan” kasîdesi okunurdu.

Bazı ramazanlar şehrimizde karagöz oynatılırdı. Karagözcüler nereden gelirlerdi? Diyarbakır’dan geldiklerini sanmıyorum. Sanırım İstanbul’dan geliyorlardı.

Bir iki kahvede de gençlerin katıldığı “tomballa çekilişi” yapıldı. Penceresinden baktığımızda, lüks (halk lüküs derdi) lâmbası ışığında, yüzlerdeki heyecanın bir loş gölge gibi dolaştığı gözlenirdi.

Bazı sıcak yaz gecelerinde damlarda teravih namazı kılardık. Bir gün, çarşıda damda namaz kılariken babamın dostlarından bir zat, çok farklı kasîdeler okumuştı. Şehrimizde geçici olarak bulunuyordu. Evimizin önündeki bağdan bir kaç kez babam benimle evine üzüm göndermişti. Sonradan, onun Elazığ'da kahvecilik yaptığını, herkesin onu, gençliğindeki tarikat uğraşmaları sebebiyle "şeyh" lâkabıyla andığını duymuştum. Nedense, Şems deyince hep onu hatırlardım.

*

Ortaokuldayken ramazan yaza gelmişti. Tatilde, bir işle ilgili olarak kardeşlerimle bir köye gitmiştik. Oruçtuk. Dönüşte hava sıcak, güneş yakıcıydı. Yolda terlemiş, çeşmeden çeşmeye buz gibi sularla elimizi yüzümüzü yıkaya yıkaya gitmiştik. O sulardan içememek, işte oruç, oydu. Ama, o, ne kadar yüceltmmişti biz çocukları. Ter içinde, yorgun, susamış, gün batımında şehrimize dönerken, ne kadar sabırlı, ne kadar dayanıklı, ne kadar mutluyduk.

*

Lise son sınıfta, ramazan, bitirme sınavlarına gelmişti. Bitirme sınavları (ki, biz o zaman sınav demez imtihan derdik) sözlüydü. Bir de Olgunluk imtihanları vardı ki yazılıydı. Bütün bu sınavlar boyunca oruçluydum. Günler uzun, hava sıcaktı. Parasız yatılı okuyordum. Sahur yapmadan oruç tutuyordum. Çünkü: o dönemde "oruçluyum" diyemezsiniz ve öğle yemeğinin sahur için ayrılmasını

isteyemezsiniz. Buna hakkınız yoktu. Ama, doğrusu, oruç, günü uzatmış, böylece ders çalışma verimimi arttırmıştı.

Liseyi bitirirken, başarıyı, birden fazla zafer gibi algılamıştım. Zaferlerden biri de oruçlu olarak sınav geçirmek zaferiydi.

*

Üniversite yıllarında, ramazan, ilkbahar aylarına rastlamıştı. Bir nev'i, sene sonu sınavlarına hazırlanma aylarına. Gece sahura kadar ders çalışma imkânına kavuşmuş oluyorduk. Gece, oruç tutan bir iki arkadaşla beraber Fakültemizin olduğu Cebeci'den Samanpazarı'na kadar yürür, sahuru orada yapardık. Bazı geceler de yurdun yemekhanesinde. Fakülte kantin ve gazinosunda (yurdun kahvesine gazino denirdi. Kahvehane veya kiraathane demek gerekirdi. Şimdi olsa belki kafe denir.) arkadaşlarla çay içip sohbet etmek, unutulmaz hâtıralardandır elbet. Cuma günleri Hamamönündeki Mehmed Âkif Ersoy Sokağı'nda bir camide vaaz eden, hutbeyi okuyan, o günlerin Ankara'sında meşhur bir hocayı dinlemek imkânımız olurdu.

*

Daha sonra, İstanbul yıllarım ve dolayısıyla ramazan anılarım vardır. Önce evimiz Fatih'teydi. Annem, babam, kardeşlerimle. Evimizin terasından Fatih Camii, Şehzadebaşı Camii, Süleymaniye Camii görünürdü. Her taraftan gelen ezan sesleriyle ramazan akşamları ne kadar zenginleşirdi.

Fatih Camii ve avlusu, teravih namazında dolup taşardı. 1956 yılı ramazanıydı. Ben maliye müfettiş muavini (yardımcısı) idim. Akşam, mesai saati bitince hemen çıkılmazdı daireden. Bir iki saat daha çalışır, sonra çıkardım. Bir de o yıl Büyük Doğu, günlük gazete olarak çıkmaya başlamıştı. Öğleleri ve akşamları oraya koşuyordum. Eve döndüğümde iftar çoktan yapılmış olurdu. İftarı geç yapmamdan dolayı annem üzülmüştü. Oysa üzülecek bir şey yoktu. Gazetede o saatler önemliydi. Gençlik, görev yapmak, geç de olsa eve gelmek, bunlar, o ramazanın bereketli başaklarındaki buğday tanelerini inci tanelerine çeviren hayat değerleriydi.

Daha sonra Beşiktaş. Annemin ölümü. Ortaköy'e geçiş. Ailemizin bir kez daha kasabamıza geri dönüşü. Bunlar da ramazanlarımızın ve bayramların tanık olduğu acı kader levhaları.

*

1960 ramazanı. Ankara'dayım. Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü kontrolörü olarak, Denizciler Caddesi'ndeki Yeğenbey Vergi Dairesi'nde arkadaşlarla birlikte çalışıyoruz. Unutulmaz yıl. En azından benim için. Ortalıkta ihtilâl havası esiyor. Denizciler Caddesi, memuriyet yaptığımız cadde. Caddenin başındaki otelde kalıyorum. Yemek yediğimiz lokanta, bir tanıdığımızın. Cami, eski camilerden Leblebici Camii. Hamamı da bulunan bir cadde. Diriliş'i ilk kez, burada çıkardım. Matbaa da bu caddede idi. O zamanlar çıkan Hilâl dergisi de bu caddede idi. Osman Yük-

sel'in hem evi, hem kitabevi, hem dergisi Serdengeçti'nin yazıhanesi olan bir dükkân da çok yakın bir sokaktaydı. İftarımızı ve sahurumuzu o lokantada yapar, çayımızı Hilâl'in bulunduğu hanın çaycısından getirtir, gece, dairemizde çalışırdık.

O ramazan dopdoluyduk. O ramazan, Diriliş'in doğduğu ramazandır.

*

1961 kışı. Ağrı'nın merkezi olan Karaköse'de yedeksubay olarak görev yapıyorum. 1960 ihtilâl havası hakim her şeye. Otelde kalıyorum. Aynı otelde kalan liseden arkadaşım savcı, kurt baltasını omzuna atıyor, korkunç kış soğuşunda (Karaköse'nin soğuğu Erzurum'dan çok fazla olur. Fakat, meteorolojide daha çok Erzurum söylenir), karlara bata çıka, sahura giderdik. İftardan sonra bir kahveye uğrar, çay içerdim. İlk çayı karanfilli olarak yaparlardı. Daha sonra otele gider, kitap alır, oturulabilir bir başka kahveye giderdim. Ağrı'nın çayları, Van'ın ve bir yolcu olarak geçerken içtiğim Adilcevaz'ın çayları gibi eşsizdi.

*

Ve yine İstanbul. Bayazıt ve civarında iftarlar. Gençlerle birlikte. Teravih ve sonra kıraathane. İstanbul Üniversitesi'nin karşısında. Arkadaşlarla buluşma. Sohbetler. Sağ-sol kavgalarının kızıştığı ortamda yazdığımız yazılar. Gelenler gidenler, Anadolu'dan gelenler de bizi orada arıyor. Kitaplarımız orada, gazete yazılarımız ilkin orada ortaya çıkıyor. Dostluklar, nadiren de olsa kırgınlık-

lar. Sanki ikinci ev, ikinci yazıhane orası. Ramazan, bütün cepheleriyle yansıyor oraya. Işıyla, aydınlığıyla, aynalığıyla, loşluğuyla, gölgeleriyle, kabartmalarıyla. Kuruluşunu ve çok sonraları kapanışını gördüğümüz kahve. Sonra ona bir yazlık kısım eklendi. 1962-1970 arasında geceleri genellikle ordaydık. 1965'e kadar yazları memuriyet dolayısıyla Anadolu'nun muhtelif yerlerine gittim. 1965'de Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü kontrolörlüğünden ayrıldım. Diriliş'in ikinci ve kesin doğuşu 1966'da oldu. Geceleri kiraathanede idik. Evlerimiz elverişli değildi buluşmalara. Yazıhanelerimize gündüz gelenler çok sayıda değildiler. İşleri ve okulları dolayısıyla gündüz gelemeyenler gece kahvede yanımıza geliyorlardı. Diriliş'in çıkışı, kahvede bir esinti, bir dalgalanma doğururdu. Olaylar farklı ve çeşitli yorumlarıyla oraya yansırı. Dergi kapandıktan bir süre sonra yazmaya başladığım Babıâli'de Sabah Gazetesi, daha gecedan kiraathaneye gelirdi. Çok defa Sütün yazılarını orada yazmıştım. Ve oradan götürür, matbaaya verirdik. Bütün bunlar gece olurdu. Ramazan geceleri, bu faaliyetlere bir bereket ufku ve sağnağı gibi tesir ederdi.

Memuriyetten ayrıldığım ve henüz bir yerde yazmaya ya da Diriliş'i tekrar çıkarmaya başlanmadığım 1967 yazı, oldukça parasız olduğum yaz, mânevî duyguların en yoğun hâle gelişiyile doğmuş olan Kıyamet Aşısı yazılarını getirmişti. Madde-ten büyük bir yokluk içinde de olsak, mânen, onun tersine, dolu dolu bir zenginliği yaşıyorduksak,

mutlu olmamak için bir sebep yok demekti. Evet, mutluyduk. Mutluluğumuz da, görünmemesine karşın, en sağlıklı kaynaktandı.

O ruh, sonunda ramazanla birlikte, Sütun yazılarını getirdi. Gazetede yazdım. İlkbaharda Hızır ile Kırk Saat ve yazın Taha'nın Kitabı'nın bazı bölümlerini yazmıştım. Sütun'dan sonra Taha'nın Kitabı'nı sonraki baharda tamamlamış oldum. Allah'ın bütün bu lütuflarında şüpheşiz o ramazanlarda yaşadığımız ruh hallerinin, parıltıların, çağrılarının, donanımlarının, kazanımlarının, çağlıtlarının payı vardır.

1969'da yeniden Diriliş çıktı. 1971'e kadar sürdü bu çıkış. O ramazanlarda, Kadir gecelerinde, Eyüp Sultan, Merkez Efendi, Sümbül Efendi, Fatih, Şehzadebaşı, Bayazıt, Süleymaniye ve Sultanahmet gibi camileri dolaşma, oralarda iftarlar yapma, türbelerde ve mezarlıklarda yatanlara fâtiha okuma, İstanbul'un içinden veya dışardan, Trakya, Ege ve diğer illerden gelen büyük halk kitlesini set üstündeki bir kahvenin önünden izleme, bu ortak mânevî ruh şölenine katılma, bize unutulmaz saatler yaşatırdı.

1971'de tekrar Ankara'ya gittim. Memuriyete geri dönüş. Dâvalar vardı. Ben oradayken sonuçlandı ve mahkûmiyetler geldi. 1974 affına kadar süren bu üç yıllık dönemde, ramazanları, Ulus'ta Hacı Bayram civarında geçirdim. Cumaları Hacı Bayram'da namaz kılar, iftarları Ulus'ta yada Denizciler Caddesi'nde yapardım. Hacı Bayram, Zincirli Camii ya da Tacettin Camii, Aslanlı Camii,

Ibadullah Camii, Karyağdı Sultan Türbesi v.b. eski Ankara'da yine geçmişimize ve medeniyetimize mahsus bir havayı bize teneffüs ettirecek tarihî mekanlar ve hâtıralardı. Çankaya'da otursanız bile, eski Ankara'yla ilginizi kesmezseniz sizin için birden bir boşluğa düşme, mazisiz ve dolayısıyla geleceksiz kalma tehlikesi kolay kolay belirmez.

1974, tekrar İstanbul'a dönüş. Gazetede kısa bir süre yazma, tekrar Diriliş'in çıkışı, bütün kitaplarımın yayınlanması. Kimi zaman aylık, arada haftada iki kez çıkma, 1983'te beş ay kadar günlük olarak çıkma, sağ-sol çatışması içinde yeni kitaplar yazma ve yeni kitapların baskılarının yapılması. 1980 darbe havası... Bütün bunlar, her yıl gelen ve artık alıştığımız tarzlarla yaşadığımız ramazanların ve kadir gecelerinin ve bayramların ruhumuzun semasını yıldız yankılarıyla doldurup yaldızlaması arasında sürüp gitti.

Devirlerin ve şartların ağırlığı, üstüste katlanan olumsuzlukları 1983-1988 arasında ne yazık ki beni hareketsiz bırakmıştı. Kitapları bile yeniden basamıyorduk. Bir umutsuz dönemdi. Ancak 1988 yılı ramazanının on beşinci günü bana gelen büyük bir baş dönmesi, bütün bu kararsızlıklara son verdi. Bütün yorgunluklar, ruhun hayata küsüşü sona erdi. Âdeta yaşlılık gençliğe döndü; olumsuzluk birikimi sıfırlandı. Diriliş yeniden yedinci kez ve dönem olarak çıktı. 1992 Şubatına kadar sürdü. O hızla 1990 Martında partimizi, Diriliş Partisi'ni kurduk.

Yedi yıl süren parti döneminde, ramazan gece-

leri, sohbetler, şehirleri ziyaretler, bayram toplan-
tıları, bizim için unutulmaz, âdeta mermere işlen-
miş hâtıralardır. Toplu iftarlarımız çok az sayıda-
dır. Diğer parti cemaatlerine göre. Ama, gecelerin
değerlendirilmesi, Allah'ın izniyle, en çok, sanırım
bize nasip oldu.

Daha sonraki yıllar da, kandil geceleri, kadir
gecesi ve ramazan geceleri ve bayramlarda yakın-
larımızla bir araya geldik. Bugüne kadar, bu mâ-
nevî birliktelikler, Allah'a hamdlar olsun, devam
etti ve devam ediyor. Allah'tan dileğimiz ölünceye
kadar da böyle sürüp gitmesidir.

Ekim, 2004

SON

İÇİNDEKİLER

Betonları Kıran Oruç.....	7
Samanyolunda Ziyafet.....	9
Oruç ve Çocuk.....	12
Orucun 24 Saati.....	15
Orucun Ömrü.....	19
Aktüalite.....	23
Altın Gece.....	25
Bayram.....	28
Konuk.....	31
Bir Ay Bölünmüş Gibi Yüzlerinde.....	36
Sürekli mucizeler.....	40
Her Yıl Bir mucize Gibi Gelen.....	44
Oruç da Acıkır.....	48
Diriliş Saati.....	51
Silâhımız.....	54
Yankı.....	57
Bir İftar ve Ötesi.....	60
Kadir Gecesi.....	63
Yolcu.....	66
Bayram.....	69
Oruç ve Diriliş.....	72
Orucun Ruhü.....	83
Ruhun Silâhları.....	87
Ruhun Şöleni.....	91
İnsan ve Oruç.....	94
Görünen Aya Selâm.....	96
Hicretten Miraca.....	101
Oruç Dünyasında.....	105
Gök Armağanı Oruç.....	107
Orucu Benzerlerinden Fark Ettiren.....	110
Çocukluğumuzun Ramazanları.....	113
Çağrı.....	117
Oruç Ülkesi.....	121
Kara Bayramı Aka Çevirmek.....	125
Ramazanın Aynasında Hayat.....	128

SEZAI KARAKOÇ

**FİZİKÖTESİ AÇISINDAN
UFUKLAR VE DAHA ÖTESİ**

I

PERDE DEVRİLDİĞİ AN

3. baskı

DİRİLİŞ YAYINLARI

P.K. 1279, Sirkeci - İstanbul. Nuruosmaniye Cd.

Derin Han, No: 8/1, 34410 Cağaloğlu - İstanbul

Posta Çeki No: 348155 Tel: (0212) 519 04 57

Diriliş Yayınları : 39

Birinci Baskı : 1995

İkinci Baskı : 1998

BU KİTAP

Bu kitap, 25 Temmuz 1988 – 13 Şubat 1989 tarihleri arasında, Haftalık **DİRİLİŞ** Dergisi'nde **FİZİKÖTESİ AÇISINDAN** başlığı ve **DİRİLİŞ** imzasıyla yayınlanan yazılardan oluşmuştur.

© **Diriliş Yayınları**. BU KİTAP DAHİL BÜTÜN ESERLERİMİZİN TÜM YAYIN HAKLARI SAKLIDIR (Değerlendirme amacıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yazarın yazılı izni olmadan, hiçbir surette alınamaz, çoğaltılamaz, çevirisi yapılamaz, radyo, TV'lerde okunamaz, kaset ve CD'lere aktarılamaz, Internet dosyası açılmaz).

Baskı-Cilt: Bayrak Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. No: 14/2 Topkapı - İstanbul

İstanbul – Şubat 2008

**FİZİKÖTESİ AÇISINDAN
UFUKLAR VE DAHA ÖTESİ
I
PERDE DEVRİLDİĞİ AN**

KURBAN

Varoluşumuzun bahâsı nedir? Dirhemlerin konduğu terazilerle ölçülen bir bahâ değil elbet, kasdettiğimiz bahâ. Varoluşumuz neye değer? Terazinin bu kefesinde insan ise, öbür kefesindeki taş ne olacaktır? Yakut mu, lâl mi, zebercet mi? Yoksa, bu tartışta, bütün cicili biciliklerine, rengârenk olmalarına rağmen, bu mücevherlerin, insanın karşılığı olan değerlerin yanında alelâde çakıl taşı kadar bile bir değeri olmadığı mı görülecek?

Yoksa, yeryüzüne ve gökyüzüne bu kadar tasarrufumuzun hiç bir bedeli yok mudur? Bunca nimet, hiç bir karşılık beklenmeden mi bize bağışlanıyor? Niçin, biz neyiz ki, ya da ne yaptık ki, yerden fışkıran ve gökten yağan nimeti hakkedelim.

Ekin için bir hizmet veriliyor; gökten yağmur geliyor, tarla sürülüyor, tohum ekiliyor. Peki, o ekin sonunda bu zahmet ve nimetlerin karşılığını vermiyor mu? Veriyor, hem de canıyla veriyor. Nur gibi buğday oluyor ekin; hem de günlerce kızgın güneşte yandıktan sonra en keskin oraklarla göğdelerinin tam ortasından biçilerek. Demek ki, o ekin, kendini,

kurda kuşa, hayvanlara ve en çok da onu yetiştiren ve ona hâkim olan insanoğluna feda ediyor, kurban oluyor.

Yalnız ekin mi? Envai çeşit ağaç, binbir renk ve taddaki meyvalarıyla sofralarımızı süslüyorlar. Verdiğimiz zahmeti kat kat ödüyorlar, bir annenin ciğerparesini göğsünden ayırıp sunması gibi.

Hayvanlara gelince, fedakârlık daha belirgin bir dereceye çıkıyor. Düşünülürse, akıl almaz bir dereceye... Evet, onları besliyoruz, büyütüyoruz, sonunda boğazlayıp yiyoruz. Evet, hayvanları kesip yiyoruz. Düşünelim, bu ne büyük iştir! Bir hayata son veriyoruz kendimiz yaşamamız için. Sanma ki bu en tabîî hakkımızdır. Kur'an-ı Kerim, bize bazı hayvanların etini helâl kıldığını açıklıyor. Allah, bize, yediğimiz hayvanların etini helâl kıldı. Bunun anlamını düşünabiliyor muyuz? "Size bu hayvanların eti helâl edildi" demek, edilmeyebilirdi de demektir. Helâl edilmeme ihtimali olunca, helâl edilmesi ne kadar önem kazanıyor, bir düşünmek gerekir. Bu bağış, bu hayvanların hayatına son verme hakkı, bu büyük yetki, sırf varoluşumuzdan ya da fizik varlığımızın kaçınılmaz özünden mi ileri geliyor? Hintliler, et yemeden yaşıyorlar. Demek ki, et yemek yaşamak için şart değil. Ancak, biz en küçük yaştan itibaren et yediğimiz için, bu alışkanlık artık tabiat halini almıştır. Vazgeçilemez. Ama, bütün bu zarurete rağmen, doğuştan hayvanları kesip yemek hakkını taşıyoruz sanmak, büyük bir aldaniştir. Bu hakkımız doğuştan değildir; öyle olsaydı Kur'an-ı Kerim onu hiç söylemezdi. Su içmek, ekmek yemek size helâl edildi denmiyor, ama et yemek helâl edildi deniyor. Demek

ki, bu bizim tabii bir hakkımız değil, Allah'ın bize bir nimeti ve bağışdır. Öyle bir nimet ki, kan bahasına. O canlının kanı bahasına. Bu bize ne büyük bir sorumluluk yüklüyor!

Bütün bu bağışlar, taşların, dağların, coşkun ırmakların, azgın denizlerin, nerdeyse ayın ve yıldızların şu veya bu biçimde, şu veya bu ölçüde buyruğumuzda oluşları, dünyanın bütün zenginliğiyle hizmetleri, ne için?

Her varlık, her yaratık, kendine verileni fazlasıyla ödüyor, hatta hayatıyla ödüyor da, yalnız insanoğlu mu bundan muaf? Nasıl olur? Tam tersine, varlık hiyerarşisinde, şuur arttıkça, idrak yükseldikçe, gaflet perdeleri sıyrılıp aralandıkça, görev, hizmet artar. Nimete karşılık olan bedel büyür. Her yaratığın hayatı ucuz, değersiz de insanın hayatı mı değerli?

Değerli olan hayat değil, hayatın amacıdır. Can-sız varlıklar, bitkiler, hayvanlar, hayatlarını bize adanmışlarsa, yaşama amaçları buysa, ya da onlar farkında olsalar da olmasalar da, Yaratıcı onları bu amaç için yaratmış ve bize bağışlamışsa, ya da yaşamalarını bu şekilde ödemeleri kanun olmuşsa, biz neden bu kader çizgisinden istisna olalım? Daha akıllı, daha yetenekli, daha güçlü isek, nasıl olur da bizim vazifemiz daha ağır, bizden istenen karşılık daha fazla, bizden istenen fedakârlık daha yüce olmaz.

Askerlikte ve memuriyette insan yükseldikçe sorumluluğu artar. Bir generale bir teğmenin sorumluluğu kadar bir sorumluluk verilirse bu bir hakaret olur; bir teğmene de bir çavuşa verilecek görev verilirse.

Bütün bir cansızlar ve canlılar âlemi bize râm kındı. Hayvanlar birleşip de isyan edebilseler insanlığın hali nice olurdu? Ama bu güç onlara verilmedi. Onlar, insanın önünde âciz oldular.

İşte insanoğluna böyle bir güç, bir yetki verildi. Bu, olduğumuz için değil, olacağımız için. Bizden beklenenin büyüklüğüne işaret. Yeryüzü ve gökyüzü insana bu amaç için verildi.

İnsanoğlunun sorumluluğu büyük. O, canlılara, cansızlara ve tabiata karşı sorumlu olduğu gibi, asıl bütün bu nimetleri kendisine bağışlayan Yaratıcı'ya karşı sorumlu.

Bu nimetlere, bu yetkiye ve bu sorumluluğa lâayk mı insan?

İnsanoğlunun hayat memmat sorusu budur.

Bitkiler hayvanlara, hayvanlar da insanlara kendilerini feda ve kurban ederken, insanoğlu kendini Allah'a adayabilecek, O'nun uğruna kendini feda edebilecek, O'nun Medeniyetinin kıyamete kadar devam etmesi için kendini kurban edebilecek mi?

Her kurban bayramı gelince, ve kurbanların kanları ağaçlara ve taşlara saçıldıkça içine girmemiz gereken düşünce ortamı, bu olmalı değil mi?

Metafizik deyip geçecek, burun kıvıracak bazıları. Evet, metafizik. Ey materyalist, şunu bil ki, senin insan olduğun halde bu metafiziğe ait duygulardan mahrumluğuna karşılık, kurban edilmek için yere yatırılıp kanı akıtılan hayvanın teslimiyet ve tevekkülünde lisan-ı hal ile söylediği, duygularında adeta metafizik âlemden gelip ruhumuzu aydınlatan, parıltılar, ışıklar, yer ve göğü tutan merhamet çınlayışları ve çağlıtları var.

TANRI IŞIĞI SÖNMEZ

Tanrı ışığıyla yaşıyoruz. Tanrı ışığıyla varız. O ışık kesildiği anda hem fizikî, hem ruhî karanlıklar içine yuvarlanıp gideriz. Anlamlar, anlamsızlığa, aklın oluşturduğu uyumlar, uyumsuzluğa ve saçmalığa dönüşür. Ve dünya, gözalabildiğine gulyabaniler ülkesi olur.

Bunun örneğini, gözü ve akli olanlar her zaman ve her yerde görüyorlar. Ama görmeğe niyetleri ve istekleri varsa. Görmeği, Allah onlara nasip etmişse. Görmeyen ve görmek istemeyenler, her gün güneşin taptaze doğuşundan, ayın yumuşak yumuşak yaklaşışından, geceden, gülün baharda açılışından ne beklerler ve ne anlarlar?

Tanrı ışığı sönmez. Ve hiç bir zaman sönmeyecektir. O, taşta ve toprakta da, havada ve suda da, ekinde ve ağaçlarda da, kuşlarda ve sürü hayvanlarında da, her zaman etkilidir ve etkili olacaktır. Bu etki olmasa kâğıdın yandığı gibi herşey yanar, kül olur. Hatta külde ve ateşte dahi, Tanrı merhameti, bakırı altın yapan iksir madeni gibi içten ve özden tesirli olmasa, kül ve ateş dahi var olamazlar. Ve yokluk

dahi, eğer kendine mahsus bir varoluşla varsa, bunu da, yine, Allah'ın ona bu kimliği, bu formu vermesine borçludur. Atomlar da öyledir, boşluk da öyledir. Hiçlik de öyle.

Tanrı ışığı sönmez. Ancak, Allah, kimi zaman insanları uyarmak için, onlardaki bu ışığı kısar. Şiddetiyle onları sarsar. Anlarsalarsa, bu onların kurtuluşu için yeter bir işarettir. Ama, aksi durumda, cezalanmış olurlar. Ceza da, aslında, insanın düzelmesi için köklü bir uyarmadır. Bu da yeterli olmazsa, o topluluklar, iyiler defterinden silinirler. Oluş aynasında, sınav tahtasının önüne gelen, denenecek yeni topluluklar görünür. Tarih dediğimiz, bu "ekranda görünme"nin zaman boyu sürüp gitmesidir.

Allah'ın ışığı sönmez. Hep yanar, hep yanacaktır. Olabildiğince hayatın sürmesi, onsuz değildir. Ama asıl ideal durum, insanın ruhundaki algı lâmbasını bu aşkla yakmaktır. Bilinç, aşk ve sevgiyle.

Tanrı ışığı, sevgi için yanmaktadır. Ama bu sevgiden mahrum olmaktan korkmalıdır insan. Bu korkunun dayanağı, levhalarda, kabartmalı olarak fazlasıyla vardır hilkat tablosunda. Tanrıdan korkmak, dengeleyecektir bu hilkat terörünü.

Tanrının cennetini görmek ve onun değerini bilmek istiyorsan, önce cehennemini gör. Tanrı ışığını sadece prizmada ayrılan yedi renkten ve ayrılmadan önceki tek renkten ibaret sanma. Morötesi ve kızlötesi ışınlarını da unutma; cehennem ve cennet silüetlerini görmeyi de ihmal etme. Gözünü, bakışını keskinleştir; işitme gücünü arttır; eşyanın içinden fışkıran cennetin sevinç çığlıklarını ve cehennemin yürek yakıcı haykırışlarını işit; ve cennetin sevinç

gözyaşlarını ve cehennemın ağlayış gözyaşlarını gör.

Ve Allah'ın ışığı, boyuna senin ruhuna vurmaktadır. Senin ruhunu aydınlatmaktadır Tanrı ışığı. Farkında değil misin? Cennet ve cehennem uçlarını ruhuna uzatmıştır, farkında değil misin? Ordan bir çıkış bulamıyor musun?

Allah'ın ışığı sönmez, Allah'ın medeniyeti batmaz. O ışığı söndürmeğe, o medeniyeti batırmaya kimsenin gücü yetmez. Temel ilke, Allah'ın hükümleridir; O'nun izniyle, O'nun görevlendirmesiyle varolan "karşı ilke"; temel ilke olamaz. Kendini temel sanan o ilke, görevinin bilincinde olmayan görevlidir.

Allah'ın medeniyetidir tez. Antitez kendini tez yerine koyamaz. Antitez, tezin güçlenmesi için yine tezdten gelmektedir. Karşı tez, tezin bir açılımının sonucudur. Sert şartlarının sonucu. Tez saksıda büyüyemez. Tabiatdaki kış, soğuklar, büyüyen ağaclar için neyse, antitez de tez için odur. Kış ne kadar şiddetli geçerse geçsin, ne kadar ortalığı kasıp kavurursa kavursun, bu, bahar gelmeyecek demek değildir. Bahar her zaman gelecektir ve ortalığı sanki hiç kış görmemiş çevirecektir.

Tabiatın mevsimleri ve dönüşümleri, parabolik, adeta simetrik; tarihinse hiperbolik. O, asimetrik görünümlüdür, ama yine de derinde, bir "dönüşüm ilkesi" vardır.

Allah'ın ışığı sönmemiştir ve sönmeyecektir. Temiz olsun, kirli olsun, tüm pencerelere vurmaktadır ve vurmağa devam edecektir. Gün olacak, yine herkesce gözle görünür derecede farkedilecektir. Allah'ın medeniyeti yeniden insanların gönlünde ve

yeryüzünde bütün ihtişamı ve tantanasıyla kurulacaktır.

Ne mutlu o günlere, ne mutlu o dünyaya ve oraya doğru giden insanlara.

YOL

Kim, bu dünyaya geldi de, bir yol bulmadı?

Her insan, iyi ya da kötü, doğru ya da eğri, dümdüz ya da dolambaçlı, yer altında ya da gökyüzünde, patika, keçiyolu ya da anayol, cadde olarak bir yol bulmadı?

İnsan, insan oldu da, bir yol bulmadı ya da ona bir yol verilmedi; mümkün mü bu?

Hangi insan, gün doğmadan önce kalktı da, baktığı tepenin önünü arkasını aydınlık bulmadı?

İnsanlar hep yol buldular; çobanın, yol gösteren yıldızını buluşu gibi. Ümmi insan da yol buldu, okumuş kişi de. Kimi zaman, ümmi insan, sağduyusuyla, okumuş insandan daha doğru yolu buldu. Kitleler, kimi kez, tek kişilerden daha çok hakikatı bildiler, sezdiler. Okumuş insanı da, okumuşluğu şaşırttı. Bilgiçlik, çok okumuşluk gururu ya da.

Ama, gelişme yordamı düzgün işlediyse, aydın kişi, cahil kişiden, bilgin kişi sıradan bir aydından, bilge kişi sıradan bir bilginden, ve yolu kendisine Tanrı'dan gelen peygamber de, bütün aydın, bilgin ve bilge kişilerden daha yetkin, daha geniş, daha doğru, daha pürüzsüz bir yol buldu.

Mermerden döşenmiş bir yol, cilalanmış gibi parlayan bir yol.

Bir yol ki, onun açılımı, ilerde binlerce bilgin, binlerce bilge, yüz binlerce aydın yetiştirecek. Onların kerametiyle, dehasıyla, sezgisiyle, çalışmasıyla yol, ne genişleyecek, ne daralacak, fakat göz göz, petek petek dolacak, tat tat, lezzet lezzet tadlanacak ve lezzetlenecek.

Bu yolu, peygamber yolunu, öbür yollarla karşılaştırma gerçekte mümkün değildir. Bir karşılaştırma olursa, o da, ancak bu imkânsızlığı anlamak ve anlatmak için olabilir.

Bu yol, akılüstü bir yol... Akla, ancak onu az çok değerlendirmek ve konusuna uygulamak için ihtiyaç vardır.

Yol, Allah'ın, bizim için Kendine doğru çizdiği ve çektiği yol.

Yaratılış, ruhun, sınırlı âlem ve şartlı dünya ile bağ ve ilişki kurması demek olduğundan, Yol'un ancak aranarak bulunması bir kural haline geldi.

Yol'un üstünde doğsan bile, onu arayıp bulman gerekir; böylesi daha doğru, daha iyi ve daha güzeldir.

İstirap çekmemiz gerekir. Yolu bulmak için, ya da yeniden bulmak için, yolu yitirmemek için.

Yol, su gibidir, yitip gidebilir. Her birimiz için, onu yitirmemek savaşı vardır. Yoksa o, yiter, kayar, kaybolur, ta derinliklerde akan asıl büyük suya kavuşmak isteyebilir.

Aynı suya, bir de, ilerde ve aydınlıkta ve büyük günde kavuşmak vardır ki, insan onunla beraber olursa aynı mutlu sona varma duygusunu paylaşır.

Bitki ve hayvan, çizilen ince çizgi içinde ilerliyor. İnsansa biraz daha kalın bir çizgide. Bir marj var insan için. Bu marjın değerini bilirse, melekler katına, insanüstüler bölgesine yükselebilir. Zikzakı tersine çekme ise insanı hayvanaltı bölgesine, karanlıklar ülkesine düşürür.

Cansız âlem bir atsa, canlılar onun binicisi; bütün öbür canlılar bir atsa, insan onun binicisi; beden, maddî vücut bir atsa, ruh onun binicisidir. Ata bakım şarttır, ama itibar biniciyedir elbet. Sırtında binici, atın, üzerinde koşusunu tamamlayacağı yol, Dosdoğru Yol, kıldan ince, kılıçtan keskince yol, Allah'ın yolu, İslâm.

İSLÂMİN İNSANLIK MESAJI

Sana imânın kapılarını açan rüzgâra sen kapını kapama! Gündoğuşunun hemen ardından gelen, hafif, ipekten yumuşak o esişe gönlünü kaptır. Direniş gösterme; teslim ol. Ruhunun bütün pencerelerini ve pancurlarını aç. Göğüsünü, o, gülbahçelerinin kokularıyla arınmış, bezenmiş hayat soluğuyla doldur. Ufukların rüzgârıdır o. Çölleri samur kürkle donatan Sesin titreyişi. Ebedî üzüm salkımlarının salınışı. Asmaların, Muhammed bahçesi asmalarının sarkışı, sallanışı ve kıvrır kıvrır uçlarının uzayıışı, ürperişi.

Sen, aç ruhunu İslâm'a. O İslâm ki, ne Uzakdoğu'nun boğucu put esaretinden bir iz bırakmış, ne de Batı'nın, tevazu kılıklı gururundan bir zerre. Vahdaniyete giydirilen üç köşeli pagan şapkasının altında olup biten samimiyetsizlik küpünü devirip, nefsanîyet şarabını toprağa serpen o İslâm ki, senin ruhunun, o patlama noktasına gelen senin ruhunun hayat memmat ihtiyacının tam cevabını vermektedir. O İslâm ki, huzur şehirlerinin mimarı; leylekleri bile çatılarında ve damlarında, kedileri bile pencerele-

rinde mutlu o kent ki, ancak müslümanlara mahsus-tu. O İslâm ki, varoluş, kalite demekti, kumaş kalite demekti, eşya kalite demekti. Ruh, kalite, madde kalite demekti O'nun medeniyetinde. Bakır sahanın-dan halısına, sırtta geçirilenden kâğıdına, binasın-dan, mimarîsinden musikisine, mezarlığındaki sa-delikten evin içindeki sükût, derinlik, ciddiyet, ağır-başlılık ve samimiyete, dindarındaki halisliğe, ihlâ-sa, evet, kerametlerin kerameti olan teslimiyetteki sadeliğe kadar, ne geniş bir yücelikler, üstünlükler, doğruluklar, iyilikler ve güzellikler yelpâzesi...

Sen, sakın, ortalığı kaplayan gürültü sebebiyle moralini bozma. Diren. Gül ve geç bu patırtı ve şa-mataya. Bu patırtı ve şamatalar, insan önünde eği-lip, sözde, Tanrı'ya isyan edenlerin kaçışırken çıkar-dıkları sesler, alçalış patırtı ve şamatasıdır. Eğer ruhları gerçek bir inanç ve güven içinde olsaydı, bu tanrısızlar, tanrıtanımazlar, böylesine şamata et-mezlerdi. Kendine güvenen kişinin patırtıya, gürül-tüye ihtiyacı yoktur. O, dağlar gibi sakin durur. Ku-ru gürültüyü öbürlerine bırakır. İnkârcılar, aslında kendilerine güvenmedikleri için böyle gürültü eder-ler. Çünkü böylece kendilerine güvendiklerini gös-termek isterler. Daha doğrusu, kendilerine olan gü-vensizliklerini gizlemek, gözlerden saklamak ister-ler. Eğer gürültü edip işi şamataya getirmezlerse, kendilerine olan güvensizliklerinin çırpıplak ortaya çıkacağından korkarlar.

Eninde sonunda birgün, korktukları başlarına gelecektir. Ve onlar, ruhlarının tüm sefaletiyle, Tan-rı'nın huzurunda çırpıplak kalacaklardır. Küçümse-dikleri, yok saydıkları o gün, ne dehşetli gün, ne ya-

kıcı bir ateş, ne geçmez bir zaman, ne kopmaz, kırılmaz bir zincirdir, öğrenip anlayacaklardır. Tanrı'nın şiddet gününden ve görünümünden daha şiddetli ne olabilir? Yaratık olduğunu bilmeyen, yaratılmışlığını unutan ruh için ne cehennem, Allah karşısında, eşya perdelerinden sıyrılı, çıırçılak durmak!

Ama, sen, ey kardeş, ruhunu İsmâ'a bütün genişliğiyle, bütün kapsamıyla aç ki, o dehşet gününde, Tanrı'nın sana görünümü yumuşak açıdan olsun. Allah, yumuşak yüzünü göstere sin sana. Rahmet ve merhamet yüzünü.

Allah, o kudrettir ki, sana bir milyar yılı bir anda yaşatır; bir anı, bir milyar yıl kadar sürmüşçesine doldurabilir; bu ölümden önce de, ölümden sonra da, hayattayken de, ölüyken de olabilir. En mutlak zaman bile O'nun için nisbîdir. Sen, zamanını kazanmak istiyorsan, sen bu zamanın ve "o" zamanın şiddet ve dehşetinden korunmak istiyorsan, zamanı ve zamanları gerçekten tasarruf edebilene, onları eğip bükebilene, onları ezip kıvrıabilene başvur, sığın. Yoksa, zamanın tasarruf edeceği kişi, nesne ve oluşlara değil. Evet, sen, zamanın gerçek sahibine git ve teslim ol.

Ah, ey dost, ey arkadaş, şu çağda, şu gerçeklerin saklandığı, örtüldüğü çağda, İslâm sana geldi; sen, neden ondan kaçırıyorsun? Bu seçkinlik seni buldu, sen neden şu yana bu yana göz atırıyorsun, kaçmak istırıyorsun? O İslâm ki, nice dahiler bile ondan mahrum kaldı, sana uğradı, bu ne mutluluktur senin için; sen nasıl bu fırsatı kendi elinle bir kenara itersin; rahmanî ve meşru bir talih oyunu ki, sana vurdu, sen nasıl onu, haram olanın, kumar olanın lâıyk

olduğu işleme lâyık tutarsın? Tanrıyolu geldi, seni buldu, sen kendini bir kuyuya, bir zindana atıp gizleme. Senin o zavallı yolun Tanrıyoluyla birleşti; yolun, Tanrıyolundan bir parça oldu, yolun Tanrıyolu oldu. Abıhayat oldu, Hızır izi oldu. Senin sopan, Musa'nın âsası oldu; sen, nasıl olur da, hâlâ, benim yolum, benim izim, benim çığırım, benim değneğim, benim dayanağım dersin?

Onlar ki, avrupalıdırlar, avrupalı beyazı, tüm öbür ırklardan üstün tutarlar; önce atinalı olarak kendilerini üstün gördüler, kendilerinin dışındaki bütün insanları insan bile saymadılar; barbar dediler kendilerinin dışındakilere. Sonra romalı olarak üstünlük iddiasında bulundular, daha sonra da, "avrupalı beyaz" olarak. Şimdi de, batılı olarak, hep aynı üstünlük iddiasındadırlar. Dinleri de bu psikolojiyi ortadan kaldıramadı. Dini, hep bir süs gibi tuttular, onu hep pişmanlık imkânı, teselli kapısı gibi kullandılar. Dini, hayat tarzı olarak benimseyemediler. Din, hayatın bir kefaretiydi onların gözünde sadece. Altı günü hayatlarına, bir günü de hayatlarının kefareetine ayırdılar. Hep eşitlikten, insan haklarından, insan sevgisinden ve insana saygıdan bahsettiler. Hayır, sakın, onların tüm insanlar için böyle bir sevgi, saygı ve eşitlik duygusu taşıdıklarını sanma. Onlar birbirleriyle itişip kakışıp kendi aralarında bir eşitlik sağladılar. Bu eşitlik, eşkiyalar arası eşitlikten farklı değil. İnsanlararası gerçek eşitlik değil bu. Onlar, bir takım sınıflar arasında bulunan farkı uçurumlaştırdılar. Eşitlik adına kurulan düzende de bin bir türlü eşitsizlik hüküm sürer. Onlar insanları sevmediler. İnsanları katlettiler hep. Yüz-

yıllarca her yerde sayısız katliam yaptılar. Örneğin: bulgarların bugün yaptıkları yokediş, rusların ve avrupalıların iki yüzyıl Balkanlarda müslümanlara uyguladıkları imha planının bir safhasıdır. Haçlıların ve Bizanslıların yaptıkları katliamlar tarihin yüzünü kızartacak derecededir. Sen bunları oku ve öğren. İslâm asla katliamı onaylamadı. Müslümanlar savaş dışında insan öldürmek gibi bir faciadan hep uzak durdular. Gerçek eşitliği islâm getirdi. Bu eşitliği, ne servet, ne sınıf farkı bozabilir. İnsanlar arasında ırk, soy sop, renk farkından dolayı bir üstünlük iddiasını tanımadı İslâm.

İslâm, üstünlük için tek kural tanıdı: Allah yolunda yarışta öne geçme üstünlüğü. Zenciye de, beyaza da açık bir yol. Tanrıyolunda ancak çalışarak üstün olabilirsin. En üstün olduğun an da, en alçakgönüllü olduğun andır. Anlarsın o zaman ki, dünya bir köpüktür, bir çerçöptür bir anlamda. Bir anlamda da sınavdır hayat ve zenginlikler. Tanrı önünde eğilirsin ve dersin: Allah'ım, sen ne büyüksün! Allah'ım, sen ezeli ve ebedisin. Allahım, biz âciz, noksan ve faniyiz. Tanrım, bizi esirge yanlışlardan, eksikliklerden, kopuşlardan, isyanlardan, düşüş ve devrilişlerden, kötülüğe kapılıştan, irade yoksunluktan. Tanrım, bize güç ver ki, dayanabilelim senin düşmanlarının hücumlarına. Bu çağda düşmanlar çok güçlü. Bu sahte, bu yalancı, bu geçici gücü devirme gücünü ver bu zayıf kollara Tanrım. Senden daha güçlü yoktur. Senden güçlü yoktur.

İNANÇ PROBLEMİ

Çağın en büyük ruh problemi, fizik ötesi inancı problemidir.

İnsanoğlu, “sonraki bir hayat”a inanmayı tümüyle yitirdiği anda, bir daha geri dönülmesi mümkün olmayan dipsiz ve sonsuz uçurumların karanlığına yuvarlanacaktır.

İnsanoğlu, şu anda, o uçurumun tam ağzına, tam ucuna gelmiş durmuştur. Ufak bir itiş, bir ayak kayışı gibi bir durumda o korkunç sona varacak gibi durmaktadır.

Böyle bir son, insanoğlunun “insanlık” devrini tamamladığını ve “hayvanlık” devrine girdiğini ya da düştüğünü gösterecektir, Allah korusun. Böyle bir durumda, Darwinizm tersinden gerçekleşmiş olur. Yani, insan, hayvandan gelmemiş, tersine hayvan olmaya doğru gitmiştir tezi gerçekleşir.

Kuş da yuva yapar; insanın yaptığı saray diyelim, onun gelişmiş hali. Yeme, su içme, üreme, hayvanlar için de geçerli. Zekâyâ karşılık iç güdüleridir hayvanların; insanoğlunun hile dehasına yetişmese de yine bazı hayvanların kurnazlıkları karşısında insan parmağını ısırır.

Görebildiğimiz kadarıyla, bir fizikötesi inancıdır, insanı öbür canlılardan kesinkes ayıran.

Eğer, bir sezgi, belli belirsiz bir duyuş tarzında da olsa, Tanrı'nın varlığı duygusu ve O'na yönelme eğilimi (tapınma yönelimi) hayvanlarda ve hatta bitkilerde de varsa, bu inancı taşımayan insan o vakit, elbet, hayvandan da, bitkilerden de aşağıda kalır.

Allah'ın varlığı hakkındaki önbilgi ya da sezi, yani yine içgüdü bölümü bir belirleyişten ileri gidemez, hayvanınki ya da bitkininki. Ama, insanda, bu, duygu halinde kalmaz, "inanç" halini alır.

İnanç nedir? Sadece bir duygu mudur? Elbet değil. İnanç o kadar mucizevi bir melekedir ki, içinde içgüdüden, seziden, sezgiden parçalar, paylar vardır. Ve burada kalmaz inanç duygusu; şuurla kaynaşır, akılla güçlenir ve en önemlisi vahiy kaynağından alır asıl varoluş hikmetini. Sanki gökten inip aklımızı, zihin hayatımızı, duygu dünyamızı ve asıl ruhumuzu ısıtan bir aydınlığın, ilâhî ve mucizevi bir aydınlığın bizdeki karşılığıdır o.

İnanç, düşüncelerle güçlenir. İnanç, sanatla, şiirle de kendini ifade ederek zenginleşir ve süslenir.

İnanç, Allah inancı, sonraki hayat inancı, sağlam ve doğru haliyle de, geçmiş çağların medeniyetini doğuran temel insanî arketiptir. Zamanın korkunç kılıcıyla ikiye biçilen antik şehirlerde de, halen kalıntıları yeryüzüne serpili daha sonraki çağların şehirlerinde de inancın en büyük sabırla kurulmuş ünitelerini hayranlıkla seyretmekten kendimizi alamayız.

İnsanı insan yapan bu duygunun, tarihin bir çağında, birdenbire bizi terketmesi için ne gibi bir se-

bep vardır? Tarihi bu kadar doldurmuş, medeniyetleri bu derece şartlamış insanî bir gücün ve özelliğın, birden bire, tarih dışı olması nasıl beklenebilir?

Evet, inanç zayıflamıştır çağımızda, metafizik inançlar bir varoluş krizi geçiriyorlar, ama buna bakıp da onun tamamen ortadan kalkacağını sanmak, büyük bir aldanış olur.

Belki, inanç, o billur taş, yeni biçimlerle kristalize olmak için dışından zorlanıyor, ama, içi ve özü aynı kalmak şartıyla. Yoksa, kırılıp parça parça olan kristal ya da kırılan, delinen elmas değerini yitirir. O, kırılan parçaların bir araya gelmesiyle de eski değer ve niteliğini kazanmaz.

İnançsa, ruhun en değerli elması. Onu tıraş etmek, ya da büsbütün kurcalamak, kırılıp tuzla buz olmasına sebep olabilir. Bu da insanlık için yüzyıllar süren karanlık çağlar demektir.

Allah inancı, insanlığın temel taşıdır; bu taşla oynayan insan, kaderinin en trajik sayfasını açıyor demektir.

Allah inancı, metafizik inancın merkezi ve ruhun sonsuz huzur, güven ve mutluluk kaynağıdır. Ruh susuzluğunun giderileceği tek kaynak. Çeşmelerin çeşmesi, başçeşme.

Geçmiş çağlarda da, insanlar büyük inanç buhranlarını yaşadılar. Putlaştırma ya da maddileşme, bunun başlıca sebebi oldu. Medeniyetlerin yozlaşmasının kökeninde, metafizik duyguları ve inançları yitirme en önemli bir sebep rolünü oynar.

Çoğu kez, bu krizler, mutlulukla bitmişlerdir. Peygamberler gelmiş ve vahdaniyet tarihinde yeni altın sayfalar açmışlardır.

Son peygamberin gelişi, böyle bir dünya inanç krizi ve metafizik bunalımı dönemindedir.

Çağımızda peygamber beklemek, boşuna bir bekleyiş olacaktır. İnsanlık, pozitif cephesiyle öylesine olgun ve yüklüdür ki, kutsal metinler öylesine sağlam olarak elimizdedir ki, insanlığı bunalımdan kurtaracak yorumlar, yöntemler ve çözümler o derece otantik belgeler olarak bugünün teknolojisi ve geçmiş araştırma yöntemleriyle tesbit edilmiş ve çerçelenmiştir ki, beklemeye gerek yoktur; hakikat varislerinin kolları sıvayıp harekete geçmeleri, ve başta metafizik olmak üzere, her konuda, tarihin beklediği diriliş atılımını gerçekleştirmeye girişmeleri yeterlidir.

TANRI DÜZENİ VE METAFİZİK

I

Tanrı Düzeni yürüyor. İnkârcıların inananları yenmiş göründükleri yerde bile. Tanrı yapısında olan yıkım da yine O'nun takdiri. İnkârcılar ve redçiler, inançlıların yaptıklarını ne kadar yıkmaya çalışsalar, yıkımları, kendilerinin yıkılışından daha küçük kalacaktır. Dünyadan yükseliniz, yükseliniz, öyle yükseliniz ki, dünya küçücük bir topaç gibi kalsın. O zaman ve oradan baktığınızda, dünyada şu hakimmiş ya da bu hakimmiş, önemini yitirmez mi? Dünyadakilere ait ihtiraslar, hınçlar, kinler, gülünç, delice, sönük hayaller gibi görünmez mi gözünüze? Acaba o kavgalar, o yalanlar, o hileler, hep bir rüya mıydı diye sormaz mısınız kendi kendinize? Anlarsınız ki, dünyada, kâinatta, Allah'ın Kanunu geçerlidir hep. Onun dışında bir kanun yok. Mekân veya zaman olarak dünyadan, insanlardan ve olaylardan uzaklaşılnca, o birbirine zıt binbir iş, fiil ya da arzu ve niyetin nasıl birbirini götürdüğünü ve sonunda ortada Allah'ın tek kudret olarak, her şeyi ve her oluşu, her kımıldanışı ve her davranışı çevreler kal-

dığını fark etmek mümkün olur. Yani kâinattaki büyük sükunu işitmemiz için, kulağımızı tırmalamakta olan yeryüzü gürültülerinin dinmesi lâzım. Yakın mesafe, aldatici, oyalayıcı ve esastan alıkoyucudur. Perde kapalıdır ve biz perde üzerindeki şekillerin rüzgârla kımıldanışlarından anlamlar çıkarmağa çalışıyoruz. Oysa, perde açılmadıkça, gerçeğin kendisine ermek, kolay, hatta mümkün değildir.

İsyan eden sanır ki, Allah'ın hükmünü ortadan kaldırmış ve üstünlüğünü yıkmıştır. Halbuki, onun bu girişimi de yine O'nun buyruğuyla oluyor. İnkâr, inancın güçlenmesi, doğrulanması, düşmanını görüp yenmesi için vardır. Tıpta aşı neyse, o gibi. İnsanoğlunun inkâra ve isyana ya da Allah'ın mülkünü tahribe ya da değiştirmeye yönelişi, kaderin gizli katlarının açılışı ve beklenmedik yeni güçlerin ortaya çıkışı, olumlulukların saçılışıyla tesirsiz kalmaya mahkûmdur eninde sonunda. Tabiatı kirleten ve zehirleyen, çevreyi bozmaya çalışan, aynı şekilde ruhları da karartmak ya da çarpıtmak isteyen insan, farkında olmaksızın, kendini zehirlemekte, kendini ateşle çevirmekte, bir nevi, intihar etmektedir. Tanrı'nın düzeni yürür, Tanrı düzeni değişmez. Ayda olup bitenler, güneşte olup bitenler ne denli Allah'ın kurduğu düzeni değiştirebilirse, insanoğlunun dünyada yaptığı değişiklikler de o denli değiştirebilir.

Kıyamet müstesna, Allah, bu türlü cesaretlere bir yere kadar izin verir, sonra ya onu durdurur, ya ona yön değiştirir ya da intikam kılıcını çeker, insanlar, ve o hareketleri yok eder.

Ashında, antik çağlarda da, bir takım yönlerde insan akli büyük adımlar attı. Büyü, tılsım gibi konu-

larda, kehanetlerde çok ileri gitti insanlar. Fakat bunu kötüye kullandılar. O zaman, Allah, Musa'nın âsasıyla o büyü dünyasını yıktı, devirdi.

Daha önce de, Babil Kulesi mimarî dehayla yapıldı ya da yapılabilir oldu. Maksat, göğe yükselmek ve gökte farz edilen Allah'ı okla vurmaktı. Ama Tanrı, o üstün maddî, teknik ve mimarî düzeni, Hz. İbrahim'in manevi gücüyle devirdi. Yerin altından çıkan kalıntılar, gözü ve aklı olanlar için ibret vericidir. Neden, koskoca şehirler, mermer sütunları, akıl almaz ustalıkla yapılmış mabetleri, kütüphaneleri, evleri, çarşıları, tiyatroları ve hazineleriyle bir toz bulutunun altında örtülüp kalmıştır? Sanki, durduğu yerde, bir şehir batmış gibi. Sanki, bir toprak dalgası gelip her şeyi örtmüş gibi. Ya da bir deprem yarılışı, her şeyi paramparça ya da bölüm bölüm etmiş gibi. Evet, bunları, sadece tabiî, tektonik ya da jeolojik olaylarla izah edenler, olup biteni tamamiyle ve tüm anlamıyla açıkladıklarını sanıyorlarsa aldanıyorlar. Depremin fizikî bir izahı vardır, bu olayın nasılını izah eder, niçinini değil. Depremin ya da ona bağlı olarak, ya da daha genel olarak hayatın, ölümün, her değişikliğin bir fizik anlamı, bir de metafizik anlamı ve amacı vardır.

TANRI DÜZENİ VE METAFİZİK

II

Müsbet bilimlerin şarlatanlarının bulunduğu gibi, metafiziğin de sahtesi, sapmış, bozulmuş ve çarpıtılmış olanı vardır. Ruhçuluğun ve fizikötesiciliğinin de şarlatanları olabilir. Ama, sıhhatlisi, gerçeği de vardır. Ve hayatın candamarı, hakiki fizikötesi inancıdır.

Metafiziği kendi alanında kullanmak gerekir. Fiziğin hakkı fiziğe, metafiziğin hakkı metafiziğe denebilir. Ama, bu, iki âlemin kopuk olduğunu göstermez. İki âlem vardır ve her iki âlemin hakkını vermek lâzımdır, ama, bu iki âlem arasında da güçlü bir ilişki, bir alışveriş vardır. Yeter ki, fiziği metafizik gibi, metafiziği de fizik gibi almayalım.

Metafiziği, keyfi olarak değil de, bir sistem, bir temele dayalı sistem olarak seçmek gerekir. O sistem ve temeller de, tarihe baktığımızda, din çerçevesinde görülüyor. Dinlerin de birbirleriyle karşılaştırılıp ayıklanması halinde islâm, bütün gerçekliği ve aydınlığıyla ortaya çıkar.

Metafizik, akıl, akıldan önce ilham, ilhamdan önce vahiyle aydınlanacak bir konu. Nasıl kâinatta Al-

lah'ın koyduğu düzen ve kanun değişmiyorsa, fizik için böyle bir kural varsa, onun maneviyattaki karşılığı olan metafiziğin değişmez oluşum kuralları vardır.

Kâinatı ve fiziği aşmak, yine Allah'ın kudreti dahilindedir. Metafizik, ancak O'ndan gelen bir mesajla muhtevasını sağlamlıkla kazanır.

Din, İslâm, bize vahyi, fiziği aşkın mesajı, bir kez daha ve son kez olarak getirdi. Kâinatın ve ömrün çetin şartları içinde, ancak bu ışıkla yolumuzu seçer ve uçurumlara yuvarlanmayız. Yolumuz seçildikten sonra da bu kez gözlerimizle (aklımızla) adımlarımızı kontrol edebiliriz.

Makro âlemde gidip sonsuza ulaştığımız gibi (ki orada akıl sınırına ermiş ve durup kalmış, ve metafiziğe böylece kapı açılmış olacaktır), mikro alemde de gidip varacağımız nokta, yine sonsuzluk ve ebediyettir. Fâni olan aklın durduğu, yalnız Tanrı kudretinin hâkim olduğu noktadır, alandır o. Bu iki alanda, yani adeta fiziğin morötesi ve kızılötesi alanlarında, tam anlamıyla metafizik yorum geçerlidir.

Ancak "orta âlem"dedir ki, insanoğlu sınırların dünyasındadır. Aldanış, işte burada, sınırlıyı sınırsız, sonluyu sonsuz gibi düşünmekle ortaya çıkıyor. Ya da bir an için bu fanilik ve sınırlılık gerçeğini unutmada. Hiç ihtiyar olmayacağını sanır insan gençlikte. Sanki, hiç hastalanmayacak, hiç ölmeyecek. İnsanoğluna göre hep başkaları ölür. Her insan yalnız kendisinin gerçeği bulduğunu sanır. Evvelkiler hep aldanmıştır, sonrakiler de hiç bir zaman bulamayacaklar, hatta aramayacaklardır hakikatı. Hep öyle inanmak ister insan. Kendini aldatır. Oysa,

bütün bunlar en ufak bir yoklamaya tahammülü olmayan, hemen patır patır dökülecek şeyler. Mukavvadan kutuları, insanın, hayalinde taş şatolar gibi görmesi cinsinden bir aldanış.

Sınırlı olan gidip sınırsıza dayanıyor ve onun önünde eriyor; sonlu, sonsuza karışıyor. Vahdet-i vücud görüşünün bütünlemesiyle, aradaki ikilik, görünüşe indiriliyordu geçmişte. Daha sonra, Vahdet-i vücudun yol açabileceği yanlış anlamaları önlemek amacıyla, daha ihtiyatlı Vahdet-i şühud görüşü getirildi, islâmın metafizik bakış açısı planında.

İster Vahdet-i vücud, ister Vahdet-i şühud görüşünü benimsesin, insanoğlu, inanmak zorundadır ki, Tanrı Düzeni yürüyor ve yürüyecektir. İnsanlık için onur, Batının Promete efsanesinde ya da Camus'nün Sizifos Efsanesi yorumunda olduğu gibi Tanrıya isyan ve başkaldırıda ya da Tanrı'yı tanımamakta değil, Tanrı Düzeni içinde, inançlı, tertemiz, özverili ve feragatli, alçakgönüllü yaşamada, Allah'a teslim olmada ve bu teslim oluş üzerine bağışlanan güçle, maddî ve manevî güçle, maddede ve mânada tasarruf edebilmektedir.

Tanrı Düzeni, hakikî metafiziğin adeta reel olan da tecellisi, metafiziğin gerçeği de, Tanrı Düzeninin ruhlarda ilâhî ilham aynasında yansımasıdır.

USÛL

Nasıl dünya her an yeniden yaratılıyormuşçasına bir oluş ve oluşum içindeyse, metafizik görüş de, sanki sıfır noktasından başlıyormuşçasına, kendini, insanlıkta hep taze ve yeni tutma zorunluluk ve çabasında bulunacaktır. Her zaman, her yerde, her şey yeniden başlıyor gibi ayakta durmak, sadece maddî, sosyal ya da ekonomik faaliyetlerin yaşama şartı değil, insanı insan yapan, hayatı kökten anlamlandıran metafizik sistemin de varoluş prensibi.

Kimi çağda insanlar hazır, sistem eksik. Kimi çağda da halklar metafizik sistemden koparılmıştır; alınıp başka alanlara, başka düşüncelere, başka heveslere götürülmüştür. Adeta insanlık asıl yurdundan koparılmış, yâd ellere sürgün edilmiştir. Böyle bir durumda, sadece sistemi bulmak yetmez. Halkın unuttuğu eski özlemini diriltmek lâzım. Bu da bir uygulama usûlü bulmayı gerektiriyor.

Bu yöntem, bir hatırlatma, bir çağrışım yöntemi midir? Yoksa, adeta yeniden bulma gibi bir şey midir? Sistem yetmiyor, bir de onun kabul ettirilme yöntemini bulmak var.

İnsanlığın gerçek metafizik sistemini islâmdan yeniden devşirmek. Her şey yeniden başlıyor gibi. Kur'an yeni nazil oluyor gibi insanlığa anlatmak. O zaten hep bugün nazil oluyormuş gibi değil midir? O hep tazedir, onda eskiyiş yoktur. Eskiyiş onda değil, ona bakıştadır. Onu gerçeğiyle soluyan, tazelenir, dirilir. Güneşin doğuşu her gün tekrarlanır, ama hep aynı tazelikte. Belki güneş bile yıpranır. Onun da bir ömrü var. Ama hakikat eskimez ve yıpranmaz. Maddede her şeyin firesi vardır. Ama hakikatin firesi yoktur. Eğer bir fire varsa, o da hakikatte değil, onu kabul eden veya edecek olan insanın idrâkinde var.

Metafizik görüşün kendini yenilemesi ve diriltmesi gerekli. Kendini yeniden insanlığa kabul ettirebilmesi için. Bu da, eski kabul ettiriş sistemlerinin yeniden gözden geçirilip yaşayan yanlarından yararlanmak ve eskiyen yanları terk edip yerlerine yenilerini koymakla mümkündür. Bunlar hep yöntemde olacak değişimlerdir. Yoksa öz değişmez. Öze katkı da gerekmez. Ancak yöntemde yenileniş, niyette tazeleniş ve ruhta diriliş olabilir. Gerekli olan, bu.

Osmanlı örneği, zengin bir tecrübe demetidir. Tarihi tecrübe hazinesi. Elbet, bugünün şartları çok değişik. Yine de eski deneylerden bir fikir almak mümkün. Hristiyanlığın ayinlerine karşı, tohum halinde bulunan özlerden kandilleri türeten, ruh ekolleri halinde tarikatların gelişip serpilmesine geniş çapta çaba sarfeden Osmanlılar, yüzyıllarca, Batıdan, Doğudan gelen telkinleri üstün bir güçle tesirsiz hale getirdiler. Sonradan Batılılar bu kez yeni yöntemler geliştirdiler ve bu silâhlarla geldiler. Toplumumuz bunlara karşı da yeni bir savunma sistemi

kurabilmeli ve geliştirebilmeliydi. Bunu yapamadı. Niçin yapamadı? Uzun inceleme ve araştırma konusudur. Sarfedilen çaba, eski kurumların olduğu gibi korunması çabasıydı. Yani bir direniş çabası. Fakat, insanın ayak bastığı yer, zemin kaymış, ya da ordan bir tabaka çekilmişse, yapılacak olan, üstte bir depremle yere serilir gibi olanı, şangır şangır kırılıp dökülenleri kurtarmağa çalışmak değil, sabit kalan tabanda yeniden doğrulmak ve daha üst tabakaları yeni baştan oluşturmaktır.

Bu işin de adı, ne “tanzimat”, ne “ıslâhat”, ne “reform”, ne “inkılâp” ya da yeni adıyla, ne “devrim”dir; gerekli olan faaliyetin, değişimin, girişimin adı, sadece ve sadece diriliştir. Diriliş sözü bulunmadan önce, aynı anlama gelmek üzere (islâm inkılâbı), (islâm devrimi) deyimleri kullanılabılırdi. O zaman için mazûr görülebilirdi. Ama bugün, bilmeden ve iyi niyetle kullanmaları kınayamayız ama, Fransız ve Rus ihtilâllerini ve devrimlerini çağrıştıran islâm devrimi gibi sözleri, mümkünse, kullanmamak gerekir. Kullanılacak, en uygun ve konusuna, konumuna en uygun, en denk düşen tâbir, **diriliş, islâmın dirilişi**’dir.

Çünkü: öbürleri, hep dıştan gelen, yabancı ülkelerin, yabancı ilkelerin, kendi öz ülkümüze, idealimize, medeniyetimizin ruh ve maneviyat, mukaddesat sistemine dıştan şekil vermesi anlamına gelen bozucu, deforme edici, yozlaştırıcı sistemlerdir. Kapitalizm böyledir, komünizm böyledir, ırkçılık anlamına nasyonalizm böyledir.

Bugün, gerekli yöntem, Osmanlılar için fevkalâde verimli olan eski kurumları aynıyle taklit değil,

belki onlardan fikir ve aynı cevherlerden öz alıp yeniden ruhumuzu, toplumumuzu, medeniyetimizi diriltmek yoludur.

Devlet, adeta dinde reform yaparak, (imam) müessesesini rahipliğe benzetmek istemiş bizde. Ama gerçekte, imamlar, imam olmaktan çıkmış, ama rahip olamamıştır. Zaten rahip olması da istenemez. Televizyonlar, Batıdan gelen filmleriyle, hep din adamı olarak hıristiyan rahiplerini erdemin ve insanlığın örneği diye telkin edip dururken, bizde “imamlık” diye, gerçekte toplumun büyük bir kesiminden soyutlanan bir “din adamı” sınıfı doğurulmak istenmiştir. Oysa, tümü yanlış bir uygulamanın, zaman içinde adeta erimesi istenen, şahıslarıyla çoğunlukla saygın müslümanlar olan bu sınıfa yönelmiş tarihî-sosyolojik bir kasdı, Batıdan gelen bir yıkım kasdıdır bu durum. Bir örnek olarak veriyoruz bunu.

Diriliş yönteminde, mesele yeniden ortaya konacaktır. Verdiğimiz örnekte olduğu gibi, “imam”lık aslında ne idi, bugün ne olmalıdır? Cami ne idi, bugün ne olmalıdır? Tekkeler niçin kurulmuştu, bugün onların yerini ne tutabilir?

Evet, mesele, sönmüş gibi görünen, söndürülmüş gibi görünen, medeniyetimizin ocaklarını —ki onlar, bizim inancımıza göre, Allah’ın, yeryüzünde insanlar için aydınlık saçan ocaklarıdır— yeniden yakmak. Aynı görünümle değil belki, ama aynı öz, inanç ve aşkla.

Diriliş, eskiyen kabuğun düşüşü, ateşi boğan külün temizlenişi, ateşin tazelenmesi demektir. Ateş, ateştir. Ateşin özü değişmeyecektir. Su sudur. Suyu

bulandıran unsurlar ayıklanırsa su daha su olur, berrak ve aydınlık olur. Ayna aynadır. Ancak onu zamanın rutubeti paslandırmışsa, puslandırmışsa, sislendirmişse, onu paslarından, puslarından ve sislerinden, üzerindeki bulutlandırmalardan arındırmak gerekir. Zımparayla yaptığımız işlem, aynayı daha çok ayna olarak ortaya çıkarır. Ayna daha ayna olur. Yoksa, aynayı temizliyeyim derken kırabilirsiniz.

Özet olarak dersek, diriliş, dıştan gelen zincirlerin kırılmasıyla, öğretinin kendi özgün bağlaşımını yeniden yapması için ortam hazırlama işi ve yöntemidir.

PERDE DEVRİLDİĞİ AN

I

Eski yunanda din, göğün (bildiğimiz göğün ya da sembolik anlamda göğün, maneviliği sembolize eden göğün) yere yansması ya da kendi kendine oluşumu biçiminde değildi. Gök dünyası da yine yerden bir yansımayla oluşuyordu sanki. Nasıl site ileri gelenleri toplanıyor, site hakkında kararlar veriyorlarsa, adeta aynı kişilerin idealize edilmesinden (daha doğrusu, zaman içinde uzamasından, boyutlarının büyümesinden) oluşmuş tanrılar da Olimpos'ta toplanıp daha üst planda kararlar veriyorlar, insanların hayatına ve hatta tabiat düzenine etkide bulunuyorlar düşüncesi vardı. Bunlar da, insanlar gibi, kıskanç, kuşkulu, telâşlı, hileci, güçlü, zayıf varlıklardı eski yunanlılara göre. Ne var ki, belki insandan çok daha güçlü, çok daha etkindirler. Gerçi araya, yarı ilâh-yarı insan, insanlaşan ilâh, ya da ilâhlaşan insanlar da girince, sistem, biraz daha karmaşıklaşmıştı. Ama, temelde, yunan teolojisi, tabiat güçlerinin ve kahramanların, sembol ya da hayallerinin,

yeter bir ömür ve adeta görünmez kaderin verdiği güçle donatılmalarıyla oluşmuştu.

Deniz ve tabiatla sürtüşüp uğraşan insan, yaşayabilmek için olağanüstüden bir güç almak zorundadır. Bir destan kahramanıysanız eğer, sizde olağanüstü bir dayanma gücü var demektir. Hayatı bir destan, bir mit olarak yorumlama zorunluluğu içindedir eski yunan insanı sanki. Hayat, bir mitin parçası olunca, buna denk düşen teoloji, mitoloji olacaktır elbet. Tabiat güçleri de, ilâhlar da, göze görünmeyen ve gücünü nerden aldığı belli olmayan kader de işin içindedir. Hepsi bir insanın hayatı içinde rol almıştır. Hayat bir tiyatro, bir diyaloglar yığıdır. Diyalektik izlenimli diyaloglar yığını. Tiyatronun o kadar önemli oluşu bundan belki eski yunanda. Tiyatro, bir din kurumudur eski yunanda. Tiyatro bir nevi, günlük hayatın içine sokulan tapınak gibi. Tapınaksa daha uzakta duran, tiyatroların tiyatrosu gibi bir tiyatro. İşte, eski yunanın düşsel bir düzen gösteren mitolojisi, her rüya gibi açığını da içinde bulunduruyor. Nasıl, psikanalizin gösterdiği gibi, bazı arketipler, düşlerde, bilinçaltında var olarak bir takım semboller halinde görünürlerse, mitolojide de, tanrılar, insanlar gibi kaderin izleyicisi, kimi zaman hatta kurbanıdırlar. Zeus mu, en büyük tanrı mı öbürlerini yarattı, yoksa Olimpos kurultayı ezelden beri mevcut mudur? Bu soruları bir yana bıraksak bile, mitoloji, gerçek metafiziğin temel eleştirisinden kendini kurtaramayacaktır. Bu soruları bir yana bıraksak bile, eski yunan teolojisini oluşturan mitolojide, tanrıların gücünü sınırlayan bir kaderin bulunduğu apaçık görülüyor, kabul edilmiş oluyor. Söylenmese

de, bu böyle. Peki o zaman, ister istemez şu soru sorulacak: o kaderi yaratan kim? O tanrıların hiç biri değil, Zeus da değil. İnsanların kaderini ören, kader ipliğini büken eriniler var ama, tanrıların kaderini kim örüyor, bu meskût geçilmiş. Belki, mitoloji bilgileri, bin dereden su getirerek, ona da zorlama bir açıklama getireceklerdir. Ama bellidir ki, söylenmeyen, ancak açıkça farkedilen bir güç var, bu güç, tanrıların da, en büyük tanrı Zeus'un da kaderini çiziyor. İşte bu itiraf edilmeyen, en arka planda bulunan ve ancak mitolojide kader işleviyle varlığı ima edilen, sanki bir şuuraltı sembolüyle maskelenen, Tek, Ezeli, Ebedi, rakibi, eşi, benzeri, dengi olmayan Tanrı, yani Allah'tır. Bu gerçeğin önünde, yunan mitolojisi, Olimpos Kurultayı ve destanı, hep bir tiyatro oyunudur, eski yunanın düş metafiziği ya da sürrealizmidir. Ama oyun bitip perdeyi devirdiğiniz zaman, ne Olimpos, ne o tanrılar ve ne de tiyatro kalır. Ezeli ve Ebedi Tek Tanrı, bütün kudretiyle varlığını duyurur.

Hıristiyanlığın üçlemesini de mitolojinin bir nevi sadeleştirilmesi, özetlenmesi, çoğuldan tekile doğru bir gidiş olarak görmek mümkün. Ama yine de tiyatro mevcut.

Ancak İslâm'ın gelişiyledir ki, Allah'ın tarihe verdiği, yapıcı, yıkıcı, devirici güçte adeta büyük bir deprem olmuş, tiyatro sahnesi (ister binbir şahıslı yunan, ister Ortaçağın misterlerini andıran üçlü oyununu oynayan hıristiyanlık sahnesi olsun) yıkılmıştır. Direkleriyle, perdesiyle, sahnesi, kuklaları, maskeleri, sesi ve hatıralarıyla. Teoride yıkılmıştır. Pratikte de büyük çapta yıkılmıştır.

Çıplak hakikat ortaya çıkmıştır. Sembollerle putlaştırmalar, düşlerle mitleştirmeler, bütün hayal, yalan ve fantezinin oyunları bozulmuş ve yıkılmıştır. Sanat alanına itilmiştir bu düşlemeler, hayallemeler, gündüz rüyaları, fanteziler. Sanat ve din, birbiriyle sıkı sıkıya ilişkili de olsa, birbirinden kesinlikle ayrılırlar. Oysa, antik, arkaik dinlerde, yani antik çağlar putatapıcılığında (paganizminde) ve hristiyanlıkta din ve sanat iyiden iyiye içiçedir. Sanat, dini yansıtan araç olmaktan çıkmış, kendi ilkeleri ve simgeleriyle dini öylesine yoğurmuştur ki, biraz din olmuş, din de sanatlaşmıştır. Yani, bozulmaması, dokunulmaması gereken din, sanatın deformasyonuna, insan hayallerine göre metamorfoza uğramıştır.

Oysa, salt (mutlak) tanrı inancı, yani Ezeli, Ebedî Tek Tanrı inancı, Allah inancı, ilk insanla birlikte yeryüzüne inmiş, ancak, zaman içinde, insanın şeytansı duyguların tesirindeki hayalleriyle yozlaşarak paganizm ya da mitoloji içinde boğulmuştur. Yunan mitolojisi ya da Mezopotamya, Mısır, Anadolu mitoteolojisi, her zaman nefsin vahiyle boğuşması sırasında doğan bir yelpazedeki renkleri oluştururlar. Peygamberler gelir, insanı eteğinden çeker, hayallerinden uyandırmak ister. Tarih, bir nevi metafizikle psikolojinin (felsefeyi de psikolojiye katarsak) savaşından ibarettir. Metafizik, psikolojiye hakim olduğu zaman, insanlık mutlu medeniyetle ruhu gülümser bir çizgidedir. Ama psikoloji, metafiziğe hakim olunca, sınırsız hayalin illüzyon oyunları başlar. Sokrat gibi filozoflar bile kendilerini mitolojiden metafiziğin kaynağı vahye doğru götüren seslenişlerle sarsılmışlar ve toplumu sarsmak istemişlerdir. Fakat, hakika-

tı dinlemek istemeyen paganizm ve mitoloji duvarına çarpıp ezilmişlerdir. Bu savaş devam etmiş: Filistin'de, Mısır'da, eski yunanda ve Roma'da. Sonunda, İslâm'ın gelişi, hayalin hayal âlemine, sanatın sanat dünyasına, metafiziğin ve vahyin hakikat tahtına geçişiyle bu savaş sonuçlanmış, dinin sanat, sanatın din haline gelişiyle boğulan insan ruhu özgürlüğüne kavuşmuş, insanın, ya da tabiat güçlerinin tanrılaştırılmasıyla yozlaşan ve putatapıcılığın zincirleriyle kımıldayamaz hale gelen medeniyet, yeniden uyanıp yeni ilerleme ve gelişmelere açık bir mutluluğa ermiştir.

Perde devrilmiş, hayaller kaybolmuş, hakikat ortaya çıkmış ve insan kurtulmuştur.

PERDE DEVRİLDİĞİ AN

II

Çağımızda, İslâm'ın durumuna baktığımızda, maddî planda olduğu gibi, manevî planda da, mukaddesat alanında da, çepçevre, kıran kırana bir savaş içinde olduğunu görürüz.

Bu savaşı görmeyenlere, duymayanlara yazıklar!

Bu savaş, doğruyla eğrilerin, güzelle çirkinlerin, iyiyle kötülerin, sağlamla yozlaşmışların, soyluyla (ruh soyluluğuyla) dejenerelerin savaşıdır.

Bu savaş, ilk insandan başlayarak kıyamete kadar sürecek, kimi zaman, yanlış ve yoz olan, kazanmış gibi görünecek, fakat, hakikatte her zaman hak, üstün gelecektir.

İnsanlar da, bu savaşta yerlerini belirlemekle ebedî alinyazılarının çizgisini ifşa etmiş olacaklardır, bilerek ya da bilmeyerek.

İslâm'ın, inanç açısından, çağımızda üç yoz kesimle savaşı vardır:

1— Yahudilikle, Hıristiyanlıkla savaş.

2— İlkel dinler, putperestlikle, bâtıl inançlar (büyücülük v.b. gibi) la savaş.

3— Tanrısızlık ve dinsizlikle, modern putatapıcılık olan liderleri ilahlaştırma, lider kültüyle savaş.

İslâm'ın gelişiyle, çıplak hakikat sahnesi, bir altın madeni gibi pırıl pırıl ortaya çıkmış ve bozuk, çarpık inançlar sahnesi ve perdesi yıkılıp devrilmişken, yüzyıllar sonra bugün, gene o eski arkaik put-perestliği andırır cereyan ve modalarla karşılaşınca, diyoruz ki, demek ki, perde henüz gereğince devrilmemiştir; daha doğrusu, devrilen perde, yer yer tekrar dikilmiştir. Hani, bir kaleyi kuşatırsınız, surlarını yer yer lağımlara yerleştirilen patlayıcı maddelerle havaya uçurursunuz, fakat kale içindekiler en kısa zamanda o duvarı yeniden örerler; işte bunun gibi, yanlışın, kötünün, yozlaşmışın duvarlarında açılan gedikler, yüzyıllar içinde karşı cephece kapatılmıştır. Örnek olarak diyelim, hristiyanlık içte, yani Avrupa'da, temelde çökmüşken, dışta, yani Asya ve Afrika'da teknoloji, bilim ve sanatın yardımıyla (televizyon, sinema, edebiyat, gazetecilik, tıp v.b.) tutunmağa, böylece de ayakta durmağa çalışmaktadır. Ezilmiş zencilerin hristiyanlığa kapılarak pasifize oluşu ne kadar çarpıcı bir aldanış tablosudur.

Çağımız İslâm idealistlerinin birinci görevi, yeni bir metafizik çığırını başlatmaktır. Metafizik canlanması, yani dirilişi çığırını. Bu, bir metafizik devrim demek olacaktır, tıpkı eskiden olduğu gibi. Çağın yıkıcı, kan kokan, yırtıcı terörist devrimleriyle ilgisi olmayan bir devrim. Zenci hristiyanlar gibi, Batılı kurtların önünde kuzu kesilen, bu teknik çağ barbarlarının şamarına yanağını uzatan zavallılık değişimi değil, bu değişim.

İslâm, asıl devrimin, ruhları içten sarmış zincir-

leri kırmak, insanı içten köleleştiren telkinlere kapılmamak, insanı insanın kölesi yapan sistemlere inanmamak ve bunlara savaş açmak, insanda doğrulmak istenen aşağılık duygusunu kaynağında kurutmak olduğu inancını getirmiştir. Çağımız islâm idealistleri bu inancı diriltmek borcundadır. Böyle bir diriliş, Peygamber geleneğini diriltmek demek olacaktır. Asıl devrim, insanın ruh özgürlüğünü getiren ruh devrimidir. Ruhta öyle bir aydınlanış, öyle bir canlanış ve öyle bir diriliş olacaktır ki, öyle bir ruhun dirilişiyle karşılaşacağız ki, bu devrimle, insanlığın mutlulukla bir kez daha kucaklaştığını, gerginliğin sona erip ruhun büyük sükûnetine kavuştuğunu, ruhta, eşyaya, tabiata ya da insana tapma eğilimi kalmadığını farkedeceğiz. Bir devrim ki, insan, yalnız Tanrı önünde eğilsin. Bu eğiliş, insanlık için en iyi özgürlük eğitimi olacaktır.

Evet, çağımız, inançlar açısından yeni bir tutum ve değişme geçirme çağı olmağa aday bir çağdır. Hatta, kendilerine kalırsa, hintliler ve çinliler kendi dinlerini uyandırıyorlar. Bunun için, bir nevi, mâbetleri gibi, harabeye dönmüş, karga gagalamalarıyla adeta delik deşik olmuş inanç sistemlerini yeni yorumlarla restore etme çabası içinde görünüyorlar. Harıl harıl çalışıyor tarihî-sosyolojik planların tümünde, hatta karanlık çağlara giderek, Hint, Çin ve Japon. Hristiyanlık, aynı niyeti, bu kadar açıklık ve cesaretle su yüzüne çıkaramıyor, korka korka, "acaba"larla arıyor yeniden güçlenme imkânlarını ve şartlarını.

Bunların hepsi, İslâm'a düşmanlıklarını arttırıyor, ateşliyorlar. Çünkü, onlar halkları itibariyle, is-

lâmla temas halindedirler. Korkuları vardır islâm-dan. İslâmın, gidip, o köhnemiş salaş din tiyatrolarının perdelerini devirip halkları içine düştükleri o yosun bağlamış, paslanmış düşlerinden uyandırmasından korkuyorlar. İşte, bu yüzdendir ki, tiyatro binalarını yeniler gibi, dinlerini yenilemek, yeni yorumlarla desteklere ve dayanaklara kavuşturmak istiyorlar.

Dinsizlik de, en büyük düşman olarak islâmı seçmiştir. Işığın düşmanı karanlık gibi. İslâm, gerçek din olduğu için onu yıkarak tüm dini yıkacağını sanmaktadır bu akım. Hatta öbürleriyle derece derece ittifak yapıp islâma saldırmaktadır. İslâm neyse onu değil de, ne değilse onu islâm gibi göstererek, yani sahtekârlıkla, şamatacılıkla, gürültüye getirmekle sonuç almaya çalışmaktadır. Bütün dünya iletişim araçları, evrensel bir ağ gibi buyruğuna verilmiştir bu modern putatapıcılığın. Denebilir ki, islâm, bu gün, tarihi içinde en büyük düşmanlardan biriyle bir kez daha karşılaşmış bulunuyor.

Müslüman! an, en umutsuz olan bir an gibi. Ama, unutma, bu korkunç gürültüye aldanmaz ve direnirsen, bu en umutsuz an, en umutlu an olacak; en büyük düşmanı yere serdiğin vakit, tarihin içindeki açılımlar cinsinden yeni bir açılım yapmış olacaksın. İslâmın yeniden dirilişini, insanlığın dirilişi olarak başlatmış olacaksın. Bir diriliş ki, insanoğlu bir başka insanın, bir halk da başka bir halkın kölesi olmayacaktır. Bir diriliş ki; semboller sanata iade edilerek, din, saf mutlak hakikat özülüyle yeniden ortaya çıkacaktır. Ekonomide, sosyal hayatta, siyaset hayatında, yeni bir gençleşme, tazelenme ve arınma

başlayacaktır. Ruhun günü gelmiş olacaktır o gün. Madde adına maddeyi bile ezen, kirleten şarlatan dönem sona erecektir. Yönetim aslî özelliğine, hukuk, aslî kişiliğine, insan, gerçek kimliğine kavuşacaktır.

Korkma, önünde Çin Seddi bile olsa, sen onu aşarsın. Yecüc mecüçlerle karşılaşsan bile yılma, çünkü onların zincire vurduğu insanlar, mü'minler, müslümanlardır ve ilk fırsatta zincirlerini kırıp senin yardımına koşacaklardır.

Sen onların, kendi inanç ve sistemleri mutlak hakikatlermiş gibi mağrur mağrur durduklarına bakma. O inançlar ve sistemler, içi boş, dışı mermer görünüşlü, fırtınalarda devrilecek kasalar gibidirler.

Korkma ve diren.

Hilelerini boz.

Sanatlarına karşı sanat çıkar.

Zırhlarını kır, kalkanlarını çatlat, kılıçlarını parçala.

Ne kadar uzakta görünse de, unutma, en kritik anda, hayat memmat anında, Tanrı'nın yardımı çıkıp gelir.

Binbir melâike ordusu gücüyle.

Allah'ı ulularız, yalnız O'nu ulularız.

PUTLAŖTIRMA

Çağımızın en tehikeli tarihî-sosyolojik hastalıklarından biri de, Ŗu veya bu Ŗekilde toplumun karŖısına çıkmıŖ kiŖilerle toplumun ve fertlerin gerekli iliŖkiyi dŖzenleyememesinden doğan bozukluklar olarak gŖzŖkŖyor. Ya ilgisizlik, ya aŖır ilgi, ya ansızın unutuŖ ve devreden çıkarıŖ; ya giderek artan bir tarzda gŖncelleŖtirme ve gŖndemde tutma, ya putlaŖtırma ya yerin dibine batırma, ya da ilkin aŖır ilgi, sonra tŖmden ilgiyi yitirme. Bazan, sağlığında ilgi kuramama, ŖldŖkten sonra aŖır bir ilgi gŖsterme bir kiŖiye. MitleŖtirme. O kiŖinin gerçek hayatıyla ilgisiz bir portrenin ortaya çıkıŖı. KiŖinin olumlu ya olumsuz olması, bu hastalık belirtisi ilginin doğurduğu sonucu deėiŖtirmez. Bozuk gŖz, dŖzgŖn eŖyayı da çarpıtarak algılar. Demek ki, toplumun değerlendirme tablosunda, ibreyi oynatan çeliŖkiler, yozlaŖmalar, sŖz konusu kiŖilerin değer ve tavırlarından çok, toplumun ve toplumu oluŖturan kiŖilerin mizacından, beklenti ve Ŗzentilerinden kaynaklanıyor.

Eski çağlarda, kiŖilerin efsaneleŖtirildiėini, hatta tanrılaŖtırıldıėını gŖrŖyoruz. Kimi insanın Ŗnce kah-

ramanlaŖtırılıp sonra yarı ilâh hale getirildiği, sonradan da basbayağı ona tapıldığı bir gerçek. Belki toplumu için bir yararlılık gstermiŖ bir kiŖiyi, biraz sevgi, biraz saygıyla anmak, değerbilirlik bakımından alkıŖlanabilir gerekli bir davranıŖken, bunun aŖırıya götürülmesi, o kiŖiyi aklı aŖan mistik veya mitolojik bir haleyle kutsallaŖtırma, daha ileri gidip onu tanrılaŖtırma, toplumun ta ruh merkezine onulmaz bir darbe indirir. PutlaŖtırılan ve putlaŖan kiŖi, o kadar büyütülür, ađırlaŖır, ađırlaŖır ki, toplum bu ağırlığı taŖıyamaz ve o ağırlığın altında ezilir. İnsanlar, sanki zamanlarını ve ağırlarının değerlerini yaŖamazlar. Hep bir yere, bir kiŖiye, bir zamana takılıp kalırlar. Yeni gelen kiŖiler ve değerler, bu bozbulanık havada, bu putlaŖtırma sisinde seçilemez ve görülemezler. Yunanlılar, Olimposlarını, bu tip yeni insanların ve yeni değerlerin yolunu kesen ilâhlarla doldurdular. Efsane, dini, yalan, gerçeği yedi bitirdi. Ancak, Hakikat Medeniyetinin akan ŖimŖeđi, Allah'a, Tek Tanrı'ya tapma inancının zaferidir ki, insanları, bu sayıları otuz bine varmıŖ, her biri bir yükle, zincirle ruhu bağlayan ve boğan sahte tanrıların güruhunun elinden kurtarmak için mitoloji bulutlarını bombalayıp darmadağın etti.

Ama, insanoglunun ruhunda, kıyamete kadar, fırtınalar koparma, eğrilik bğrlklere doğru tasarruf etme çabasından sıyrılmayacak olan Ŗeytan ruhu ve Ŗeytansı z, öyle edecek böyle edecek, kendi eğilimi yönünde kafa taŖ duvarlara çarpınca, bu kez, vahdaniyet (birlik) dinini bu sahtelikler oğulluğuyla lekelemeye kalkacaktır.l sistem, Baba-Ana-Oğul vb. bozma ve sapmalarla, Tek Tanrı inancı için

bayrak açmış peygamberlerden birini tanrıoğlu olmakla nitelendirecek ve bundan kötü niyeti için bir çıkış yolu arayacaktır. Hz. İsa'yı tanrılaştırma, papaları masum, hata etmez, günah işlemez sayma gibi aklın da, inanç melekesinin de reddeceği hezeyanlarla zavallı insanlık yeniden şaşırtıldı.

İslâm, bütün bu sapkınlık ve çarpıklıklara "paydos" dedi. Bir taraftan, putların, mitolojik ilâhların boyunduruğunda inleyen insanlığı bu korkunç ruh esaretinden azat etmeğe çaba sarfederken, öte taraftan, vahdaniyet dininin bağrında açılmak istenen, bir ırkı, ya da bir peygamberi putlaştırma yaralarını iyileştirmek için çırpınmak zorunda kaldı.

İslâm zafer kazandı ve insanlığın ana toplanma merkezlerinde, kale burçlarından, putatapıcılığın bayrağını alaşağı etti. Ama, merkezde dairenin orta noktasında yenilgiye uğrayan yanlışlık, yozlaşma ruhu, bu kez, kaçıp, yüzyıllar içinde birikerek çoğaldığı çevreden hücumla geçti. Karada yenilen şeytan, bu kez, denizden, daha sonra havadan saldırdı (şimdilerde de, iyice yukarılardan, uzaydan harekete geçme niyetinde). Tekniğe ve sanata sığınıp, göz göre göre, hakikatı sevimsiz, çarpıklığı sempatik gösterme yolunu tuttu Batı ruhu, şeytanın çırağı ve çerağı ruh. Ortakkoşuculuk, hakikatın ışıyıp cehalet karanlığından insanlığı kurtarabileceğini bildiği için, bilhassa, Afrika ve Asya kitlelerine yöneltmiştir propaganda objektifini. Büyük bir değişim geçirmesi beklenen bu toplumların İslâmı keşfetmemeleri için her şeyi yapıyor ortakkoşucu, putatapıcı, putlaştırıcı ruh. Kendi ülkesinde giderek etkisini yitiren bu karanlık çağlar artışı zihniyet, bakir ve taze topraklar-

da filizlenme, o da olmazsa oralarda neŖv-ü nema bulması muhakkak olan İslâmın ilerleyiŖini durdurma, ruhlara nüfuz etmesini önleme niyetiyle her metodu denedi, hatta o yerlerin antik putatapıcılığıyla kendi modern (!) putçulukları arasında paralellikler arayıp buldu, bir takım benzerlikler icat etti; kuzu postuna giren kurt gibi eskide kendini, kendinde eskiye hayal ettirerek, kitlelerin gönlüne sızmak istedi.

Tahribatı az olmadı misyonerlerin ve benzeri kültür deđiŖimi ajanlarının gizli açık faaliyetlerinin. Öyle topluluklar doğdu ki, doğrusu ne geçmişle ilgisi kalmıŖtı, ne gelecekle. Havaya asılmıŖ gibiydi bu topluluklar. Hıristiyanlık ve daha geniş anlamıyla Batı ruhu, girdiği toplumları büyük ruh krizlerinin ve bölünmelerinin, paniğinin içine itti. İslâmın bu ülkelere girmesini engelledi, girmişse onu da yozlaŖtırmak ve çirkin göstermek için akla hayale gelmedik onursuz yollara başvurdu. Kendi adına asla bir zafer kazanamamıŖ olan bu sinsî ruh, hasmının da zaferini gölgelemeyi, ertelemeyi sağladı, bu yolla elinden geleni ardına bırakmadı.

Öte yandan, miladî 20. yüzyıl, kiŖilerin putlaŖtırıldıđı bir yüzyıl oldu. Modern firavunlar ve nemrutlar türedi çağda. İrili ufaklı çağ putları, antik çağ putlaŖtırmaları kadar bile temel tutturamayacaklardı elbet. Bunlar daha çok siyasî plandaki putlardı. Bunların arkasından, müzik, spor, sinema putları sökün etti. Kötü ruh, kendini doğrudan ilâh olarak insanlığın ruhuna bir heykel gibi dikemeyince, dolaylı yoldan, onu bu tür "ilah"larla oyalama yolunu seçti. İnsan ruhundan eksilmesi mümkün olmayan gerçek tapınma duygusu, hedefini yitirmişse, ruhun

inanma ihtiyacı hakikisiyle doldurulamamışsa, Mâbûd-u Hakikinin yeri ruhta boş bırakılmışsa, bu boşluğu bu tür taklitler, karikatür olmaya lâayık görüntüler, kâbus ve yanılgı görüntüleri dolduracaktır. İnsanlar mutlak surette bir şeye inanmak ihtiyacındadırlar. Yoksa ruh muallakta kalır. Eğer inanılacak olanın gerçeğini bulamazlarsa, yalancısına sarılmakta tereddüt etmez insanlar.

Babil Medeniyeti de, Mısır Medeniyeti de, temelde dayandığı İnsanlık ve Hakikat Medeniyeti yönünde gittikçe, toplum ilerledi, gelişti. Ne zaman ki Firavunları ve Nemrutları doğurdu, o zaman çöküş başladı. Hz. İbrahim'in ve Hz. Musa'nın gelmesi şart oldu.

Yunan, Roma, Bizans ve İran, inanç sapıklıklarının, sezarizmin her türlüşünün son bulması için de peygamberlerin en büyüğü son peygamber geldi ve Hakikat Medeniyetinin en büyük açılımı olan İslâmın sancağını insanlığın ve dünyanın bağrına dikti.

Şimdi, tekrar putçuluğun ve putatapıcılığın yeni biçimleri piyasaya sürölmek isteniyor ve sürölüyor Batı dünyasında. Bu eğilim, aşağılık duygusu yüzünden, Asya ve Afrika ölkelerine ithal ediliyor ve yerli ifadelere uyarlanıyor. Toplumlar büyük ruh hafakanları geçiriyorlar bu sebeple. Ama bunun kaynağını bir türlü görmek ve göstermek istemiyor etkin çevreler.

İslâm ölkelerinde de ezeli savaş devam ediyor. Kıyamete kadar da devam edecek şüphesiz. Zaman zaman, inkârcı ve yabancı ruh, üstün görünse de, ebedî zafer, son zafer, hakikatın, kendi ruhumuzun zaferi olacaktır.

Ne mutlu bunu unutmayanlara!

YARDIM

İlâhî yardım vardır elbet. Sınırlı da değildir şununla bununla. Yaratılmış bütün varlıklara akan bir yardım selidir ki, onların varlığını devam ettiriyor, onları ayakta tutuyor. Bu yardım bir an için duracak olsa, belirecek olan, bizim idrak ölçümüzle, hiçlikten başkası değildir. Aslında hiçlik bile değildir. Çünkü: hiçlik bile bir varlık derecesidir. Anlam ve dil yeterli değil, yardımın kesildiği varlığın başına gelecek olanı kavramaya. Hiçlikle bunu anlatmak istiyoruz zorunlulukla. İlâhî yardım kesilse, dünya, düğmesi çevrilmiş lâmba gibi söner.

Her varlığa inansın inanmasın, her insana gelen yardım, hilkatin büyük bir ilkesidir. Yardım, kendisini gizler, sanki yokmuş gibi ya da sanki doğuştan vardır da, farkına varılmamakta. Oysa, doğuştan var olan, yetenektir. Yardımı çağırma yeteneği, çaba yeteneği. Çalışma, yardımı çağırır. Yardıma çıkarılan çağrı kâğıdını geçerli kılan mühür gibi, parafe etmek gibidir çalışma onayı. Bu dünyada, ilâhî yardım elde etmenin ağırlık noktası, nirengi noktası, çalışma olarak tayin edilmiş olarak gözüküyor.

Çalıştıkları için, mücerret çalıştıkları için, inançsızlar, kötü inançlılar bozuk inançlılar da yardım alıyorlar. Ama bu yardımı nasıl kullanıyorlar? Hangi yönde ondan yararlanıyorlar? Soru, asıl soru, bu noktada.

İnançsızlar, bozuk inançlılar, dünya gücü ve başarısı açısından, dünyanın tümüne yöneltilmiş yardımdan bir pay alırlar. Güneşin, içi ister mutlulukla, ister mutsuzlukla dolu olsun, bütün evlerin pencerelerine ışığını vurması gibi. Fakat bu yardımı ne yapar onlar? Kaba güç ve maddî hazza çevirirler. İnançsızlar ve bozuk inançlılar, bu yardımla belli bir müddet mamur olurlar, ama eninde sonunda, bir gün, bu yardımı kaybederler; yardım akımı kesilir, o zaman düzenleri ve huzurları altüst olur. Öbür dünyaları ise, zaten hep harap, hep virândır.

Yardım bir uyarmadır onlara; bir tekliftir, ama onlar bunu anlamazlar.

Çalışma, yardımı çağırır. Yardımsa imâna bir çağrıdır. Ama onların çoğu, bunun farkında bile olmazlar.

İnançsızın yediği içtiği, sonunda kutlu nimet etkisi yapmaz; bozuluş ve yıkılış getiren bir yeyip içmedir uzun vâdede. Ve maddî yapılarla donattıkları dış dünya da sonunda yine kendi silâhlarıyla, birbirlerine karşı çektikleri silâhlarla tarûmar olur.

İnanmış kişinin yemesi içmesi ise manevi bir nimet dalgasıyla kabartır yeryüzünü. Yeryüzü röliyefleri, manevi şifre hiyeroglifleri gibi anlamlanır. Yardım, dünya hamurunu kabartan maya olur. İnanmış kişinin eliyle yükselen yapılar, dünyada, kıyamete değin, ölümü hatırlatan ve böylelikle her anın değer-

lendirilmesi mesajını veren nişanlardır. Adeta fizikötesi alâmetleridir. Amaç, maneviyatı somutlaştırmak ve anıtlıdır. Amaç, kutsal ve kutlu ile ilişkide mutlu olmaktır. Amaç, günah duvarını aşmak değil, delmek, yıkmak ve ortadan kaldırmaktır. Dünyaya bir saydamlık (şeffaflık) kazandırmaktır. Dünya prizmasında ışığı tahlil etmek, renkleri idrâk edip ayırmak ve kurtarıcı ışık huzmelerini yakalayıp onlardan şifa radyumları gibi yararlanmaktır amaç.

İnanmış insan, Tanrı yardımını çağırıyor mı, bu bilinçli bir çağrı, bir çağırıdır. En fazla yararlanılacak ve ebedî zamanı hedef alan bir çağırıdır. Bereketlendirme, sevaplandırma çağırışı. Derinleştirme çağırışı. Dünyayı ötenin yeşiline boyama çağırışı, Tanrı boyasıyla boyama çağırışı.

Evet, Tanrı yardımı vardır ve bu şununla da bununla da sınırlı değildir. Ama yine de bilmeli ki, bu yardım çağırmanın en etkili yolu, oturup dua etmek değildir. Dua, yardım çağırışının başlangıcı, yardıma koşuşun şemsiyesi, yelpazesi, yardıma eriş ve onun yemişlerini derlemenin şükür deyişidir. Dua, bu yardımın, ilâhî yardımın gerek şartıdır, ama yeter şartı değildir. Yeter şart, en etkili yardım çağırışı, bilinçli olarak Tanrı yoluna girmek, Tanrı'nın yardımına lâ-yık olmak için gece gündüz çalışmak, Tanrı yardım gelince de, onu en iyi şekilde değerlendirmeye çalışmaktır. Allah'ın lütfuna şükür olarak çalışmak, çalışmak, çalışmak. Dolap beygirinin dönmesi gibi görünse de çalışmak. Manevî alanda ve mânaya bağlı maddî alanda durmadan çalışmak. Karıncadan, arıdan aşağı olmadığını göstermek için arı gibi, karınca

gibi çalışmaktır. Arı, bir tür vahye mazhar olduğu için çalışır ve kutlu çalışmanın yemişi, üstün nimet, şifa kaynağı baldır. İnsan da, kendisine vahyedilmiş gibi aşkla çalışmalıdır (Peygamberlere vahyedilen, bütün insanlara vahyedilmiş değil midir?). Ve bu çalışmanın verimi, her halde, baldan çok ileri, bir kurtuluş, şifa ve ihya hazinesi, nimetler demeti, yemişler sepetidir. Allah yolunda, Allah için çalışmak. Maddeyi mâna için, mânayı da Allah için tasarruf etmek. Tanrı halifeliğini yeryüzünde yerine getirmek için çalışmak. Hem toprak üzerinde, hem su üzerinde, hem ateşte, hem havada, hem coğrafyada, hem uzayda, hem tarihte, hem maddede, hem mâna-da, hem ruhta Tanrı halifeliğini, hakikatin zaferini ilân etmek ve gerçekleştirmek. Bu uğurda hep yenmeğe çalışmak ve yenilmemek.

Tanrı yardımı. Melekle, ya da doğrudan ruhunda, bileğinde, kalbinde hissettiğin yardım. Onsuz bir an olmadığın, olamayacağın yardım. Bir, olağan olarak istesen de istemesen de olup sana gelen yardım. Bir de olağanüstü yardım. Yalnız inanmışa olan yardım. Kuralı bilinmez yardım, sırrı ancak samimi inanç, Tanrı'ya sonsuz güvençe ve güç yettiğince çalışmada olan yardım. O yardım ki, Bedir'de göründü ve yaşandı. Ve tarih boyu, her Bedir izinde görülen ve görülecek olan yardım.

Îlâhî yardım. Tanrı yardımı. Özel olarak gelen, olağanı aşan, alışılmışı kıran yardım. Peygamberlerin, gazilerin, şehitlerin, velilerin, her mü'minin zamanı gelince gördüğü yardım. Her mü'minin, şu veya bu anda, şu veya bu şekilde, şu veya bu kadar aldığı fazladan yardım. Yirmi dört saatin üstünde yar-

dım. Zaman çizgisini eskiten yardım. Katmerli, kırk katlı, kanat kanat yardım.

İlâhî yardım, gün olur, üstümüzden, altımızdan, sağımızdan, solumuzdan, yanımızdan yöremizden akar, akar. Taşar coşkunlukla. Şimdi sanki bir suyun dağdan çıktığı yer gibi görünen ilâhî yardım, vakit gelir şelâleleşir. Yeter ki, insan umudu kesmeyip beklemesini bilsin. Yeter ki, tevekkül ve sabır terazimizin hassas ve ince titreşimlerinden geleceğin bu büyük muştusunu almasını bilelim.

Eğer islâm ülkeleri yıkılmışsa, viranelere dönmüşse ve müslümanlar esarete düşmüşse, ilâhî yardımı çağırmasını bilememişler, bunun için gerekli gayreti göstermemişler, o yardımı bilinçsizce de olsa çağırma işlemini düşmanlarına bırakmışlar ve kaptırmışlardır da ondan. Düşmanların maddî çabalarıyla kendilerine çektikleri yardım, müslümanlarının aştığı ki, talih tersine dönmüş, kader çarkları aleyhimize işlemiş, Allah'ın âdil ismi hükmünü yerine getirmiş. Allah kimseye zulmetmez, mü'min olsun, kâilir olsun. Ancak insanlar, Allah'ın vâdettiği yardımı gereğince çağırmamakla gurura düşerler ve kendilerine zulmetmiş olurlar. Müslümanlar, Tanrı'ya karşı suçları yüzünden ezilmeyi hakkerler, en ağır ceza olarak düşmanları eliyle cezalandırılırlar.

Evet, ey, Allah'ın yardımını. Sensin beklenen, sensin gözlenen. Bu zayıf kulların kolunu güçlendirecek sensin. Sen gelmelisin ki, kurumuş çeşmemize su gelsin. Ruhumuzun damarları yeniden şerha şerha hayata açılsın. Sanki toptan, tarihe gömülecek müze eşyası imiş gibi derlenip toparlanan, denkleri bağla-

nan medeniyetimiz, yeniden evimize, odamıza, sokağımıza yerleşecektir, eğer sen gelirsen.

Sen gelirsen, o eski gecelerin mutlu lâmbasının ışığı, neon ya da fluoressan ışıklar içinde de geri gelebilir. Annelerimizin, babalarımızın o mutlu ışığı. İlâhî yardım, duaların, emeklerin, gayretlerin, zahmetlerin, çırpınışların, çilelerin toplam hediyesi olarak bize geri gelirse, getirdiğini gözle görecek derecede somutlaştırıp gelirse, o vakit, yeni bir dönem başlayacaktır Arz üzerinde: Diriliş dönemi.

İnsanın ve dünyanın geri dönüşü olacaktır bu.

Allah'ın yardımı, yüze nur saçan, güneş ışığında, zamanda ve eşyada yansıyacak mutluluk çınlayışlarını getirecektir. Ve o, kanser gibi üremiş umutsuzluk ve tedirginliği, çağı saran stresi yok edecek olan bir lütuf olarak gelecektir.

MEDENİYETİMİZİN BÜYÜK KRİZİ

I

Nasıl yıkıldık? Nasıl çöktük? Ya da bozuldu mu yolumuz, medeniyetimiz? “Nasıl bozuldu bu medeniyet?” demek bir açıdan doğru olsa bile, bir açıdan da yanlış. “Bozuluş” kelimesini kullanma bir bakıma psikolojik açıdan bir belirleme ise, terminolojik bir tehlikeyi de beraberinde getirmektedir. Çünkü: İşaret edilmek istenen olgu, çok daha genel ve objektif bir isimlendirmeyi gerektirmektedir. Bir değişim söz konusu ise, o değişime sadece psikolojik değişimi deyimlendirecek bir ad vermek, onu sınırlandırmak olur; tek renge irca olur çok renkli bir oluşu. Kimi zaman tarihî-sosyolojik değişimler o kadar birikir birikir, çoğalır çoğalır ki, sonunda bir çağ değişimi oldu mu, bu değişimi, unsurlarla, noktalarla ve çizgilerle anlatmaktan çok, bütüncül bir değişim olarak ele almak gerekir. Adeta çağın postulları, aksiyomları değişmiştir. Adeta temel yeni veriler gelmiştir. Onun içindir ki, geçmiş çağları bugünün mantığı, psikolojisi ve felsefesiyle açıklamak ne dereceye kadar bize hakiki bir geçmiş zaman tablosu tasviri ve-

rebilir? Örneğin, biz, geçmişteki çoktanrıçılığı sanki en eski din gibi ele alan çağımız yorumlarından ziyade, ondan da önce ve onunla beraber vahdaniyetçiliğin hep varolduğunu ifade eden İslâm düşüncesi-
nin gerçekliğini yürekten benimsiyoruz. Mısır Medeniyetinin, Babil Medeniyetinin, Grek Medeniyetinin kökte ve asılda vahdaniyet medeniyetinden geldiğini, öyle yürüdüğünü, daha sonra bozulup çoktanrıçılık, ya da insanların tanrılaştırılması şekline büründürüldüklerini, bizim şu andaki bilgilerimizin ise daha çok bu medeniyetlerin bozuluş, çöküş ve yıkılış dönemlerine ait olduğunu, belki de yeni bir tarih görüşü olarak kabul edilmesi gerekli bir tez gibi düşünüyoruz. Bu bakımdan, metodu gereği tam bağimsızmış gibi çalışmak zorunda olan tarihin, medeniyet tarihinin, bilginlerce tam bir objektiflikle bu açıdan ele alınmaları, belgelerin bu açıdan yorumlanmaya çalışılması gerektiğine inanıyoruz. Bilginlerin sübjektif olma fobileri, aşırı objektifleşme çabaları, onları ters taraftan yine sübjektivizme düşürüyor, geçmiş çağı da günümüz kafasıyla açıklamaya zorluyor. Vahdaniyet yolu, İslâm çığırı, tekrar eski ihtişamıyla dirildiğinde, diriliş erleri arasından yetişecek tarihçiler, arkeologlar, antropologlar, geçmiş medeniyetleri yeniden yorumlayarak bu bilim dallarına yeni bir açılım kazandıracaklardır diye umuyoruz.

Hilkatte, her yaratılmış olan, var olmak ve yok olmak yönünde ikili bir gidiş geliş med ve cezri içindedir. Bozuluş, çöküş, batış, yıkılış gibi kelimeler, hiçliğe doğru gidişin; doğuş, büyüyüş, yükseliş, gelişiş gibi sözler de, varoluş ve açılımları yönündeki med hadisesinin gerçekleşmesidir. Diriliş de, olum-

suza, hiçleşmeye giden yönelimi, yeniden varoluş hedefine doğru çevirme gelişmesi olarak üçüncü bir merhaleyi ve süreci belirler. Tabiatla diriliş, yenilenerek tekrarı, tarihte diriliş, geçmişten hız ve güç alarak, anılara ve özlemlere dayanarak, realiteyi de gözden kaçırmayarak yeni bir tarihî-sosyolojik yapı oluşturmayı, metafizik planda ise bir cezalandırılmanın bitişi, yeni bir mükâfatlandırmanın başlayışı perspektifi içinde, yeni bir dinamizme kavuşmayı ifade eder.

Bozuluş, çöküş, yokoluş ve benzeri değişlerle söylediğimiz, medeniyetlerin başına gelecek olanın bir yüzüdür. Dirilmeme yüzü. Diriliş şansını yitirme, dirilememe. Diriliş imkânına kavuşma hakkını kaybetme.

İslâm Medeniyetinin dününe, bugününe ve yarına bakmak, asıl konu bu, bugünkü İslâm idealistleri için. Diğer konular ve sorunlar, bunun etrafında bir ağ teşkil eder.

Medeniyetimizin geleceğini garantilemek için bugününe ve dününe sürekli olarak bakmak şart. Böylece umutsuzlukları umuda çevirmek, bir kader gibi sanılan engellerin metafizik bir zorunluluk olmayıp tarih kaynaklı olduğunu tesbit etmek mümkün olacaktır. Bu tesbit yapılırca da, günün olumsuzluğa ayarlı ters dinamiğini karşılayacak, doğru, güçlü, yeni ve olumlu tarihî dinamikler keşfetmek imkânı doğacaktır.

Bir devletin yıkılışıyla bir medeniyetin çöküşünü elbet özdeşleştirmek mümkün değildir. Devletler batar çıkar ama medeniyet devam eder. Bu böyle olmakla beraber, bazan, devlet, adeta Dünya devleti

olmuş bir devletse (Osmanlı Devleti gibi), bir an için, insan, onun çöküşünü medeniyetin çöküşüyle özdeşleştirir. Çünkü böylesine büyük bir devlet, medeniyetle içiçedir, onun yüzyıllar içindeki bir gerçekleşimidir. Bu yüzden onun batışı, medeniyetin de çök-müş olduğu kanaatine sürükler insanları. Büyük bir moral çöküntüsü olur. Bundan yararlanan diğer medeniyet yanlıları cesaret bularak, harekete geçerler, darbe yiyen medeniyete daha çok zararlar vermeye bakarlar. Fakat zamanın geçmesiyle, yıkılış ne kadar büyük olursa olsun, medeniyetle devletin çöküşünü özdeşleştirmenin doğru olmadığı fikri doğar. Bu fikir, yeni bir umudu filizlendirir. Henüz bütünüyle istilâcı medeniyetin ruhunu kaplayamadığı kişiler, yeni alternatifler düşünmeye başlarlar. İlk önce, medeniyetin neden adeta ölümcül bir krize girdiği üzerine yorumlar yapılır. Hata nereden kaynaklanıyor? Eksiklik nerededir? Bir çok açılardan düşünceler, tezler ileri sürülecektir tabii olarak. Çünkü Medeniyet hadisesi, çok cepheli, kompleks bir gerçekliktir. Böyle bir tarihî-sosyolojik gerçekliği açıklamak kolay değildir. Körlerin fiili tarifine benzese de, ileri sürülen düşünceler, birleştirilerek ya da bütüncül bir görüşün içinde eritilerek faydalanılacak düşünceleri oluştururlar. Bir nevi, malzeme-düşünceler de diyebiliriz bunlara.

Bir yandan düşünceler dünyasında yeni çıkışlar aranırken, bir yandan da olaylar dünyasında yeni arayışlar sürüp gider. Yeniden doğuş veya diriliş, bu tür başkaldırı veya kıpırdanışlarla mümkün olamayacak denli büyük bir olaydır. Çok cepheli bir oluşturma bu geleceğin medeniyet dirilişi. Bunun için, ace-

leyle girişilen hareketler, ezilmeyle neticelenir, büyük bir umutsuzluğa sebep olur. Onun için böyle ferdi ya da hizip çıkışları yanlış hareketlerdir.

Bu tür hareketlerin ötesinde, önlenmesi mümkün olmayan ve neticesinin nereye varacağı da bilinmeyen bir takım toplumsal ya da siyasi hareketler de olup gidecektir tabii.

Bu hareketler de bir çok seriler teşkil ederler. Şeyh Şamil'in hareketi, Cezayirli Abdülkadir'in hareketi, Sudanlı Mehdi'nin hareketi, bir çok Asya ve Afrika İslâm ülkelerinin istiklâl hareketleri bir kategori teşkil ederken, İslâm Âleminin bir çok yerinde bir düşünce-eylem ekolü gibi doğmuş hareketler de bir başka kategori teşkil ederler.

MEDENİYETİMİZİN BÜYÜK KRİZİ

II

İslâm medeniyeti, her medeniyet gibi, krizlerle sarsılma kaderini yaşayacaktır. Her insan gibi. Nasıl, bir mü'min için, iman konusunda bile, bir kere mü'min olmakla, sürekli bir güven garantisi verilmemişse, hiç bir toplum ve hiç bir medeniyete (isterse o medeniyet mü'min medeniyeti olsun) sürekli olarak aynı durumda kalma güvenliği tanınmamıştır. Her insan, her toplum, her medeniyet, kendi inanç ve güvenini kendisi sağlamak zorundadır. Bu dünyada, küfürle iman arasında, gerçekte yalan arasında, güzelle çirkin arasında, iyiyle kötü arasında bir yarış vardır. Adeta, eşit şartlarda. Bu, savaşın ve yarışın ciddiliğinin samimiliğinin şanındandır. İnsan kendi emeğiyle koruyacaktır imanını bile. Bir toplum ve medeniyet de, neye sahipse, büyük bir çaba göstererek onu koruyacaktır. Böylece başlangıçta bir **veri**, **armağan** da olsa, o, bir çabayla korunduğu, bu uğurda az zahmet çekilmediği için sonuçta **kazanılmış** bir değerler toplamı alacaktır. Emek ve çaba, onu, bizim, kendimizin yapmıştır. O değer gök-

ten yere inmiş, ya da denizin dibinden çıkarılıp evimizin köşesindeki yerini almıştır. Kendimizden bir şeyler katılmıştır ona, yabancılığı gitmiştir; bizim olmuştur o. Zahmetsiz kazanılanın değeri bilinmez. İşte, bu hikmetledir ki, bu pürüzlü dünyada, her insanın, her toplumun ve her medeniyetin, kendisini sürekli olarak gözetlemesi, savunması bir yaşama şartı olmuş, bundan, hakikatların hakikatı olan İslâm medeniyeti de istisna edilmemiştir. Savaşma şa-nından mahrum bırakılmamıştır o.

Mutlak hakikatın sistemi olan din de, bütün sistemler gibi, bir ilerleme ve gelişme kuralına uymak, tarihî-sosyoljik şartlarda ve çevrede yaşamak ve görünmek zaruretine tâbi tutulmuştur. Medeniyet de dinin en uzağa ulaşan halesi olarak, evleviyetle, bu şartlarla hallihamur olmak zorundadır. O sebepledir ki, her medeniyetin kaderi olan, tarihî zaruretlere, sağlam, dayanıklı ve güçlü olduğu kadar, nazik, zarif, lâtif ve duyarlıklı olan İslâm medeniyeti için de söz konusudur, söz konusu olmuştur ve hep olacaktır.

Medeniyetler bilimini yapmak kolay değildir. Bin bir sebep ve şart işin içine karıştığı için Medeniyet tarihçileri ve filozofları, bu şartları soyutlayarak, bir iki sebep veya şarttan hareketle bir takım genel kurallar ortaya koymuşlardır ki, her zaman tartışılabilir sonuçlardır bunlar. Medeniyetlerin doğup büyü-düklerini ve öldüklerini söylemişlerdir, insana ben-zetmek suretiyle. Medeniyetlerin yorulduğunu öne sürmüşlerdir. Medeniyetlerin örgütlenme yollarının şartlar değiştiği için çözüldüğünü, ama, ruhunun, ya da etkinliklerinin sürüp gittiğini iddia etmişler, hat-

ta bu konuda tartışmalar yapmışlardır. Bütün bu düşünceler, dikkate değer ve faydalanılacak çalışmaların ve araştırmaların sonucu olmakla birlikte, bunların her medeniyetin sui generis bir yanının bulunduğu da göz önünde tutularak mutlak gerçeklikler gibi düşünülemezler gayet tabiidir. Bir insanın ölümü ile bir medeniyetin ölümünü aynı kesinlikle benzeştirmek kolay değildir. Ölen bir insanın artık dirilişi öte dünyaya kalmışken, ölüm sularına ermiş gibi gözüken bir medeniyetin yeniden açılımlar yaparak dirilişini gerçekleştirdiği tarihin kaydettiği hakikatlerdendir. İnsan iradesi, çalışması, heyecanlar, zihin gelişmeleri, ahlâk ve öğreti mucizeleri, bu dirilişin kaderden gelen ışık yansımaları gibidir. Bir ağacın gövdesi bile nice hasta yumruları taşır ama içindeki mukavemetle de hayatını sürdürür durur. Toplumlar ve medeniyetler de hemen ölmezler. Direniş, vakit kazandırır onlara. Bu kazanılan vakte yeni bir diriliş başlarsa, kötü talih, tersine dönmüş demektir.

İslâm medeniyeti, irili ufaklı bir çok bunalımdan geçerek, bugüne, en büyük bunalım çağına geldi. Önce, peygamberimizin vefatı ufak çapta bir bunalım doğurmuştu; dinden dönenler ve yalancı peygamberlerin zuhuru. Ancak, Halifenin ve Sahabenin üstün idare ve önlemleriyle, bu bunalım, kısa zamanda, büyük ve tesirli bir bunalıma dönüşmeden söndürülmüş oldu. Bu, bir nevi medeniyetimizin ilk ciddi sınavıydı.

İkinci ve daha büyük bunalım, Hz. Osman'ın şehadetiyle başlayıp Sıffin savaşıyla tırmanan siyasî bunalımdır. Devlet başını seçme bunalımı. Hilâfet

problemi. O anda dünyaya hakim olan babadan oğula geçme, yani hanedan sistemi, nihayet müslümanları de etkilemiş, ilk halifelerin bir nevi seçilerek gelmesi usûlünü tehdit eder olmuştu. Eğer, hilâfet babadan oğula geçerse, bu kimin olacaktı? Uzun süren çatışmalar ve trajediye batık kavgalardan sonra, Emeviler'in hakim olmasıyla, tarihî-sosyolojik şartların, akıl ve sevgiye üstün geldiği görüldü. Bu bunalım da, üst kademedede cereyan etti. Halkın inancı, yaşantısı, aynen sürüyordu. İslâm sınırları ve medeniyeti hızla gelişti, duraksamadı. Ancak, yine de, bu bunalımdan, İslâm Camiası onulmaz bir yara aldı: Şiiliğin, doğuşu olmasa bile varlığını kesinleştirmesi ve süreklilendirmesi buradan başladı.

Üçüncü büyük bunalım, zihnî ve fikrî bunalımdır. İslâm medeniyeti, hızla gelişip dünya çapında bir medeniyet olunca, eski yunan felsefesi ile İslâm dünya görüşü bir cephedeki gibi karşı karşıya gelmiş oldu. Yunan felsefesinden etkilenen bilginler, hakimler onun etkisinde bir felsefe akımı doğurdular. Bu akım, bilim ve felsefe açısından aşırılıklara gidince, İslâm inanç ve yaşantısı, yeni sorunlar ve sorular karşısında kaldı. İslâm uygarlığının bu döneminde, entellektüellerin zihnî bunalımıyla karşılaşıyoruz. Yunan felsefesi, İslâmı yozlaştıracak mıydı? Bu bunalım da, bir taraftan Gazali'nin ve izleyicisi bilginlerin, öte yandan da, Muhyiddin-i Arabi yolu ve öbür sûfilik akımlarının çıkmasıyla çözümlendi. İslâm, Yunan medeniyetinden gelen bir çok düşünce ve bilim çalışmasını yapısında eritti. Bu bunalım, İslâm entellektüelleri arasında, zengin bir zihin açılımına sebep oldu. Bilim, felsefe ve tasavvuf

alanında İslâmi literatür dünya çapındaki büyük boyutlarına vardı. “Din bilimlerinin dirilişi” adlı eseriyle Gazali, İslâmın öbür medeniyetler karşısında yenilmez olduğunu gösterdi. O, dış ile için, akıl ile naklin, tasavvuf ile şeriatın altın sentezini yaparak, yorumuyla İslâmın sui generis yapısını bir kez daha olanca açıklığıyla ortaya koydu. Böylece, İslâm medeniyeti, tarihte öbür medeniyetlerin yanında ve üstünde yerini aldı. Gazali’den ve Muhyiddin-i Arabî’den önce ve sonra gelen sayısız bilgin ve mutasavvıf, Medeniyetimizi eşsiz güzelliği, doğruluğu ve iyiliğiyle gerçekleştirdiler, onun serpilip büyümesini sağladılar.

İslâm Medeniyeti, bir kez de dışarıdan saldırılara uğrayarak büyük tehlike ile karşı karşıya kaldı. Endülüsün parçalanmasının arkasından, Batılıların saldırısına uğraması ve İslâm Merkez Bölgesi’nin de, doğudan Moğolların, batıdan Haçlıların akın ve saldırısına uğraması, İslâm dünyası için bir ölüm kalım dönemi oldu. Haçlı saldırı ve katliamlarına kahramanca direnen İslâm ülkeleri, ardından Moğolların korkunç istilâsı altında ezildi. Her şey sona ermiş gibiydi. Fakat, Arabistan’ın coğrafi şartlar gereği korunması, Mısır’da, Haçlı ve Moğol akınlarının durdurulması ve en çok da Anadolu’nun büyük ruh gücüyle direnişinin Moğolları içten değiştirmesi, İslâm kültürünün bir kez daha büyüklüğünü göstermesi, Yunus Emre, Mevlâna, Hacı Bektaş, Hacı Bayramların sökün edip gelişi, bu seferki büyük bunalımı da atlatmamıza neden oldu. Yeni bir yeni doğuş, çiçekleniş oldu. Fatih rönesansı, doğuda Babür rönesansı İslâm dünyasının o günkü şartlarda dirilişini ger-

çekleştirdi. Bir kez daha İslâm Medeniyetinin nice sağlam olduğu anlaşıldı. Moğollar müslüman oldular: Hristiyanlar da İslâm'dan etkilenip kendilerine çeki düzen vermeye başladılar. İslâm Medeniyeti de bu kez Osmanlı açılımını yaparak kendini ve tarihi yeniledi.

MEDENİYETİMİZİN BÜYÜK KRİZİ

III

Moğol ve Haçlı akınları, İslâm dünyasını yaktı yıktı. Bir sel baskını gibi, bir deprem gibi, tabîî ya da semavî bir afet gibi büyük bir tahribat yaptı. Ancak yine de, fikir, kültür, medeniyet ve maneviyat üstünlüğü müslümanlarda olduğu için, neticede, İslâm Dünyası kendini derledi toparladı. Zararlar az çok telâfi edildi. Yeni dönem başladı. Fatih ve Babür yenidoğuşları yaşandı. Belki bazı yıkıntılar hiç yerine getirilemedi. Timur, belki de İslâm dünyasını toparlayayım derken daha çok yıkımlara sebep oldu. Timur'un yıkımı, tümüyle onarılamadı. Fakat, bütün bunlara rağmen, değil mi ki, Ortadoğu'da Osmanlı Devleti yeniden gelişerek hızla dünyanın en büyük devleti haline geldi, bütün bu yıkımlar Medeniyetimizi ortadan kaldırma amaçlarına ulaşamadılar demek mümkün. Daha uzun bir süre medeniyetimizin çiçeklenişini gördük.

Osmanlı Devleti, doğudan, kuzeyden ve batıdan sürekli saldırılara karşı koymak zorundaydı. Bu, asırlar içinde, insan unsurunda yeter sayıda kalabil-

meyi güçleştiriyordu. Savunma ve savaş giderleri büyük miktar tutuyordu. Ruslar, Avrupalılar süreklile arttılar. Nüfus açısından büyük sayılara vardılar. Osmanlı Devleti, 17. yüzyıldan sonra savunma durumuna geçti. Avrupalılar, denizlere açıldılar, deniz aşırı ülkeleri zaptettiler. Oraların zenginliğini Avrupa'ya taşıdılar. Avrupa, refah içinde, bilim ve sanat gücünü arttırdı. Nüfusu çoğaldı. Orduları büyüdü. Güven içinde yaşıyorlardı. Teknolojide de ilerleyerek müslümanları sıkıştırmaya başladılar. İslâm ülkelerini okyanuslardan bir kısıkaç içine almışlardı. Onlar sıkıştırdıkça Osmanlı savunma giderleri arttı. Ülke fakirleşti. Nüfus gereğince artmadı. Yenilgiler içte bunalımlar doğurdu. Hep siyasî çözümler arandı. Suç, hep şahıslara yüklendi. Hizipler ve şahıslararası kavga, ülkeyi içten çökertti. Dıştan düşman sürekli olarak koparttı bir parçasını ülkenin. Birinci Dünya Savaşı'na kadar böyle gitti. Birinci Dünya Savaşı sonunda, biricik ciddi İslâm devleti olan Osmanlı Devleti de yıkıldı. Ülke paramparça olup emperyalistlerce yağmalandı.

Bu çöküşün sürdüğü iki yüz yıl, önce yönetimde, daha sonra aydınlar arasında, en sonra da halk içinde medeniyetimiz hakkında şüphe ve tereddütlere sebep oldu. Bu, giderek bir ruh bunalımı şeklini aldı. Artık, kriz, medeniyetimiz için, büyük bir krizdi. Daha öncekiler gibi sadece üst tabakayı, yöneticileri ya da bilim adamlarını ilgilendiren bir bunalım değildi; her kademedede ve her mevzuda, medeniyetimizi dış dış ısıran, kemiren, yok etmek isteyen bir kriz. En geniş, en derin, en köklü krizdi bu. Ölüm kalım krizi. Bugün İslâm dünyası bu krizi yaşıyor. Bu krizi kabul

etmeyip, müslümanlar, namazlarını kılsınlar, oruçlarını tutsunlar, kötülüklerden kaçınsınlar, herşey düzelir zannında bulunup kitleleri böylece oyalayanlar, bilerek ya da bilmeyerek, müslümanlara büyük kötülükte bulunuyorlar. Onlara zaman kaybettiriyorlar. Bilmiyorlar ki, namaz kılmak, oruç tutmak, iyilikleri işleyip kötülüklerden kaçınmak da, önce, bir şuur kazanmak, bir ideal edinmek, bir ortam hazırlamak sonucunda kabildir. O zaman hakkıyla yaşanır din ve bu yaşayış sürekli olur. Yoksa, zaten, çöküş, ibadetleri yapan bir halk varken oldu. İnançların güçlenmesi ve İslâm yaşantısının geri gelmesi, ancak ve ancak, aydınların öncülüğüyle ve örgütlenişiyle, ruhun dirilişiyle, medeniyetin her cephede, inanç, ahlâk, estetik ve bilim yaşayışına kadar bütün boyutlarıyla yeniden canlanması suretiyle mümkün ve kalıcı olacaktır. Temel tez, MEDENİYET TEZİ'dir. Kimse medeniyet tezinin karşısına başka tez çıkarmasın. İmanı ve İslâmı kimse medeniyet tezinin karşısına çıkarmasın. Çünkü: söylediğimiz Medeniyet, zaten iman ve İslâm medeniyetidir. İman ve İslâm bu medeniyetin merkezi, çekirdeği, tohumudur. İslâm Medeniyeti, iman çekirdeğinin, gökleri kaplayacak dalanma ve budaklanmaya varmış ağacıdır. Kim bu ağacın karşısına tohumu çıkarırsa gülünç olur. Çünkü: Bu ağaç, o tohumun serpilip gelişmiş halidir. Tohum ağacı doğurdu, ama ağaç da tohumun hayat garantisidir. Binlerce tohum serpecek ve onun geleceğini sağlayacaktır. Tohum gelişmesin, ağaç olmasın demek, o tohumu ölüme mahkûm etmek demektir.

Tasavvuf, sûfilik, dinin en metafizik derinliklerini yoklamaktır, yoksa dinin tarihî-sosyolojik yapısını

inkâr ve reddetmek değildir. Tam tersine onu garanti altına almak, onun toprağa kök salmasını, semalara ulaşmasını dilemek demektir. Öyle olmasaydı, Anadolu'nun fethinde de, İstanbul'un fethinde de, ön planda horasan erenleri dediğimiz dervişler bulunmazlar, canlarını bu medeniyetin yayılıp gelişmesi için sebil etmezlerdi. Dinimizde veli, rahip değildir. İnziva, bir araçtır, belli bir süreyle sınırlıdır. Amaç değildir. Ermişlik, topluma, Allah yolunda hizmet etmek demektir. Erenler, cihadın her türlüşünde, hem cephe savaşında, hem kültür ve medeniyet savaşında en önde olmuş, bunu görev bilmiş şuur ve ahlâk kahramanlarıdır.

Büyük kriz, ruhumuzun en derinden sarsılışı, medeniyetimizin en temelden sallanışıdır. Önce bunu kabul etmemiz gerekir. Bunu kabul etmedikçe, yapılacak çıkışlar hep sathî kalacak ve sonunda akamete uğrayacaktır. Nitekim, son iki yüz yıllık İslâmın yaşama mücadelesine baktığımızda, gördüğümüz manzara şudur. Herkes basit bir yorumla, meselenin bir ucundan tutmak istemiş ve sonuç alınmayan davranışlarla çoğu kez hüsrana uğramıştır. Bazı zarurî veya mecburî çıkışlar bunun dışındadır. Bu, yenilgiyle bitse bile, tarihte örnek olma açısından alkışlanacak bir şeydir. İmam Şamil'in savaşı gibi. Oranın şartları bundan ötesini yapmaya imkân vermiyordu. Ama, İslâm âleminin her yerinde ve her zamanda sadece siyasi çıkış yapmak, sadece bilim alanında kalmak diye bir şey söylenemez. Sadece kişi inancı ve ameli alanında kalmak, sadece tarikat faaliyeti yapmak, ve hele hele; şu bu şahsın adıyla hareketi sınırlamak, içinde bulunduğumuz büyük

krizin derinliğini, genişliğini, büyüklüğünü anlamamak ve onu çok hafife almaktır. Oysa İslâm tarihinin en büyük, en ciddi, en kapsamlı bunalımını yaşıyoruz. Gerçeği görmeliyiz; başımızı devekuşu gibi kuma gömmemeliyiz. Kendimizi kandırmamalıyız. Krizi ciddiye alıp, en derin, en geniş anlamıyla çerçevelmeli ve ona göre çare aramalıyız. Kriz büyüktür diye umutsuzluğa da düşmemeliyiz. Yol, Tanrı'nın yoludur. Bunalım bir sınavdır. Sınav ne kadar büyük olursa olsun, mü'min, onun üstesinden gelecektir. Yeter ki, meseleyi ciddiye alsın, hakiki boyutlarıyla idrak edip beyninin, ruhunun ve iradesinin en geniş gücüyle çözüm arasın. Ve o çözümü azimle uygulasin. O zaman, varılacak sonuç, sınavla aynı oranda büyük olacaktır. Nasıl geçmiş zamanlardaki bunalımlardan sonra, İslâm Medeniyeti, yeni açılımlar ve çiçeklenişler, yenidoğuşlar ve dirilişler yaşamışsa, bu en büyük krizi yendiği zaman da, en büyük bir açılım, çiçekleniş ve dirilişine yeniden kavuşmuş olacaktır.

MEDENİYETİMİZİN BÜYÜK KRİZİ

IV

Medeniyetimizin büyük ve köklü bir kriz içinde olduğunu söylüyoruz. Ve bunu görmezlikten gelemeyeceğimizi, ufak tefek düzeltmelerle bu krizi atlatabileceğimizi, karşısında bulunduğumuz problemleri savsaklayamayacağımızı, geçiştiremeyeceğimizi sözümüze ekliyoruz. Öyleyse bu kriz nedir acaba? Krizin sebebi nedir? Boyutları nelerdir? Eni, boyu, derinliği?

Gemi iskeleden hareket ettiğinde dalgınsanız, geminin yerinde durduğunu, iskelenin çekip bir yana gittiğini sanırsınız bir an için. Hareket, nisbî bir kavramdır. Sabit bir noktaya göre bir hareket söz konusu olabilir. Bu, fizikte böyle olduğu gibi, tarihî-sosyolojik olay ve durumlarda, gerçekliklerde de böyledir.

Genel ve yaygın kanaat şudur: Avrupa ilerledi, biz geriledik; o yüzden medeniyetimiz çöktü. Hatta bu inançta olanlar, medeniyetimizin bir daha dirilemez bir biçimde öldüğü saplantısı içindedirler. Buna inandırılmışlardır, daha doğrusu kandırılmışlardır.

Artık ne yapsanız, aksini kabul ettiremezsiniz böylelerine. Bu yüzdendir ki, bu gibi insanlar, artık kendi medeniyetimizi unutmamızı ve Avrupa Medeniyetine adapte olmamız gerektiğini savunurlar. Onlara göre tek çare budur; bundan başka yaşama imkânı, hayat çözümü yoktur bizim için. “Neresini düzelteyim?” denecek kadar çok yanlı bir yanlışlıklar ahtapotudur bu.

Önce, şunu söylemek gerekiyor: İslâm âlemi, Osmanlı devleti gerilemedi, yavaş yavaş ilerledi. Ama, Avrupa, teknik alanda dev adımlar attı. Bu sebeple ona nisbetle geri kalmış göründü. Yoksa, 17. yüzyıl, 16. yüzyıla, 18. yüzyıl da 17. yüzyıla göre Osmanlıların her alanda ilerleme yüzyıllarıdır. Yükselme, duraklama ve gerileme diye Osmanlı tarihini üçe bölme, yanlış bir yorumun verimidir. Osmanlı Devleti, kuruluşundan 19. milâdî yüzyıl başına kadar, baştan hızlı, sonra daha yavaş bir ilerleme içindedir. Duraklama ve gerileme diye bir dönem yoktur. Yükselme, ilerleyip olgunlaşma ve sonra da çökme diye değişimleri yorumlamak ve isimlendirmek belki daha doğru olacaktır. İlerlemek, sadece toprak kazanmak ve gerilemek de, toprak yitirmekle açıklanamaz ve sınırlandırılmaz. Medeniyet, toplu olarak ilerlemiş, incelmış, gelişmiştir Osmanlı Devleti’nde. Hatta 19. yüzyıl ve 20. yüzyıldaki Osmanlı toplumuna baktığımızda, son derece medenî bir toplumla karşılaşırız. Dindar, merhametli, ahlâklı, fedakâr, feragatkâr, alçakgönüllü, nazik, ince ve zarif, bilgili ve irfan sahibi bir halktır bu halk. Zabıta suçu asgari dedir. Başka dinden ve ırktan olan insanlara karşı son derece hoşgörülüdür bu halk. Dinler, mezhepler,

ırklar, âdetler meşheri gibidir Osmanlı Devleti. O günün imkânsızlıkları içinde bu koskocaman ülkeler kolleksiyonunu bir avuç insan yönetmektedir. Bu nasıl gerçekleşmiştir? Tek kelimeyle, ileri, büyük, ince İslâm medeniyetiyle. Bugün bütün bu ülkeleri, telsiz, telefon, radyo dalgaları, televizyon, tanklar, füzelerle idare etmeniz, uçaklarla zabtetmeniz mümkün değildir. Çünkü: insanları içten zabteden o manevi medeniyetin kudreti, artık, nâmevcuttur. O medeniyet ki, asla gerilemedi, hep ilerledi. Belki gün geldi fakirleşti, imkânsızlaştı, fakat gerilemedi. O medeniyet radyumun ışık saçışı gibi ışık saçtı hep, içten içe ışıdı. Ama gerilemedi, sönmedi. Ancak, maddî medeniyet alanında, rakibi olan Batı Medeniyeti bir atak yapınca, kendisi de hep ilerlediği halde, nisbî olarak, yani öbürüne nazaran geri kalmış gibi gözüktü.

Öyleyse, birinci kural olarak şunu tesbit edelim: İslâm medeniyeti, onun bir açılımı olan Osmanlı medeniyeti hiç gerilemedi, belli bir tempo ile hep ilerledi. Ancak, teknik alanındaki ilerlemesi, belli bir tarihten sonra Batınıninki kadar hızlı olmadı. Zamanla ara açıldı. Mutlak bir gerileyiş söz konusu olmadı. Hani bazı medeniyet tarihçilerinin ve filozoflarının tezi, (her canlı gibi medeniyetler de doğar, büyür ve ölür) tezi burada geçerli olmadı.

Medeniyetimiz, gerek maddî, gerek manevî alanda ilerledi, hep ilerledi. Coğrafya bilgimiz de giderek arttı, din ilimleri hep korundu, şiir ve musiki devam etti, gelişti. Silâhlar da yavaş yavaş bir gelişme gösterdi. Ama bu ilerleyiş, rakip dünyanın, coğrafya alanında, silâh teknolojisinde yaptığı ilerleme karşı-

sında yeterli olmadı. Aynı yöne giden iki tren düşünelim; ikisi de hızla giderken, biri hızını artırırsa, gerçekte her ikisi de ilerlediği halde, sanki biri geri kalmış gibi olacaktır. Öyle görünecektir gözlere.

O halde her şeyden önce bu önemli yanlış düzeltmek gerek. “Bizim medeniyetimiz geriledi, Avrupa ilerledi” yanlışını. Bu, ister istemez topluma, hele aydınlara bir aşağılık duygusu aşılamakta. Biri ilerledi, biri geriledi demek başka; ikisi de ilerledi, ama biri, belli bir alanda daha çok ilerledi demek daha başkadır.

Bir varsayım yaparak konuyu daha somutlaştırmak mümkündür. Varsayalım ki, Avrupa 17. yüzyıldan sonra denizlere açılmamış ve sanayi devrimini yapmamış olsun; Osmanlı Devleti de tarihteki akışını aynen sürdürmüş olsun. Böyle bir durumda da, Osmanlı Devleti geriledi denilebilir mi? Elbet denemez. Ancak, Avrupa, maddî alanda ve teknik alanda ilerleyince, bunun kaçınılmaz sonucu olarak, aralarında süregelen savaşların talihinin tersine dönüşü görüldü.

Derinliğine bakarsak, Osmanlı Medeniyeti (ki çağının İslâm Medeniyetinden başkası değildir), kendine güvenerek, kendini kendine yeterli görerek, kendi dünyasında yavaş yavaş ilerlerken, Batı dünyası için için kaynamakta, kıskançlık krizleri geçirmekteydi. Osmanlıların ilerleyişi, fetih, aslında kendinin nail olduğu hakikatı başkasına ulaştırmak ve kendi mutluluğunu başkasıyla paylaşmak anlamını taşıdığı halde, Avrupa, öç ateşiyle için için yanıyordu. Osmanlı iyimser ve dost bir bakış taşıyordu. Ama, Avrupa, düşmanlık duygularıyla yüreği dolup taşan bir insanın psikolojisini yansıtıyordu. Osman-

lılar dikkatlerini medeniyetin tüm alanına yaygın tutarken, Avrupalılar bir noktaya teksif ediyorlardı: düşmanı yenmeğe. Düşman Osmanlılardı onların gözünde. Bütün çalışmalar bu noktada yoğunlaştırıldı. Nüfuslarını çoğalttılar. Denizlere açıldılar, coğrafi keşifler yaptılar. Doğrudan gidip toslayarak yıkamadıkları Osmanlıları, çevreden çevreden dolaşarak arkadan vurmak, kısıvrak ve çepeçevre kuşatmak istediler. Kutuplara gittiler. Amerika'da yeni bir nesil, yeni bir toplum türettiler. Afrika güneylerinden dolaştılar. Nice nesilleri kamçılar altında ezerek, onlara insana değil, hayvana bile reva görülmeyecek muamelelerde bulunarak sanayi devrimini gerçekleştirdiler. Osmanlıda ne gördülerse onu geliştirmek suretiyle mal etmek istediler kendilerine. Onlara göre bu bir ölüm kalım savaşıydı. Onlara göre tarih boyunca, hep Doğu ve Batı savaş içindeydi. Pers imparatorluğunu ortadan kaldıran İskender, eski çağlarda, bu savaş Batı'nın zaferiyle bitirmişti. İstanbul'u feth eden Osmanlılarsa bu zaferi Doğu hesabına çevirmişti. Şimdi rövanşı almak lâzımdı. Tekrar Batı kazanmalıydı savaşı.

Batı bu düşüncelerle rönesansını yapıp sanat alanında, maddî planda, teknoloji alanında ilerlemeler yaparken, Osmanlılar, kendi medeniyetlerinin her alanında, yavaş yavaş akan bir ırmak gibi ilerliyorlardı. Bir alanda arayı açan Batı, sonunda Osmanlılara saldırıp onu yendi; ülkelerini parçalayıp istilâ etti. Devletine son verdi.

Osmanlı Devleti'nin çöküşü, bizim için öylesine bir şok oldu ki, medeniyetimiz ve toplumumuz sona erdi sandık. Batı böyle ilân etti ve aydınlarımıza bu-

nu inandırdı. Hâlâ aydınlarımız bu şokun etkisinden uyanamamışlardır.

Oysa, ölen medeniyet değildi. Toplumumuz da, büyük kayıplara rağmen yerinde duruyordu. Fakirleşmiştik, bu yüzden medeniyetimizin gereklerini belki görünür planda yerine getiremiyorduk. Kendimizi derleyip toparlamamız gerekti. O zaman her şeyin bitmediği, yeniden başlayacağı anlaşılacaktı. Fakat, Batı, her başımızı doğrulttuğumuzda, her kendimize gelme girişimimizi sezdiğinde, yeni bir teknik şokla geldi ve biz yine kendimizi kaybettik. Dıştan gelen kriz, zamanla içe işledi, ruhumuzu kapladı ve büyük bir kriz oldu. Şimdi de, batı içten, kültürümüzü yok etme çabasında. Örneğin, televizyon, ailelerin içine girmiş bir batı ajanı olarak fonksiyonunu icra ediyor.

Bütün bunlara rağmen, ümitsizliğe gerek yok. Allah'ın planı, insanların planını her zaman aşmış ve yok etmiştir. Allah'ın takdiri, insanların hilelerini çökertmiştir. Buna güvenerek savaşımızı sürdüreceğiz. Kültürümüzün ve medeniyetimizin yeniden doğuşuna çalışacağız. Ve onun doğuşunu ve dirilişini göreceğiz. Batılıların bütün planları sonuçta kendi aleyhlerine dönecektir. Bu yüzyılın başında, üstünde güneş batmayan bir imparatorluk olan ve bin yıl daha en ufak bir kayba uğramadan gidecek gibi görünen İngiliz İmparatorluğu'nun, iki cihan harbinde de zafer kazandığı halde, bugün yerinde yeller esiyor. Amerika ve Rusya da kendi rakiplerini kendi elleriyle yetiştiriyorlar: Hint ve Çin. Gelecek zaman, çok büyük olaylara gebe. Umutsuzluğa yer yoktur; yeter ki çalışalım. İslâm medeniyeti yeniden en büyük parlaklıkla parlayacaktır.

MEDENİYETİMİZİN BÜYÜK KRİZİ

V

Batı ruhu, analizcidir, Doğu ruhunun sentezci oluşuna karşılık. Doğulu, inandığı hakikatın bir sır gibi ruhta en değerli bir hazine olarak saklanmasını ister. Onu ortaya çıkarmak, onu bakışlara sunmak, bir parça onu örselemek, yozlaştırmak, bozmak demek olur ona göre. O yüzden, zekâ, sıçırarak, bazı tabiatüstü güçlerle de donanarak, en yukarı çıkmalı sentez merdivenleriyle. Yoksa, yukarıyı aşağı indirmek, bir nevi onun mahremiyetine ve bekâretine hâlel getirmek demek olacaktır doğulu nazarında. Batılı ise, karşısında bulunduğu her durumu bir veri gibi görmez, onu doğulu gibi tümüyle idrâk edip sindirmeyi düşünmez. Ona göre, her idrâk, bir problemin, bir sorunun insana ulaşması demektir. Her soru, her problem, bir muamma, bir bulmacadır. Batı sfenksi, doğu sfenksinden farklıdır bu yüzden. Batı sfenski, bir matematik problemi gibi bilinmeyenler yumağıdır. Onu bilinenlerle çözümlemek gereklidir. Önce bilinenleri elde etmek, sonra sorunun her bilinmeyenini bilineye indirgemek için, yavaş yavaş,

metotlu bir şekilde, bir sistem çerçevesinde akılla tahlil etmek icap eder. Çözme bittikten sonra, bu kez yine akılla o problem sentezlendirilir. Analizlerden sonra senteze gitmek: Batı ruhu bunu ister, bununla tatmin olur. Çünkü: o, her şeyi sonunda (ben)ine malletmek amacını güder. (Ben)ine mal olmayan, yok demektir onun için. Ya da yabancısıdır, düşmandır ona. Batılı onu kendine maledinceye kadar rahat etmez, onu benimseyemez.

Doğulu ruh ise, (ben)ini bütüne kattığı derecede mutlu olacaktır. O, her var olanda bir sfenks yüzü bulmakta. Eşya, tüm brüt sfenkslerden ibarettir sanki ona göre. Sfenks ise, bir nevi sfenksler sfenksi, saf sfenkstir. Tüm olarak kavranır karşımızda olan. Ona katılırız, onu yaşarız. Tahlil, sentezin içinde, görünmez katlarındadır. Onu açıklamak, mekanizmayı bozacaktır. Naziktir doku, bir mantarın katları gibi, dokunursanız katlar birbirine girer, yaylar bozulur; kelebeğin kanatları gibi dökülür, solar parçaları.

İslâm ruhu, genellikle sanıldığı gibi, doğu ruhuy-la özdeş değildir. Batı ruhuyla da özdeş olmadığı gibi. Tek yanlı, ne sırf sentezci, ne de sırf analizcidir. Belki bu iki ruhun da üstünde, sentezi ve analizi de yapısında bulunduran bir başka düzeydedir. Mutlaktan yola çıkar, sonra kimi yerde sentez, kimi yerde analizle, Tanrı bağıışı gerçeği dünya realitesine uygular. Kimi zaman Batının aşırı tahlilciliğine karşılık, Doğu sentezciliğini, mistisizmini fazlasıyla yüklenmiş görünür. Tasavvuf, hep sanıl 'ğ'ı gibi Doğudan gelmemiştir İslâma. Tasavvufun ruhu, İslâm'dan, İslâm'ın özünden ve cevherinden fişkırılmış-

tır. Ona vücut ve hayat imkânı veren, Kur'an-ı Kerim ve Peygamberin iç hayatıdır. Ancak bu ruh, doğuya gitmiş, orada (Maveraünnehirde) doğu ruhunun sentezci, mistik taraflarıyla karşılaşmış, onu bir usûl malzemeleri manzumesi gibi kullanmış, tekrar, öz ülkesine bu gelişkin, manevi zırlara bürülü olarak dönmüştür. Nitekim İspanya'da da Batı ruhunun analizciliğini, dışa dönüklüğünü sistemleştirme düşünceleri, İslâmın bilim potasında bu mizaçla karışmış öz maden eriyiğini dondurma suretiyle oluşturulmuşlardır. Ama, Batı, sonunda inat ve ısrarıyla, İslâm'ın Batı'daki uzanışı olan Endülüs'ü yok etmeyi ölüm kalım meselesi saymış ve bu emelini sonunda gerçekleştirmeyi başarmıştır. Orta Avrupa'ya Sicilya ve İtalya'dan sızmayı başaran İslâmsa, yine, batılıların acımasız yok etme gelenekleriyle ordan atılmasaydı, bir de İslâm'ın analizci ruh ortamındaki devletini ve onun geliştirdiği İslâm medeniyeti varyasyonunu müşahade etmiş olacaktık. İlerde, Avrupa'da bir ülke müslüman olursa, yine, bu ruhun bir tezahürü, ister istemez bu kez de İslâm toplumu görünüşüyle ortaya çıkacaktır. Bu da normaldir. Nihayet, öz, cevher değişmiyor, ama dışavurumda, mizaçlardan, ruh özelliklerinden bir yansıma oluyor. Bir sınır vardır, o sınır korununcaya kadar, bu renk yansıtma kabul edilebilir. Ama sınır aşılsa, yozlaşma başlamış demektir. Epiktetos'un dediği gibi, "sınırı aşan için sınır yoktur."

Nitekim, materyalizme ve aşırı hazcılığa kayan yanıla Endülüs, İslâm ruhunun harika bir tecellisi olduğu halde, yaşamını lekeledi ve trajik bir şekilde son buldu. Önce Batı ruhu sızdı onun içine; daha

sonra batı gelip, bütün zulüm ruhuyla onu yoketti. Maverâünnehir medeniyetinde de, doğu ruhunun sızması sonucu, hayat, aşırılığıyla bulanmış, Moğol dalgalarının önünde, bu medeniyet harikası şehirler, toplu hareket etmemenin cezasını çok ağır bir şekilde ödemişler, adeta silinip süpürülmüşlerdir. Endülüs de, Maverâünnehir de (Timur'un ora hesabına her tarafı kasıp kavurmasıyla kısa süren son bir şaşaa görünümünden sonra) bir daha asla dirilmemişlerdir.

Osmanlı Medeniyetinde ise, doğu ruhuyla batı ruhu adeta hep savaşmış, fakat, onların üstündeki İslâm ruhu hep hakim kaldığı için toplumu zaman zaman sarsan bu med ve cezir, temellere inememiş ve devlet, medeniyet ve toplum ayakta durabilmiştir. Ancak, milâdî 20. yüzyıldadır ki, Batı ruhunun iç tahribatı, zakkum yemişini vermiş, bunu bilen Batı, dıştan da çepeçevre darbeler indirerek Osmanlı Devletini yıkmış, çökertmiş, ülkesini paramparça etmiştir. Şimdi de, medeniyetini ve ruhunu imha girişimindedir. Endülüs gibi, Maverâünnehir gibi, İslâm ülkelerinin merkezi olan Anadolu, Elcezire (Irak-Suriye), Arabistan, Mısır ve Filistin'den meydana gelen ana ülkeyi de bir daha dirilmemesine İslâm'dan tecrit etmeye çalışıyor. Bunun için de, tecavüzünü en son noktaya, iman noktasına kadar uzatma cesaretini, küstahlığını göstermiştir.

İşte bu korkunç saldırıdan bunalan, fakat yine de umudunu yitirmeyen şair:

*Ruhum benim oldukça bu imanla beraber
Üç yüz sene, dört yüz sene, beş yüz sene bekler*

diyerek, uzun vâdedeki kurtuluşun hasretiyle yanmıştır. Buna karşılık, bir öbürü, henüz savaş devam ettiğinden, “nasıl bekleyeceksin?” diye sorup, düşüşün gelip “dine dayandığını”, o zaman müslümanların “birden uyandığını” coşkuyla söyler ve arkasından ilâve eder:

*Doğacaktır sana vâdettiği günler Hakkın
Kimbilir belki yarın belki yarından da yakın.*

Hakikatsa, bu ikisinin ortası olsa gerek. Hakkın vâdi gerçektir, şartlar yerine gelince, şaşmaz bir kanunla ortaya çıkar; şartlar bugün yerine gelirse, kurtuluş yarına da kalmaz, yarından da yakın bir vâdede gerçekleşir. Bu, elbet, herkeslerce temenni edilir. Ama yine de yiğitlikle, heyecanla elde edilen ilk tepeler, hedefin bütünü değildir. Umulur ki, kurtuluş, üç yüz sene, dört yüz sene ve beş yüz sene ötelere kalmaz. Zaten şair de, verdiği bu süreyle, direncinin gücünü, şuurunun dayanıklılığını anlatmak istemiştir, yoksa kurtuluşa vâde biçmiş değildir.

Batının Doğuyu, ta ruhundan etkilemeye devam ettiği bir çağda yaşıyoruz. Bu açıkça görünen bir durum. Ama, bir de, su altından, derinlerden giden bir akış, bir akıntı var ki, bu Batı ruhunun etkiliyeyim derken etkilenişi olmaktadır. Doğu, ayrımcılığa, çözülmeye, çözümcülüğe doğru giderken, Batının da, önce yavaş, sonra hızlı bir şekilde, bireşimciliğe (sentezciliğe) gereksinim duyması, özenmesi ve imrenmesi mümkündür. Gidiş o yöne doğrudur. İki ruhun tekrar buluşacağı, ya da sürtüşeceği yerde, İslâm için gün yeniden doğacaktır. İslâm, ilâhî, mucizevi bir kartal gibi, kanatlarıyla örtme fırsatını ya-

kalayacaktır bu iki ruhu o gün. İşte, o gün, bu fırsatı değerlendirebilmek için, şimdiden o günü görmek, onun cezbesiyle, aşkıyla hazırlanmak, ve o gün geldiğinde hazır olmak gerekmektedir.

Ne mutlu bunu idrâk edenlere. Ve zamanı ona göre değerlendirebilenlere.

Ve ne yazık, zamanı boş umutlarla, hayaller ve fantezilerle kaybedenlere!

MEDENİYETİMİZİN BÜYÜK KRİZİ

VI

İslâm'da devletle medeniyetin ilişkisi, sağlık ve kriz dönemlerinin durumlarını tesbitte önemli bir ölçü olarak düşünülebilir. İslâm'da devletle medeniyeti özdeşleştirmemiz mümkün değilse de, bu ikisini birbirinden ayırıp koparmamız da mümkün değildir. Bir başka deyişle, devlet İslâm medeniyetinin büyük dayanağı, desteği, eşsiz meyvesi ve devamının en büyük garantisi, medeniyet de, devletin varoluş sebebi, hikmet kaynağı, yaşama kuvveti, üzerine oturduğu kaidedir. Şu yirminci yüzyıldadır ki, devletle İslâm medeniyetini, hatta İslâmı birbirinden koparma denemeleri yapılmıştır ve yapılmaktadır. Ama başarıya ulaşamamışlardır bunu yapmak isteyenler. Bir çok bakımdan, başarısızlık söz konusudur. İslâm'dan ve medeniyetinden kopmuş, halkı müslüman devletler, bunalımlı örnekleriyle hiç de iç açıcı bir görünümde olmamışlardır. Bunlar ne batılı, ne de Avrupalı olabilmişler, ne de müslüman bir devlet olarak kalabilmişlerdir. İki cami arasındaki binamaz denecek derecede sarhoş ve sarsak olanlarının yanında, sözde

kararlı olanları bile, sonuç olarak gelecekte yaşayabilecek bir güven vermiyorlar. Kimileri, sözde din ve devleti birbirinden ayırmış; ama, gerçekte, dini baskı altında tutmakta ve bir cemaatleşmeye bile engel olmakta bir mahzur görmemekte. Kimileri de sözde sosyalizmleri ile İslâmı birleştirdiği inancı içinde, İslâmı da, sosyalizmi de anlamadığını sergilediğinin farkında bile olmuyor. Batının baskısı ve propagandası sonucunda aydınlar tabakasının etkilenip gerçekleştirdiği bu denemeler, öyle görünüyor ki, 21. milâdî yüzyılın ortasına kadar ömürlerini uzatamayacaklardır. 21. yüzyıl, İslâmın ölüm kalım savaşı olacak, zafer kazandığı yerlerde, kendi gerçek toplumunu ve onun kaçınılmaz sonucu olarak devletini kuracak, eğer savaşı kaybettiği yerler olursa (Allah göstermesin), oralarda da artık hemen hemen İslâmın nam ve nişanı kalmayacaktır. İkisi arası bütün deneme ve tavizli çözümler yaşayamayacaktır; bunlar ölmeye mahkûmdur. İslâmı bütün ruh ve gücünden mahrum ettikten sonra, onun budanmış bir şekilde yaşayacağını sanmak, tarih ve medeniyet hakkında hiç bir fikri olmayanların boş düşüncelerinden başka bir şey değildir. 21. milâdî yüzyılda laiklik de yaşayamayacaktır. Her toplumun kendine göre mensup olduğu bir din vardır. Bu dinlerde bir gelişim ya da değişim olursa, bu, dıştan yapılan müdahaleler sonucu değil, ancak içten, kendi yapısından doğan bir takım oluşumların sonucunda gerçekleşir.

Katolik reformunu da, genel olarak reform denen protestanlığın doğuşunu da, politika ve devlet adamları, dıştan müdahaleleriyle gerçekleştirmiş degillerdir. İslâmın mezhepleri ve tarikatları da dıştan zor-

lama ile doğmuş değildir. Politikanın etkisi, birinci derecede olduğu akımlar istisnaıdır. Daha çok, dinin kendi iç gelişimi, dış şartlarla yeni kompozisyonlar doğurmuştur geçmişte. Tarihçilerin belirttiğine göre, firavun Aton'un Mısır dininde yapmak istediği reformla güneşe tapmayı getirmek istemesi olsun, Ekber Şah'ın İslâmı hinduizmi birleştirmek isteyerek sözde yeni bir din icat etme denemesi olsun başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Şimdi İslâm âleminde, irili ufaklı devletlerde, adeta İslâma savaş açılmış olması, bir reform olamaz. Bu, dinde yapılmak istenen, hatta yapılmış olan reform görünümünde olsa da, gerçekte dini dıştan sarsmak, bozmak, hatta yok etmek isteyen Batı Medeniyetinin etkisine girmiş kadroların girişimleri sonucu oluşmuş bir nevi dinin mahpusluğu, baskı altına alınışı olayıdır. Ancak, medeniyetler savaşını öyle kısa dönemlerde olup bitecek savaşlar gibi düşünmek yanlıştır. Bu, birinci raunttur. Bu birinci rauntta Batı kazanmış görünse bile daha ikinci ve üçüncü rauntlar vardır. O rauntlar için Batının kendine fazla güvenmesi için hiçbir haklı ve yeterli bir sebep mevcut değildir. Tam tersine gelecek zaman, eğer iç dirilişini gerçekleştirebilir, metafizikten sosyal plana, sosyal plandan teknolojiye kadar kendini diriltmesini başarabilirse İslâm Âleminindir diyebiliriz. Çünkü: Yeni Çağın açılışı, gerçekte, islâmın doğuşuyla başlar. Ve o süreç devam etmekte olan süreçtir demek mübalağa olmasa gerektir. Tarihi en uzun vâdeleri ve temel değerleriyle düşünenler için.

Budizm ve hristiyanlık, devletlere belki genel havalarıyla etki yapan, bir nevi, daha çok kişiyi hedef

bilen dinler. Hatta çoğu kez, dinle devlet karşıt güçler oluşturmuş, çarpışma sonucunda doğan dengeyle geçici ya da sürekli, çoğu kez de ikiyüzlü bir uzlaşmaya gitmişlerdir. İslâmsa, doğuşundan beri devletle birlik olmuş, yaşamış ve gelişmiş, din, medeniyet ve devlet içiçe, adeta birbirinden kopmaz bir gerçeği, tarihi-sosyolojik bir olguyu teşkil etmişlerdir. Ancak, gerek medeniyet, gerek devlet, zaman içinde, dış görünüşleriyle, zenginlik ve çeşitlilik imkânlarıyla açılımlar göstermişlerdir. Biz bu oluşumları islâm medeniyeti adı altında topluyoruz. Bu medeniyet, dallanmış budaklanmış, zamanla, tarihle, öbür medeniyetlerle, coğrafyayla, geçmişle hesaplaşmasını yapmış, bu dış malzemeleri de kendi maya ve hamurunda yoğurmayı bilmiştir. Arkeolojik ya da antropolojik unsurlar, Mevlâna'nın benzetmesini kullanırsak, tuzlaya düşen atın tuz heykeli haline gelmesi gibi islâmın yapısında eriyip hakikatleşmişlerdir.

21. yüzyılda, islâm, devlet sorununu yeniden ele alabilir, bu konuda yeni yorumlar getirebilir, ya da dış şartları yeniden potasında eritip kristalleştirebilir, ama, budizm ve hristiyanlık gibi devletten adeta tamamen soyutlanıp uzaklaştırılamaz. Devlete karşıt ya da yabancı hale getirilemez. Devlet de ona tam yabancı, düşman ya da karşıt halde uzun zaman devam edemez. Yirminci yüzyıl denemeleri, denen en toplumlar için talihsizlikler serisi olmuştur. İslâm toplumlarını daha uzun zaman dinden uzaklaştırma çalışmaları sürüp gidemez. Çıkış yolu olmayan bir inat ve ısrar yoludur bu. Bunda ısrar, bu toplumları ruhtan ve medeniyetten mahrum ederek zamanla bir uçurumun ucuna getirip bırakacaktır.

Müslümanları, bugünkü kötü görünüşlerinden cesaret alarak hristiyanlaştırmaya kalkışmak ise, tarihî bir cinnet olarak vasıflandırılrsa yeridir. Bu geriye gidiş, cahiliye dönemine dönüş, batıl itikatlara yeniden saplanma ve putatapıcılığa, ortakkoşuculuğa geri dönmek demek olur ki, Ezeli ve Ebedi, Tek Tanrı inancına kavuşmuş insanın böyle bir ruh soy-suzlaşmasına saplanmasının, mensubu olduğu toplumların artık tarih ve medeniyet hayatlarının sona erdiği anlamından başka bir anlamı olamaz. Bu düşüş, zemine kadar, hatta yerin dibine kadar düşüş demek olur ki, nasıl adlandırılacağını bilebilmek bile mümkün değildir.

Hayır, müslümanlar, Allah'ın izniyle, bu duruma düşmeyeceklerdir. Düşüşleri ne kadar uzun ve derin bir tahribatla sürerse sürsün, bir gün, kendilerine gelecekler, bu krizin iç hesaplaşmasını yapacaklar, Batı medeniyetinin ruhlara sattığı umutsuzluk tohumlarını ayıklayacaklar, metafizikten ekonomiye, en teorik plandan en pratik alana kadar yeniden her noktayı gözden geçirip dirilişlerini gerçekleştirecekler, gerek kendileri ve gerek tarihin büyük çıkmazına saplanan insanlık için yeni bir hakikat medeniyeti çağını açacaklardır. Yeter ki, o şuurda, o bilgide, o ahlâk ve erdemde, o inanç ve güvende insanlardan oluşan idealistler ordusu gelmiş olsun.

Esasen, görünürde krizde olan islâm dünyasıdır, ama, gerçekte, görünmez planda da olsa, bütün dünya, evrensel bir krizin pençesine düşmüştür. Bu, git-tikçe daha belirginleşecektir. Zaten, islâmın krizi, aslında bu krizin bir parçası, bir başlangıcıdır. Nasıl vücutta, temelli bir hastalık, en önce en duyarlılık

organda kendini belli ederse, insanlığın içine düştüğü bu inançsızlık, kendi benliğini yitirme, kimlik şaşkınlığı, evrendeki yerini kaybetme krizi de, önce, islâmda hissedilmiş, fakat zamanla öbürlerine de geçmiş bir krizdir. Nasıl ki bir deprem, önce en hassas aletlerde hissedilir, sonra, yavaş yavaş, her şeyi, en sabit blokları bile tarumar eder, şiddeti yeterliyse. Nitekim, bu kriz, Batıyı da sarmıştır. Onun direnişi eşsiz de olsa, vakit kazandırsa da kendisine, er geç bir gün kırılacaktır. Bu yıkım, dirilme heyecanı içinde olan Hint, Çin ve Japonya'yı da ergeç etkisine alacak ve yeryüzü sanki taş devrine yeniden dönmüş gibi olacaktır. Bu arada da, en önce sarsılan islâmın yine de en dayanıklı olduğu gün ışığına çıkacaktır.

Ama, biz, temenni ediyoruz ki, şimdi bizi sarsan bu kriz, sona kadar gidip bütün insanlığı geçmişini hiç yaşamamış gibi bir hale döndürmesin. Bunun da çaresi, önce islâmın maruz kaldığı bu krizi durdurmak, sonra insanlığı kurtaracak büyük Seddi oluşturmaktır. Bu Sed, Çin seddinden daha önemli bir sed olacaktır. İslâmın kurduğu bu Sedden, inançsızlığın yecüc mecücleri yüz geri edecekler, Çin seddini, Kaf dağını aşsalar da bu manevi ve ilahî seddi aşamayacaklar ve insanlık bir kez daha kurtulacaktır. Eğer büyük kıyametin günü gerçekten gelmemişse.

MEDENİYETİMİZİN BÜYÜK KRİZİ

VII

Asıl olan, sürekli olan, değişmez dünya, ahiret dünyasıdır; bu dünya ise geçici, halden hale dönücü, değişken bir dünyadır. Bu sebeple, öteki dünya, haklı olarak çok büyük bir önem kazanıyor. Bununla birlikte, burada, ihmal edilmemesi gereken çok ince bir nokta var. O, sürekli değişmez, mutlak, tam sadet ya da tam ceza dünyası, kişiler için, bu dünyadaki tutumlarıyla belirleniyor. O yüzden, geçicidir, değişkendir, nisbîdir diye küçümsenmemeli, ihmal edilmemelidir. İhmal, her iki dünyayı da kaybetmeye sebep olarak, “bu dünyada kör olan, öteki dünyada da kördür” kutlu sözünün çerçevesine girecektir.

Kader açısından, metafizik açıdan bakıldığında, belki denecek ki: “asıl olan dünya, o olduğuna göre, oradaki durumumuz da, varoluş bakımından, bu dünyadaki konumumuzdan önce gelmeli, adeta burdaki konumumuzu, orası tayin etmeli değil mi?” Olabilir; iş, teorik açıdan, daha doğrusu hakikat açısından, hakikatın hakikatı açısından öyle olabilir, hatta öyledir; ama bu neyi değiştirir? Biz, buradan bakıyoruz, kro-

nolojiyi, zaman çemberini, başlangıç noktasını buradan alıyoruz; bu durumda, öncelik burada oluyor. Eğer, ahiretten bakılması mümkün olsa, önceliğin orada olduğunu görürdük. Madem ki biz, şimdi buradayız ve buradan bakmaktayız, zamanda önceliği buradan düşünmek, kabullenmek zorundayız. Kaç kişi buradayken, “ora”dan bakabilir. İki âlemi burada birleştirip tek âlem yapmış kaç kişi vardır? Erenler öyledir, adeta şimdiden “orada” yaşamaktadırlar. Ama bunu tüm insanlara teşmil etmemiz mümkün değildir.

Bu dünyayı ihmal etmemek demek, bu dünyanın, pürüzlü bir dünya olduğunu, alacalı olduğunu, siyah-beyaz dünya olduğunu, burada çelişmeler, çatışmalar, iyiyle kötü, güzelle çirkin, doğruyla yanlışın yan yana olduğunu bilmek, görmek ve ona göre hareket etmek demektir. Bir sınıfta, düzen için, uslu çocuklar değil de, yaramaz çocuklar ve bunların azlığı çokluğu, azgınlığı gözönünde tutularak kurallar konduğu gibi, dünyada düzen, iyiler değil de, kötüler gözönünde tutularak çözümlenir. Kurallar, iyi değil de, “kötü” göz önünde tutularak konur. Tarih çerçevesinde de, aslında bu noktanın göz önünde tutulup tutulmaması, çok önemli sonuçlar doğurmuştur. Müslümanlar, kendi düzenlerini kurarken, kötüyü, düşmanı, yıkıcıyı da göz önünde tutmuşlar, onları durduracak, hareketsiz kılacak önlemleri almışlar, elde en son model silâh, sınırlarda durmuşlar, her alanda müslüman olmayan dünyayla yarışarak ondan üstün olduklarını göstermiş, onları yenmiş, onları korkutmuş, onları durdurmuşlardır.

Bir zaman geldi ki, İslâm dünyası oldukça mutlu bir hayat kurdu; bu mutluluk, bir rüya gibi bir etki

yaptı onu yaşayan müslümanın üstünde. Kendi içine dalar gibi oldu müslüman. Sofî, iki dünyayı bir görüp işin aslına gitti, bir an için bu “geçici” olanı yok saydı, “dem bu demdir, dem bu dem” dedi. Haklıydı ama, şair de kendi dünyamıza, bilim adamı da kendi kültür âlemimize dalınca, giderek her şey, her şey, ortaya konan maddî eşyadan en manevî alana kadar her şey, zevkimiz, zihnimiz ve ruhumuz, hep kendi güzel ve olağanüstü âlemimize ve hayatımıza ait ve mahsus hale geldi. “Kötü”yü, “dış”ı, “yaban”ı bir an için unuttuk, görmezlikten geldik. Batının yeni bir şeylerle meşgul olduğunu duyduk, işittik, hatta gördük; fakat sanki, işitmemişiz, duymamışız, görmemişiz gibi davrandık. Sanki bu “kötü”yle meşgul olma, bizi kendi “iyi”mizden, “güzel”imizden alıkoyacaktı. Öyle sandık. “Kazası olmayan değerli vakti”, değersiz işlere harcamak gibi gördük. Oysa, asla bu pürüzlü dünyada olduğumuz unutulmamalı, “kötü” ve “yanlış” sürekli izlenmeli, onun gelişip güçlenmesine imkân verilmemeliydi.

Evet, insanlığı toptan tehdit eden korkunç nükleer silâhların, atomların, hidrojen ve kobalt bombalarının, kimyasal silâhların, öldürücü gazların ve şimdi bulunduğu söylenen canlıları yok edici nötron bombasının mucidi olan batılıların bunları keşf edip yapacağını biz müslümanlar önceden kestirmeli ve onlar yapmadan, biz yapmalıydık. Bunlar kötüdür, insanlığa sığmaz demek yeterli değildir. Batı bunları yapacak ve bunları yaptığına göre de kullanacak ve insanlığın toptan mahv olmasına da sebep olacak düşüncesiyle ondan önce yapmalıydık bunları. Bu, bu dünyada bulunmamızın bir gereği idi. Kullanma-

mak ve kullandırmamak için, bu korkunç silahları biz icad etmeliydik; icat etmeli ve bunu kullanabileceklerin tepesine asmalıydık; onların bunları yapmasına engel olmalıydık ve onların bu silâhları kullanma imkânını aynı silâhlara ve güce sahip olarak yok etmeliydik.

Bunu yapamadık. Şimdi, Batı, nükleer silâhları islâm dünyası yapmasın diye ambargo koyuyor, islâm dünyasını gözlüyor, islâm dünyasında kurulan bu tür tesisleri bir gecede yok ediyor, bu niyetteki devlet adamlarını öldürttürüyor. Bu konuda islâm dünyasına göz açtırmıyor. Yani, “iyi”, “kötü”nün elini kolunu bağlayacağına, “kötü”, “iyi”nin elini kolunu bağlıyor, onu kımıldayamaz hale getiriyor. Diğer bir deyişle, velinin deyişiyle, “köpekleri salıverilmiş, taşları bağlanmış” acayip bir yer haline sokuyorlar dünyayı.

Evet, krizimizin bir kökü de, hep iyiye göre ayarlanmak, hep iyiyi düşünmek, hep iyiye kapanıp kalmak olmuş. Oysa, ahirette olmadığımız, bu dünyada olduğumuzu unutmamalı, “kötü”yü de hesaba katacak tedbirli olmalı, “düşmanlarınıza karşı aynı silâhlarla karşılık veriniz” ilâhî buyruğunu tam anlamıyla yerine getirmeliydik. Bu bize, asıl konulardan, ulvî âlemlerden bir an için baş çevirme pahasına mal olsa bile.

Hep yıldızlara bakarken, önümüzdeki çukuru unutmamalıydık, turfa müneccim durumuna düşmemeliydik!

Tanrıyı bilmek ve ona tapmak için yaratıldık. Net olan bu. Ama, bu netliği, nice brüt iş ve faaliyetle elde ediyoruz. Çalışıyoruz, yiyoruz, içiyoruz, uyu-

yoruz, dinleniyoruz ve benzeri bir çok uğraşlarda bulunuyoruz. Ta ki, sağlıklı bir şekilde Allah'ın önünde durma mutluluğuna erelim. Müslüman olmayanları, kötüleri ve yabancıları da izleyerek, onları durduracak buluşları ve donanımı sağlamalıydık. Yecüc Mecüc Kaf Dağının ardında tutmak sembolik ifadesinin çözümü de bu olurdu bu çağda. Allah'a tapınmayı böyle sağlamlaştırmış olurduk.

Bunu yaptığımız sürece ayakta durduk. Yine yapmamız gereken budur.

MEDENİYETİMİZİN BÜYÜK KRİZİ

VIII

19. ve 20. milâdî yüzyıllarda, medeniyetimizin Batı medeniyeti önünde iyice zorlandığı ortaya çıktı. Bu durum karşısında insanlarımız bir kaç gruba ayrıldı. Bir grup, bizim medeniyetimizin bulunmadığını, asıl medeniyetin Batı Medeniyeti olduğunu kabul ettiler. Bu düşüncede olanlara göre, biz doğuluyuz ve ilkeliz. Medenî olan batılılardır. İyinin, güzelin, doğrunun yurdu Batı'dır. Batı Medeniyeti, mutlak, geçerliliği adeta ebedî olan bir medeniyettir. Bunlara batıcılar diyebiliriz. Batıcıların inancına göre, bize ait ne varsa terk etmeliyiz. Geçmiş silmek, unutmak, her konuda Batıya bakmak, şarttır. Uzun bir süre, tam bir Batı romantizmi içindeydi batıcılar. Hiç kritik yapmıyorlar ve üstelik başkalarının da kritik yapmasına tahammül edemiyorlardı. Batıcılar, zaman içinde biraz dallanıp çeşitlendiler. Bir kısmı, geçmişimizi kabul etmekle beraber, onun artık öldüğünü, dirilemeyeceğini, sonuç itibarıyla Batı'ya sarılmaktan başka çare olmadığını iddia eder. Kendisini sosyalist, komünist, ya da genel olarak

solcu olarak tanımlayanlar ise, bizim medeniyetimizi tüm inkâr etmekle kalmayarak, Batılıların da geçmişteki durumlarını sathî bir şekilde eleştirir, onu kapitalizm olarak vasıflandırıp, 19. yüzyılda doğup gelişen, yirminci yüzyılda ise devlet ve parti gücüne eren markist görüşün, en ideal, mutlak doğru olduğunu savunurlar. Kapitalistlerle sosyalistler kendi medeniyetimizi tanımamakta, çözümünü dışarda aramakta birleşirler. Çoğu zaman da kendi düşünce, görüş ve medeniyetimizin diriliş kımıldanışlarını birlikte ezerler. Birbirleriyle çatıştıkları nokta, ülkeye egemen olma, yani iktidar kavgasıdır. Birleştikleri nokta ise, kendi medeniyetimizi yok sayma, küçümseme, onun yeniden fişkırmasını önlemedir.

Bunu nasıl sağladılar ve halâ nasıl sağlıyorlar? Bu nokta incelenince, medeniyet tarihimizin son kriz döneminin tablosu daha ayrıntılı bir biçimde aydınlanacak, nice karanlık nokta ortaya çıkacaktır. Bizim ancak ana çizgileriyle belirteceğimiz Batının ve batıcıların, bizi birbirimize düşüren metotları ve taktikleri üzerinde, teferruatlıca ve uzun uzun durmak, ülkemizin iyi niyetli ve bir çıkış noktası arayan düşünürlerinin boynuna düşen borçtur.

Batı ve batıcılar, medeniyetimizin temeli olan islâma doğrudan hücum ettikleri gibi, dolaylı olarak da onu yıkmaya çalışmışlardır. Onlar iyice biliyorlar ki, islâmı yıkarlarsa, ona dayalı medeniyet tamamen çöker ve bir daha dirilme şansı olmaz. Bunun için, bütün gayretlerini, bin dereden su getirmek suretiyle islâmı yıkma noktasında odaklaştırmışlardır.

İslâm Medeniyetinin temeli Kur'an-ı Kerim olduğundan, onun ilâhi kelâm olmadığını, Peygamberin

yazdığı bir kitap olduğunu yayıp hakkında şüphe uyandırmaya çalışırlar. Batılıların, kendi kitab-ı mukaddeslerinin değiştiğini, birbirinden farklı nice nüshalarının ortaya çıktığını görmezlikten gelerek, bütün islâm âleminde, geçmişte ve şimdi tek nüsha olan, Peygamber Efendimiz, dört halife, sahabe ve müctehitler, bilginler tarafından, son derece titizlikle korunan Kur'an-ı Kerim hakkında ileri geri konuşmaları, karanlık ruhlarının, hasetten çatlayan kalblerinin mahiyetini ortaya koyan bir örnektir.

Kur'an-ı Kerim, vahiy olma özelliğini yalnız kendine ait bir özellik olarak saymıyor, ilk insandan itibaren Son Peygamber'e kadar bütün peygamberlere vahiy gelmiş olduğunu birçok surede tekrarlıyor. Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an'ın ortak özelliği, vahiyle gelişleridir. Ancak, bunlardan yalnız Kur'an-ı Kerim korunabilmiş, diğerleri, tefsirlerle, şerhlerle asıl metinler karışarak saflıklarını yitirmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'in korunuşu ise, gerek islâm, gerek Kur'an tarihinin kesiksiz, sürekli bilinişiyle, kesin belgelenen bir gerçektir. Ciddî hiç bir bilgin bunun aksini iddia edemez. Şiilerle ehl-i sünnetin ayrıldığı nokta da, Kur'an metni değil, yorumudur. Kur'an, hak batıl tüm kendini islâma dahil sayan mezhepler ve yollarca ve tüm müsteşriklerce kabul edilmiş aynı metindir.

Vahiy kavramı, bir çok yorumlarla incelenmiştir bilginlerce. Gerçeğini Allah'ın bildiği özel bir bildiriş şekli olarak kabul etmek gerekir temelde ve özde vahyi. Kitap yazmak, bir kişinin eğitim sonucunda gelişen yeteneğinin bir yemişidir ki, belli bir uzmanlık ifade eder. Tıp, matematik, sosyal bilgiler, felsefe,

vb. bilim ve disiplinlerde olsun, şiir, roman, piyes gibi sanat alanlarında olsun durum budur. Vahyi, böyle, sonradan kazanılmış bir uzmanlık dalı saymamız mümkün değildir.

Bilginlerin, şairlerin üstünde, sadece peygamberlere mahsus bir özelliktir vahye muhatap olma. Ashında bilginlik de, şairlik de Allah vergisi manevi güçlerdir. Ancak vahiy, Allah'ın, istediği şekilde inanın yaşamaları için, meleği aracılığıyla, tertemiz bir ruha sahip bir görevli tarafından insanlara bildirilen bir seslenişidir. Zaten, Allah'ın tüm yaratışı bir sesleniştir. Tüm nimetleri bir sesleniştir. Anlayan insanlar için, varoluşumuz, ölümümüz, sevinçlerimiz ve acılarımız, hepsi hepsi birer sesleniştir. Ama, vahiy, peygamberlere kelimeler halinde sesleniştir. Ashında seslenilen yine insandır. Peygamber, iletici, anlatıcı, açıklayıcı ve ilk uygulayıcı, mü'minler topluluğunu oluşturucu ve toplumunu kurucu bir görevlidir. Gül açılarak, bülbül öterek, Allah'ın kudretini söyler. Fakat peygamber, Allah'ın kelimeleriyle apaçık ifade eder ilâhî kudret, düzen, armağan ve mükâfatı. Ama batılı ve batıcı, bunu kabul etmez. Peygamberi şairle karıştırır. Batılılar, kendi âleminde kutsal kitapları için yaptıkları bu ayrımı, islâma gelince unuturlar.

Günümüzde, kazanç sebebiyle, geçmişin eserlerini koruma, Batı âleminde olduğu gibi, batı taklitçilerinin nazarında da medeniyetimize daha yumuşak bir bakış getirmiş gibi gözükmemektedir. Ama bu da, insanı fazla aldatmasın. Onlar, medeniyetimizi geçmişte kalmış, bitmiş ve kapanmış görmektedirler. Ancak, somut planda ve eşya düzeyinde, bir nevi an-

tika sergisi biçiminde düşünürler kalanların bütünü. Aynı medeniyetin ruhunu, zihniyetini inkâr ederler ve bir çelişmeye düştüklerini görmezler ya da görmezlikten gelirler.

Bir grup insanımız da, yine batıdan esen rüzgârlarla, Batıdan alıntılarla Batıya karşı durabileceğimizi sanmış ve bu sebeple yine bir izm'in peşine takılmıştır. Ancak, parçalayıcı, bölücü olan bu yol, sonradan büsbütün etkisiz kalınca, islâmı bir diyalog yolu aramaya çalışmıştır. Irk, dil ve tarih özellikleri, kendi sınırlarının dışına taşmamak şartıyla islâm nazarında bir realite olarak kabul edilecek verilerdir. Ancak, bunları bir ideal konusu yapmamak gerekir. İslâm, bir medeniyetin, gerçek medeniyetin, hak medeniyetin, hakikat medeniyetinin adı olarak, başka medeniyetlerin getirdiği sözde ideolojilerle sentez yapmaya muhtaç değildir. Herkes ailesini tanıdığı gibi ırkını ve dilini de tanıyabilir. Ama ırkçılık yapmak, kendi ırkını diğer müslüman ırklardan ayırıp koparmaya kalkmak, islâmın kabul edeceği, barışacağı bir yol değildir. Arapça, Farsça, Türkçe, Urduca, bin yıldan artık bir zamandır islâmı ifade eden, islâm edebiyatını oluşturan, adeta müslüman olmuş mutlu dillerdir. Hepsini de geliştirmek ve birbiriyle barışık, yanyana tutmak, müslümanlara düşen bir görevdir. Bir dili öbür dillerden, bir ırkı öbür ırklardan üstün tutmak, ırkı islâmın üstüne çıkarmak, islâm mesajına kesinlikle aykırıdır. Kur'an ilân etmiştir, arabın arap olmayana, beyazın siyaha hiç bir üstünlüğü yoktur; üstünlük ancak Allah'a yakınlıktadır. İslâm, dilleri, ırkları, renkleri kardeşçe yanyana sulh ve dayanışma içinde yaşatmış bir din ve

medeniyet iken, Avrupa'ya kanıp da ırkçılık ayrımlarıyla eski köye yeni âdet getirmek, asla kimseye yararı olmayan ve olmayacak olan bir taklitçiliktir. Nitekim, arapların arapçılığı, acemlerin irancılığı ve daha bunun gibi ırkçılıklar da bunu yapanlara fayda değil, zarar getirmiştir. Çünkü: ırkçılık, büyük bütünü bölünce, bir kere bölmeye alışınca, bu kez bölünme hastalığına yakalanıyor, derken kendi içinde de bölünmeye başlıyor. Hepsi ırkçı ve arapçı olan arap ülkelerinin bugünkü bölünmüşlüğü, bunun en parlak misalidir.

MEDENİYETİMİZİN BÜYÜK KRİZİ

IX

Bazı müsteşrikler, İslâm Medeniyetinin 7. hicrî yüzyılda arapların kontrolünden çıkmasından sonra, ilerleyen medeniyet hareketinin barbar milletlerce durdurulup ortaya konanların tahrip edildiğini iddia ve bir gerilemeden bahsederek, bundan da, arap olmayan ırkları, özellikle de türkleri sorumlu gösterirler. İslâma baktığı zaman arapları suçlayan batılı, İslâm Âleminin gerilemesi söz konusu olunca bu kez de arapları savunup türkleri, yakıp yıkıcı, medeniyet tahripçisi olarak ilân eder. Bu, bir çok yanıyla yanlış ve maksatlı bir ithamdır. Arap dışındaki ırkların, acemlerin, türklerin islâma girmesi ve islâm medeniyetini devam ettirip yükseltmeye çalışması, Moğol istilâsından çok öncedir. Moğol ve Haçlı istilâlarının yok etmeye çalıştığı İslâm Medeniyeti, ırk olarak sadece arapların ortaya koydukları bir medeniyet değil, arap, acem, türk ve daha bir çok ırkın islâm ruhunu ruhlarına geçirmiş olarak ortaya koydukları ortaklaşa bir medeniyettir. Peygamber Efendimiz döneminde başlayarak dört büyük halife ve daha sonraki dö-

nemlerde, Arap olmayanlar da, ruhları ateş almış olarak islâma koşmuşlar, bilgilerinin, çalışmalarının ve mizaçlarının katkısını, İslâm Medeniyeti kumaşında, bin bir renk çizgileri, nakışları halinde göstermişlerdir. Yalnız Emevi döneminde, arapçılık bir akım halinde belirmişse de, kitlelere yayılmamış ve başarısızlığa uğrayarak batıp gitmiştir. Abbasiler devrinde, bütün ırkların birlikte İslâm Medeniyet yapısını yükselttiklerini görürüz. Türklerin gelip İslâm Medeniyetini yıktıkları iddiası garazkarâne bir iddiadır. Türkleri tüm vahşi barbarlar olarak tanımlamak, batılıların kasıtlı, düşmanca, taraflı sözleri olarak görülmelidir. 20. milâdî yüzyılda, Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar, Batının karşısına, İslâm adına daha çok ırkımızın çıkması ya da ırk iddiamız olmamakla birlikte onların böyle görmesi, bize karşı felâh bulmaz bir düşmanlığa yakalanmalarına sebep oldu Batılıların.

Baştan, zaruri olarak, daha çok, arapların geliştirdikleri bir medeniyet olarak görülen İslâm daireesine çok zaman geçmeden, Acemler, Türkler, Berberiler, Afrikahlılar ve bazı Hristiyan kavimlerden kişiler dahil oldular. Türkler, daha çok asker ve savaşkan olduklarından ve savaşlarla islâmı yıkmaya yönelik hristiyan akınlarını ve hücumlarını kırıp tesirsiz hale getirdiklerinden, Batılıların gözüne çok sert görünmüşler ve bu yüzden de barbar iftirasına uğramışlardır. Türkler, İslâma, hakikat aşkı için koşup geldiler; İslâm Medeniyetinin ışığına pervane olmak için ona sarıldılar. Moğolların yakıp yıktıkları medeniyet, bir arap medeniyeti değil, arabın, türkün, acemin bütün güçleriyle ortaya koydukları İslâm medeniyetiydi. Moğolların önlerine katıp sürükledikleri

türklerin de sanki o hareketin içinde imiş gibi görünmeleri bu gerçeği değiştirmez. Moğol akınlarının yere serdiği medeniyet, Maverâünnehir medeniyeti olarak adlandıracağımız, İslâm Medeniyetinin bir dönemidir ki, bunu oraya gelen sahabe ve tabiinden Araplar, daha hicrî I. yüzyıldan itibaren müslümanlaşmaya başlayan türkler ve acemler kurmuşlardır. Moğollar da baştan büyük yıkıma sebep olmuşken sonra müslümanlaşmış ve İslâm Medeniyetini bu kez ayakta tutmaya çalışmışlardır.

Sahabenin, tâbiinin, Maverâünnehire gidip orada İslâm Medeniyetinin parlak bir dönemini gerçekleştirmeleri, üzerinde dikkatle durulması gereken bir husustur. Yeni iklim, taze kan ihtiyacı diye de açıklamak mümkündür bu olayı. Tüm Asya'yı islâmlaştırma niyetinin önce Ortaasya'da bir merkeze kavuşma isteği ve görüşü olarak da yorumlamak mümkündür. Arabistan ikliminin, çöllerin izin verdiği kadar gelişen Medeniyet, elbet yeni alanlar, yeni iklimler arayacaktı. Bir yandan Batıda Büyük Okyanus'a kadar ilerlemiş, "Allahım! Eğer bu büyük su mani olmasaydı, senin ismini, ötelere, daha ötelere götürcektim" diyen kumandanın atının göğsüne kadar çıkan deniz dalgalarının çizdiği sınıra varmış, Doğuda da Maverâünnehir'e ulaşmış, orada yeni bir tohumcuklanma ile hakikat medeniyetinin meşalesi bir kez daha insanlık üzerinde parlatılmıştır. Birkaç yüz yıl sonra Maverâünnehir'den Anadolu'ya gelen "horasan erenleri", aslında seyyitlere, sahabeye, tabiine çıkan bir çizgi ile yerli çizginin bir kumaş gibi dokunmuş ırküstü islâm medeniyet dokusundan başka bir kökün süreği değildir.

Medeniyetlerle ırkların ilişkisine bilim açısından bakıldığında, yeni bir şeyler ortaya koymak ve atılımlar yapmak için bir kaç yüzyıl fevkâlade çalışan zihin, ruh ve muhayyile yoruluyor ve bir bayrak koşusunda olduğu gibi bir başka ırk nöbeti alıyorsa, medeniyetin ölümü değil, devamı ve gelişmesi sözkonusu olmalıdır. Kaldı ki, İslâm Medeniyeti dairesine sonradan dahil olan türkler ve acemler, arapları saf dışı etmemiş, onları “necip kavim” olarak adlandırarak değerlendirmiştir. Medeniyetin, tüm ırkların malı olması vakıası sürmüş, bir ırka mahsusluk, ırkçılık yolu izlenmemiştir.

Yüzyıllarca süren, Batılıların “yaratış” diye isimlendirdikleri, bizimse onu Allah’a mahsus saydığımız için büyüyüş olarak vasıflandıracağımız, medeniyetin gelişim, açılım ve çiçeklenişi, o kadar derin ve zengince olur ki, sonunda, bir nefes almak, yapıları derleyip toplamak bir zaruret olur. Yükseliş ve ilerleyiş yüzyıllarından sonra gelen bu çağa olgunluk çağları denebilir. “Yaratış”ın durduğu, hatta bittiği tezi, aşırı bir yorum sayılabilir.

Osmanlı devrini de benzer bir şekilde yorumlayanlar hata etmektedirler. Gerçi, kuruluş ve yapış yüzyılları geride kalmış, yeni bir Gazali, yeni bir Muhyiddin-i Arabî gelmez olmuş gibi görünmektedir bu çağ. Fakat, o güne kadar İslâm medeniyetinin ortaya koyduğu büyük eserler ve anıtlar birikimini derleyip toparlamak, sınıflandırmak, yorumlamak, yeni şartlarla bağdaştırmak az iş değildir. Medeniyet bütününe kavramak, korumak, yaşatmak ve sürdürmek, başlı başına bir dönem faaliyeti olacak kadar önemlidir. Osmanlı medeniyeti, İslâm Mede-

niyetinin bunca eserini kütüphanelerde koruduğu gibi, yetiştirdiği büyük bilginler onu yorumlamak ve nesilleri ona göre yetiştirmek görevlerini hakkiyle yerine getirmişlerdir. Medeniyetimiz bugüne varmışsa bunda Osmanlıların hizmeti unutulamayacak kadar büyüktür. Ayrıca, Medeniyet, mimarî ve musiki, yönetim ve örgütlenme alanlarında yepyeni atılımlar yapmış, edebiyat da, hemen hemen muhteşem arap ve acem edebiyatına yakın bir düzeyde sürdürülebilmiştir.

Medeniyetler tarihinde hamle dönemleri ve onu izleyen kazanılanları yerleştirme dönemleri arka arkaya gelir. Bu bakımdan, Batıda Osmanlı, Doğuda Babür yenidendoğuşlarıyla, İslâm Medeniyeti, ilk dönemlerden biraz farklı da olsa -ki bu şartlar gereğidir-, yeni bir islâm yaşayışının yeryüzünü anlamlandırmasına devam etmesi hamlesinin sahibi olmuştur. Hindistan'da Doğuya karşı islâmın kalesi olan İslâm Devletini çökerterek, İngiltere, Batıya karşı islâmın kalesi olan Osmanlı Devletini çepeçevre kuşatmış oldu. Sonra, Batının yedek kuvveti olarak gözlerden uzak bir yerde, bir halk, bir ülke ve bir devlet, yani Amerikayı oluşturdular Avrupalılar. Avrupa'da da, Osmanlı Devletini ve onun temel değerler bütünü olan islâmı çökertmek için, teoriden pratiğe, felsefeden teknolojiye, resimden müziğe, dinden dine bir rönesans (yenidendoğuş) ve reform hareketi gerçekleştirildi. Rönesans ve reformun özünde, islâmdan, Osmanlılardan alınabilecek her şeyi almak, fakat alınanlara eski Avrupa'dan mutlaka bir kök arayıp bulmak, uydurup yakıştırmak, Batıya has özellikleri de inadına iyice mübalağalı bir şekilde kabartmalaştır-

mak gibi bir strateji izlendi. Bir Romeo Juliet, Leyla ile Mecnun (Juliet kelimesi Leyla'nın Batı diline dönüşü değil mi?) dan, Dante'nin de İlahî Komedi, Muhyiddin-i Arabî'nin Fütuhât-ı Mekkiye'sinden ve Mearri'nin Risalet-ün Gufran'ından, La Fonten'in masalları Beydabanın Kelile ve Dimne'sinden, Sadi'nin hikâyelerinden alıntılarla dolu. İnanıyoruz ki, araştırılrsa Cervantes'in Don Kişot'u da, Endülüs ya Kuzey Afrika ya da genel olarak islâm kaynaklarına çıkacaktır. Ama, Avrupalı kurnazdır, aldığını çok alayıp pullayıp süsler; öyle ki, sonunda insan onu tanıyamaz olur. Avrupalı, ben-merkezcil bir yapıya sahiptir. Neyi alıp kendisine mal etmişse sonunda onun kendi öz malı, öteden beri, ta kaynağında kendi malı olduğunu iddia eder. İlk önce de bu iddiasına kendisi inanır. Musikilerinin bile, bugün araştırılınca, bizim klasik musikimize çok şey borçlu olduğu anlaşılıyor. Bütün bunları ortaya koyacak araştırmacılar gerekiyor. Goethe'nin Faust'undaki homongoloslar, Aldous Huxley'in Yeni Dünya'sındaki Alfa, Beta, Gama sun'i dölleme tipleri, İbn-i Tufeyl ve İbn-i Sina'ya, Hay bin Yakazan'a, Salaman ile Absal'a kadar uzanır. Bilim alanında ise bir çok batılı müsteşrikin tesbit ettiği gibi, matematik, kimya, fizik, coğrafya keşifleri hep İslâm bilginlerinin ortaya koyduğu bilgi hazinesi temel alınarak geliştirilmiş bilimlerdir. Barut da, kâğıt da avrupalıların değil, asyalıların keşfidir. Amerika'nın keşfi iddiası da avrupalıların mübalağalı bir öğünmesidir. Amerika'nın o zamanlar, Batı Hint adalarının bir parçası olarak bilindiği âşıkâr. Hatta ve hatta, İbn-i Hazm'daki bazı çizgiler, Freud'u, islâm ve hint masalları, hayal edebiyatı ve bazı uç bilgi hezeyanla-

rı, Darwin'i haber veriyor. İslâm âlemi, doğunun soyut âlemine açılırken, batı âlemi, saklayarak, gizleyerek, İslâm'dan aldıklarının önüne, ardına, sağına ve soluna kendine mahsus olanın dev poster ve maskelerini yerleştiriyor, bir ahir zaman sfenksi gibi ürkütücü, korkutucu ve çarpıtıcı yüzüyle (ki o ruhunun tam yansımasıdır) karşımıza dikiliyor.

Batı, bir yandan, böyle bir roma arabası, rum ateşi ve truva atı ile gelirken, bir yandan da, İslâm Medeniyetinin araplardan sonra gelen ırklar tarafından yok edildiğini, İslâm Medeniyetinin 7. hicrî asırda durduğunu iddia ederek onu içten çökertmeye çalışmıştır.

Moğol akınları, haçlılar, barbar akınları olarak islâmı yakıp yıkıp, yağmaladılar. Fakat yok edemediler. Bu kez, Batı, rönesansını yapıp içten dıştan saldırılarına başladı. Büyük bir yıkım oldu modern çağlardaki bu mütemadi saldırı. Sonunda, Batı, İslâm Dünyasını, I. Dünya Savaşı'nda yağmalayıp tahrip etti. Sonsuz katliamlarla onu yok etmek istedi. Bugünkü medeniyetimizin büyük krizinde başlıca pay sahibi oldu. Ama II. Dünya Savaşı'nda kendi içinde kavga başladı, mazlumlara yaptığıнын cezasını çekti. Hakimiyeti, iki ucuna, Batıda Amerika'ya, Doğu'da Rusya'ya kaptırdı. Bu ikisi de İslâm Âlemi-ne karşı canlandırdıkları Hint ve Çin'den ilerde büyük darbe yeyip cezalarını çekeceklerdir. Biz yıkıldık, içten dıştan çöktükse de ölmüş sayılmayız. Cezamızı çektik. Suçlarımızın kefareтини ödedik. İtiraf edip uyanırsak muhteşem bir diriliş bizi bekliyor. İslâm'ın dirilişi bizi bekliyor. O diriliş ki, aynı zamanda İnsanlığın Dirilişi demektir ve öyle olacaktır.

MEDENİYETİMİZİN BÜYÜK KRİZİ

X

İslâmın ilk döneminde Peygamber Efendimizin vefatıyla çıkışının ilk işaretini verip batan, sonra Hz. Osman zamanında patlayan, Hz. Osman'ın şehadetine sebep olan ve Sıffin'le sonuçlanan, ucu ruhta olsa bile siyasî panorama çizip çok acı trajik levhalarla tarihimizi lekeleyip yine sanki siyasî planda sona eren ilk bunalım, islâm toplumunu yine de yıkamadı. Belki ruhuna bir benek, bir bunalım çili, lekesi atıp toplumumuzun şuuraltına gömüldü. Şiiliğin doğuşu bu bir seri olayla irtibatlı görünse de, asıl sebep bu olmayıp unsurlarından biridir sadece. Daha bir çok sebep vardır şiiliğin doğuşunda. Hristiyanlar, Hz. İsa'yı, çektiği acıların etkisinde kalarak nasıl dinlerinin merkezi haline getirdilerse, İranlılar da şuuraltından, kendi benliklerini Hz. Ali ve evlâtlarının çektiği çilede aradılar. İran ruhunun yeni şartlarda şekillenışı, Peygamber soyunun uğradığı haksızlıklar ve zulûmlerle birleşti; hristiyanlığın çarmih imajı ve propagandası da biçim değiştirerek, şahıs değiştirerek bu ızdırap hadisesinin içine, tari-

hî ve adeta arkaik bir motivasyon gibi sızdı. Şiilik, Doğu'nun yarım yorumu oldu islâmı. Uzantıları nereye varırsa varsın, bu ilk bunalım, siyasî bir görünüm çizdi ve o çerçeve içinde başlayıp söndü. Belki ruhumuza da bunalım tohumunu attı.

İkinci bunalım, medeniyetler karşılaşmasında, İslâmın Batı'yla hesaplaşmasında oldu. Abbasilerin ilk vakitlerinde, felsefe planında, yani üst planda, entellektüel planda başladı, zaman zaman yozlaşmış yankılarla kitlelere yayılma istidadını gösterdi ise de sonunda islâmın yüksek ilim setlerinin kuruluşuyla sona erdi. Çin Seddi gibi bir ilim ve hikmet duvarı yükseltildi İslâmda. Gazalî, Muhyiddin-i Arabî, Mevlâna, belli başlı burç, kale ve hisarlar gibi düşünlülecek bir sûr, İslâm düşünce sûru. Şairleri, tasavvuf edebiyatını da unutmayalım. İslâm dünyası hikmet, bilim, edebiyat, musiki, mimarî cephesiyle, arının bal peteğini örüşü gibi kendi medeniyetini defalarca örececek bir ruh, zihin ve duyarlık gücüne erdi, tecrübesini kazandı bu grek-İslâm fikir düellosuyla.

Bu iki iç bunalıma karşı, islâmı boğmak isteyen iki dış akın oldu: Haçlılar ve Moğollar. Bu akımlar, İslâm Âlemini yakıp yıktılar. Bugüne kadar bile etkisi sürmüştür bu harabiyetin. Panik, şok uzun sürdü. Büyük yaralar aldı ruhumuz. Ama, İslâm ruhu, bu zehirlere karşı panzehirini üretmede gecikmedi. Yunus Emre'nin temsil ettiği saf ve mâsûm Tanrı sevgisi, Mevlânâ'nın ve daha nice büyüklerin müslümanları topladıkları ruh şölenleri, ruh, zihin ve duygu sapma ve yozlaşmalarını önledi, yaralarını onardı. Bazı silinmez izler kaldı belki, fakat İslâm Âlemi yine kendini toparlamasını bildi. Haçlı ve Moğol yı-

kımını mümkün olduğu kadar telâfi etmeğe çalıştı ruhta ve fizikte.

Timur'un yaptığı yıkım Moğol yıkımıyla karşılaştırılmaz kuşkusuz. Belki İslâm Âlemini toplamak isteyen Timur, aşırı davranışlarıyla tam tersine, müslüman kırımına sebep oldu. Bu yüzden de sınırlar zayıfladı. İstemeyerek de olsa, İslâm düşmanlarının güçlenmesine sebep oldu Timur. Yine de onun doğurduğu yıkım, bir ruh bunalımından çok, maddî, fizikî planda oldu. Nüfus ve maddece fakirleşme, umutsuzluk akımlarının gelişmesi, Timur yıkımının sonuçlarıdır denebilir. Belki O, tek bir İslâm Devleti kurmak istiyordu. Ancak buna savaştan çok, barış yoluyla gitmek gerektiğini anlayamadı. Müslümanların adeta soykırımına uğraması onu durdurmadı. Yine de İslâm Âlemi, Timur akınından sonra yeni bir yükseliş, Osmanlı Yükselişini gerçekleştirdi. Rönesans sonrası Avrupasının parlamasına kadar İslâm Dünyası, sürekli saldırılara uğradı; ama dayandı; bu savaşlar onun zaferleriyle bitti.

Asıl büyük bunalım, ruh bunalımı, Avrupa'ya yenilgilerin başladığı tarihten sonra doğdu. Ve giderek yoğunluk kazandı. 20. yüzyılda önce bir yıkılış ve yere seriliş gibi gözüktü. İkinci Dünya Savaşından sonra bir doğruluş ve ayağa kalkış havası gözlemlenebiliyor İslâm Dünyasında. Ama bu doğruluş kendi ayaklarıyla değil, suni, tahta ayaklarla ayağa kalkış gibi oldu. Köklü bir dirilişle, ruhu kaplayan, kanseri boğarak gelen bir dirilişle olmadı bu ayağa kalkış. Avrupaya öykünerek Avrupaya kafa tutmaktı bu. Şimdi, Batı, bunun intikamını almak istiyor. İçten ve dıştan, sağdan ve soldan, Doğudan ve Batıdan İslâmı

yoketmek için çok boyutlu, dolaysız, dolaylı, görüntülü, görüntüsüz, sesli, sessiz savaşını sürdürüyor.

İslâm Dünyası ise, çelişkili bir görünümde. Onda, hem dirilişin, hem umutsuz ölümün alâmetleri görülüyor. Bir yanıyla taklit bataklığında boğuluyor; kimi yerde beklenmedik direniş gösteriyor. Her şey bitti sanılan yerde, bakıyorsunuz diriliş sesleri yükseliyor. Ama politik bağımsızlığın ekonomik bağımsızlıktan, ekonomik bağımsızlığın da kültür bağımsızlığından önemli görülmesi de göstermektedir ki, gelişme ehramını ters tarafından idrak etmektedir hâlâ aydın tabaka. Büyük krizin farkında bile değildir genellikle bu aydınlar. Çoğunlukla batılıyı taklitle bir yere varılabileceği inancındadırlar. Bir kısmı da çağın modasına kapılmış gitmektedir. Ne bir kritik, ne bir otokritik, ne bir geçmiş zaman değerlemesi. Geçmişe doğru giden bir tahlil, ve krizin kaynaklarına varıştan eser görülüyor. Öte yandan bazı düşünürler, konuya değinen düşüncelerini ortaya koydukları zaman, bu, genel aydın kesimince değil de, belli bir kesimce biliniyor. Onlar ülkeye tam duyurulamıyor. Giderek bu, belli bir yere ve kesime kapanış artıyor. Kurulu düzen, bilerek, belli bir maksatla, ancak batı yanlısı kalemleri ön plana çıkarıyor; basında, radyoda, üniversitede, ortaöğretimde ve şimdi de televizyonda hep bu tipler tanıtılıyor, propaganda ediliyor; buna karşılık yerli tezciler söndürülmek, gözlerden ırak tutulmak isteniyor. Ve bu eğilim giderek artıyor; aydınlığa gidiyor sanılarak karanlığa gömülme hızlanıyor.

Kriz, gerçek anlamıyla, artık ne siyasî özlü ve görünümlüdür, ne de, sadece zihin kaynaklı bir buna-

lımdır. Kriz, kelimenin tam ve gerçek anlamıya bir “ruh” buhranıdır. Psikolojik anlamda bunalım değil, metafizik anlamda bunalımdır. Metafizik bunalımdır bu. Medeniyetimizin en büyük bunalımıdır. Hem kitlelerin, hem aydınların yakalandığı köklü bir krizdir bu. Bunu sadece dinî öğretim ve vaazla ya da sadece bilim faaliyetiyle yenmek mümkün değildir. Yalnızca siyasî çıkışlarla da varılacak bir yer yoktur. Nasıl kriz çok başlı bir canavar gibi, çok cepheli bir medeniyet ve ruh krizi ise, aynı şekilde, çözüm de, metafizikten, bilimden, sanat ve edebiyattan siyasî çözüme kadar tümünü kucaklayan bir diriliş hareketinin çıkıp gelişmesindedir. Merkez noktada inanç ve metafizik çözüm, sonra halka halka bilim, zihin faaliyeti, sanat ve edebiyat, politika hareketleriyle gelişen önlenmez kurtuluş hareketi. Allah’ın izniyle tarihin büyük, önlenmez hareketi bu olacaktır.

MEDENİYETİMİZİN BÜYÜK KRİZİ

XI

Medeniyetimizin geçirdiği büyük krizi, ekonomik sebebe bağlayanlar, çağın modasına uymuş oluyorlar. Gerçekten, yüzyılımız, her sosyal, hatta tarihî olayın arkaplanında ekonomiyi görmek eğilimindedir. Bu dünyada yaşadığımıza, yaşamak için yemek, giyinmek, bir evde oturmak ve benzeri ihtiyaçlarımızı gidermek zorunda olduğumuza ve bütün bunları düzenli ekonomik faaliyetlerle sağladığımıza göre, ekonominin önemi meydandadır. Ekonomisi sağlam toplum, devlet ve medeniyetlerin daha güvenli, mutlu ve uzun ömürlü olacakları inkâr edilemez. Bu gerçeği bilmek için materyalist olmağa gerek, ruhçu olmak için de bu dünya hayatının maddî yanını görmezlikten gelmeğe hacet yoktur. Eğer bu dünyada ruh cisme ve maddeye, madde de ruha muhtaç olmasaydı, bazı insanların yaptığı doğru olur, bunlar tanrılaşmış bulunurlardı. Materyalizm, bilmeden maddeyi mutlaklaştırmak ve dolayısıyla tanrılaştırmak demektir. Ama, görülüyor ki, ruh ve anlam, somut-

laşmaya, fizik de bir ruh ve iradenin yuvası olmaya ihtiyaç hissetmektedir. Varoluş, ancak birbirine halkalarla bağlanıp bir zincir oluşturan, bu zincir halkalarının da bağlandığı sayısız dünyalar bütünüyle bir anlam ve bir ruh aramaya doğru ilerleyiş ve yükseliştir. Bu ruh, maddeüstü, metafizik bir âleme bitişir ki biz, ona din terminolojisinde melekler âlemi (melekût) diyoruz. O âlem de, kendi ruh, anlam ve amacını daha ötede arıyor ki, ona da klasik düşünce de lâhûti-ceberûtî âlem deniyor. Bütün bu gidişin varıp kendisinde fani olacağı, kavuşacağı varlık, Ezelî, Ebedî, başkasına muhtaç olmayan Zât, Allah'tır.

Bu düşünce diyalektiğinden de anlaşılacağı gibi, ne denli önemli olursa olsun ekonomi, bir sebep değil, neticedir. O yüzden, ekonomik durum, düşüşlerin, gerileyişlerin, çöküşlerin (ister kişi, ister toplum, ister devlet, ister medeniyet olsun) sebebi olmaktan çok, sonucu, konusu ve alanıdır. Bir toplumun ekonomik durumu bozulduğu için o toplum gerilememektedir; tersine toplum gerilediği için, ekonomik durumu bozulmaktadır. Ekonomi, marksçıların iddia ettiği gibi altyapı değil, üstyapıdır. Altyapı, bir toplumun ruh ve zihin gücüdür. O güçlü olursa, kültürü sağlam yapılı ve işleyişli olursa, ekonomik yapısı ve işleyişi de sağlıklı olacaktır.

Bu böyle olmakla birlikte, iki nokta, insanı yanıltıcı bir görünüm sergiler ki, materyalizmi doğuran ve yaşıtan da bu süregelen yanılgıdır. Bu noktardan birincisi: bozukluk, gerileme ve çöküş ruhta olsa bile, orda görünmez; bozukluğu ancak, fizikte, maddede, ekonomide somut olarak görürüz; o zaman da,

sonucu sebep gibi görmek yanılgısına düşeriz. İkinci nokta: her ne kadar, ekonomik durum, esasta bir sonuç ise de, bir kere oluştuktan sonra, o da, bir sebep gibi tesir edecektir. Toplumsal oluşlarda sadece tesirler yok, karşı tesirler de vardır. Sebep-netice zinciri tek doğrultuda ve geriye dönüşümsüz değildir. Doğan her netice, bir sebep gibi yeni doğuşların kaynağı olur. Ekonomik durum, kültürel durumun sonucu ise de, oluşan ekonomik yapının kültürel yapıya etki yapacağına da kuşku yoktur. karşılıklı etki-leşim söz konusudur. Materyalizm ise, sadece, toplum hayatını enine ve dikine (ufkî ve şakulî) olarak hep ekonomik gelişimin etkileriyle açıklamaktadır. Tarihî materyalizmin olsun, bir dereceye kadar liberal-kapitalist ekonomi bilginlerinin ve düşünürlerinin olsun, tarihin diğer dinamiklerini ve temel dinamîği olan inanç ve ruh oluşumları kültürünü görme-yip sadece ekonomideki ilerleme ve gerilemeleri tarihin fonu gibi göstermeleri, günümüz aydınını kökten aldatmış ve karanlık bir batağa saptanmış bulunmaktadır. Bu bataktan nasıl ve ne zaman kurtulacağı belli değildir insanlığın. Belki de, ırkının mistik mizacından kurtulamayan Marx'ın öngördüğü katastrof final, bu uğursuz kehanet, onun sandığı gibi sanayileşmenin doğurduğu sınıflararası uçurum, mutluluk ve sefalet uçurumundan değil, metafizik yıkımın doğurduğu ve ruhsal planda büyük bir bunalım olarak beliren kültür çöküşü sonucunda gerçekleşecektir. Tabii ki, insanlık bir daha silkinip dirilişinin yolunu tutmadığı takdirde.

Rönesans öncesinde başlayan Batının coğrafi keşifleri, müslümanların elinde bulunan İpek Yolu ti-

caretini zamanla denizlere kaydırma sonucunu doğurmuş, bu da İslâm Âleminin uzun sürede fakirleşmesine sebep olmuştur. Bu keşifler, sadece ekonomik sonuç doğurmamış, askerî sonuçlar da doğurmuştur. Denizcilikte ilerleyen Avrupalılar Çin ve Hind'i sömürgeleştirmiş, böylece oralardan ticaret yoluyla İslâm Âlemine akan zenginliğin, yönünü değiştirerek, hem ticaret, hem hile, hem zorbalık yoluyla, daha kaynağında, en ucuza, hatta yok pahasına kendilerine kaymasını sağlamış oldular. Daha sonra da denizlerde sağlanan bu üstünlükle, İslâm Âlemini kuşatıp, en son, Birinci Dünya Savaşı'nda paramparça edip yere serdiler.

Coğrafi ve ekonomik sebeplerle açıklanan bu gelişmenin daha derinlerdeki sebeplerini araştırdığımızda, psikolojik faktörlere çıkarız. Aslında müslümanların geliştirdiği tarih, coğrafya, teknoloji, denizcilik ve ticaret bilgi ve tecrübeleri olmasaydı ve bunlar temel alınmasaydı, Avrupalılar, coğrafi keşiflere girişemezler ve sonunda denizlere hakim olarak, bir taraftan da teknolojilerini, üretim metotlarını, yani sanayilerini ilerleterek son yüzyılların zaferlerini elde edemezlerdi. Demek ki Avrupalı, asıl, müslümanların elinde olan bir anahtarın projesiyle bu neticeyi elde etmiştir. Neden müslümanlar değil de, Avrupalılar, bu ortak, hatta mülkiyeti İslâm Medeniyetine ait bilgi ve usûl birikiminden yararlandılar da, müslümanlar yararlanamadılar? Aslında soru aldatıcıdır. Müslümanlar da, aynı birikimden —ki o birikimde asıl pay ve emek kendilerininindir— yararlandılar kuşkusuz. Ama başka şekilde. Aynı birikimden, müslümanlar bir türlü, Avrupalılar başka

türlü yararlandılar. Herkes, kendi şartlarına ve ihtiyacına göre yararlanır bir imkândan. Avrupa'nın coğrafi keşifleri —Amerika'nın keşfi dahil— sanıldığı gibi müslümanların meçhulü değildi. Müslümanlar bütün bu yolları biliyor, ve belki de az çok kullanıyorlardı. Ama karadan ticaret yolları ellerinde olduğundan, ta denizlerden gitmeğe gerek görmediler. Avrupalıların, müslümanlara geçiş parası ödemek için deniz yolunu seçmişlerdir. Sonra bu, onlara Doğu'ya hâkim olma yolunu açtı. Doğu'ya hâkim olduktan sonra da İslâm Âlemini çökertmeğe yöneldiler.

Avrupalıların bu girişimi, zaruretin, vahşetin ve cehaletin verdiği bir cesaret ve maceraperestlik ve gözüpeklik sonucunda oldu. Müslümanlarsa zengin ve medenî olduklarından, bu tür, meçhullerde hazine aramaya, ummanlara olta atmaya yeltenmediler. Herhalde Avrupalıların bu teşebbüsünü de pek iyi değerlendiremediler; belki bir sonuç çıkmayacağını sandılar, küçümsediler, boşa harcanan bir emek ve zahmet saydılar. Bu gözlem ihmali, içe kapanıp kendi ruhunun zenginliğini temaşaya kapılma aşırılığı, dışı gereği kadar izleyip kontrol edememe, çok yavaş seyreden değişimi tam tamına değerlendirememeye İslâm Dünyasına pahalıya mal olmuş, tarihî, acı bir kader armağanı ve yemişidir.

Belki psikolojik durumların bir sonucu olan, hasedden ve imrenmekten doğan bu atılım, Batıyı sanayi devrimi ve sonucunda Ağır Sanayi devrimine götürdü ve dünyayı —İslâm Âlemi dahil— yere çarptı. Kendisi de bu sarsıntıdan payını aldı. Henüz sonuçlar tam anlamıyla belirmemiştir. Gelecekte tü-

müyle ortaya çıkacaktır dünyaya neye mal olduğu bu Avrupa çılgınlığının.

Coğrafi keşifler, ticaret yollarının denizlere kaymasından sonra Batının sanayi devrimini yapmasına karşılık, İslâm dünyasının ziraî ekonomi seviyesinde kalması da genel olarak biz müslümanların geri kalmamızın sebepleri arasında gösterilmiştir. Bize kalırsa bu ve benzeri oluşum ve değişimler, sebep olmaktan çok sonuçturlar, fakat şu veya bu şekilde doğunca da, bu kez, onlar, sebep yerine geçip oluşu etkilerler, bir takım kaçınılmaz sonuçlar getirirler.

İslâm Âleminin ekonomik durumunu, ziraî ekonomiden sınaî ekonomiye geçemeyiş olarak tesbit etmekten daha komplike bir olguyu bağrında saklar islâm ülkeleri ekonomisi tarihi. Abbasî döneminde görülen eşsiz refah, şüphesiz son derece ileri ve ince bir imal (yapım) seviyesini gösterir. Mamül kalitesi, herhalde tarihte daha önce ve daha sonra benzeri görülmemiş bir üstünlüktedir. İslâm dünyası, sadece ziraî ekonomide kalmamış, imal ekonomisinde de rekor seviyesine varmıştır. Ama neden burada durmuş ve Batı tipi sanayi devrimine geçememiş ve ağır sanayi inkılâbını gerçekleştirememiştir? Bunun sebebi açıktır: Kalite “fabrikasyon”da, “seri imal”de değildir. Bunun en iyi örneği, elle dokunmuş halı ile fabrikada dokunmuş halı arasındaki farktır. İslâm dünyası, imâlde vardığı kaliteyi yitirmemeğe savaşırmıştır hep. Hatta şuurlaltımızda bu, bugün bile mevcuttur. Eşya kalitesini yitirdikçe, sürekli bir nostalji krizi ile geçmişİ sayıklayıp duruyoruz, bugün bile. İslâm Âlemi yeterince ürettiği için, bir kıtlık çekil-

mediğinden dolayı, seri imale, fabrikasyona geçme ihtiyacını duymamış, ekonomiyi yönlendiren ilke, kaliteyi yitirmeme endişesi olmuştur. Maliyet yüksek olmakla birlikte, refah seviyesi de yüksek olduğundan, nisbî olarak eşya pahalı değildi. Avrupa ise, ithalden kurtulmak ve ucuza mal edip Doğu'da İslâm ülkeleriyle rekabet edebilmek için, kaliteyi bir yana bırakıp, yeni imâl yollarını aradı. Böylece fabrikasyona geçti. Fabrikaları kurarken de bütün insanî endişelerden uzak kaldı. Çalışma saati, ücretler ve çalışma şartları açısından işçiyi görülmemiş derece sömürüp ezdi. Zulüm ekonomisiydi bu. Bir nevi, savaş esirlerine bile yapılmayan muameleyi kendi insanına yaparak sanayi devrimini gerçekleştirdi. Ağır sanayi bunun ve emperyalizmin sonucu oldu. Zaten Avrupada ekonomik amaçla askerî amaç birbirinden ayrılmayacak derecede biraradadırlar. Bugün bile öyledir. Geçmişte ise, ekonomi, sömürme, yani emperyalizmin bir yolu idi. Ama bunu elde etmek için silâh da kullanmak gerekiyordu. O yüzden seri imal, sınırsız etki çerçevesi, savaş ekonomisini, silâh sanayiini de içine alacak şekilde genişletildi. Ağır sanayi ve modern teknoloji bundan doğdu. Bugün, bu gidişin vardığı yer, nükleer silâh teknolojisi, uzay ve yıldızlar savaşı aşamalarıdır. İslâm ekonomileri ise, Haçlıların, Moğolların, daha sonra Rönesans sonrası Batılı devletlerin sürekli hücumuna karşı koymak, ticaret yollarının değiştirilmesi sonucu giderek yiten zenginliğin ıstırabını yaşamak, kaliteyi düşürmemeğe savaşmak gibi bir yol izledi. İslâm Dünyası, Batının tuttuğu yolu iyi bulmadı, iyi görmedi: ahlâkî ve insanî bulmadı, bu sebeple de

onu gerektiği gibi gözlemedi. Ama, bu hata, ona zaman kaybettirdi. Avrupa, yüzyıllar içinde arayı açtı. Bir zaman gelip, İslâm Âlemi, işin aslının da değil de, sonucunun farkına vardı. —Zaten bunun da farkına varmamak imkânsızdı; parmak göze değer, hat ta göze batar hale gelmişti, daha da mı farketmeyecektik?— Farkına vardı diyelim ama, gemi kaçmış ve atı alan Üsküdar'ı geçmişti.

Gerçi, Avrupa, sonunda, bu gidişle, kendini de, dünyayı da felâkete götürdü, ve bundan sonra da, belki daha büyüğüne götürecektir. Ama, biz müslümanlar, zamanında, ondan önce davransaydık, dünyayı da, hatta istemediği halde Avrupa'yı da bu gidişten döndürüp kurtarabilirdik.

MEDENİYETİMİZİN BÜYÜK KRİZİ

XII

Birinci Dünya Savaşı yıllarında gerek Osmanlı Devletinin çöküşü, gerek İslâm Âleminin emperyalist Batı dünyasınca istilâ edilmesi, doğu ve batı kültürüyle az veya çok temas etmiş bir takım düşünürleri, hem bu noktaya gelişin açıklaması, hem de bu durumdan kurtulmanın çaresi üzerine görüşlerini belirtmeğe yöneltmiştir. Bütün bu düşünürler, daha çok çağlarındaki durumu gözlemleyerek görülen eksiklikleri sıralamışlar, bunların düzelmesi veya düzeltilmesi halinde, yeniden, İslâm Dünyasının az çok sağlıklı bir hayata kavuşacağı inancı doğrultusundaki kanaatlerini açıklama çabasında olmuşlardır.

Bu tezlerden biri de, eğitim ve öğretim, eski deyişle “maarif” konusundadır. Halkın zaman ve yüzyıllar içinde cehalete gömüldüğü, eğitimsiz ve okulsuz çoğunluğun idaresinin güç olduğu, ülkenin, gerek ziraat, gerek sanayi açısından geri kaldığı ileri sürülerek, bu durumdaki bir halkın, gelişmiş batı tekniğini bilmesi, kavraması ve uygulamasının mümkün bulunmadığı savunulmuş, idareci kadronun kültürce ve

bilgice yetersizliği ortaya konmuştur.

Eserlerinde, İslâmın, medeniyet olarak da adı geçmekle, parlak dönemlerine yer yer işaret edilmekle, dokunulmakla beraber, bu düşünürler, tezlerinin merkezi olarak “medeniyet” olgusunu ve perspektifini almadıklarından, neticelerle sebepleri birbirine karıştırmış görünüyorlar. Böyle de olsa, düşünceleri, üzerinde durulmağa değer niteliktedir kuşkusuz.

İslâm Medeniyetinde, okumaya, bilime, eğitime, okula çok önem verildiği bilinen tarihî bir gerçektir. Yüzyıllarca, İslâm Âleminin her tarafında medreseler, gerçekten ilim merkezleri olarak dört yöne adetâ ı ışık saçmışlardır. Şam ve Bağdat'ta olduğu kadar, Maveraünnehir'de ve Endülüs'te de, bu medreseler, sadece din ilimlerinde değil, matematik, astronomi, tıp alanlarında da, gerçekten, ilkçağa ve ortaçağ Avrupasına göre çok ileri bir bilim hayatı kurmuşlar, hatta, daha sonra Rönesanstan itibaren Batının pozitif bilim ve teknolojiye ileri giden ilk ham kaynağı da olmuşlar, onlara teorik plandaki ilkeleri, kuralları, aletleri sunmuşlar, böylece, bugünkü Batı Dünyası bilim ve teknolojisinin çıkış ve hareket noktası, dayandığı ilk temeli oluşturmuşlardır. Endülüs'ün tıp, mantık, felsefe, coğrafya, fizik, kimya ve matematik konusunda Batıya hocalık yaptığı herkesçe bilinen tarihî bir vaki'dir. Batıdan gelen öğrenciler Endülüs'te yetişerek, ülkelerine, hayran oldukları bu medeniyeti taşımışlardır. Gerçi, insan ne kadar, başkasına alıntı gözüyle bakarsa baksın, mizaç değişmiyor. Batı da maneviyattan çok, madde ve onu ilgilendiren teorik yapı alanına ilgi duymuş

ve bu sebeple Endülüs Medeniyeti bilim hazinelerinden hesapsız değer aktarmışlardır yurtlarına. O zamanın Avrupa aydınları, yazdıkları mektuplar ve bıraktıkları notlarda, Endülüs Medeniyetini ballandıra ballandıra anlatmışlar, orayı aydınlık bir ülke olarak tasvir etmişler, Avrupa'nın Endülüs Medeniyeti seviyesine yüzyıllarca çalışsa erişemeyeceği düşüncesiyle acı acı yakınmışlar, kendi ülkelerinin cehalet ve taassubu sebebiyle karanlıktan kurtulamayacağını umutsuzlukla belirtmişlerdir. Kötümserlikleri ve karamsarlıkları o derecededir ki, çoğu Avrupa'nın uyanacağından ümitsiz olduklarını açıkça söylemekten kaçınmamıştır.

İslâm Âlemi ve Batı bu durumda olduğu halde, nasıl olmuş da yüzyıllar içinde, hal, tam tersine dönmüş? Belki, tarihlerde bu konuya yer yer temas eden düşünceler ve tesbitler bulunabilir. Ama, soruyu açıkça ortaya koyup konuyu doğrudan doğruya bu açıdan detaylıca ve belgelere dayanarak inceleme yolu pek tutulmamıştır. Yüzyıllar içinde, Avrupa, yavaş yavaş eğitim ve öğretim şebekesini bir demiryolu ağı gibi örerken, İslâm Âlemi, mevcut sisteminin de bozulup yozlaştığına, medreselerindeki öğretim ve eğitimin kalitece düştüğüne şahit olmuştur. Selçuklular ve Osmanlılar da daha önceki İslâm devletleri gibi ilme ve ilim müesseselerine büyük önem vermiş, gerek devlet, gerekse vakıflar eliyle, eski kültür gücünü korumayı amaçlamış ve başlangıçta bunda da başarılı olmuşsa da, daha sonra, yüzyıllar içinde, gerçekten bir gerileme ve çökme, kaçınılmaz bir sonuç gibi ortaya çıkmış, 10. milâdî yüzyılda, bu, en son noktaya varmıştır.

Nasıl olmuştur bu? Niçin olmuştur? Üzerinde durulması gereken önemli bir nokta olarak incelemecilerini ve araştırmacılarını bekleyen bir tarih konusu da budur. İslâm bilim müesseselerinin, öğretim ve eğitimin oluşması, doruk noktaya çıkması ve sonra yavaş yavaş çökmesi, belki de çökertilmesi konusunu ele almak, esasta tüm medeniyet olarak aydınlatılacak konuyu, bir ucundan, ama önemli, hatırı sayılır bir ucundan tutmak, bu vesileyle bir takım ipuçları yakalamak, daha açık ve çözümü daha kolaylaştıracak bir çizgi çekmek demek olacaktır.

Böyle bir çaba, ayrıca, çözüm açısından bakıp da öğretim ve eğitim (maarif) üzerinde duran düşünürlerin, bir nevi açık bıraktıkları noktayı da tamamlamada yararlı etütlerin başlangıcını teşkil edecektir. Bu düşünürler, mektepler açılmalı, halk aydınlatılmalı, cehalet ortadan kaldırılmalı demişler ve bunu tek kurtuluş yolu olarak göstermişlerdir ama, bu eğitim ve öğretimin nasıl olması gerektiği, programı, içeriği ve kapsamı konusunda fazla bir şey söylemişlerdir. Söyleselerdi ya da bir miktar da söylemişlerse söyledikleri kadarıyla zaten bu konuda yeni bir tartışma doğması mukadder olurdu. Çünkü: bu kişiler, her biri ayrı bir medeniyet telâkkisine sahiptir. O yüzden bilerek bilmeyerek tercih ettikleri medeniyet doğrultusunda bir içerik önereceklerdir. Önerilen içerikler farklı olunca da bu konuda bitmez tükenmez bir tartışma çıkmış olacaktır. Nitekim, Tanzimattan bugüne kadar, batılılaşalım ya da kendimiz olarak kalalım tartışması, doğrudan, medeniyetler ele alınarak yapılmadığı için, sürüp gitmiş, çözümlenememiş, hatta bir nevi kronikleşmiş, kangren olmuştur.

Hatta bugün bile hislerin çatışması şeklinde sürüp gitmekte, karşılıklı kinlerin, küçük görmelerin, hakaretlerin, adeta miras kalmış bir kan davasının bütün karakterini göstermekte ve özelliklerini sergilemektedir. Eğer, bir gün, İskender'in Gordiom kördüğümünü kılıcıyla kestiği gibi, bir Diriliş Kahramanı, bu faydasız, hatta zararlı, sürüncemeli tartışma havasını kesip atmazsa, 2000. milâdî yılından sonra da tartışmaların devam edip gideceği kuşkusuzdur.

Oysa, mesele medeniyetler açısından ele alınabilse, herkesin ortaklaşa kabul ettiği eğitim, öğretim sisteminin yeniden kurulup geliştirilmesinde nasıl bir yol izlenmesi ve içeriğinin, kapsamının ne olması gerektiği az çok aydınlanacak ve belli olacaktır.

Bu yüzden, Osmanlı dönemindeki medreselerde okutulan bilimler ve eserlere bakılınca, bunların tamamen İslâm Medeniyeti çerçevesinde olduğu görülecek, eski Yunan Medeniyetinden gelen ve İslâm'da gelişip serpilerek bilgi ve metotlarla birlikte islâmın getirdiklerinin nasıl bağdaştırıldığı ve bu temel üzerine nasıl bir yapı tutturulduğu incelendiği takdirde, zannımızca, Tanzimatın ikili yapısı, hem farsça ve arapça, hem fransızca öğretimi gibi sözde doğu-batı sentezi, gerçekteyse doğu-batı arasında şaşırma, camiyle kilise arasındaki binamazlık durumu ile, bugünkü, daha çok batı taklidi eğitim ve öğretimin tek taraflılık yanlışlığı ve eksikliği de ortaya çıkacak, yeniden bu alanda yapılacak radikal devrimin daha doğrusu dirilişin ne olduğu silüetiyle az çok anlaşılıp sezilecektir.

Eğitim ve öğretimimizin temelde İslâm eğitim ve öğretimi olması, ancak Batının da gözlenip elde et-

tiklerinden yararlanılması esasına gönül rahatlığıyla dönebilmemiz için, önce huzursuzluğun kendi öz medeniyetimizi yitirmemizden doğduğunu idrak etmemiz, bu idrak için de, önce, krize, tarihî-sosyolojik açıdan, yani medeniyetler, medeniyetler savaşı açısından bakmamız gerekir. Medeniyet teziyle köke inilebilir, asıl sebebe ve sebeplere varılabilir.

MEDENİYETİMİZİN BÜYÜK KRİZİ

XIII

Medeniyetimizin adeta çökme işaretini veren büyük bunalımının sebebi olarak, islâma bağlı düşüncüler ve önderler, imân zayıflığını göstermişlerdir. Medeniyetimizin temeli inanç olduğuna göre, imân da zayıflama, gerçekten, çöküşe götürür bir sebep olarak düşünülebilir. Ancak, diğer faktörleri de gözden geçirdiğimizde belirttiğimiz gibi, her vakit olduğu gibi, bunda da sebeple netice birbirine karıştırılmaktadır. Medeniyet krizimizin imân zayıflamasına da neden olmakta bulunduğu göz önünde tutulursa, tek sebebin bu olduğunu iddia etmek ve yalnız bunun üzerinde durmak, Medeniyetin asıl hastalığını teşhis bakımından bir eksiklik sayılabilir.

Medeniyet, toplum ve devlet ne kadar güçlü olursa olsun, çocuk yaştan itibaren imân telkini ve esaslarının öğretimi, islâmı yaşama eğitimi, ihmal edilmemesi ve üzerinde durulması gerekli önemli bir noktadır. İmân zayıflarsa, islâmı yaşamada bir gerileme olursa, bunun sonucunda, şüphesiz, toplum, devlet ve medeniyet de zamanla zayıflar ve çöker.

Bundan ötürüdür ki, Peygamber efendimizden itibaren islâmın öğretilmesi, din bilimlerinin geliştirilmesi ve islâmı yaşamaya dikkat edilmesi, halifelerin, devlet adamlarının, bilim çevrelerinin ve halkın önemle üzerinde durduğu bir husus olmuştur. Gerçekten, müslümanlar gösterdikleri gayretle, en inançlı, en saf ve temiz yaşantılı, şuurlu bir toplum olmasını bilmişlerdir. Bilimi geliştirmişler, büyük din bilginleri ve maneviyat önderleri yetiştirmişlerdir. Medreselere, camilere ve onları tamamlayan müesseselere çok önem vermişlerdir. Bu sayede, islâm toplumu, kendinden önceki toplumlardan daha dindar bir toplum olmuştur. Akli aşan fedakârlık ve eşsiz feragat örnekleri sayısızdır denebilecek kadar çoktur islâm toplumunda. Halk dindar, saf ve temiz yürekli, mütevazî, sade, fedakâr ve feragatkâr, şefkatli ve merhametlidir. Tarikatlar da, gerçekten, olgun insan okulları olarak yüzyıllarca büyük hizmet vermişlerdir topluma. Bazı siyasî olayların zuhuru, yunan felsefesi ile karşılaşma ve hesaplaşma, bunalmaların doğmasına sebep oldu. Bunlara bakan çok duyarlıklı insanlar etkilendiler, imânın ve ahlâkın zayıfladığından, islâma bağlılıkların gevşediğinden yakındılar. Bugün aynı yakınma devam ediyor. Ama, bugünkü toplumla o günkü toplum arasındaki farka bakınca, o günkü şikâyetlere şaşmamak kabil değildir.

Zaman zaman görülen inanç zayıflıkları, ya da dine sadakatta gevşemeler, yeni hamlelerle kapatılmıştır. İslâm toplumu her sefer yeniden dine, inanca, adıyla sanıyla islâma sımsıkı sarılmış ve yüzyılımıza kadar bu bağlılığını korumayı bilmiştir.

Halkın, çocukluktan itibaren şehitlik ve gazilik ruhuyla yetiştiği o çağlarda arasına esen inkâr rüzgârları, belli kesimlerle sınırlı kalmış ve geçici bir etkiden sonra kaybolmuştur. Halkın dine ve bu yolun büyüklerine saygısı devam etmiştir.

İnançta ve dinde zayıflama, yine ve ancak bir netice olarak, Medeniyetimizin bilhassa dıştan zorlanmasıyla ortaya çıkmış, fakat bir kere ortaya çıkınca da toplumun çöküşünü etkilemiş ve şiddetlendirmiştir.

Osmanlı devrinde halkın dindarlığı, saf ruha sahipliği, içki ve kumar gibi kötülüklerden kaçışı küçümsenmeyecek bir derecededir. Ahlâkça yüksek, dine bağlı, islâma itaatli bir halktır bu.

Osmanlı döneminde, padişah, vezirler, ulema, yenicileri ve halk ilişkisi, yüzyıllar boyunca ufak istisnalarla mutlu bir şekilde gelişmiş, ancak, dışarıyla temasın içeriye etkilemeye başlamasından sonra, zaman zaman bu konuda krizler baş göstermiş, sonunda, bu, büyük krize dönüşerek devleti yıkmış, toplumu da kökten sarsarak değişikliklere ve yıkımlara açık hale getirmiştir. Halk, inancını, ahlâkını ve geleneklerini korumak için direnmiş, zirvede olup bitenlerden kalbiyle yaralanmasına rağmen, ruhuyla sağlam kalmaya, ayakta durmaya çalışmıştır.

Tanzimat döneminde artık Batı etkisi su yüzüne çıkmış, açık ve seçik hale gelmiştir. Ama bize kalırsa, henüz incelenmiş ve tarihçe tesbit edilmiş olmasına rağmen, dış etki, çok derinlerden ve sessizce ilerleyerek Lâle devrinde ve daha öncesinden etkisini içe işlemiş bulunmaktadır.

İlk bozuluş, yönetim üst kademesinde görülüyor. İhtirasların çarpışması biçiminde ortaya çıkan vezir-

ler arasındaki gizli çatışma, zaman içinde gelenek-yenilik kavgası görünümüne bürünüyor. Belki de bu bir bahaneydi. Ama, anlaşmazlıkları sadece çıkar kavgasına indirgemek de mümkün değildir. İnsan faaliyetlerinin tümünde olduğu gibi ve biraz da fazlasıyla, üst yönetim çevresinde, duygular, çıkarlar, görüşler, tecrübeler, politika gibi çok cepheli sebepler ağı, hizipleşmeye sebep oluyordu. Demokraside parti, önceden kabul edilmiş bir realitedir. Ve tayin edilen kurallar çerçevesinde çok partili düzen yürütülmek istenir. Oysa, buradaki hizipler bir nevi gayriresmi partileri oluşturunuyordu. Hukuken gayrimeşru olan bu partilileşme, fiilen birer realite idiler. Bu vezir partileri çatışmasında, çoğu kez hükümdarlar da kurban olarak seçiliyordu. Kimi kez de, saray, üstte çıkarak bu hiziplerin bir kısmını ya da tamamını dağıtıyordu. Kavga kızıştığı zaman, sarayın ve yöneticilerin bu çatışmasına, ulema ve hele asker de katılırsa bir takım kanlı olayların zuhuru, kaçınılmaz oluyordu. Bizans tahtındaki oyunların Osmanlılar zamanında da tekerrürü görülüyordu. Dışa yenilmeler de devam edince, hiziplerin birbirini suçlaması şiddetleniyor, iç çekişmeler artıyordu. Her yeni iktidar grubu, eskisini usûlleriyle birlikte tasfiye için bir parça yenileşme ihtiyacını duyuyor, bunu da farkında olarak olmayarak Batıda arıyordu. Batıya yenilmelerimiz arttığı için giderek nerdeyse bütün üstünlüğün kaynağı olarak orayı görmeye başlıyorduk. Mısır da, bu zaafı sebebiyle devletten kopmuş ve Batıyla diyaloga girmiş bulunuyordu. Batı orayı el altından koruyor, yönetimini de değiştirmeye ve kendine benzetmeye çalışıyordu. Mısır'ın bu batılı-

laşma tutumu, Devlet'in ona özenmesine neden oluyordu. Nerdeyse Mısırda Osmanlılar arasında bir yarış başlamıştı batılılaşma konusunda. Ama halk, eski inançlılığını koruyordu. İlk zayıflık alâmetleri yönetici takımında görüldü. Halkı yönetme, bu kişileri, aşırı realist, bazı konularda gereğinden sert, bazı konularda da gereğinden yumuşak yaptığı için Batıdan ilk etkilenenler onlar oldu. Daha sonra Tanzimat döneminde Avrupa'ya çoğunlukla elçi olarak giden bu yöneticiler, zamanla hariciye, sadrazamlık makamlarını doldurarak etkinliklerini artırdılar. Giderek Tanzimat adı altında bir batılılaşma programı ortaya çıktı. İlmiye ve askeriye de tanzimat ruhuyla batılılaştırdılar. Zaman zaman avuçlarının içine aldıkları hilâfet ve sahtanat müessesesiyle gizli açık savaşları sürdürdü, bu, batılılaşan ve önce islâmî ruhu, daha sonra yaşantıyı yitirmeye başlayan yöneticilerin. Meşrutiyet ve Cumhuriyet yönetimi, Tanzimat yönetiminin süreğidir. Yere yaklaştıkça düşüşün hızlandığı kuralına uygun bir süreği. Sonunda, hilâfet ve saltanat müessesesi çökertildi. Halk, geçmiş zamanlardan gelen bir duyguyla, hanedana sevgi ve saygıyla bağlıydı. Görünüşün tersine, Osmanlı hanedanı ile halk, görünmeyen planda, adeta gönül bağıyla karşılıklı ilişki içindeydi. Halk, yönetime karşı padişahına dayanıyordu, padişah da yöneticilere karşı halka. Aslında, yönetici de hilâfete ve hanedana dayanarak halkla ilişkisini sürdürüyordu. Fakat, zaman içinde, yönetim, padişahları da tam kontrol etme hevesine düşünce, halkla ilişkisini büsbütün koparıp yitirdi. Batı'yla temaslar arttıkça, yöneticiler, halkın ve kendi medeniyetimizin engin ruhun-

dan ve zengin tarihî tecrübelerinden çok, Batılı akıl hocalarının öğütlerine kulak asar oldular. Giderek bu yöneticiler ve onların yetiştirdiği aydınlar, sivil ve askerî kesimdeki Batı tipi eğitimle yetişmiş insanlar, inançtan ve islâmdan uzaklaştılar. Bu, çok yavaş cereyan eden bir süreçte oldu. Bu yüzden adeta farkına bile varılmadı. Önce aşk, samimiyet, ihlâs yitirildi. Gerçi dinî görevlerin yerine getirilmesi uzun süre devam etti. Bir alışkanlık gibiydi bu. Ruh-suz ve özsüz. Halksa, islâma gönülden bağlılığını sürdürdü. Batı etkisi sınırlı kaldı bu konuda. Ancak yirminci yüzyılda bilhassa teknolojik gücün katkısıyla halk da inançtan ve islâmdan uzaklaştırılma operasyonuna sürekli ve geniş çapta tâbi tutuldu. 1920'lerden sonra yönetim ve aydınların islâmdan uzaklaşmaları bunda çok etkin oldu. Şimdi, artık Batı, son hücumunu yaparak, islâmı ülkemizden tamamen atmak plan ve projesini gerçekleştirme dâvasını yürütüyor.

Sonuç olarak, şu söylenebilir ki, zayıflatılan imânı yeniden güçlendirmek için çalışmalar temel olmakla birlikte, kurtuluşumuzun yeterli sebebi olmaz. “İman” ve “İslâm” varlığımızın sebebidir. Ondan, güçlü iken de, zayıf iken de vazgeçilemez. İmân ve islâmı hep güçlü tutmak için gerekli eğitim ve çalışmalar kesiksiz yürütülmelidir islâm dâvasına inanlar tarafından. Ancak, bu da yeterli değildir, çünkü: “islâm” dar anlamında kullanılıp anlaşıyor. Geniş anlamında anlaşıp kullanılsa mesele kalmaz. Bu sebeple, mutlaka Medeniyetimizin yeniden reel planda gerçekleşmesi için gerekli kültür atılımını yapmak zorundayız. İmân ve islâm yanımızı yıka-

mayan Batı, çevreden, medeniyet konusundan hareket ederek bir üstünlük sağladı. Sonra devletimizi çökertti, daha sonra medeniyetimizi yıktı, toplumumuzu değiştirdi. Şimdi sıra, o yıkılmayan kaleye, imân ve islâm kalesine geldi. Onu yıkmaya çalışacak, bütün savletiyle saldıracaktır modern kılıklı, ruhu hiç değişmemiş vahşi Haçlılar Yavrusu, din düşmanı komünizmle elbirliği halinde. Biz, imân ve islâmımızı korumak için elimizden geleni yapmakla birlikte, medeniyetimizin yeniden dirilişi için gerekli temelleri de atmayı ihmal etmemeliyiz. Tarih, pozitif ve sosyal bilimler, ahlâk konularında kendi medeniyetimizden kaynaklanan yeni yorumlar ve tezlerle ortaya çıkmalı, idealist ve fedakâr islâm aydını tipini, ne yapıp yapıp doğurmalı ve çığ gibi çoğaltmalıyız. Yoksa, manevi ölüm, dinin, kültürün değişmesi, hatta isimlerin bile hıristiyanlaştırılması, tüm geçmiş unutmaya felâketi kapıdadır.

MEDENİYETİMİZİN BÜYÜK KRİZİ

XIV

İman zayıflığı gibi metafizik veya psikolojik, marif eksikliği gibi entellektüel plana ait, sanayi inkılabının yapılamamış olması gibi ekonomik, deniz yollarının açılmaması gibi teknik ve ticarî, keşiflerin yapılamamış olması gibi coğrafi sebeple, yani tek bir sebebe irca ederek medeniyetimizin krizini izah etmenin mümkün olmadığını, bu sebepleri teker teker ele alarak, az çok açıklamış olduk. Bir de tarihî sebep diyebileceğimiz bir faktör açısından da konu incelendikten sonra, tüm olarak, medeniyet gelişimini veya düşüşünü ele almanın mümkün olacağı, daha aydınlık bir tarzda, açık ve seçik bir şekilde ortaya çıkacaktır.

Tarihin birinci kuralı, medeniyetin bir iki yerde doğduktan sonra genişlemesi kuralıdır diyebiliriz. Çin ve Mezopotamya'da başlamış gibi görünen medeniyet olgusunun zamanla çevrelerini genişlettiğini anlıyoruz. Çin'den Hindistan'a, daha sonra da Japonya'ya yayıldığını varsayabiliriz. Karanlık devirle ait olan bu hüküm, elbette tartışma götürür. İnce-

leme yapınca kimileri de belki, Hindistan'dan Çin'e yayıldığını ileri sürecektir Doğu Medeniyetinin. Mezopotamya'dan da İran'a, Anadolu'ya, Mısır'a, Yunanistan'a, daha sonra da İtalya'ya yayıldığını kabul etmek mümkündür Medeniyetin. Dünya üzerinde Medeniyet için böyle iki odak noktası düşünülünce, bu ikisini de bire irca etmek için imkân olabilir. Arkeolojik ve antropolojik çalışmalar ilerde ışık tutacaktır bu oluşun aslına. Bugün için Medeniyet alanının zaman içinde genişlediği kuralını kabullenmekte bir sakıncanın olmadığını söyleyebiliriz sadece.

Öte yandan, yayılmanın sıcaktan soğuğa doğru olduğunu diğer bir gözlem sonucu tesbit edilmiş ikinci dereceden bir kural olarak görüyoruz. Ortadoğu'da beliren Medeniyet, Akdeniz'e yayıldıktan sonra, oradan kuzeye doğru genişlemiştir. Avrupanın medeniyet çevresine girişi, tekniğin biraz ilerlemesi sonucunda Akdeniz'e göre soğuk olan bu ülkelerde oturmanın mümkün olmasıyla gerçekleşmiştir. Ortadoğu'dan, Maveraünnehir'e, oradan da kuzeye doğru olmak üzere Medeniyet çizgisinin ilerlediğini görüyoruz. Avrupa'da da Rusya'ya ve İskandinav Bölgesine ve Amerika'ya doğru bir gelişme söz konusu olmuştur.

Bâkir topraklara doğru gitme de üçüncü kuralı teşkil eder Medeniyet olgusunun gelişme tarihinde. Medeniyetin bir yerde bir işba (doyma) noktasına varmasından sonra "aç" alanlara doğru yayılması, belki onun içeriğinden gelen özellik. Medeniyet bir çağrıdır bir bakıma. Bir sesin boşlukta yayılışı gibi, bâkir alanlara uzar ve kendini bir de orada denemek ister. Her deneyiş, yeni bir terkip, yeni bir varyasyon olur.

Tarihî-sosyolojik ya da ekonomik sebeplerle insan kitlelerinin göçü de, medeniyet göçü, batış ve doğuşu üzerine etki yapan başka bir hareket oluşturur. Ancak, bu türlü büyük göç artık yakın çağlarda görülmüyor. İlk çağların ve orta çağların bir gereği. Yani çağların başında da Amerika'ya yerleşme söz konusu olmuştur.

Din yayılışı, medeniyetin, medeniyet yayılışı da dinin yayılmasına sebebiyet verecek şekilde karşılıklı olarak birbirini etkileyen birer faktör olarak görünüyor. Budistlerin, hristiyanların ve müslümanların kendi inançlarını yaymak için binbir güçlüğü katlanarak en uzak ve ıssız bölgelere kadar gitmeleri, medeniyet yayılması olayını fiilen doğurmuş tarihî bir vakıdır.

Medeniyet yayılmaları, medeniyetler arası bir diyalogu ve yakınlaşmayı doğurduğu gibi çatışma ve çelişmeyi de getirmekte. Hatta önce çatışma söz konusu olmakta, fakat uzun vâdede ilişki, yakınlaşma ve etkilenme vukubulmaktadır.

Savaşlar da, medeniyetlerin kuvvetlenme ve zayıflamalarına, doğmalarına ve batmalarına, yayılmalarına ya da alanca daralmalarına etken olmaktadır.

Uzun süren İslâm-Batı Dünyası savaşları, uzun vâdede, Avrupalıların şuurlaşmalarına, ülkelerine, teknolojiyi, bilimi ve yeni düşünceleri aktarmalarına, daha geniş bir ufka ererek reform yapmalarına neden oldu. Birinci Cihan Savaşı da adeta medeniyetimizi tasfiye etme savaşı haline dönüştürüldü. Medeniyete yakışır tek islâm devleti olan Osmanlı Devleti yıkıldı. Batı, önündeki bütün barikatları de-

virip islâm ülkelerine düşünce, sanat, felsefe, ekonomi ve politika güçleriyle bir işgal ordusu havasıyla girdi. Savaş, uzun sürede müslümanları hem nüfusça eritti, hem ekonomik bakımdan yoksullaştırdı, hem de psikolojik çöküntümüze neden oldu. Katı ve barbar ruhlu Avrupa ise savaşlardan kamçılandı. Daha çok çalıştı ve sonunda amacına ulaştı.

Ancak bu amaca ulaşma aldatıcı oldu Avrupa için. Çünkü; kriz, bir bölgeye ait değildi sadece. Çok genel, çok şümulluydu. Bir sınırda durmadı. Batıya sıçradı bir bulaşıcı hastalık gibi tarihî melankoli. İslâm Âlemini yıkan umutsuzluk, sonunda tüm dünyayı etkisi altına aldı. Bir nevi kurbanının kanının onu yere yıkanın üzerine sıçraması gibi oldu bu. Belki, şimdilik Amerika ve Rusya kurtardılar yakalarını bu evrensel kaygıdan. Ama, kuşkusuz onlara da sıra gelecektir.

Demek ki, tek bir faktöre irca ediş, krizi açıklamaya yetmiyor. Ne yalnız coğrafî, ne ekonomik, ne psikolojik sebeple yeterli bir açıklama getirebiliriz tarihin bu büyük olayına. Belki tümünü toplayan, bütüncül bir açıklama yapmak zorundayız. Olaya medeniyetlerin genel yapısı ve tarihî-sosyolojik konumları açısından bakmak, bir parça ışık tutabilir bu büyük tarih vak'asına.

MEDENİYETİMİZİN BÜYÜK KRİZİ

XV

Bir medeniyetin ve dolayısıyla Medeniyetimizin geçirdiği krizi tek sebebe indirgememizin mümkün olmadığı, yani olayın tek başına psikolojik, metafizik, ekonomik, ticarî, coğrafi veya öğretimle ilgili bir sebeple açıklanamayacağı anlaşıncı, bütün bunların tamamını kavrayan ve her birini sebepten çok sonuçmuş gibi düşündüren bütüncül bir bakış açısıyla tüm medeniyet olayına eğilmemiz, çözüm için gerekli tek metod olacaktır.

Medeniyetin bütününe bakınca, tarih filozoflarının bu konudaki düşünceleri dikate alınarak, bir medeniyetin genellikle bir organizma gibi düşünüldüğü tezle, bir ruh, bir espri gibi düşünüldüğü tez arasında bir karışıklık olduğu saptanacaktır. Gerçekten bir çok tarih filozofu, düşünür, medeniyeti, doğan, büyüyen, gelişip doruk noktasına varan, sonra duraklayan, gerileyen, batan ve ölen bir organizma gibi görmüşlerdir. Bazı düşünür ve bilginler, filozoflar ise, medeniyeti, biçim değiştirerek de olsa yaşayan düşünceler, duygular, zevkler ve tecrübelerle öz-

deşleştirmişlerdir. Bu ikincilere göre medeniyet, ölmez, olsa olsa şekil değiştirir. Gerçekte ise, medeniyet vak'asına, hacmi ve etkisiyle orantılı bir genişlikteki perspektiften bakamayış, bu tür karşıt görüş ve tezlerin doğmasına neden olmaktadır. Bir açıdan bakılınca görülecektir ki, medeniyetin teşkilât ve kurumları, zamanla ortadan kalkabilir, onu temel alarak kurulmuş devletler sona erebilir, ama o medeniyetin ilkeleri, duygu ve düşüncelere getirdiği yenilikler, katkılar kolay kolay kaybolmayacaktır. Öte yandan medeniyetin, yalnız düşünceler ve bir takım eserlerde sürmesi yeterli olamaz; kurumlarda, teşkilâtta ve hatta tüm toplumda hem bir ruh, hem örgütleyici güç olarak yaşaması, bu konudaki iki tezi, birleştiren ortalama tez olarak savunulabilir.

İslâm Medeniyeti, her medeniyet gibi bir medeniyet olarak, tarihî ve sosyolojik kanunların etkisinde olacaktır, olmuştur. Ama cevheri itibariyle mutlak'a dayandığından, vahiyle gelen özü, her zaman değişmeden yaşayacak, sönmeyen bir ateş gibi, ister küllerden arınmış veya ister külle kaplanmış olsun, tesirini kıyamete değin icra edecektir.

Belli bir inanç ve inanca bağlı sistemin anlaşılışı, yorumlanması ve uygulanması, ister istemez çağın şartlarından etkilenecektir. Bir ülkenin coğrafî, tarihî, etnik ve antropolojik şartlarının, medeniyetin kurumlarını oluştururken, erimiş madene benzeyen özü şekillendirmek, kristalleştirmek, billurlaştırmak, dondurmakta kaçınılmaz bir şekilde katkıları olacaktır. Böylece, zaman ve fiziği aşan ilâhî kaynaklı öz, çağdan, zamandan ve günübirlikten gelen bir harçla yoğrulacaktır. Ama uzun bir süreden son-

ra tarihî-sosyolojik şartlar değişince, harç dökülecek, bir araya getirilmiş medeniyet taşları birbirinden ayrılacak, tekrar onları bir birliğe kavuşturacak aşklı ve heyecanlı insanların doğuşuna kadar dağınık bir şekilde bekleyecektir. Kaderin sevkiyle gelecek olan o idealistlerin yeni şartlara göre temel taşları toplayacak ve toparlayacak yeni bir harç yoğurmaları gerekecektir.

Prensipler, ruh ve ana çizgiler değişmediği halde, Peygamber Efendimiz Devri, Dört Halife Devri Devleti, Emeviler, Abbasiler, Selçuklular, Osmanlılar, kanatlarda da Endülüs Devleti, Maveraünnehir devletleri ve Babür'ün temel taşını attığı devlet gibi nice devletler kurulmuş İslâm Medeniyeti çerçevesinde. Bunların ortak noktalarının yanında bir takım farklılıkları olduğu da bir gerçektir. Bu farklılıklar, aynı özün dışı uyum yapmasından kaynaklanmaktadır. Farklı zaman ve çağlar, farklı iklimler, farklı ırklar, farklı tarih ve geçmiş zaman kalıtımı, düşmanların bile farklılığı, yapıyı oluştururken tesir edip en azından görünüm bakımından değişik, başka manzara göstermiş ve sergilemiştir.

Peygamber Efendimizin yönetimi, belki de tarihte örneği olmayan bir yönetimdi. Vahiyle, vahiy olmayan yerde de sahabeye danışma ve sonunda karar verme ile olan bir yönetim. Kableden şehir hayatına, site-devletten ülke-devlete geçiş, hepsi on üç yıl gibi kısa bir sürede gerçekleşti. Arkaik batıl inançlara dayalı reel değerini yitirmiş bir hayattan, medeniyete bağlı yeni bir hayat tarzına geçiş son derece hızla cereyan etti. Giderek büyüyen devletin sınırları, bir yandan doğuyu temsil eden İran Devleti-

ne, bir yandan da Batının devlet kuruluşu olan Bizansa dayandı. Doğu ve Batıyla karşı karşıya geliş demekti bu. Dört Halife Devri ve Emeviler Devrinde, bu hesaplama, önce maddî güç alanında ve siyasî planda oldu. Daha sonra, manevî planda, ruhta ve ahlâkta, bilgide ve estetikte tam bir yarış, sınav ve kavga dönemi yaşandı. Bu çok kapsamlı mücadele, ister istemez, İslâm Medeniyetinin dönemlerini birbirinden ayıran etkiler ve katkılar toplamında yarı yarıya pay sahibiydi. Öbür yarısı ise, iç oluşun zarurî gelişme ve açılım basamaklarıdır denebilir. Böylece içten ve dıştan itme ve çekme, etkileşim ve nefsi koruma zorunluluğunun doğurduğu kurumlaşmalar, genel yapılaşma ve bu yapılanmadaki dönem dönem görülen değişikliği açıklamaktadır.

Peygamber Efendimiz ve Dört Halife devrelerinde sistemin içinde bulunan manevî öz, fizikötesine ait mahrem sırlar, Hristiyanlık, daha sonra Hint mistisizmi karşısında kurumlarını oluşturmak zorunda kaldı. Arabistan'da ihtiyaç duyulmayan tarikat kurumları, Maverâünnehir ve Anadolu'da zarurî oldu. Bu da İslâm Medeniyetinin büyük tarih sahnesinde zengin cephe ve görünümeler kazanması anlamına gelmektedir.

Selçuklular ve Osmanlılar ise, sürekli düşman baskısında olarak, Medeniyetin daha çok askerî ve idarî teşkilâtlanmasına ağırlık verdiler. Tam bir benzerlik ve özdeşlik yoksa da genel bir hatırlatışla, İslâm Medeniyetinde, arapların ve acemlerin atılımı, Batının Grek medeniyeti çıkışına, türklerin devreye girişi de Roma devleti ve Medeniyeti oluşumuna denk düşmektedir.

Çevrenin, diğer medeniyet ve ülkelerin değişimleri, maddî ve zihnî planda hamleler yapmaları, İslâm medeniyetinin de dönem be dönem krizlerle karşılaşmasına ve sonunda bu krizi atlatarak yenilenip tazelenmesine sebep olmuştur.

Sonunda, Batı Uygarlığının büyük atılımı, Büyük Krizimize neden oldu. Bu kriz, en uzun, en derin krizdir denebilir. Onu yaşıyoruz yüz yıldır. Daha da yaşayacağız. Medeniyetimizin ölüm kalım krizidir bu. Ama nihayet, Allah'ın izni ve yardımı ve İslâm Âlemini canlandıracak diriliş erlerinin çabasıyla, Medeniyetimizin Büyük Diriliş Günü gelecektir.

MEDENİYETİMİZİN BÜYÜK KRİZİ

XVI

Toynbee, “Osmanlı Medeniyeti” adıyla anarak, başlı başına bir medeniyet sayıyor Osmanlı Dönemini. Zaten Toynbee’nin medeniyetleri sandığımızdan çok daha fazla sayıdadır ve birbirlerinden bıçak kesimi ayrılırlar. Osmanlı Medeniyeti için “durdurulmuş medeniyet” demek ingiliz tarih filozofu. Yani durmuş, zamanın gerisinde kalmış, kendiliğinden tasfiye olmuş değil de, dıştan bir müdahale sonucu, gayri tabii bir şekilde durmuş, durdurulmuş ve beklenmedik bir zaman ve tarzda akışı kesilmiş gibi görmekte Osmanlı Medeniyeti oluşumunu tarihçi. Daha çok dışavurumlara, kurumlara, örgütlenmeye baktığı için, Osmanlı Devletinin sona eriş, devletle medeniyeti bir yerde özdeşleştiren Toynbee’yi böyle kesin bir hükme vardi-
yor. Oysa, Osmanlı Medeniyeti, kendi başına bağımsız bir medeniyet olmayıp, İslâm Medeniyetinin son büyük açılımı idi. Devletle medeniyet ilişkisi çok büyük-tü bu açılımda. Ama yine de ikisini özdeşleştirmek mümkün değildir. Büyük devlet, batışıyla, psikoloji-lerde adeta medeniyetimizin batışı izlenimini doğur-

muş ve bu izlenim halâ sürmüş olsa da, islâm dünyasında yepyeni oluşumlar başgöstermiş, hareketler ve kımıldanışların ardı arkası kesilmemiştir. Gerçi, bu hareketler ve kımıldanışlar, genellikle eksik, zaman zaman, yanlış ve hatta bazı kez de iyice olumsuzdur. Ama, yine de, akışkanlığın devam etmesi, aramaların sürüp gitmesi, üstelik zaman zaman da olumlu sıçrayışlar ve hamleler görülmesi, Medeniyetimiz için, her şeyin bittiği umutsuzluğuna saplanmanın yeri olmadığını hissettirmektedir insana.

Toynbee'nin bu görüşünde şu şekilde bir isabet vardır ki, İslâm Medeniyeti, batmaya değilse de, krizlere, iç şartlarının yanı sıra ve onlardan daha fazla olarak dış şartların zorlamasıyla itilmiştir. Gerek Maverâünnehir Medeniyeti, gerek Endülüs Medeniyeti, gerek Osmanlı Devlet ve Medeniyeti, kendi iç şartları sebebiyle bir takım bunalımlara sürüklenmiş olsalar bile, asıl, dış saldırılar, ani baskınlar ve müdahalelerle bölünüp dağılma, çökme ve yıkılma aşamalarına gelmişlerdir. Maverâünnehir Medeniyetini Moğol akını, Endülüs Medeniyetini bütün Avrupanın desteğindeki İspanya, Osmanlıları da Avrupa dev devletlerinin silâh donanımıyla gelen Modern Avrupa boğmaya çalıştı. Yine de Maverâünnehir ve Endülüste ki daha önce oluşmuş ya da oluşturulmuş iç bölünme olmasaydı, yıkılmaları o kadar kolay olmayacaktı. Osmanlılarda da önce yönetim kadrosu zaman içinde Avrupalılarca etki altına alınmış, Batı hayranı yapılmış, ondan sonra dıştan vurma ile yıkılış aşamasına getirilmiştir.

İslâmı tam bir doğu medeniyeti saymak mümkün değildir; tam bir batı medeniyeti olarak görme

ve kabul etmenin de mümkün olmaması gibi. Bu yüzden, O hem doğu, hem batı medeniyetleri ile ilişkide oldu ama, yine de, o medeniyetlerin en önce gözüne batan da o oldu. Doğru, hasetle ona baktı. Batı, kiniyle onu gördü. Ne batı, ne doğu medeniyetlerinin dostça bakışına kavuşabildi yüce islâm medeniyeti. Hep düşmanlık, hep ihanet, hep hileyle karşılaştı. Ahitleri bozan, o değil, kendilerini rakip sayan batılılar ve doğulular oldu. Batı, batıdan vururken (Haçlılar), Doğru da doğudan vurdu (Moğollar). Birinci Dünya Savaşında da, Afrika'dan, Avustralya'dan ve Hindistan'dan getirilen askerlerle sarsıyordu İslâm Medeniyetini Batı. Güneyi ve Doğuyu yardımcı olarak çağırmişti. 400.000 kişilik bir hintli ordusu Mısır'da Kanal Savaşı için getirilmişti. Çanakkale'yi de, şair'in dediği gibi, yamyam, zenci, hindu, bin bir türlü savaşıyla, gurkalarla zorluyordu Batı.

İslâm Medeniyeti, Endülüse olan hücumu atlata-madı ise de, Maverâünnehir ve Anadolu'ya olan Haçlı ve Moğol akınlarını büyük sarsıntılar ve yıkımlar getiren faturasıyla da olsa, sonunda savdı. Yaralarını zamanla sardı. Belki Maverâünnehir'de bir daha bir parlama olmadı, ama Anadolu'da yenisinden bir diriliş oldu. Dünya çapında bir yükseliş göz-lendi. Maverâünnehir de müslüman olarak kalabil-di. Yorgundu. Adeta uzun süre faaliyet göstermiş, sonra sönmüş bir yanardağ gibiydi. Şimdi ona ba-kan, onun volkanik yapısını görür, onun kraterlerini tesbit eder. Şu anda bir şey va'detmiyor ama, bu yanardağın, bir gün yine, faaliyete geçmeyeceğini ve o harika lavlarını, altın ve zebercet olan, yakut ve el-

mas olan o lavlarını, rahmet ve medeniyet olan o lavlarını püskürtmeyeceğini kim söyleyebilir?

Anadolu'ya gelince, en büyük düşmanlığı, o gördü. İslâmın Anadolu'da filizlenen o eşsiz samimiyeti Doğunun ve Batının büyük kıskançlığını çekti. Haçlılar geldi, bu hınç dinmedi. Sonra Moğollar geldi. Anadolu'nun cenetten akan suları, Allah Allah diye zikreden cennet ırmakları onlara da kurtuluş şerbetini içirdi sonunda. Müslüman olup hizmet ettiler sonraları Moğollar.

Ama Anadolu'ya düşmanlık sürdü gitti. Bizans ve altı yüzyıl Avrupanın Anadolu'ya adeta elbirliğiyle saldırışı devam etti. Sonunda, onun kurduğu büyük devleti, Osmanlı Devleti'ni yıkmayı başardı Batı. Medeniyetimizi de adeta çökertti. Aşağılık duygusu içinde yüzyıllarca kıvranmış olan Batı, bu kompleksini nihayet bizim ruhumuzda göğertmeyi bildi.

Ama yine de, bugünkü manzara ne olursa olsun, nice umutsuz görüntü bulunursa bulunsun her şey bitmiş, tarih durmuş ve çare tükenmiş değildir. Anadolu'nun içten oluşumu sürmektedir. Ne derece yoz toplaşmalar ve çıkışlar görülürse görülsün, gerçek oluşum derinlerde yavaş yavaş iç kaynaşmasının ilk itme ve çekmelerinin mayasını kıvamlandırmakta, titreşim ve kabarışlarını sezdirmektedir.

İslâm Âleminin her tarafında hareket devam etmektedir. Batı'ya bir karşı koyuş, bir direniş vardır. Gerçi Batının içten fethi de sürmekte. Fakat, ona inanışlar sathidir. Kendimize dönüşümüzün tıkanan yolları bir bir adeta kendiliğinden delinmekte, kanayan yaralar, bünyenin henüz bütünüyle ölmediği işaretini vermektedir.

Medeniyetlerin ve hele insanlığın büyük hakikat medeniyeti olan İslâm Medeniyetinin ölmüş olduğunu kabul etmek, çılgınlık olur. Medeniyetimizin şu veya bu dönemi kapanmış, bir yenisinin açılması da gecikmiş olabilir. Fetret devresi sandığımızdan daha uzun sürebilir; sandığımızdan daha derin tesiri olduğunu kabul edebiliriz bu dönemin. Fakat bunların hiç biri ebediyyen umuda yer kalmadığını göstermez.

Medeniyetler yorulabilir. Dinlenmek ihtiyacını hissedebilir, bir an için mevcutla yetinmeye çalışabilir. Fakat, birden bire ayağa kalkıp yeni bir atılım da gösterebilir.

Eğer hıristiyanlık, islâm ülkelerinde yeniden hayat bulacağı umudunu taşıyorsa, büyük aldaniş içinde demektir. Avrupada tükenen hıristiyanlık, olsa olsa, topraklarımızda merhametimize sığınabilir. Son cılız varlığını devam ettirmek için.

Batı Uygarlığı da giderek, belki sessiz, fakat çok büyük bir krizin içine doğru ilerlemektedir. Birden uçuruma yuvarlanabilir. Bunun bütün işaretlerini bugün görüyoruz. Artık, inançta, düşüncede, sanat ve edebiyatta ve politikada büyük bir iş, eser üretmiyor Avrupa. Batı, kendi sevdikleri ve çok kullandıkları deyimleriyle söylersek, yaratıcılığını yitiriyor.

Batılıların itirafınca da sabit olduğu üzere, durmuş değil, durdurulmuş olan İslâm Medeniyeti ise, er veya geç, harekete geçecektir. Haçlı ve Moğol tahribatından sonra harekete geçtiği gibi.

Biz dirileceğiz. Bütün insanlık da bizimle birlikte dirilecek.

MEDENİYETİMİZİN BÜYÜK KRİZİ

XVII

Medeniyetimizin büyük bir kriz içine girdiği, ya da karşıt medeniyet olan Batı ilerlemesinin olgunluk haline gelmiş medeniyetimizi önce durgun, sonra durmuş, daha sonra da gerilemiş, çökmüş, yıkılmış gibi bir görünüme soktuğu bir gerçek. İçten veya dıştan, çöküş veya saldırıya uğrayış şeklinde karşılaşılan yıkım tüm medeniyetimizi etkilemiş durumda. Endülüs Medeniyeti, mimarî eserlerinin çoğu yakılıp yıkılarak, kitapları yakılıp yok edilerek, insanları katliama uğratılarak, sürülerek, dinleri değiştirilerek, kökleri unutturularak tümüyle ortadan kaldırıldı. İslâm Medeniyetinin Batı kolu böyle acımasızca budandı. Moğollar istilâları ile, korkunç çöl çekirgelerinin istilâsı gibi, şehirleri, mamureleri harabeye çevirdi. Milyonlarca insan boğazlandı. Alimler de bu boğazlanmada sıradan insandan ayrılmadı. Maverâünnehirin o canım şehirleri, dünya durdukça anılmaya değecek o eşsiz kentleri ıssız kırlara dönüştü. İslâm Âlemi, tarihin mislini görmediği amansız bir tahribatla yerle bir oldu. Maverâünnehir bir

daha dirilemedi. Böylece İslâm Medeniyetinin doğu kolu, kanadı da kırıldı, kökünden budandı.

İslâm Medeniyetinin zamanla göğdesi haline gelmiş olan Ortadoğu İslâm Bölgesi, Medeniyetimizi milâdî 20. yüzyıl başına kadar yaşattı. Sonra Batı, insanımızı katliamla, değerlerimize olan bağlılığımızı telkin ve propagandanın her nevi ile çökertti.

Medeniyet, çok cepheli, bin kollu, dallı budaklı bir tarihî-sosyolojik oluşumdur. Her alandaki yaşantı sürüp gitmelidir ki, medeniyet de yaşama gücünü koruyabilsin. Manevi alanda da canlılık sürüp gitmeli, maddî alanda da. Manevi alandaki güç yitirilirse, zamanla maddî yapının da ayakta duramadığı görülür. Maddeyi küçümseyerek sözde sırf manevî yaşantı ile hayat sürme de bu dünya kanunlarına uyar bir hal değildir. Bir kısım insanların itikâfa çekilmesi bile, düşünülmeli ki, başkalarının daha fazla çalışması ve kendi ihtiyaçlarından öte biraz maddî imkân sağlaması ile mümkün olmaktadır. Pozitif bilimler, sosyal bilimler, din bilimleri, ahlâk, mânevi bilimler ve eğitim, edebiyat, güzel sanatlar, şehircilik, sağlık, ziraat, sanayi, el sanatları, savaş sanayii ve eğitimi gibi tüm medeniyet şubelerinde bir süreklilik, medeniyetin sürekliliği için şarttır. Her kol, her alan için bir alt sınır, bir üst sınır vardır. Faaliyet olarak alt sınır (taban) çizgisinin daha da altına düşmek o medeniyet için yeterlilik çizgisine ulaşamama tehlikesini getirir. Üst sınır (tavan)ın üstüne çıkmak da o medeniyete kaldıramayacağı yük yüklemek anlamına gelecektir. Birinci halde yetersizliğin, kısırlılığın, alyuvar eksikliğinin, kalb yetmezliğinin kurbanı olan medeniyet, ikinci halde ise, aşırı tüketimin,

sürmenajın, fazla üretim arzusunun vurgununu yemiş olacaktır. Her medeniyet için ve medeniyetin her alanı için ifrat-tefrit sınırları vardır. Bir dönem bir alan biraz ağır bassa bile öbür alanları söndürecek denli bir yöneliş olmamalı bu. Çağların modaları vardır. Kimi çağlar insanlar, mimariye, kimi çağlar musikiye, kimi çağlar savaşa, kimi çağlar da maneviyata ağırlık verirler. Ama, bu türlü bir noktaya aşırı yöneliş, medeniyetin bütün alanlarına dikkat ve önem verme dağıtımını tümünden körleştirecek, sistemi işlemez hale getirecek bir kerteye ulaşmamalıdır.

Medeniyet, üzerinde bütün renklerin bulunduğu güneş kursu gibidir. Çevirdiğinizde bütün renkler birbirine karışarak tek renk içinde erirler. O renk, medeniyetin kendi rengidir. Bir çağda bir renk biraz daha belirgin olabilir. Bu o kadar önemli değildir. Önemli olan öbür renklerin varlıklarını sürdürmüş olmasıdır. Ve önemli olan çarkın dönmesidir. Dönmeyen güneş kursu, ölüdür. Anatomik bir varoluşla vardır. Bir medeniyetin tüm alanları, ince ince, irili ufaklı bin bir çarkla birbirine geçmeli olarak bütün halinde bir makina düzeni içinde çalışmıyorsa, o medeniyetten bazı renklerin ve çizgilerin bulunması yaşadığına yeterli delil olamaz. Bir medeniyetin arkeolojisi vardır, anatomik izleri vardır. Bu izler ve kalıntılar, o medeniyetin yaşaması için yeterli güç ve imkânı sağlamazlar.

Peygamber Efendimiz zamanında, İslâm Medeniyeti doğuşunu ve kuruluşunu yaşar. Bir bir tüm alanları faaliyete geçer. Önce inanç ve tapınma düzeni oluşur. Yani metafizik planı teşekkül eder. Son-

ra mü'minin ahlâkı bu inanca ve inanç yaşantısına eklenir. Mü'minlerin, zulüm ve düşmanlığa direnişleri, ahlâklarının bir parçası olur. Giderek toplum haline gelir müslümanlar. Bu toplumu yönetecek Kitap ve Kitabın önerdiği hukuk, vahiy olarak geldi. Toplum, bir petek gibi örüldü. Ruh ve maneviyat, bu örgünün balı, özsuğu gibi bütün söz, davranış ve hareketlerin iç cephesini hücre hücre dolduruyor ve besliyordu. Protoplazmanın içindeki hayatîyet, bu metafizik kaynaklı derunîlikten neşvünema buluyordu. Peygamber Efendimiz, İslâm Medeniyetini tüm cepheleriyle oluşturdu ve onu tarihin içinde bir abide gibi yükseltti. Hz. İbrahim'in diktiği abidenin etrafında nasıl Kâbe oluşmuşsa, Kutlu Kâbe'nin etrafında da İslâm Medeniyeti çevre çevre, halka halka öyle oluştu.

Dört Halife Devrinde de, İslâm Medeniyetinin bütünlüğüne ve bir bütün olarak gelişip ilerlemesine bir hâlel gelmedi. Peygamber Efendimizin ölümü, bir an için ruhları bulandırdı, metafizik bir bunalıma yol açar gibi görüldü ise de bu hal kısa sürdü. İslâm Medeniyeti, bu ilk kritik psikolojik sınavı verdi. Tanrının buyruğına teslim olduk. Acıya boğulup kalmadık. Kadere razı olduk.

Dört Halife Devrinde, manevi ilerleme de, ilimlerin ilerleyişi de, medeniyet örgütlenişi, yeni şehirlerin kuruluşu, islâm hukukunun süreklîce uygulanış alanına geçişi, kendinden önceki hukuku lağvediş, yaşayabilecek unsurları örf olarak kendi bünyesine katışı da devam etti. Öbür medeniyetlerle her alanda savaş, islâmın başarı ve zaferleriyle sürdü. İslâm ordusu, yenilmezliğini isbat etti. Bu dönemin tek bu-

nalımı, siyasî bunalım, hilâfet müessesesinin yerine oturduğundaki büyük sarsıntı, topluma çok ıstırap çektirdiyse de, medeniyeti serpilip gelişmesini durduracak kadar etkileyemedi. Medeniyet, her alanda ilerlemesini sürdürdü.

Şiiliğin doğuşu, itikatta büyük bir bölünmeye, daha doğrusu bir gedik açılmasına sebep olduysa da, Devlet ve toplum, kültür ve medeniyet açılım ve gelişimi, islâm sınırlarının durmaksızın genişlemesiyle birlikte ilerledi durdu. Emevi dönemi, Abbasi Döneminde siyasî, fıkri, etnik, mezhep bunalımları oldu ama gelişme durmadı. Tasavvuf, en büyük örneklerini getirdi. Tasavvuf, sadece bir bilgi ve düşünce, bir dünya görüşü, sistemi olmadı. Bir hayat tarzıydı bu. Erdemin, Tanrı adamı olmanın eşsiz büyükleri, kıyamete kadar menkıbeleri söylenecek olan o pirler, erenler, erler geldi. Hasan Basri, Cüneyd, Bayezid-i Bestami, İbrahim Edhem, Rabûatüladviye ve nice maneviyat zirvesi insanlar. Tarikatler, insan ruhunun, melekten üstün dereceye ermesi için kurulan ekoller. Ledün ilmi ve sistemleri. Abdülkadir Geylânî, Ahmed Rüfaî, Mevlâna, Bahaeddin Nakşibend ve onların silsilelerinden gelen ulular. Öte yandan, toplumu ayakta tutan kaideleri birer sistem içinde getiren imamlar. İmam-ı Âzam, İmam-ı Şafii, İmam Malik ve Ahmed bin Hanbel gibi hem manen, hem ilmen en yüksek makamların sahibleri geldi. Gazali, Muhyiddin-i Arabî gibi büyükler, hadis bilginleri, eşsiz tarihçiler, şairler, hattatlar, mimarlar, musiki üstadları, matematikçiler, tıp ilminde eşsiz bilginler, halıçılık, bakır işlemeciliği gibi bütün el sanatları ve imalatda dünyanın benzerini görmediği ustalar gö-

züktü. Kısacası, medeniyetin her alanında üstün yeteneklerin değeri, çiçek açıp sonsuz yemişe durumu gözlendi.

Moğollar ve Haçlılar, bu son sınırlarına varmış medeniyetin zenginliklerini yağma etmek için çılgın bir sel gibi aktılar. Bu dıştan yıkılışı daha önce anlattık.

Bu felâket ve facialardan sonra İslâm Medeniyeti kendini toparlarken yine her alanda dengeli gelişimini sürdürmeğe çalıştı. Bunda başarılı olduğu vakitler müslümanlar mutlu ve düşmana karşı da güçlü idiler. Ama zaman zaman da, alanlar arası ilişki ve önem oranı, denge bozuldu. Kimi zaman felsefe tartışmaları sokağa döküldü. Kimi zaman en ince tasavvuf bahisleri, vahdet-i vücud görüşü gibi derin konular, kitlelerde bambaşka anlaşılışlarla çığırından çıkma eğilimleri gösterdi. Siyasî aşırılıklar görüldü. Terör ve anarşi yaşandı. Bütün bunları da islâm toplumunun güçlü yapısı az veya çok zararlarla kapatmaya çalıştı.

Ancak, Batının Rönesans'tan sonraki yükselişine karşın önce duraklamaya, sonra da adeta inişe geçen Medeniyetimiz, kimi alanların tüm ihmali ve bazı kaynakların kökten kuruyuşuna şahit oldu. Manevi ekoller yer yer yozlaşma gösterdi. Medrese, pozitif bilimleri geliştirmesini durdurdu. Çemberi gittikçe daraltan Batı Medeniyetine karşı yeni bir atılım gücü gösterilmedi. Dıştan bizi kısıkvrak saran, fırsat buldukça insanlarımızı katliama tâbi tutan, mamurelerimizi harabeye çeviren Batı, kıldan ince damarlarla içimize sızıp bize kurtuluş yolu olarak kendisini taklit gibi bir yolu telkin etti. Japonya da,

Rusya da, hatta Hint ve Çin de Avrupa'dan bir takım alıntılar yapmıştır. Ama onlar daha çok kendilerinde olmayan ve Batının da gerçekten başarısını oluşturan konulardı. Gerçi, Medeniyet bir bütündür. Onu parçalayıp istediğinizi alıp istediğinizi reddetmeniz o kadar da sizin elinizde değildir. Ama bizim kadar da, ters bir alıntı mantığına saplanmış başka bir ülke yoktur. Bundan da anlaşılıyor ki, büyük bir ruhî şok esnasında bu tür bir yanlış yola sürüklenilmiştir. Bir uyurgezer ya da daha doğrusu bir medyum gibi, uyutulmuş bir insan gibi...

İSLÂMİN DİRİLİŞİ

Önümüzdeki yüzyılın en önemli olayı, Allah'ın izniyle "İslâm'ın Dirilişi" olacaktır. Gerek bütün İslâm dünyası, gerek tüm insanlık için.

İslâmın düşmanları, yüzyıllar süren çalışmalarıyla bir takım sonuçlar almışlardır. Buna bakarak belki de tüm islâmı bir daha dirilemeyecek şekilde ruhlardan ve zihinlerden, iklimlerden ve coğrafyalardan silmek umuduna düşmüşlerdir. Halbuki, tarih, iyi baksalar ve görseler, bu türlü bir düşünceyi tekzip etmiştir. Hem de defalarla. Bir tarafta bin bir silâhın, imkânın ve hilenin bir araya getirilmesiyle söndürülen islâm ışığı, başka bir yerde belki de en ummadıkları bir ülkede daha parlak bir şekilde doğmuş ve ortalığı aydınlatmıştır.

Bir bayrak yarışı gibi sürüyor hakikat ve idealinin tarih sahnesindeki kaderi. Bir kavim koşudan düşüyor veya düşürülüyorsa başka bir kavim ya da topluluk, bayrağı kapıp yarışa devam ediyor. Yalanın, yanlışın, karanlığın, çirkinin zaferine ve sevincine yer bırakılmıyor mü'min gönüllerin atılımlıyla.

Şu bilinsin ki, islâmın ışığı söndürülemeyecektir. Allah'ın, insanlığı aydınlatmak için yaktığı bu ışığı

söndürecek bir güç mevcut değildir. Karşıtları, islâma karşı ancak kısmî ve geçici bir yengi sağlayabilir. Kesin ve sürekli zafer, ancak islâmındır.

Müslüman aydınlar, o derecede bir şuur ve güce varacaklardır ki, onların yaktıkları islâmın dirilişi meşalelerinin Asya'da da, Afrika'da da, Avrupa'da da, Amerika'da da, yeni ülkeler ve ırkları aydınlatmasından daha doğal bir şey olmayacaktır.

Hristiyanlık, bütün propaganda gücüne karşın, çökmeğe mahkûmdur. Hiç kimse, sembolik anlamda da olsa bir insana tapmağı kabul edemez ruhunun derinliğinde. Belki kendi kendini aldatarak öyle sanabilir. Başkalarına da kendini buna inanmış gösterebilir. Ama bu aldanış ve aldatış uzun sürmez. Yanılgı kendini ele verir çabucak. Çünkü: çağımız hız çağıdır. Eskiden yüzyıllarda alınan mesafe, günümüzde belki de yıllar içinde katedilmektedir.

Budizm de, Avrupaiya ne kadar ekzotik ve cazip gelirse gelsin eninde sonunda hristiyanlığın uğradığı ve uğrayacağı akıbetten kendini kurtaramayacaktır. Çünkü: Buda da, Hz. İsa gibi ilâhlaştırılmış, Budizm de Hinduizmle de karıştırılarak çoktanrıcılığa dönüştürülmüştür. Binbir batıl itikadın da bağlanışıyla garip bir arkaik tomar haline getirilen Budizm, bir kaç müsteşrikin soyutlayarak biçim verdiği sade şekilden çok ıraktır. Üstelik, aslı o müsteşriklerin dediği gibi olsa, ve Budizm aslına indirgense bile, bu kez tanrısız hale gelen bu din, din olmaktan çıkacak, bir felsefe haline gelecektir. O zaman da felsefeler panayırında bir felsefe olarak alternatifleriyle çarpışma zorunda kalacaktır. Bu türlü Budizmin etkinliği ise son derece sınırlı olacaktır. Nefs terbiyesi

için, ahlâkın düzeltilmesi yönünden Budizmin uzun tecrübesinden yararlanma düşünülebilirse de, İslâm'ın tasavvuf ve tarikat deneyimleri, hristiyanlığın mezhep, kilise ve manastır yaşantıları benzer sistemler geliştirmiş olduğundan, böyle bir ihtiyacı gerçekten duymak zorunda olunmayacaktır.

Yeni bir dinin çıkması ise söz konusu değildir. Bu güne kadar İslâm'dan sonra çıkıp yeni olma iddiasında olan dinler, tutunamamış, yaşayamamış, ya da bahse degecek bir yayılma gösterememişlerdir. Yehova şahitliği, yeni bir din değil, belki kendini maskeleyen yeni bir hristiyanlık propagandasıdır. Hristiyan olmayanları yeni bir dinmiş gibi görünecek etkileme sözkonusudur. Bugüne kadarki durumuyla da daha çok doğu hristiyanlarını topladığını görmekteyiz. Yine yeni bir din gibi empoze edilmek istenen Bahailik de hristiyanlığın, eski İran itikatlarının kalıntılarından da yararlanarak İslâm'ın bağrında bir rahne açma denemesinden başka bir şey değildir. Bugüne kadarki haliyle bir özenti olmaktan öteye gidememiştir. Dinden büsbütün kopmayıp sözde modern olmayı bir zaruret bilenlerin bir uzlaşma gibi benimsediği bahailik, dinde reform gibi görünmesine karşın, gerçekte, şiddetli esecek bir dinsizlik fırtınasının karşısında ayakta duracak güçte değildir. Çağımızda ise dinsizlik fırtınaları değil kasırgaları esmekte, tayfunları kıyamet koparmaktadır. Bu umman anaförlerine ancak kökü toprağın derinliklerinde olan din hakikati karşı koyup dayanabilir. Onun yüzünde sahte bir köpük olan bahailik, yehova şahitliği v.b. akımlar ilk büyük çalkantıda yok olup gideceklerdir. Ancak, bunların da

işaret ettiği bir hakikat vardır ki o da dinin yeni bir atılım yapması gerçeği ve lüzumudur. Bu lüzum bir arayışı gerektirmektedir. Bu tür çıkışlar o arayışın zamansız ve biraz da sahte çırpınışlarıdır.

İnsanlığın tüm dinsizliğe angaje olacağını sanmak, insanlığı tanımamaktır. Hiç bir çağında insanlık dinsiz olmamıştır. Geçici olarak, adeta moda gibi bazı akımlar görülmüş, çılgınlıklar yaşanmıştır. Ancak, sonunda yine sağduyu üstün gelmiştir. Önümüzdeki milâdî 21. yüzyılda da yeni bir sağduyu oluşumunu beklememiz, aşırı bir iyimserlik sayılmaz. Kaldı ki, islâm aydınları sadece bir beklenti içinde olmakla yetinmeyecekler, kötünün ve yanlışın gelecek zamana hakim olmaması için büyük çaba sarfedeceklerdir. Dine olan kanıksamadan doğan ilgisizliği kırmanın yolunu bulacaklardır. Yeni yol, dinde reform şeklinde olmayacaktır.

Dinde reform denemeleri, hem teoride, hem pratikte başarılı olamamıştır. Bu tür denemelerin başarılı olması da mümkün değildi. Çünkü: fizikötesine taalluk eden, akılüstü ve tabiatüstü bir özellik gösteren din vakıasını, akıl gücüyle sözde yenilemek, elbet mümkün değildir. Bir takım bilginlerin, iyi niyetle ya da art niyet taşıyan bir düşünceyle bu tür girişimleri, başarısızlıkla bitmiştir. 20. milâdî yüzyılın başında görülen bu tür akımların ardı kesilmiştir. Dini pratikte zorlamalarsa haklı olarak tepkiyle karşılanmıştır.

Şimdi ak ve kara gibi, dinle dine karşı akımlar karşı karşıya gelmiştir. Kapitalizm, kimi zaman açıktan, kimi zaman gizli olarak dini yıpratmaya çalışmıştır. Hristiyanlıkla kimi zaman anlaşmış, kimi

zamansa çatışmıştır. İslâma ise, Batı emperyalizminin çıkarları uğruna amansız düşmanlık yapmıştır. İslâmı din ve medeniyet olarak çökertme savaşını sürdürmektedir. İslâmın anayurdu olan Ortadoğu'da durmadan kanayan yara gibi müslüman kanını akıtmakta, müslümanları hep bölünmüş tutmak için siyasî cambazlıklarını devam ettirmektedir. Ancak, müslümanların direnişini kırmağı başaramamıştır. Bir gün müslümanlar tam bilinçlenip uyandıkları gün, Batıdan gelme ırkçılık bölünmelerinin felâketini idrak edecekler, bütünlenecekler ve o zaman gerçek kurtuluş savaşlarını başlatacaklardır.

Komünizm ise, dine cephe almış olduğunu açıkça ilân etmektedir. Siyasetle de, müslümanların bölünmüş ve parçalanmış durumunu sömürmekte, kapitalizmle kâh çatışarak, kâh uzlaşarak, islâm bölgelerine bir daha gitmemek, çıkmamak üzere yerleşmeğe çalışmaktadır.

Önümüzdeki yüzyılda islâmı, bir itikat sistemi, yani din olarak da, medeniyet olarak da, ölüm kalım savaşı beklemektedir. İslâm, din ve medeniyet olarak islâm bölgelerinde de, bu bölgelerin dışında da yeni atılımıyla, çağın birinci gündem maddesi olacaktır.

İnsanlık dinden vazgeçemeyeceğine göre, dönüp dolaşıp geleceği kapı, islâmın kurtuluş kapısı olacaktır.

Medeniyet olarak da islâm, ifrat ve tefritten ırak insan yaşantısını yeniden geri getirecektir. Tabiat ve insanın kurtuluşu, islâmın dirilişi yoluyla, islâm medeniyetinin yeni bir çıkışıyla olmak zorunda. Çünkü: Batı Medeniyeti, insanlığı bir çıkmazın önü-

ne getirip bıraktı. İnsanlık, hatta tabiat, ya kıyame-
te doğru hızla yol alıp karanlık uçurumlara yuvarla-
nacak, ya da yeni bir umut çığır arayacaktır.

Bu arayış, tam da islâm aydınlarının yeni diriliş
atılımına denk düştüğü takdirde, insanlık için yeni
bir dönem başlamış olacaktır.

İÇİNDEKİLER

7	Kurban
11	Tanrı Işığı Sönmez
15	Yol
18	İslâmın İnsanlık Mesajı
23	İnanç Problemi
27	Tanrı Düzeni ve Metafizik I
30	Tanrı Düzeni ve Metafizik II
33	Usûl
38	Perde Devrildiği An I
43	Perde Devrildiği An II
48	Putlaştırma
53	Yardım
59	Medeniyetimizin Büyük Krizi I
64	Medeniyetimizin Büyük Krizi II
71	Medeniyetimizin Büyük Krizi III
75	Medeniyetimizin Büyük Krizi IV
81	Medeniyetimizin Büyük Krizi V
87	Medeniyetimizin Büyük Krizi VI
93	Medeniyetimizin Büyük Krizi VII
98	Medeniyetimizin Büyük Krizi VIII
104	Medeniyetimizin Büyük Krizi IX
111	Medeniyetimizin Büyük Krizi X
116	Medeniyetimizin Büyük Krizi XI
124	Medeniyetimizin Büyük Krizi XII
130	Medeniyetimizin Büyük Krizi XIII
137	Medeniyetimizin Büyük Krizi XIV
141	Medeniyetimizin Büyük Krizi XV
146	Medeniyetimizin Büyük Krizi XVI
151	Medeniyetimizin Büyük Krizi XVII
159	İslâmın Dirilişi